

ความรู้รอบด้าน กิจการต่างประเทศของไทย ที่สัมพันธ์กับประเด็นโลก

หนังสือรวมคำบรรยายคัดสรร

เทวะวงศ์ฯ สาร

2017

สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ

DEVAWONGSE VAROPAKARN

INSTITUTE OF FOREIGN AFFAIRS

DVIFA

DEVAWONGSE SARN

เทวะวงศ์ฯ สาร

DEVAWONGSE SARN
เทวะวงศ์ฯ สาร

ความรู้รอบด้านกิจการต่างประเทศของไทย
ที่สัมพันธ์กับประเด็นโลก

ISBN	978-616-341-056-6
พิมพ์ครั้งที่ 1	กันยายน 2561
จำนวน	1,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ เลขที่ 120 หมู่ 3 ชั้น 7 อาคารรัฐประศาสนภักดี (ทิศใต้) ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210 โทรศัพท์ 0-2203-5000
พิมพ์ที่	บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) 376 ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170 โทรศัพท์ 0-2422-9000 โทรสาร 0-2433-2742 E-mail: aprint@amarin.co.th Homepage: http://www.amarin.com

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ การคัดลอก เลียนแบบ ไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้จัดพิมพ์เท่านั้น นอกจากเป็นการเผยแพร่เพื่อการศึกษา

คำนำ

สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการในฐานะหน่วยงานหลักด้านการพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรของกระทรวงการต่างประเทศและส่วนราชการ ด้วยการจัดหลักสูตรฝึกอบรมต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ มีภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการทูตและการต่างประเทศให้แก่สาธารณชนรับทราบ ผ่านการจัดปาฐกถาพิเศษ การเสวนา การบรรยาย และการสัมมนาทางวิชาการเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการจัดพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน

หนังสือ “เทวะวงศ์ฯ สาร” พ.ศ. 2560 จัดพิมพ์ขึ้นภายใต้ประเด็นหลัก “ไทยกับโลก” เป็นการแสดงถึงความมุ่งมั่นของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการที่ยึดมั่นในภารกิจเรื่องการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการทูตและการต่างประเทศให้แก่สาธารณชน โดยได้รวบรวมคำบรรยายคัดสรรพิเศษจากวิทยากรที่ได้รับเชิญมาในหลักสูตร “นักบริหารการทูต” หรือ นบท. ประจำปี 2560 ซึ่งเนื้อหาคำบรรยายคัดสรรพิเศษเหล่านี้เกี่ยวข้องกับประเด็นของประเทศไทยที่สัมพันธ์กับนานาประเทศและกับโลก

นอกจากนี้ หนังสือ “เทวะวงศ์ฯ สาร” เล่มนี้ยังได้รวบรวมบทความพิเศษของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ และทรรศนะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางการทูตและการเจริญสัมพันธไมตรีของประเทศไทยกับต่างประเทศ และรวมไปถึงสรุปปาฐกถาพิเศษเนื่องในโอกาสครบรอบ 60 ปี แห่งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับมาเลเซีย ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้จัดขึ้นในปี 2560 โดยบทความและสรุปปาฐกถาพิเศษนี้มีคุณค่า เป็นประโยชน์ และเป็นองค์ความรู้ด้านการทูตและการต่างประเทศที่สาธารณชนควรรับทราบ เป็นการสอดรับกับ “นโยบายการทูตเพื่อประชาชน” ของรัฐบาล เพื่อให้การต่างประเทศเป็นการต่างประเทศของประชาชนและเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง

สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการขอขอบคุณวิทยากรจากหลักสูตร นบท. ประจำปี 2560 และข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศที่ได้กรุณาอนุญาตให้นำคำบรรยายและบทความเพื่อจัดพิมพ์ในหนังสือ “เทวะวงศ์ฯ สาร” พ.ศ. 2560 ตลอดจนคณะทำงานในด้านต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญให้ภารกิจการจัดพิมพ์หนังสือนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงด้วยดี นำมาซึ่งการเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ ตลอดจนเป็นแหล่งอ้างอิงและค้นคว้าเพื่อวัตถุประสงค์ด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อสาธารณชน

สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ
31 สิงหาคม 2561

สารบัญ

คำนำ 5

ไทยกับโลก

พันธกรณีและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย 9
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อมรา พงศาพิชญ์

นวัตกรรมขับเคลื่อนภาคการเกษตร 4.0 25
เกียรติชาย ไมตรีวงษ์

การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก 45
พจณี อรรถโรจน์ภิญโญ

ทิศทางและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางโทรคมนาคม: โครงข่ายประเทศไทยและภูมิภาค 59
พันเอก ดร. เศรษฐพงค์ มะลิสุวรรณ

SME Local to Global การส่งเสริมไทยก้าวไกลสู่สากล 85
สาลินี วังตาล

การเป็นผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ 97
หม่อมหลวงพัชรภากร เทวกุล

Digital Literacy รู้เท่าทันสื่อสารสนเทศสำหรับผู้บริหารยุคดิจิทัล 111
ผศ. ดร. สุภาภรณ์ เกียรติสิน

บทความคัดสรรพิเศษด้านการทูตและการต่างประเทศ

กว่าจะมาเป็นประชาคมอาเซียน 125

ดร. ฐากูร พานิช

Rowing the Belt and Road Boat in the Mekong: Mekong-Lancang Cooperation 153

ดร. วัลยา จริยธรรม

เหตุการณ์เรือมายาเกส 161

สุรพงษ์ ชัยนาม

ผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซีย: กรณีศึกษาในช่วง 20 ปีแรกของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต 187

อรทัย ภูบุญลาภ กูนาซีลาน

Kedah Princes in King Chulalongkorn's Court: a Story by Daughter/Niece: สรุปปาฐกถาพิเศษของตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา 199

วิรัช ศรีพงษ์

ถอดบทเรียนการทูตจากประสบการณ์ของนักการทูตอาวุโส 211

ดร. ภาณุทัต ยอดแก้ว

ภาคผนวก 231

ประวัติผู้บรรยายและผู้เขียน 234

ไทยกับโลก

พันธกรณีและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อมรา พงศาพิชญ์

บรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9/2560

วันที่ 3 สิงหาคม 2560

เกริ่นนำ

หัวข้อที่จะพูดถึงในวันนี้มีอยู่ 2 หัวข้อใหญ่ คือ (1) หลักการทั่วไปเรื่องพันธกรณีและกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และ (2) กรณีศึกษาในประเทศไทยและอาเซียน โดยเน้นในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดนเป็นหลัก

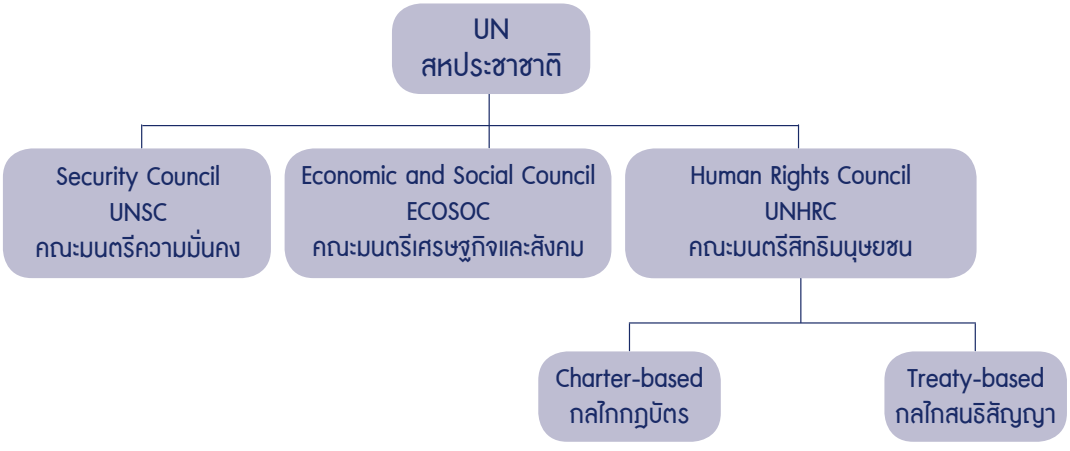
หลักการทั่วไปเรื่องพันธกรณีและกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

องค์การสหประชาชาติ

คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนหนึ่งของสหประชาชาติ (UN Commission on Human Rights) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1946 ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ต่อมาเพื่อให้เรื่องสิทธิมนุษยชนเกิดความชัดเจนมากขึ้น จึงประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นในปี ค.ศ. 1948 ในระยะต้นสหประชาชาติเน้นในการดูแลเรื่องสันติภาพเพื่อไม่ให้เกิดการสู้รบขึ้นอีก มีคณะมนตรีความมั่นคง (Security Council) และคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (ECOSOC) เป็น 2 เสาหลัก ส่วนคณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนมีฐานะด้อยกว่า ต่อมาเมื่อนายโคฟี่ อันนัน (Kofi Annan) เข้ามาเป็นเลขาธิการองค์การสหประชาชาติและมองเห็นว่าจะต้องมีการปฏิรูปสหประชาชาติ จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานระดับสูง (High-Level Panel) เพื่อจัดทำข้อเสนอ และคณะทำงานฯ มีข้อเสนอว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องสำคัญ แล้วจะมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเห็นควรที่จะยกฐานะงานด้านสิทธิมนุษยชนจากในระดับคณะกรรมาธิการมาเป็นระดับคณะมนตรีเมื่อปี ค.ศ. 2006

คณะมนตรีสิทธิมนุษยชน มีกลไกคุ้มครองสิทธิในกรอบของสหประชาชาติ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือกลไกกฎบัตร และกลไกสนธิสัญญา

กลไกกฎบัตร (Charter-Based) เมื่อตั้งเป็นคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแล้ว ได้มีการปรับกลไกการทำงานให้มี 4 องค์ประกอบ คือ **1. การประชุมสามัญของคณะมนตรีสมัยปกติและสมัยพิเศษ** การประชุมสมัยปกติจัดขึ้นปีละ 3 ครั้ง เพื่อรับฟังรายงานสิทธิมนุษยชนและพิจารณาแนวทางการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ส่วนการประชุมสมัยพิเศษจัดเมื่อมีประเด็นพิเศษให้พิจารณา **2. กระบวนการพิเศษ (Special Procedures)** เป็นกลไกติดตามสอดส่องและรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งในลักษณะ

หัวข้อเฉพาะ (Theme) และการรายงานสถานการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนในบางประเทศ (Country) ตามคำเรียกร้อง **3. กระบวนการรับและพิจารณาข้อร้องเรียน (Complaint Procedures)** เป็นการรับและพิจารณาข้อร้องเรียนแบบลับ โดยจะรับข้อร้องเรียนที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรง มีความต่อเนื่อง และเป็นระบบเท่านั้น และข้อสุดท้ายซึ่งดิฉันคิดว่าเป็นกลไกที่ดีมากคือ **4. กระบวนการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศ (Universal Periodic Review - UPR)** เป็นกระบวนการที่ดำเนินโดยรัฐ (State-Led) กำหนดให้แต่ละประเทศทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนภายในประเทศของตนและมีการวิจารณ์ระหว่างกันเอง (Peer Review) รัฐบาลจากทั่วโลกทั้งหมด 193 ประเทศ ต้องรายงานทุก 4 ปี ในแต่ละปี มีการประชุมสามัญ 3 ครั้ง หมายถึงมีการรายงานประมาณ 16 ประเทศต่อครั้งการประชุม

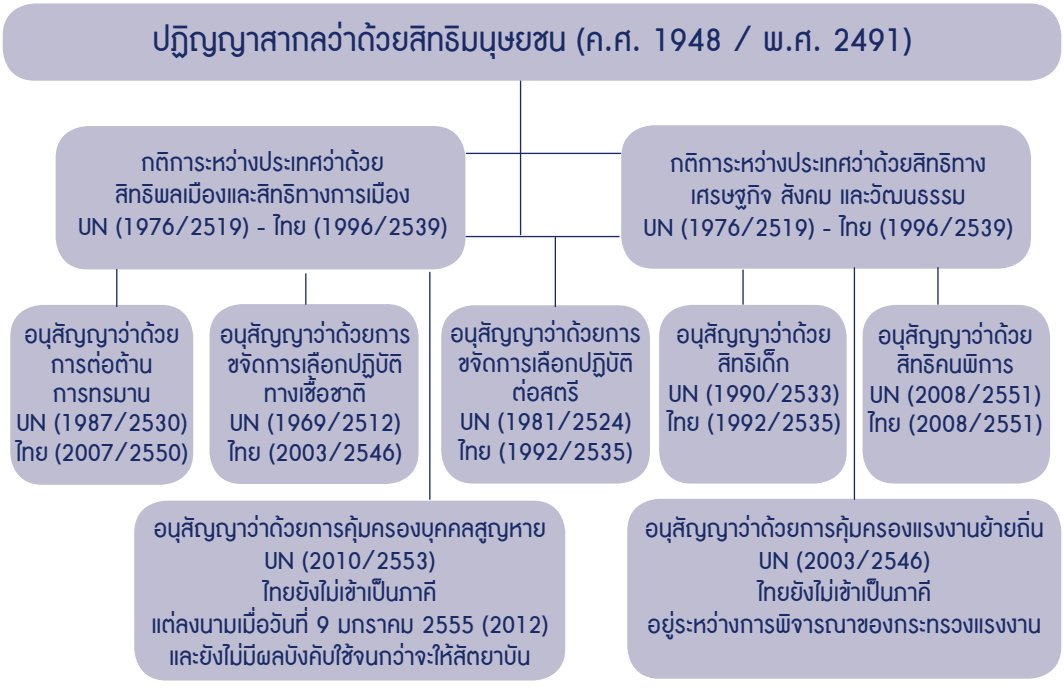
แม้เราจะเห็นว่ามีประเทศที่เกเรอยู่มากมาย แต่ทุกประเทศก็ให้ความร่วมมือในการรายงาน UPR ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีอะไรมาบังคับโดยรัฐจะทำหน้าที่รายงานมีกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ประสานงานหรือผู้จัดทำหลัก และเชิญหน่วยงานรัฐที่ดูแลหัวข้อต่าง ๆ มาร่วมด้วย นอกจากนี้ ยังมีรายงานคู่ขนานจัดทำโดยองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อไม่ให้รัฐอ้างผลงานเกินความเป็นจริง ต่อมาภายหลังได้มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระดับชาติเข้ามาทำรายงานคู่ขนานด้วย โดยกำหนดให้มีการรายงานทุก 4 ปี ซึ่งตัวดิฉันเองเคยรับหน้าที่เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและได้เคยเข้าร่วมในการรายงานรอบแรกเมื่อปี ค.ศ. 2012 ด้วย

กลไกสนธิสัญญา (Treaty-Based) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกาศสู่สาธารณะเมื่อปี ค.ศ. 1948 กำหนดกติกาเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ 2 หมวดหลัก ครอบคลุมเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองหมวดหนึ่ง และอีกหมวดหนึ่งคือสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นตัวปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนต้องดูควบคู่ไปกับกติกาอีก 2 ฉบับ ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายลูกที่เหลือเป็นอนุสัญญาอีก 7 ฉบับ รวมแล้วมีสนธิสัญญาที่มีเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นหลักทั้งหมด 10 ฉบับ อนุสัญญาที่มีเป้าหมายในเรื่องอื่น แม้มีมิติด้านสิทธิมนุษยชนด้วย ไม่ได้นับรวมในกลุ่มนี้

ปฏิญญา กติกา อนุสัญญา ด้านสิทธิมนุษยชน

1. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
3. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
4. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
5. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ในทุกรูปแบบ
6. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ
7. อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี
8. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ
9. อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลจากการถูกทำให้สูญหาย
10. อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานย้ายถิ่น

กติกา 2 ฉบับที่ขยายความปฏิญญาฯ คือกติการะหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งใช้เวลากว่า 18 ปีในการร่าง เหตุเพราะเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมืองนั้นมีผลถึงการเรียกร้องประชาธิปไตยและเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียม ต่อต้านเผด็จการ ต่อสู้การใช้อำนาจที่ละเมิดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ทำให้เกิดประเด็นที่ฝ่ายสหรัฐอเมริกากับยุโรปมีความเห็นไม่ตรงกันกับรัสเซีย ที่ยังสนับสนุนแนวคิดแบบสังคมนิยมที่เน้นความเสมอภาคแต่ไม่เน้นเสรีภาพ และรัสเซียก็เป็นสมาชิกสหประชาชาติอยู่เช่นกัน หลังจากสหประชาชาติให้ความเห็นชอบในหลักการของกติกาทั้ง 2 ฉบับ ในปี ค.ศ. 1966 แล้วยังต้องใช้เวลาอีกราว 10 ปีเพื่อให้ประเทศสมาชิกทั้ง 35 ประเทศ (ในเวลานั้น) ให้สัตยาบันรับรองการใช้กฎหมายฉบับดังกล่าว และมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 1976

หลักการสิทธิมนุษยชนและบทบาทหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง

บทบาทภาครัฐ (State Actor)

ในระยะหลัง หลักการสิทธิมนุษยชนเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น คำ 3 คำ ที่จะต้องกล่าวย้ำกันในวันนี้คือ หน้าที่ของรัฐ 3 ด้าน ได้แก่ **1. การคุ้มครอง (Protect)** ซึ่งในปฏิญญาเขียนไว้อย่างชัดเจนในคำปรารภว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิธรรมชาติ ต้องได้รับการคุ้มครอง สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) คือสิทธิที่เกิดมากับมนุษย์และติดตัวเราไปและเป็นสากล เช่น สิทธิในการมีชีวิตอยู่ รวมทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต้องได้รับความคุ้มครอง ไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ พ่อแม่ส่งให้ลูกก็ไม่ได้ สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกส่วนได้ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าสิทธิใด **2. การเคารพสิทธิของกันและกัน (Respect)** หมายถึง การเคารพความเสมอภาคเท่าเทียม โดยไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ สีผิว และอื่น ๆ สิทธิเท่าเทียมทางเพศและระหว่างหญิงชาย การเลือกปฏิบัติถือเป็นการละเมิดสิทธิ นอกจากนี้ ปฏิญญาฯ ยังระบุว่า **3. รัฐมีหน้าที่ต้องทำให้การเคารพสิทธิและเสรีภาพเป็นจริง (Fulfill)** รัฐจะต้องมีความชัดเจนอย่างมากในเรื่องการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรมและตรวจสอบได้ มีการกำหนดมาตรการ

ให้ประชาชนและประชาสังคมสามารถเข้าถึงและรับประโยชน์ รัฐต้องมีกลไกให้คนเข้าถึงได้ตามสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รัฐต้องมีกฎหมายคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิ เพราะฉะนั้นรัฐมีหน้าที่ออกกฎหมาย ต้องมีกลไกหรือมีองค์กรเพื่อคอยดูแลเรื่องสิทธิ รัฐต้องตั้งงบประมาณที่ใช้ดูแลเรื่องสิทธิ และรัฐควรปฏิบัติตามพันธกรณีที่เป็นภาคี

ถึงแม้ว่ากติกาและอนุสัญญาจะไม่มีบทลงโทษ แต่ส่วนมากทุก ๆ ประเทศก็ทำตาม โดยเฉพาะช่วง 10 ปีหลังมานี้ มีการใช้มาตรการทางสังคม (Social Sanction) มาบังคับทางอ้อม หากรัฐใดไม่ยอมปฏิบัติตามพันธกรณีจะถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยองค์กรต่าง ๆ อยู่เสมอ ดิฉันจำได้ว่าเมื่อ 20 ปีก่อน มีการตื่นตัวกันทั่วโลกในเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ใกล้สูญพันธุ์ และมีหลายภาพที่สื่อสารออกไปสู่ชาวโลกพบว่าคนไทยไม่รักษาสิทธิของสัตว์ โดยเฉพาะในเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล จากนั้นก็ได้มีการประกาศเลิกซื้อเพชรพลอยและเครื่องประดับจากไทย ทั้งที่เป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกัน

บทบาทองค์กรนอกภาครัฐ (Non-State Actor)
ทุกวันนี้การไม่ปฏิบัติในเรื่องสิทธิมนุษยชน ถึงแม้ไม่มีบทลงโทษในกติกาและอนุสัญญา แต่ทุกคนก็มีหน้าที่ต้องทำตาม ในส่วนที่เป็นหน้าที่ของรัฐมีกลไกตรวจสอบภาครัฐ และในสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนยังมีกลไกอื่นอีก 3 ระดับ คือ ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับประชาสังคม โดยกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาคได้แบ่งหน้าที่กันดูแลเป็น 4 ภูมิภาค คือ อเมริกา ยุโรป แอฟริกา และ เอเชียแปซิฟิก ปรากฏว่าในบางภูมิภาคไม่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม จึงมีการปรับเพิ่มให้มีกลไกในระดับชาติแทน นอกจากนั้น ยังมีในระดับประชาสังคมอีกด้วย (ตามรายละเอียดของเอกสารที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติ รู้จักกันในชื่อ “หลักการปารีส” เรื่องสถาบันสิทธิมนุษยชนระดับชาติ ตามมติที่ประชุมในปี ค.ศ. 1993)

ในภาคประชาสังคม มี**การส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมทำหน้าที่ร่วมกับสหประชาชาติในการตรวจสอบสถานการณ์สิทธิมนุษยชน จากการประชุมที่สวีเดนเมื่อปี ค.ศ. 1972 เรื่อง Human Environment มีประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมและเรื่องคนว่าต้องดำเนินไปด้วยกัน และมีข้อตกลงว่าต้องให้องค์กรประชาสังคมเข้ามาช่วยสหประชาชาติดูแลเรื่องดังกล่าว เพราะมีความชัดเจนว่าไม่สามารถพึ่งพารัฐเพียงฝ่ายเดียวได้** ฉะนั้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1972 เป็นต้นมา จึงมีงบประมาณส่งเสริมภาคประชาสังคมผ่านสหประชาชาติและผ่านสถานเอกอัครราชทูตประเทศมหาอำนาจจำนวนมาก เพราะสหประชาชาติใช้องค์กรประชาสังคมเป็นแขนขา จึงนำเงินไปสนับสนุนในการทำงานต่าง ๆ ของภาคประชาสังคม

ในเรื่องสิทธิมนุษยชน คนที่อ้างว่ารู้และเรียกตัวเองว่าเป็นนักสิทธิมนุษยชน มักจะเรียกร้องให้รัฐต้องทำอย่างนั้น รัฐต้องทำอย่างนี้ เป็นการเรียกร้องตามเอกสารชุดแรก ๆ ที่ได้บอกไว้ว่ารัฐมีหน้าที่ 3 อย่าง คือ Protect, Respect, Fulfill แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคือในช่วงหลัง ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา มีการปรับกระบวนทัศน์ในการทำงานด้านสิทธิ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างน้อย 3 มิติ มิติแรกคือเนื้อหา มิติที่สองคือแนวทาง และมิติที่สามคือการลงมือทำ โดยมีเนื้อหา (Content) ที่เปลี่ยนไปคือจากที่ระยะแรก (คลื่นลูกที่หนึ่ง) เน้นในเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กับ (คลื่นลูกที่สอง) เรื่องสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งทั้ง 2 ชุดมีความขัดแย้งกันอยู่ และยังมีมิติที่สาม (คลื่นลูกที่สาม) ที่ปรากฏในรูปของอนุสัญญา (Convention) ให้ความสำคัญกับผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ โดยมีเนื้อหาครอบคลุมไปถึงเรื่องผลกระทบทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วย

ในปฏิญญาฯ กล่าวว่าสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการสากลที่ทุกคนต้องเคารพ มีสูตรเดียวเหมือนกันทั่วโลก แต่สำหรับในเอเชีย มหาเธร์ บิน มูฮัมหมัด กับลี กวนยู เป็น 2 คนที่ลุกขึ้นคัดค้านในเรื่องนี้ทันที โดยแย้งว่าสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของตะวันตก นำมาใช้กับเอเชียไม่ได้ เพราะเอเชียมีวัฒนธรรมแบบเอเชีย เช่น มีการเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น โดย 2 ท่านนี้ใช้เวลา 20 ปี ถึงพิสูจน์ได้ว่า ความเห็นของเขามีส่วนถูกว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งแม้ว่าจะมีความคล้ายคลึงในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ สิทธิในการมีชีวิตอยู่ สิทธิในอาหาร สิทธิในที่อยู่อาศัย ที่เราเรียกปัจจัย 4 ก็ตาม แต่ก็ยัง **มีเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ อีกไม่น้อยที่แตกต่าง เพราะฉะนั้นในแง่ของความเป็นสากลได้ถูกท้าทายอย่างมาก โดยการหยิบยกเรื่องของวัฒนธรรมขึ้นมาอ้าง**

ฉะนั้นคนที่อยู่ฝั่งสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จะมีข้อโต้แย้งมากมาย ตั้งแต่เริ่มแรกช่วงหลังสงครามโลก สำหรับคนที่เรียนทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ คนที่อยู่ในวงวิชาการกระแสหลัก (Positivism) เชื่อว่าการพัฒนาคือการทำให้เป็นสมัยใหม่ อย่างการพัฒนาเศรษฐกิจโดยการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ถือเป็นการพัฒนากระแสหลัก และส่งเสริมการพัฒนาแนวสร้างความทันสมัย หรือแนวโมเดิร์นซึ่งการพัฒนาในบางพื้นที่นั้นไม่สามารถใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลักได้ อย่างเช่นในแอฟริกา

การพัฒนาแบบทุนนิยมนั้น มีส่วนสำคัญอยู่ 3 อย่าง คือ ที่ดิน (Land) ทุน (Capital) และแรงงาน (Labor) เมื่อใช้ 3 อย่างนี้จนเกิดผลผลิตแล้วก็นำกำไรที่ได้มาลงทุนต่อ นั่นคือการพัฒนา แต่สำหรับแอฟริกาไม่สามารถทำแบบนั้นได้ เพราะได้เสียพื้นที่แก่นักล่าอาณานิคมไปหมดแล้ว คนผิวขาวเข้ามาใช้พื้นที่และทรัพยากรของแอฟริกา ใช้แรงงาน

ของแอฟริกา แต่ใช้ทุนของยุโรป กำไรที่ได้จึงตกเป็นของยุโรป ไม่ได้มีการนำกลับมาลงทุนในแอฟริกา เป็นเหตุให้พวกเขายากจน แนวคิดแบบนี้เกิดจากนักวิชาการกลุ่มโพสต์โมเดิร์นที่ท้าทายกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมแล้วก็ตั้งคำถามกับสิ่งที่เคยถูกสอนมา

เมื่อครั้งที่ดิฉันเข้ามาดูเรื่องสตรี ช่วงแรก ๆ นั้น คำสอน คำพังเพย สุภาษิตสอนหญิงต่าง ๆ บอกว่าผู้หญิงต้องอย่างนั้น ผู้ชายต้องอย่างนี้ คนทำงานเรื่องผู้หญิงก็ตั้งคำถามว่าคำสอนเหล่านี้มาจากไหน มาได้อย่างไร เป็นการท้าทายคำสอนที่มีมาดั้งเดิม และยังเกิดการท้าทายด้วยว่าเรื่องวัฒนธรรมนั้นไม่สากล หากเราไม่เชื่อเรื่องความเป็นสากล สิทธิทั้งหลายที่บอกว่าเป็นสากลนั้น ก็อาจใช่บ้างไม่ใช่บ้าง ซึ่งหลายข้อก็ยังเป็นข้อถกเถียงกันจนทุกวันนี้ และอีกประเด็นหนึ่งในแง่ของหลักสิทธิมนุษยชนดั้งเดิมนั้น จะต้องมีให้ครบทุกมิติ แต่ในเวลาต่อมามีการบอกว่าเพียงบางเรื่องที่จำเป็นก็พอ เพราะฉะนั้นนี่คือการปรับกระบวนทัศน์ คือการท้าทายคือการตั้งคำถามเรื่องแนวคิดสิทธิมนุษยชน และเมื่อมีการปรับกระบวนทัศน์จะส่งผลให้เกิดการต่อรอง ถกเถียง และสร้างขบวนการสิทธิมนุษยชน ซึ่งดิฉันได้เขียนเอาไว้เป็นหนังสือด้วยอีกเล่มหนึ่ง

เรื่องขบวนการสิทธิมนุษยชนนั้น เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1972 จากแนวคิดของตะวันตก และเมื่อเวลาผ่านไปก็ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนตามการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า Social Movement โดยเฉพาะในยุคใหม่นี้ มีการเคลื่อนไหวที่รุนแรงมากขึ้น มีการท้าทายประเทศมหาอำนาจมากยิ่งขึ้น เกิดขบวนการท้าทายอำนาจรัฐ การโค่นทรราชถือเป็นความชอบธรรม สามารถอารยะขัดขืนได้ มีการเริ่มหาความหมายใหม่ เริ่มมีการต่อรอง เช่นเดียวกับท้าทายการให้ความหมายเรื่องสิทธิมนุษยชนของมหาเธร์ บิน มูฮัมหมัด กับ ลี กวนยู ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ที่ไม่ต้องการใช้ความหมายของสหประชาชาติ มีการต่อรองอำนาจ มีการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนผู้ด้อยอำนาจ มีภาคประชาสังคมทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สิทธิ เพราะฉะนั้นในแง่วิธีการได้ถูกท้าทายอย่างมโหฬาร

เวลาเกิดข้อพิพาทขึ้น รัฐมักถูกเรียกร้องให้สร้างกฎระเบียบ ออกกฎหมาย ต้องมีกลไก แต่ต่อมาก็เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น เมื่อมีการละเมิดสิทธิ รัฐไม่ได้มีหน้าที่สร้างกลไกเพียงอย่างเดียว แต่มีหน้าที่ต้องเยียวยาด้วย หน้าที่ของรัฐนั้นเดิมทีต้องเติมเต็มทุกอย่างรวมทั้งเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ มากกว่านั้นความเปลี่ยนแปลงอาจไม่ได้เกิดแก่รัฐเท่านั้นแต่เกิดกับภาคประชาชนและภาคธุรกิจด้วย หากใครก็ตามเป็นผู้ละเมิดสิทธิก็ต้องเป็นผู้ให้การเยียวยา เพราะฉะนั้นสิ่งที่เกิดเพิ่มจากการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่เพียง

กับรัฐ หรือ State Actors เท่านั้น แต่เป็นการเพิ่มบทบาทหน้าที่ขององค์กรนอกภาครัฐ (Non-State Actors) ด้วย นอกจากภาครัฐแล้ว ยังมีการขยายความรับผิดชอบสู่นอกภาครัฐ ใครก็ตามที่ละเมิดสิทธิคนอื่นต้องทำหน้าที่เยียวยา

อีกเรื่องหนึ่งคือ ผู้พิทักษ์สิทธิ (Human Rights Defender) จากเดิมหากใครถูกละเมิดสิทธิต้องพิทักษ์สิทธิตัวเอง แต่ทุกวันนี้มีกลไกที่เรียกว่าผู้พิทักษ์สิทธิ เช่น ภาคประชาสังคมทำหน้าที่เรียกร้องสิทธิให้กับผู้ด้อยโอกาส คือ จากเดิมเมื่อมีการเรียกร้องสิทธิขึ้น สิ่งแรกที่นักกฎหมายถามคือใครเป็นผู้เรียกร้องสิทธิ เป็นผู้เดือดร้อนหรือผู้ได้รับผลกระทบหรือไม่ คุณมาเรียกร้องแทนเขาได้อย่างไร แต่หลายครั้งผู้เดือดร้อนหรือผู้ถูกละเมิดสิทธิไม่สามารถทำได้เอง จึงต้องมีผู้พิทักษ์สิทธิเกิดขึ้นและกำลังได้รับการยอมรับมากขึ้น เป็นเรื่องที่ยังต้องหาข้อสรุปกันต่อไป อนุสัญญาทุกฉบับมุ่งให้ความสำคัญกับผู้ด้อยโอกาสกรณีสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เพราะฉะนั้นใครที่เห็นผู้ด้อยโอกาสเดือดร้อนก็ทำหน้าที่ช่วยเป็นองค์กรนอกภาครัฐและดูต่อไปว่าใครเป็นคนละเมิด

ขณะเดียวกันเมื่อกล่าวถึงองค์กรนอกภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเมิดสิทธิในพื้นที่ความไม่สงบภาคใต้จะเกิดคำถามบ่อยครั้งว่าผู้ก่อการร้ายละเมิดสิทธิหรือไม่ แน่นอนว่าใช่ แต่หากว่าเขาเรียกร้องในการแบ่งแยกดินแดน แต่เขาไม่ได้ทำร้ายใคร เขาละเมิดสิทธิหรือไม่ อันนี้ขึ้นอยู่กับจุดยืนของแต่ละท่าน เพราะในปฏิญญาสากลก็ดี ในกติกาด้านสิทธิพลเมืองก็ดี จะบอกว่าทุกคนมีสิทธิจะตัดสินเองว่าต้องการจะอยู่เป็นประชาชนของประเทศไหน ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ขึ้นอยู่กับจุดยืนของคนที่มีหน้าที่ เพราะประเทศเกิดใหม่อย่างบรูไนก็ดี ติมอร์เลสเตก็ดี หรือซูดานที่มีการแบ่งแยกประเทศก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแต่ละบุคคล

> **“เกิดการท้าทายด้วยว่าเรื่องวัฒนธรรมนั้น ไม่สากล หากเราไม่เชื่อเรื่องความเป็นสากล สิทธิทั้งหลายที่บอกว่าเป็นสากลนั้น ก็อาจใช่บ้างไม่ใช่บ้าง”**

แล้วถ้ามีการกระทำความรุนแรง สร้างความหวาดกลัว ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคลหรือระดับกลุ่ม ถือเป็นปัญหาทั้งนั้น กรณีสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เวลาพูดถึงสิทธิในการพัฒนา ภาคธุรกิจถือเป็นองค์กรนอกภาครัฐ ซึ่งละเมิดสิทธิของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ

ปฏิญญาสิทธิในการพัฒนา (Declaration on Rights to Development) ประกาศเมื่อปี ค.ศ. 1986 (ปฏิญญาแปลว่าไม่มีการให้สัตยาบัน เป็นการรับโดยอนุโลม) เมื่อเห็นชัดเจนว่าการพัฒนาเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อชาวบ้านชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ในแง่ของการทำงานเปลี่ยนไปด้วย โดยต้องคำนึงถึงสิทธิของชนกลุ่มน้อย สิทธิของชนพื้นเมือง จากนั้นมีปฏิญญาเพิ่มขึ้นอีก คือปฏิญญาของผู้ที่เป็นชนกลุ่มน้อยกับปฏิญญาสิทธิของชนพื้นเมือง

ปี ค.ศ. 2005 นายโคฟี่ อันนัน (Kofi Annan) ได้รับการร้องเรียนเรื่องธุรกิจข้ามชาติกับสิทธิมนุษยชน จึงมีการตั้งที่ปรึกษา Prof. John Ruggie จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด โดยให้เวลา 3 ปี ในการเขียนรายงานเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวและใช้เวลาอีก 3 ปีถัดมา กำหนดกรอบการทำงานด้านธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ปรากฏเป็นเอกสารของสหประชาชาติในปี ค.ศ. 2011 ชื่อ UN Guiding Principles on Business and Human Rights Framework (UNGP) กรอบสหประชาชาติ **กำหนดว่ารัฐต้องคุ้มครอง (Protect) ไม่ให้มีการละเมิดสิทธิ ขณะเดียวกัน ธุรกิจต้องเคารพสิทธิ (Respect) ของประชาชน ถ้าธุรกิจละเมิดสิทธิ รัฐมีหน้าที่ไปเอาเรื่องกับธุรกิจ ผู้ถูกละเมิดสิทธิต้องได้รับการเยียวยา (Remedy) ทั้งทางกฎหมายและทางการเงิน** มีกลไกในการร้องทุกข์ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องใหม่มาก กำลังมีความพยายามผลักดันเพื่อบังคับให้ภาคธุรกิจไม่ละเมิดสิทธิ เพราะมีการเอารัดเอาเปรียบกันมามากจนร่ำรวยมหาศาล ซึ่งเรื่องธุรกิจข้ามชาตินั้นได้เป็นเรื่องที่ถูกร้องเรียนกันมาไม่น้อยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

กรณีศึกษา สิทธิมนุษยชนในอาเซียน

กลไกอาเซียน

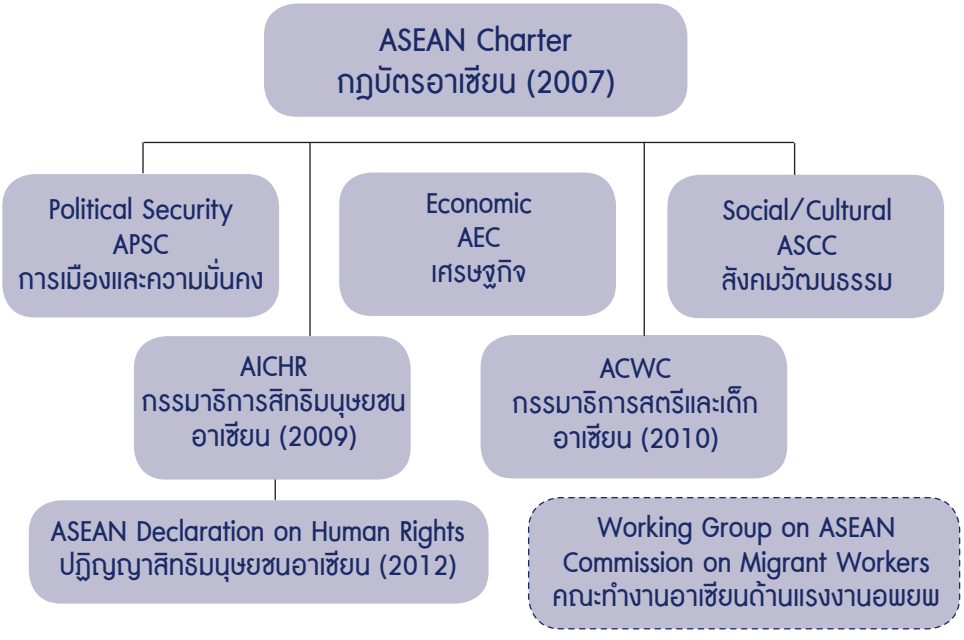
พัฒนาการของกลไกสิทธิมนุษยชนในอาเซียนเริ่มเมื่อปี ค.ศ. 2003 โดยมีการตกลงกันว่าจะเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน แม้ยังมีบางประเทศที่ไม่อยากให้นำเรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยเข้ามาเป็นนโยบาย แต่ได้มีข้อตกลงว่าประเทศอาเซียนจะทำอะไรร่วมกันตามวัฒนธรรมอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ได้รับการรับรองเมื่อปี ค.ศ. 2007 โดยแบ่งออกเป็น 3 ประชาคม คือ ประชาคมเศรษฐกิจ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง และประชาคมสังคมวัฒนธรรม มีการตั้งกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนอาเซียน (ASEAN

> **ในภูมิภาคอาเซียนนั้น**
> **ยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรหรือการวางแนวทางในเรื่องสิทธิมนุษยชน**
> **ที่เป็นอิสระอย่างเป็นรูปธรรม**

Intergovernmental Commission on Human Rights – AICHR) ขึ้นในปี ค.ศ. 2009 และกรรมาธิการอาเซียนด้านสตรีและเด็ก (ASEAN Commission on Women and Children – ACWC) ในปี ค.ศ. 2010 ทั้ง 2 องค์กรเป็นตัวแทนรัฐบาลของประเทศในอาเซียน มีผู้แทนซึ่งทำหน้าที่แทนรัฐ ไม่ใช่ผู้แทนอิสระ กล่าวโดยสรุปคือในภูมิภาคอาเซียนนั้นยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรหรือการวางแนวทางในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เป็นอิสระอย่างเป็นรูปธรรม เพราะยังไม่สามารถหาข้อสรุปในเรื่องดังกล่าวได้ แม้กระทั่งเรื่องแรงงานข้ามชาตินั้นก็ยังทำงานในลักษณะคณะทำงาน นอกจากนี้การทำงานด้านสิทธิมนุษยชนแต่ละประเทศก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างไม่สอดคล้องกัน ทั้งหมดนี้ถือเป็นความท้าทายของอาเซียนว่าจะหาแนวทางการทำงานอย่างไรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ต้องรักษาหน้าตาของกันและกัน เพราะฉะนั้นการตัดสินใจในอาเซียนจึงเป็นไปอย่างเชื่องช้า

ปัญหาอีกเรื่องหนึ่งของอาเซียนคือระดับการพัฒนาไม่เท่ากันและแนวความคิดที่ยังไม่ยอมรับเรื่องสิทธิมนุษยชนมีอยู่สูงมากในกลุ่มอาเซียนบางประเทศ แม้แต่ประเทศที่ก้าวหน้าอย่างสิงคโปร์หรือมาเลเซียก็ยังมีปัญหากับกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียน ต่อมาเป็นปัญหาเรื่องอำนาจหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานหลัก เช่น คณะกรรมาธิการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights – AICHR) ซึ่งเป็นกลไกของรัฐที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายรัฐทุกอย่าง ผู้แทนตัดสินใจเองไม่ได้ อาจเทียบกับ SEANF (Southeast Asia National Human Rights Institutions Forum) ซึ่งเป็นกลไกอิสระระดับชาติของประเทศในอาเซียน 5 ประเทศ ที่แม้ว่าจะสามารถทำงานได้อย่างอิสระ แต่ในเมื่อมีจำนวนเพียง 5 ประเทศเท่านั้นจึงทำอะไรไม่ได้มากนักเช่นเดียวกัน

คำถามคือเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิ หากเป็นภายในประเทศ แต่ละประเทศก็ดูแลของตัวเองไป แต่หากข้ามเขตแดนก็ควรจะส่งไป AICHR เพราะ AICHR เป็นกลไกอาเซียน แต่ AICHR ไม่รับ เพราะกำหนดไว้ว่าจะดำเนินงานเฉพาะเรื่องการส่งเสริมสิทธิ จะไม่ดูแลเรื่องการคุ้มครองสิทธิ จะไม่รับคำร้องเรื่องการละเมิดสิทธิ เรื่องนี้คือ ข้อวิจารณ์ AICHR ที่รุนแรงมาก องค์กรนี้รับเรื่องอย่างเดียวแต่ไม่ปกป้องคุ้มครอง ซึ่งถ้าหากเป็นเรื่องข้ามชาติเมื่อไม่สามารถก้าวก่ายกันจึงไม่สามารถร่วมกันแก้ปัญหาได้ และกรรมการสิทธิมนุษยชนระดับชาติก็มีหน้าที่ดูแลภายในชาติเท่านั้น หากกรณีข้ามชาติก็ต้องมีการตกลงในด้านความร่วมมือกันก่อน

การร้องเรียนเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของธุรกิจข้ามชาติ

ครั้งหนึ่ง ช่วงที่ดิฉันเข้ามาทำงานใหม่ ๆ งานแรกที่เผชิญคือมีองค์กรประชาสังคมมาฟ้องว่าเกิดเรื่องที่ชาวกัมพูชาถูกธุรกิจโรงน้ำตาลละเมิดสิทธิ เขาไปฟ้องที่ศาลกัมพูชาแล้ว แต่ศาลกัมพูชารับฟ้องไม่ได้ เพราะถึงแม้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นที่กัมพูชา แต่นายทุนเป็นคนไทย พอเขามาถามว่าไทยทำได้หรือไม่ เราก็พยายามศึกษาเรื่องนี้ ก่อนจะสรุปกันเองว่ากรรมการสิทธิชาติไทยจะดูแลคนไทย ถ้าคนไทยถูกละเมิดสิทธิเราดูแล ถ้าคนไทยไปละเมิดสิทธิคนอื่นแม้จะในต่างประเทศเราก็จะดูด้วย คือเราจะดูคนไทยแต่จะไม่ไปยุ่งกับสถานการณ์

ในประเทศอื่น กรณีของการละเมิดสิทธิในพื้นที่นอกประเทศไทยต้องเป็นหน้าที่ของกรรมการสิทธิของประเทศนั้น ๆ แต่กรณีของกัมพูชา ปัญหาคือเขายังไม่มีกรรมการสิทธิมนุษยชนระดับชาติ

มีช่วงหนึ่ง นายกรัฐมนตรีฮุนเซนดูเหมือนจะเห็นด้วยกับการตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่หลังจากนั้นไม่นานเขาก็เปลี่ยนนโยบาย เปลี่ยนความคิด ไม่ยอมรับองค์กรประชาสังคม ไม่ส่งเสริมให้เกิดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จนกระทั่งวันนี้ก็ยังไม่มี เพราะฉะนั้นการทำงานเรื่องสิทธิมนุษยชนข้ามชาติในอาเซียนมีความยาก แม้ว่ามีการรับรองกฎบัตรอาเซียนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2007 แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้าใด ๆ ความท้าทายของอาเซียนอยู่ตรงความเห็นที่ไม่ตรงกัน

ปัจจุบันนี้ ในอาเซียนมีประเทศที่ไม่สนับสนุนให้มีคณะกรรมการสิทธิระดับชาติอยู่ 5 ประเทศ พม่าเพิ่งจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปี ค.ศ. 2011 เพื่อสร้างภาพลักษณ์เข้าสู่การเป็นประธานอาเซียนพร้อม ๆ กับการยกเลิกเผด็จการทหาร แม้ประเทศที่มีคณะกรรมการสิทธิระดับชาติบางประเทศก็ยังไม่เข้าใจเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง ไม่เข้าใจอนุสัญญาต่อต้านการซ้อมทรมาน ไม่เข้าใจอนุสัญญาต่อต้านคนหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสิงคโปร์และบรูไนจะเป็น 2 ประเทศที่ไม่รับเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน

ขณะนี้ สหประชาชาติเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องเรื่องธุรกิจข้ามชาติกับสิทธิมนุษยชนในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับกรอบการทำงาน (UN Guiding Principles) มีการตรวจสอบการรายงานของแต่ละประเทศว่าดำเนินการอย่างไร และผลักดันให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติ (National Action Plan) ทุกวันนี้ไทยเริ่มให้แรงงานข้ามชาติเข้าสู่ระบบประกันสังคมเพื่อสิทธิพื้นฐานด้านสุขภาพ ตามรัฐธรรมนูญไทยที่อนุญาตให้คนที่อาศัยในประเทศต้องได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานด้านการศึกษาและสุขภาพ แม้ว่าจะถูกคนบางกลุ่มวิจารณ์อยู่บ้าง แต่ว่าในรัฐธรรมนูญมีกำหนดไว้ และในทางปฏิบัตินั้นจะพบว่าเด็กต่างชาติบริเวณชายแดน จะได้เข้าเรียนในโรงเรียนหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการโรงเรียนว่าจะยอมอะลุ้มอล่วยแค่ไหน หรือเรื่องสุขภาพก็เช่นกัน ผู้ป่วยบริเวณนั้นสามารถไปตรวจโรคหรือไปรักษาโรคได้ หากผู้อำนวยการโรงพยาบาลอนุญาต ซึ่งที่ผ่านมาทั้งโรงเรียนและโรงพยาบาลแถบชายแดนสามารถจัดการได้ดีพอสมควร ถึงแม้ว่าในเรื่องสิทธิจะมีกรณีถกเถียงกันอยู่บ้าง เนื่องจากกลไกอาเซียนเรื่องแรงงานก็ยังไม่เป็นรูปเป็นร่าง

ต่อมาเรื่องโรฮิงญา ตั้งแต่ดิฉันเข้ามารับงานเมื่อปี ค.ศ. 2009 เป็นปีแรกที่ชาวโรฮิงญาถูกจับต้อนขึ้นฝั่งที่จังหวัดระนองและได้ตรวจพบว่ามีการขนชาวโรฮิงญาขึ้นรถคอนเทนเนอร์จากระนองโดยมีปลายทางอยู่ที่กรุงเทพฯ ซึ่งบางรายก็เสียชีวิตขณะเดินทาง เป็นช่วงแรกที่เหตุการณ์โรฮิงญาถูกเผยแพร่ในสำนักข่าวบีบีซี ทำให้รัฐบาลไทยตื่นตัวอย่างมาก ในขณะที่พม่าก็ยังไม่เปิดประเทศ เราก็ไม่รู้จะทำอย่างไร UNHCR ก็พยายามจะช่วย เพราะเรื่องโรฮิงญานั้นเป็นเรื่องที่ต้องมีการแก้ไขร่วมกัน แต่ทั้งนี้รัฐบาลพม่ากลับขอไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว

เรื่องแรงงานประมงในน่านน้ำสากล ซึ่งขณะนี้เหล่านายทุนได้ยอมรับถึงปัญหาและยอมที่จะร่วมมือในการแก้ไข รวมถึงยินดีทำงานร่วมกันในเรื่องประมงข้ามชาติ นายทุนข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติ ส่วนประเภทโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่หลัก ๆ มีอยู่ 2 เรื่อง คือเรื่องเขื่อนไซยะบุรีในแม่น้ำโขงที่มีองค์กรประชาสังคมริมแม่น้ำโขงออกมาต่อต้าน ขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณากรอบการทำงานของสหประชาชาติว่ามีจุดไหนได้รับผลกระทบบ้าง เพราะแน่นอนว่าเขื่อนตั้งอยู่ในประเทศลาว แต่ไทยและกัมพูชาที่อยู่ปลายน้ำได้รับผลกระทบ ในขณะที่ผู้รับเหมาเป็นคนไทยและใช้เงินกู้จาก 4 ธนาคารไทย ซึ่งความจริงแล้วเรื่องเงินกู้เพื่อสร้างเขื่อนนั้นทั้งธนาคารพัฒนาเอเชีย หรือ Asian Development Bank (ADB) และธนาคารโลก หรือ World Bank ไม่สามารถให้ไทยกู้ได้ เพราะองค์กรประชาสังคมเข้มแข็งมาก และได้พิสูจน์ให้ธนาคารโลกและ ADB เห็นถึงข้อเสียที่ไทยเราเสียเครดิตในเรื่องคอร์รัปชันกับทั้ง 2 ธนาคารนี้ไปตั้งแต่กรณีโครงการคลองด่านแล้ว

กรอบการทำงานของ UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP) ที่ประกาศเมื่อปี ค.ศ. 2011 นั้นเรียกร้องว่า ใครจะทำโครงการอะไรก็ตาม จะต้องมีแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตั้งแต่ต้น ตั้งแต่ระดับนโยบาย บอร์ดจะต้องยอมรับเรื่องสิทธิมนุษยชน แล้วบอร์ดต้องส่งสัญญาณให้ผู้บริหารทุกระดับรับรู้ว่าบอร์ดให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน และจะต้องไม่มีเรื่องการละเมิดในทุกระดับ การดำเนินโครงการ จะต้องมีกระบวนการในการเยียวยาผลกระทบต่าง ๆ รวมไปถึงการกำหนดให้ผู้ให้เงินกู้ต้องยอมรับกรอบ UNGP ดังกล่าว

อีกกรณีหนึ่งคือเขื่อนดอนสะโฮงในพื้นที่ลาวตอนใต้ที่เกิดผลกระทบต่อคนไทยและกัมพูชาเหมือนกัน โครงการนี้มีผู้รับเหมาเป็นคนไทย แต่นายทุนเป็นคนมาเลเซียทำให้องค์กรประชาสังคมต้องส่งเรื่องไปฟ้องยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมาเลเซียซึ่งกำลังช่วยกันดูแลเรื่องนี้อยู่ ส่วนเขื่อนฮัจยีที่พม่าเป็นโครงการของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

> **ทุกวันนี้ไทยเริ่มให้แรงงานข้ามชาติเข้าสู่ระบบประกันสังคมเพื่อสิทธิพื้นฐานด้านสุขภาพ ตามรัฐธรรมนูญไทยที่อนุญาตให้คนที่อาศัยในประเทศ ต้องได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานด้านการศึกษาและสุขภาพ**

แห่งประเทศไทยโดยเงินกู้ลงทุนจากจีนและญี่ปุ่น ก็ถูกชาวพม่า ชาวกะเหรี่ยง และองค์กรประชาสังคมต่อต้านอยู่ถึงทุกวันนี้ รวมถึงกรณีนิคมอุตสาหกรรมท่าเรือน้ำลึกทวาย โดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลพม่า ที่เสนอโครงการเอาไว้ใหญ่โตมากในช่วงแรก ก็ถูกองค์กรประชาสังคมต่อต้านอย่างหนักว่ามีการละเมิดสิทธิในพื้นที่ค่อนข้างมาก และเกิดผลกระทบต่อคนสูงมาก ในที่สุดรัฐบาลไทยกับรัฐบาลพม่าจึงยอมลดขนาดลง

เรื่องสุดท้ายที่จะกล่าวถึงในแง่ของธุรกิจข้ามชาติในอาเซียนซึ่งที่มีผลอย่างมากคือ ธุรกิจเหมืองแร่ อย่างเหมืองแร่อัคราที่ออสเตรเลียเป็นผู้ลงทุน ทั้งที่ฟิลิปปินส์ ทั้งที่ไทย ได้สร้างผลกระทบจนเกิดการฟ้องร้องกัน ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นเรื่องข้ามชาติที่ต้องคอยดูแลและร่วมมือกันเพื่อไม่ให้ถูกนายทุนเอารัดเอาเปรียบ เช่นเดียวกับธุรกิจเกษตรขนาดใหญ่อย่าง ธุรกิจปาล์มน้ำมันในฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย ที่ขณะนี้กำลังถูกโจมตีอย่างหนักถึงการละเมิดสิทธิในหลาย ๆ ข้อ

ทุกวันนี้ภาคเอกชนอย่างเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือ CP ได้เข้ามาร่วมเครือข่ายในการทำแผนปฏิบัติการชาติ (National Action Plan) กับภาครัฐ โดยร่วมมือกันดูแลเรื่องสิทธิมนุษยชนของภาคธุรกิจ ซึ่ง CP เองก็เป็นธุรกิจข้ามชาติและมีผลกระทบต่อประเทศอื่น นอกเหนือจากกรณีเกษตรพันธสัญญา (Contract farming) ในไทย เพราะฉะนั้นต่อไปนี้เรื่องธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนจะเป็นเรื่องที่ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ไม่ได้อีกต่อไป เพราะธุรกิจจะต้องรับรู้การละเมิดสิทธิทั้งของบริษัทต้นน้ำก่อนถึงเราและปลายน้ำหลังจากเรา จะอ้างว่าบริษัทของผมไม่เกี่ยว เขาเป็นคนทำมาก่อนไม่ได้ เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็เป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชนในอาเซียนที่มีประเด็นร่วมในการช่วยกันแก้ปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิและป้องกันไม่ให้มีการละเมิดสิทธิให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมให้ได้

ช่วงถาม - ตอบ

คำถาม

เมื่อปี 2547 เหตุการณ์ความไม่สงบที่ภาคใต้ มีถึง 3 เหตุการณ์ด้วยกัน คือในเดือนมกราคม มีกรณีปล้นปืน เดือนเมษายนมีเหตุการณ์ที่มัสยิดกรือเซะ หลังจากนั้นก็เกิดเหตุการณ์รุนแรงที่ตากใบอีกในปีเดียวกัน พอหลังจากนั้นมีการตั้งคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงจากเหตุการณ์เหล่านั้น อยากทราบว่ามีการเปิดเผยการรายงานดังกล่าวบ้างไหมครับ ว่ามีข้อเท็จจริงเป็นอย่างไรบ้าง

คำตอบ

ถึงแม้ตอนนั้นจะยังไม่ได้มาเป็นกรรมการสิทธิ แต่ดิฉันติดตามข่าวมาโดยตลอด เพราะสนใจศึกษาด้านมานุษยวิทยา หลังจากเกิดเหตุการณ์ได้มีการตั้งคณะกรรมการอิสระ (กอส.) ขึ้น ซึ่งดิฉันก็ถูกทาบทามให้ไปเป็นกรรมการ กอส. เหมือนกันค่ะ แต่ตอนนั้นเป็นคณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่จึงไม่สะดวกที่จะไปรับหน้าที่นั้น แต่ก็ได้ติดตามอย่างใกล้ชิด ตอนนั้นมีสรุปรายงานออกมา 3 เล่ม แล้วก็ย้ำว่าปัญหาความขัดแย้งนั้นมาจาก 3 สาเหตุ สาเหตุที่ 1 คือประวัติศาสตร์ สาเหตุที่ 2 คือปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้าง และสาเหตุที่ 3 คือเป็นปัญหาทางวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดนั้นจะต้องนำมาจัดการแก้ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และก็เชิงโครงสร้าง คือ ปรับโครงสร้างแล้วก็ต้องเข้าใจวัฒนธรรม เมื่อมีรายงานออกมาแล้ว หลังจากนั้นก็เก็บเข้าหิ้งไม่ได้เอามาใช้ เมื่อคณะกรรมการสิทธิฯ เข้าไป ก็มีการร้องเรียนให้นำเรื่องที่ตากใบออกมาตรวจสอบ เพราะมีญาติของผู้เสียชีวิตจากกรณีตากใบร้องเรียนเข้ามา จึงได้มีขั้นตอนการตรวจสอบเกิดขึ้นและได้ข้อสรุปออกมาพอสมควรว่าจริง ๆ แล้ว ทหารหรือใครก็ตามที่จับคนขึ้นรถดีเอ็มซีซ้อนกันจนขาดอากาศหายใจนั้นต้องมีความผิด ถามว่าจะเรียกร้องเอาผิดกับใคร ต้องบอกว่าในช่วงนั้นถ้าจำไม่ผิดแม่ทัพภาค 4 ถูกสั่งย้าย

แล้วก็ไม่มีใครไปสืบสาวราวเรื่องใด ๆ ต่อ เหมือนกับว่าสั่งย้ายแล้วก็แล้วกัน แต่ในมุมของกรรมการสิทธิฯ ก็ได้รับคำร้องมาใหม่แล้วก็พยายามตรวจสอบเพื่อจะสรุปเป็นรายงาน แต่วันดีคืนดีผู้ร้องเรียนก็บอกว่าเปลี่ยนใจไม่ร้องเรียนแล้ว ซึ่งดิฉันก็เข้าใจว่าทำไม พอดีช่วงนั้นได้มีการออกนโยบายเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งมีตัวเลขอยู่ที่ประมาณ 7.5 ล้านบาทต่อคน แต่ ณ วันนี้เงินเยียวยาที่ว่านั่นก็ยังได้ไปไม่ครบ 7.5 ล้านบาท คือต้องดูรายละเอียดของแต่ละคนว่าใครควรจะได้มากน้อยแค่ไหน เรื่องนี้ถือว่าสิ้นสุดแล้วสำหรับการทำงานของกรรมการสิทธิฯ

คำถาม

เกี่ยวกับความมั่นคงทางภาคใต้ เวลาคณะเอ็นจีโอเข้ามา เหมือนกับในพื้นที่เขาไม่ค่อยพอใจเท่าไรนัก

คล้ายกับว่าเข้ามามีส่วนที่จะสนับสนุนฝ่ายตรงข้ามอะไรประมาณนั้น ในฐานะที่ท่านเป็นกรรมการสิทธิฯ ท่านคิดอย่างไรกับเรื่องนี้ครับ

คำตอบ

เรื่องบทบาทการทำงานของเอ็นจีโอในภาคใต้นั้นยาก ในแง่กรรมการสิทธิฯ ก็เช่นกัน มักจะมีชาวบ้านมาร้องเรียนว่าถูกละเมิดสิทธิ ถูกจับไปขังและถูกทำร้ายโดยเจ้าหน้าที่ทหาร เป็นต้น ซึ่งเราก็จะสอบไปทีละกรณี แล้วกรณีที่ชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่รัฐทำจริง เราก็ไปหาต้นตอ ไม่ว่าจะเป็นทหารหรือตำรวจก็ตาม เพราะฉะนั้น บางรายถ้ายอมรับว่าทำความผิดจริง ผู้บังคับบัญชาก็มีหน้าที่ลงโทษมากบ้างน้อยบ้างไปตามระดับ เรื่องจึงจะจบ กรณีทหารเกณฑ์ถูกทำร้าย ซึ่งมีข่าวออกมาบ่อยครั้ง และเมื่อยอมรับผิดก็มีการลงโทษ ตัวอย่างกรณีหนึ่งดูเหมือนจะมีผู้ทำผิดทั้งหมด 8 คน แต่ถูกลงโทษเพียง 7 คน ปล่อยไว้คนหนึ่งเพราะคนนั้นเป็นลูกผู้ยิ่งใหญ่ แต่ญาติของผู้เดือดร้อนก็ยังสู้ต่อจนในที่สุดก็มีการจัดการลงโทษจึงปิดคดีได้ คือเราจะแก้ไขเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยกรรมการสิทธิฯ ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ ให้เขาแก้ปัญหา ซึ่งก็ได้บ้างไม่ได้บ้าง แล้วบางครั้งเขาก็ไม่รู้เรื่อง มีคำร้องหนึ่งกล่าวว่าหลังจากมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นแล้วทหารเข้าไปตรวจดีเอ็นเอคนทั้งหมู่บ้าน ซึ่งการทำแบบนั้นเข้าข่ายละเมิดสิทธิ เอ็นจีโอฟ้องว่าเรื่องอะไรไปตรวจดีเอ็นเอคนทั้งหมู่บ้าน แต่พอฟังจากทหารแล้วได้ความว่า ทหารเองก็ไม่รู้ว่าไม่สามารถทำได้ และตอนนี้รู้แล้ว ต่อไปจะไม่ทำอีก ปัญหาคืออนุสัญญาต่อต้านการซ้อมทรมานนั้น ทหารและตำรวจยังไม่รู้จักเลย ทั้ง ๆ ที่กรมคุ้มครองสิทธิก็ได้มีการจัดอบรมสร้างความเข้าใจแล้ว ตอนที่กรรมการสิทธิฯ เข้าไปทำงานก็ไม่รู้ว่าทำไมเขาถึงยังไม่รู้ เพราะฉะนั้นเราต้องทำงานร่วมกัน ทหารตำรวจบอกว่าเราเข้าข้างชาวบ้าน เข้าข้างเอ็นจีโอฟ้องอะไรมาก็เชื่อไปเสียหมด ซึ่งก็ไม่ถึงขนาดนั้น และเราก็จะถูกชาวบ้านหรือเอ็นจีโอบอกว่าเราเข้าข้างทหารมากเกินไปอีก คือโดนทั้งขึ้นทั้งล่อง

ถามว่าองค์กรประชาสังคมได้เงินต่างชาติใช่ไหม คำตอบคือใช่ ซึ่งเป็นต่างชาติที่รู้กันอยู่ว่าเป็นหน่วยไหนบ้าง ส่วนตัวแล้วดิฉันไม่คิดว่าเป็นหน่วยที่สนับสนุนการแบ่งแยกดินแดนหรือผู้ก่อการร้าย แต่อาจจะมีเรื่องที่เรายังไม่รู้ หรืออาจจะมีเครือข่ายใต้ดินอยู่อีกซึ่งเราไม่รู้ ระยะหลังแม้เหตุการณ์ความไม่สงบจะมีจำนวนน้อยลง แต่ก็ยังมีอย่างต่อเนื่อง ทุกฝ่ายคงต้องเรียนรู้กันต่อไป

นวัตกรรมขับเคลื่อนภาคการเกษตร 4.0

เกียรติชาย ไมตรีวงษ์
บรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9/2560
วันที่ 4 กรกฎาคม 2560

เดิมทีประเทศไทยของเราเป็นประเทศเกษตร แต่การค้นพบทรัพยากรธรรมชาติใหม่คือน้ำมันดิบแหล่งสิริกิติ์ อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร และก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย เปรียบเสมือนกับคลื่นลูกใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะการค้นพบแหล่งพลังงานทั้งสองซึ่งคุ้มค่าแก่การผลิตทำให้เกิดการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) เข้ามาบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรปิโตรเลียมซึ่งประกอบด้วยน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติทำให้เกิดมูลค่า จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลงไปมาก และเกิดการเติบโตตลอด 10 - 20 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยไม่ต้องนำเข้าน้ำมัน ไม่ต้องใช้ฟืนหรือถ่านประกอบอาหาร แต่เปลี่ยนมาใช้ก๊าซหุงต้มแทน แล้วการปิโตรเลียมก็ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เราเองก็จำเป็นต้องพึ่งพาปิโตรเลียมมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่มาวันนี้ ทรัพยากรปิโตรเลียมของเราเริ่มถดถอยและค่อย ๆ หมดไป ผู้ลงทุนสำรวจไม่ค่อยมีแล้ว ปิโตรเลียมก็ราคาตก โดยล่าสุดลดลงเหลือไม่ถึง 50 ดอลลาร์สหรัฐ จากที่เคยสูงถึง 200 ดอลลาร์สหรัฐ

การพัฒนาเกี่ยวกับทรัพยากรปิโตรเลียมที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทยยังคงเป็นทาสของเทคโนโลยีปิโตรเลียมอยู่ไม่น้อย เพราะที่ผ่านมาพวกเราใช้เทคโนโลยีซึ่งเป็นของต่างชาติ แต่เรายังไม่เคยคิดค้นเทคโนโลยีด้วยตนเองแล้วสามารถเอาไปขายคนอื่น นั่นทำให้ตัวผมเองหันกลับมามองประเทศไทยว่า เราก็มีของดีอยู่เหมือนกัน นั่นคือ ดิน ภูมิประเทศ อากาศ และน้ำที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ดังนั้น จุดเด่นของประเทศเราคือ

> “
> ถ้าเราสามารถคิดต่อยอดการเกษตร
> รวมเข้ากับเรื่องอื่น ๆ
> ก็น่าจะช่วยพลิกฟื้นเศรษฐกิจของประเทศได้
> ”

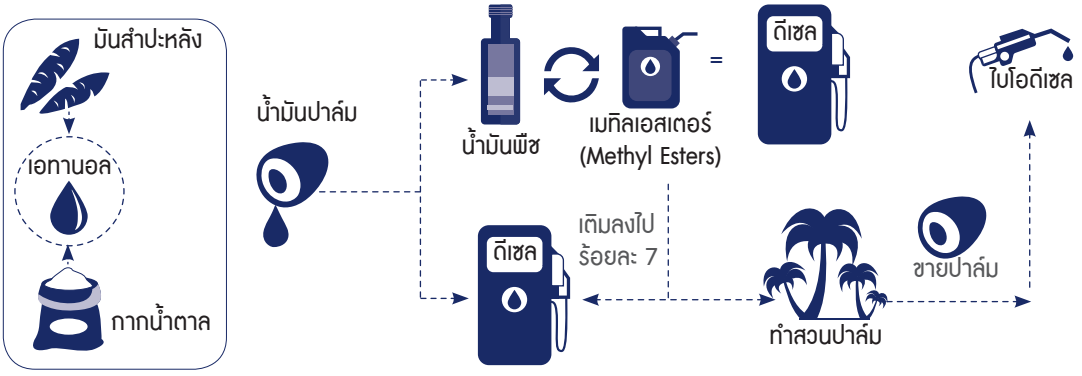
การเกษตร

แล้วถ้าเราสามารถคิดต่อยอดการเกษตรรวมเข้ากับเรื่องอื่น ๆ ก็น่าจะช่วยพลิกฟื้นเศรษฐกิจของประเทศได้แทนที่เราจะเดินตามคนอื่นตลอดเวลา นั่นจึงเป็นที่มาที่ทำให้บางจากเริ่มเข้าสู่วงการ “พลังงานทดแทน” ด้วยการนำพืชมาใช้เป็นพลังงาน ซึ่งจริง ๆ แล้วคือเราทำตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยบางจากได้เข้าไปช่วยออกแบบโรงงานไบโอดีเซลและโรงงานเอทานอลในสวนจิตรลดา และทดสอบร่วมกับพระองค์ท่านว่าพลังงานทดแทนใช้ได้จริงหรือไม่ เพราะก่อนหน้านั้นพระองค์ท่านทรงใช้ไบโอดีเซลอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งทุกวันนี้ประเทศไทยเราก็เปลี่ยนความคิดไปมากจากที่ในอดีต ไม่กล้าใช้แก๊สโซฮอล์ (น้ำมันเบนซินผสมกับเอทานอล) มาตอนนี้น้ำมันที่พวกเราใช้กว่าร้อยละ 95 ต้องเติมเอทานอลที่ผลิตในประเทศไทยทั้งหมดและทุกคนกล้าใช้ นี่คือความสำเร็จที่เกิดขึ้น

ทุกวันนี้ การผลิตเอทานอลใช้แทนน้ำมันจำนวน 4 ล้านลิตรต่อวัน หรือประมาณพันกว่าล้านลิตรต่อปี เป็นเอทานอลที่ทำมาจากกากน้ำตาลส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งทำมาจากมันสำปะหลัง ส่วนน้ำมันปาล์มก็ถูกเปลี่ยนมาเป็นน้ำมันดีเซล และทุก ๆ ลิตรของน้ำมันดีเซลจะมีส่วนประกอบของไบโอดีเซลที่ผลิตมาจากปาล์ม ซึ่งเดิมทีน้ำมันปาล์มจะใช้ผลิตน้ำมันพืช แต่น้ำมันพืชจากปาล์มก็สามารถนำมาเข้ากระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นน้ำมันที่เรียกกันอย่างเป็นทางการว่า เมทิลเอสเตอร์ (Methyl Esters) ซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับดีเซลและอาจจะดีกว่าด้วย เราก็เอาน้ำมันนี้เติมลงไปในดีเซลประมาณร้อยละ 7 เลยเป็นการส่งเสริมเกษตรกรที่ทำสวนปาล์ม เพราะสามารถขายปาล์มเอาไปผลิตเป็นน้ำมันไอโอดีเซลได้ด้วย ซึ่งทุกวันนี้ผลิตใช้อยู่ประมาณ 3.5 ล้านลิตรต่อวัน

สิ่งที่เราควรรู้ก็คือ ประเทศอื่น ๆ เขาวางยุทธศาสตร์ทางด้านเกษตรอย่างไรกันบ้าง หากพูดถึงเรื่องพลังงานทดแทน เราก็ยังคงตามหลังสหรัฐอเมริกา เพราะสหรัฐอเมริกาเคยมีปัญหาเรื่องข้าวโพดในรัฐมินิโซต้ามาก่อน เขาเลยเอาข้าวโพดมาพัฒนาเป็นเอทานอล หรือบราซิลมีปัญหาเรื่องอ้อย เขาก็เอาอ้อยมาพัฒนาเป็นเอทานอลเหมือนกัน จากเดิมที่การเกษตรถูกผลิตเพื่อเป็นอาหาร ก็เริ่มเปลี่ยนมาผลิตเพื่อใช้เป็นพลังงานทดแทนกันมากขึ้น ส่วนประเด็นเรื่องภาคการเกษตร 4.0 ที่เราจะพูดคุยกัน ก็คือการเกษตรสมัยใหม่ที่เราใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วยเพิ่มมูลค่า ซึ่งเราต้องมองหาอะไรที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำใครด้วย

ต้องยอมรับว่า สินค้าเกษตรของประเทศเรายังมีระบบที่ไม่เข้าที่เข้าทาง ในขณะที่ระบบราคาและมาตรฐานของต่างชาติทำดีมาก อย่างในสหรัฐอเมริกา เมืองชิคาโกถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของ

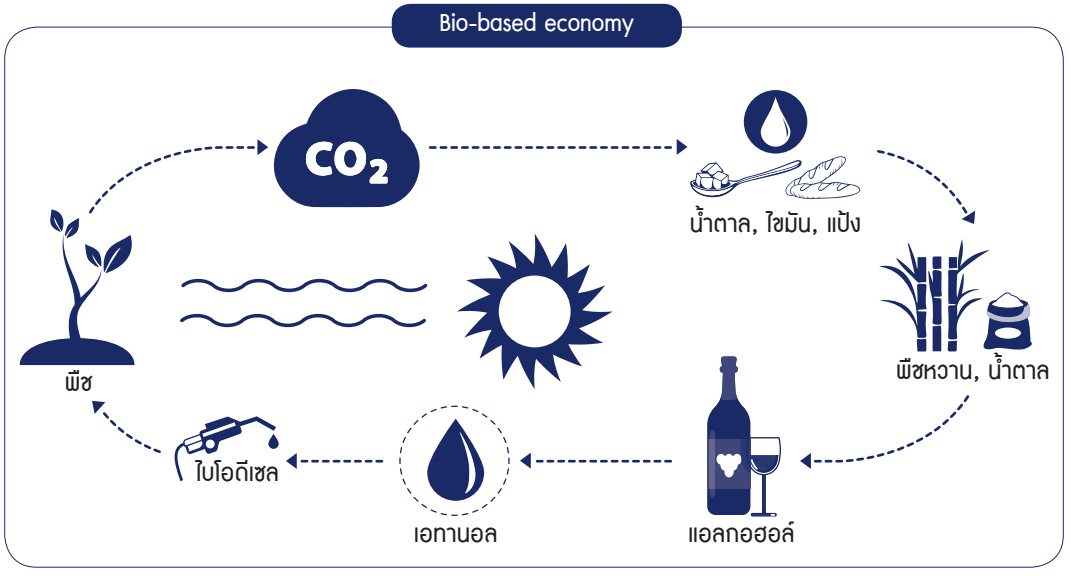

สินค้าเกษตรของโลก ซึ่งระบบบริหารจัดการของเขาทำให้เรามองออกว่าโลกนี้กำหนดราคาสินค้าเกษตรอย่างไร ในเมื่อประเทศไทยยังอยู่ในสังคมโลก หากเราจะขายสินค้าก็ควรรู้ระบบราคา จะได้ไม่ตกเป็นเหยื่อ ซึ่งการกำหนดราคาสินค้าประจำวันว่าเปลี่ยนไปอย่างไร ขึ้นอยู่กับราคาน้ำมันและการเกษตร ซึ่งคนไทยไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับกลไกดังกล่าว เรารู้แค่ว่าขายสินค้าจากบ้านเราไปในราคาเท่านี้ ดังนั้น ในการจะส่งออกสินค้าเราก็ควรต้องสำรวจราคาน้ำมันหรือสำรวจว่าข้าวในตลาดชิคาโกราคากี่ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน เพราะเราเป็นประเทศที่ผลิตน้ำมันเองด้วย แล้วในยุคดิจิทัล การดูราคาตลาดต่างชาติก็ไม่ใช่เรื่องยุ่งยากอีกต่อไป บางคนอาจสงสัยว่าข้อมูลเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับประเทศไทยขนาดไหน คงต้องบอกว่าทุกวันนี้สินค้าต่าง ๆ ทั่วโลกล้วนเป็น international ไม่ใช่ local ดังนั้น สินค้าทั่วโลกจึงมีความสัมพันธ์กันหมด

แนวคิดตรงนี้ ทำให้คนที่ทำงานอยู่ในวงการน้ำมันคิดอยากทำเรื่องการเกษตร เพื่อพัฒนาระบบให้ดีและสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศต่อไปได้ หลายคนคงเคยได้ยินคำว่า Bio-based จริง ๆ แล้วประเทศไทยของเราเป็น Bio-based อยู่แล้ว เพราะสังคมของเราอยู่ร่วมกันแบบครอบครัว แล้วเริ่มต้นจากเกษตรกรรมครอบครัว หรือเกษตรกรรมในครัวเรือน ต่อมาจึงเกิดการพัฒนาเป็นเกษตรแปลงใหญ่ มีระบบการจัดสรรพื้นที่ต่าง ๆ หลังจากนั้นก็พัฒนาต่อมาเป็นอุตสาหกรรม เมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้อุตสาหกรรมใหม่ ๆ เข้ามาเต็มไปหมด แต่ตอนนี้ ประเทศไทยของเรากำลังจะกลับมาสู่ Bio-based economy คือสังคมและประเทศจะเติบโตด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มจาก bio หมายถึงสิ่งที่สามารถปลูกหรือสร้างขึ้นมาแล้วเกิดการ renew คือปลูกขึ้นมาแล้ว เก็บเกี่ยวแล้วก็สามารถปลูกและเกิดได้อีก ไม่มีวันหมด ไม่เหมือนกับการขุดเอาของในดินอย่างสินแร่และปิโตรเลียม

ที่ขุดขึ้นมาใช้ก็หมดไป ในขณะที่ bio-based เกิดได้เรื่อย ๆ จากการที่แสงแดดมาเจอกับพืช คาร์บอนไดออกไซด์ แล้วผลิตพลังงานหน่วยแรก คือ น้ำตาล ซึ่งเราจะสังเกตได้ว่าในกระบวนการสร้างอาหารของพืช สุดท้ายแล้วจะสังเคราะห์ออกมาเป็นน้ำตาล แป้ง หรือไขมัน ถ้าหากเราบริโภคพืชในฐานะอาหาร ทั้งน้ำตาล แป้ง และไขมัน ก็คือพลังงานที่คนเอาไปใช้นั่นเอง ดังนั้น เราจึงสามารถเปลี่ยนพืชมาเป็นพลังงานทดแทนได้ด้วย กล่าวคือ หากเราเอายีสต์ไปใส่พืชที่มีความหวานหรือน้ำตาล น้ำตาลก็จะถูกเปลี่ยนเป็นแอลกอฮอล์กับคาร์บอนไดออกไซด์ กลายเป็นไวน์และเหล้า ซึ่งแอลกอฮอล์เหล่านั้นสามารถเอามากลั่นเป็นเชื้อเพลิงเอทานอลได้ แล้วค่อยพัฒนามาเป็นไบโอดีเซลนั่นเอง เพราะฉะนั้น bio-based จึงมีความยั่งยืน หรือ Sustainable resource ถ้าเราเอาความยั่งยืนมาบวกกับองค์ความรู้ (Knowledge) และนวัตกรรม (Innovation) ก็จะกลายเป็น bio-based ในระดับ 4.0 ได้เหมือนกัน

ประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 320 ล้านไร่ มีพื้นที่เกือบครึ่งหนึ่งราว 150 ล้านไร่เป็นพื้นที่การเกษตร และในพื้นที่เกษตรมี 30 ล้านไร่เป็นที่ชลประทาน ส่วนที่เหลืออีก 120 ล้านไร่เป็นที่ดินการเกษตรปกติ ฉะนั้น ในพื้นที่เกษตร 150 ล้านไร่ ประเทศไทยใช้ปลูกข้าวมากที่สุดถึง 70 ล้านไร่ ได้ผลผลิตประมาณ 20 กว่าล้านตันต่อปี นอกเหนือจากนั้นก็เป็นพืชไร่อื่น ๆ

> ประเด็นเรื่องภาคการเกษตร 4.0 ที่เราจะพูดคุยกัน
> ก็คือการเกษตรสมัยใหม่ที่เราใช้นวัตกรรมเข้ามาช่วยเพิ่มมูลค่า
> ซึ่งเราต้องมองหาอะไรที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำใครด้วย

ถ้าเรียงลำดับการใช้พื้นที่ปลูกพืชผลทางการเกษตร จะมีการปลูกข้าว 70 ล้านไร่ ปลูกยางพารา 20 กว่าล้านไร่ และปลูกอ้อยประมาณ 10 ล้านไร่ คำถามคือ ข้าว 1 ไร่ ได้ผลผลิตกี่กิโลกรัม (1 ตันเท่ากับ 1,000 กิโลกรัม) ลองคิดกันเล่น ๆ ถ้าเป็นข้าวนาปีอาจอยู่ที่ไร่ละ 540 กิโลกรัม แต่ถ้าเป็นข้าวนาปรังก็จะต่ำลงมาอีก แต่จากข้อมูลที่ผมดูมา ปลูกข้าว 1 ไร่ได้ผลผลิต 400 - 450 กิโลกรัมเท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่ตัวเลขที่อยู่ในหัวพวกเรา แต่โดยเฉลี่ยแล้วเวลานี้ปลูกข้าว 1 ไร่จะได้ผลิตผล 400 - 500 กิโลกรัม ถ้าขายกิโลกรัมละ 10 บาท ก็จะได้ 4,000 - 5,000 บาทต่อไร่ แต่ตัวเลขที่ได้บางทีอาจใช้วิเคราะห์ไม่ได้ทั้งหมด เพราะต้นทุนการผลิตจริง ๆ ของชาวนาอยู่ที่ 6,000 บาทต่อไร่ นั่นแปลว่าชาวนาขาดทุน แล้วทำไมชาวนาถึงอยู่ได้ นั่นเพราะที่ผ่านมาเรามีการประกันราคา สมมุติว่าเราประกันราคาข้าวที่ 10,000 บาทต่อตัน หรือ 10 บาทต่อกิโลกรัม ถ้าเอาไปคูณกับผลผลิตต่อไร่ที่เราคิดกันไว้ตอนแรก คือ 500 กิโลกรัม ก็จะได้ 5,000 บาทต่อไร่ ถ้าหากประกันราคาข้าวที่ 15 บาทต่อกิโลกรัมก็น่าจะดีขึ้นมาหน่อย ดังนั้น การประกันราคาข้าวก็คือวิธีการช่วยเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรนั่นเอง แต่**คำถามที่น่าสนใจคือ การประกันราคาเป็นวิธีการที่ถูกหรือเปล่า เราใช้วิธีการประกันราคาแบบนี้มาหลายสิบปีแล้ว ก็เหมือนกับว่าเกษตรกรประเทศไทยอยู่ในภาวะขาดทุนแล้วเอาภาษีจากภาคธุรกิจอื่น ๆ มา subsidize และถ้าเรายังไม่สามารถแก้ไขตรงนี้ได้ วันหนึ่งก็จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ จึงน่าจะค้นหาทางลดต้นทุน ลดการผลิต หรือต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่มีราคาสูงขึ้น**

สินค้าที่เราอยากจะเน้นในวันนี้ก็คือ สินค้าเกษตร 5 ชนิดของประเทศไทย ได้แก่ ข้าว ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง และข้าวโพด

จากข้าวที่กล่าวไปแล้วข้างต้น เราก็มาดูกันต่อที่ยางพารา ซึ่งตอนนี้ราคาอยู่ที่ 20 บาทต่อกิโลกรัม

ปลูกยางพารา 1 ไร่ได้ผลผลิต 200 กิโลกรัม ราคาขายยางพาราก็จะอยู่ที่ 4,000 บาทต่อไร่ ตอนนี้ชาวสวนยางก็กำลังจะตายเหมือนกัน เพราะเราขายได้แค่ 4,000 บาทต่อไร่ จากเดิมที่เคยขายได้ถึง 60 บาทต่อกิโลกรัม นอกจากนี้ การปลูกยางพารายังมีการแบ่งรายได้กันระหว่างเจ้าของสวน 70 เปอร์เซ็นต์ กับคนกรีดยาง 30 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้น ราคายางพาราที่ตกต่ำจึงเป็นอุปสรรคต่อเกษตรกรอย่างยิ่ง

ต่อมาคือ อ้อย จะมีการแบ่งรายได้ 30 : 70 ระหว่างผู้ผลิตอ้อยกับชาวไร่อ้อย จึงดูเหมือนว่าชาวไร่อ้อยจะได้ราคาที่สอดคล้องกับสิ่งที่เขาขาย ปัจจุบันโรงงานขายอ้อยอยู่ที่ราคากิโลกรัมละ 90 สตางค์ หรือ 1 บาท แต่อ้อยมีผลผลิตค่อนข้างดี คือ 1 ไร่ได้ผลผลิตมาถึง 1 หมื่นกว่ากิโลกรัม เพราะฉะนั้นถ้าราคาขายอ้อยอยู่ที่ 1 บาท ผลผลิต 1 ไร่เขาก็ได้เงินไปหมื่นกว่าบาท ชาวไร่อ้อยจึงมีรายได้ค่อนข้างดีกว่าผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ

ส่วนมันสำปะหลัง ราคาประมาณ 1.5 บาทหรือมากกว่า แต่ไม่ถึง 2 บาท ผลผลิตต่อไร่ประมาณ 3 พันกว่ากิโลกรัม ชาวไร่มันสำปะหลังขายได้ 4,500 บาทต่อไร่ ก็ยังถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี สุดท้ายคือข้าวโพด ที่ราคาน่าจะตกต่ำมากเหมือนกัน อยู่ที่ 8 บาทต่อกิโลกรัม ปลูกข้าวโพด 1 ไร่ได้ผลผลิต 600 กิโลกรัม มองในภาพรวมแล้ว สินค้าการเกษตรของประเทศไทยค่อนข้างย่ำแย่มาก

สรุปก็คือ ถ้าประเทศของเรายังไม่ปรับตัว ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องต้นทุน หรือเลือกสินค้าที่จะผลิตใหม่ เราอาจต้องเผชิญกับปัญหาระยะยาวมาก ในภาคเศรษฐกิจ เราใช้คน 9 - 10 ล้านคน เรามี GDP ของประเทศประมาณ 14 - 15 ล้านล้านบาท จากประชากร 66 ล้านคน รายได้ต่อหัวของคนไทยอยู่ที่ประมาณ 37,000 บาทต่อเดือน โดยเฉลี่ยภาคเกษตรกรจะมีเงินเดือนประมาณ 6,500 บาทต่อคนต่อเดือน ถ้าเทียบในเชิงโครงสร้างของรายได้ พบว่าประมาณเกือบ 10 ล้านคนเป็นเด็กกับคนแก่ที่ไม่ได้ผลิตอะไร ส่วนเกษตรกรคิดเป็น 6,000 บาทต่อคนต่อเดือน ถ้าเป็นแรงงานที่อยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ วันละ 300 บาท ก็คิดเป็นประมาณ 6,000 - 9,000 บาทต่อคนต่อเดือน ขณะที่รายได้ของคนทำงานในภาครัฐโดยเฉลี่ยประมาณ 30,000 - 45,000 บาทต่อคนต่อเดือน ส่วนภาคเอกชนขยับขึ้นมาที่ 70,000 บาทต่อคนต่อเดือนแล้ว ส่วนภาคผู้บริหารและผู้ประกอบการ น่าจะเกิน 1 ล้านบาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งมีจำนวนไม่เยอะ แต่กลับเป็นประเด็นใหญ่ของแผนพัฒนาในรอบ 20 ปีนี้ จากการที่ประเทศของเราพยายามจะขยับไปสู่จาก middle income trap หรือการติดกับดักรายได้ปานกลาง

> ถ้าประเทศของเรายังไม่ปรับตัว ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องต้นทุน หรือเลือกสินค้าที่จะผลิตใหม่ เราอาจต้องเผชิญกับปัญหาระยะยาวมาก

หากมองและวิเคราะห์กลุ่มคนที่ทำงานจริง ๆ ก็จะมีอยู่ประมาณ 37 ล้านคนในประเทศไทย นอกเหนือจากนั้นก็คือ คนแก่กับเด็ก เพราะฉะนั้น หากคนที่เป็นแรงงาน 37 ล้านคน มาทำรายได้ให้เป็นแบบ middle income trap ประเทศไทยก็จะต้องทำรายได้โดยเฉลี่ย 67,000 บาทต่อคนต่อปี **วิเคราะห์ดูแล้วก็ค่อนข้างเป็นโจทย์ที่โหดและยากมากเหมือนกัน เพราะในอนาคตคนแก่จะมีจำนวนมากขึ้นเป็น aging society คนวัยทำงานก็ต้องทำงานอย่างหนัก ดังนั้น ถ้าประเทศของเรายังทำการเกษตรแบบเดิมอยู่ วันหนึ่งหากราคาสินค้าไปขึ้นกับตลาดโลก หรือเรียกว่า commodity ที่อุปสงค์ (demand) และอุปทาน (supply) ขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่เป็นเจ้าตลาด ประเทศไทยก็จะอยู่ยาก ถ้าเราไม่ปรับตัวด้านการเกษตร คน 11 ล้านคนก็อาจจะยากจนอยู่เหมือนเดิม ต่อให้คนที่รวยอยู่แล้วรวยขึ้นไปอีก แต่ฐานใหญ่ของประชากรยังยากจนและไม่ถูกพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็เป็นประเด็นสำคัญที่เราจะมองข้ามไม่ได้**

ต่อไปนี้ เรามาดูสินค้าเกษตรแต่ละชนิดกันอีกครั้งว่าสถานการณ์ตอนนี้เป็นอย่างไรกันบ้าง

มันสำปะหลัง

มันสำปะหลังผลิตอยู่ประมาณ 31 ล้านตัน และขายประมาณ 1 บาทกว่า ถ้าเราเอา 1 บาทกว่าไปคูณกับ 31 ก็จะได้เป็นมูลค่าเศรษฐกิจ ถ้าสมมติคิดเป็นเลขกลม ๆ คือ มันสำปะหลัง 30 ล้านตัน คูณราคาขาย 2 บาท จะมีรายได้อยู่ที่ 60,000 ล้านบาท โดยภาพรวมเกษตรกรกลุ่มมันสำปะหลังทั้งหมดจะได้เงินประมาณ 50,000 - 60,000 ล้านบาทขึ้นอยู่กับราคาในแต่ละช่วง ขณะที่ต้นทุนในการปลูกมันสำปะหลังก็ไม่เบาเลย สมมุติว่าช่วงใดช่วงหนึ่งราคามันสำปะหลังอยู่ที่ 1.70 บาท 1.60 บาท 1.50 บาท หรือ 1.45 บาท เกษตรกรก็อาจได้กำไรแค่ 0.20 - 0.30 บาท นั่นคือกำไรในภาคการเกษตร แต่ถ้าเกษตรกรไม่มีกำไรเลยจะเกิดอะไรขึ้น หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ที่สนับสนุนเกษตรกรอยู่ทุกวันนี้อาจจะกลายเป็น

หนี้สูญ ในขณะที่ระบบการสนับสนุนเกษตรกร คือ การต่อหนี้ไปเรื่อย ๆ

ทุกวันนี้ การผลิตมันสำปะหลังส่วนหนึ่งถูกส่งไปโรงงานแป้งมากที่สุด ประมาณ 24 ล้านตัน มันสำปะหลังที่เหลือจะถูกนำไปตากเพื่อทำเป็นมันเส้นส่งไปประเทศจีน ซึ่งถือว่าเป็นตลาดใหญ่ แต่ราคาถูก เพราะถูกตีตลาดด้วยข้าวโพด GMO พอถูกมาก ๆ ทางจีนก็จะกดราคามันสำปะหลังลงอีก ก็เลยเป็นผลให้พวกพ่อค้าคนกลางก็ต้องไปลดราคาจากเกษตรกรลงอีกทอด แม้ว่าวันนี้ประเทศไทยจะเอามันสำปะหลังบางส่วนมาทำเอทานอล แต่ก็ยังไม่มาก ได้เพียง 3 ล้านตันเท่านั้น

เราจะเห็นว่ากลไกตลาดเป็นเรื่องสำคัญมาก ไม่ใช่แค่ปลูกกันอย่างเดียว แต่เราต้องรู้ด้วยว่าสินค้าแต่ละชนิดจะเอาไปขายใคร อย่างมันสำปะหลังนอกจากจีนแล้วยังมีที่ไหนอีกบ้างที่จะรับซื้อหรือมีตลาดใหม่ ๆ ที่มีมูลค่าสูงรองรับบ้างไหม หรือเราต้องมองย้อนกลับมาสู่ประเทศของเราว่าควรคิดใหม่หรือไม่ว่าเราควรเปลี่ยนหรือปรับปรุงสายพันธุ์มันสำปะหลัง หรือควรปลูกพืชอื่นบ้าง เป็นต้น จากเดิมที่เกษตรกรพอใจจะปลูกไปเรื่อย ๆ แล้วใช้วิธีการขอประกันราคาซึ่งไม่ยั่งยืน เพราะสุดท้ายรัฐบาลก็ต้องไปเอาเงินส่วนอื่น ๆ มาชดเชยอยู่ดี

อ้อย

อ้อยยังถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เพราะผลิตได้ประมาณ 100 ล้านตัน แล้วจะถูกส่งเข้าโรงงานน้ำตาลเพื่อผลิตน้ำตาลร้อยละ 10 หรือ 10 ล้านตัน ประเทศไทยถือว่าส่งออกน้ำตาลมากเป็นอันดับ 4 ของโลก แต่ล่าสุดราคาน้ำตาลตกลงอย่างมาก จาก 20 เซนต์ต่อปอนด์ เหลือประมาณ 10 เซนต์ต่อปอนด์ ราคากำลังดิ่งลงเหมือนกัน ส่วนกากน้ำตาลประมาณร้อยละ 80 - 90 สามารถเอาไปทำเอทานอลได้ นับว่าเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการปลูกอ้อย ส่วนชานอ้อยอาจจะเอาไปทำไฟฟ้า แต่ถ้าเป็นในประเทศบราซิลเขาจะมีวิธีการแปรรูปไปเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นมากมายเลย

ปาล์ม

ปาล์มของประเทศไทยมีผลผลิตไม่มากนัก ประมาณ 10 ล้านตัน แล้วจะส่งไปสกัดน้ำมันร้อยละ 17 ขณะที่มาเลเซียสกัดน้ำมันจากปาล์มได้ถึงร้อยละ 20 กว่า เรียกว่า ขูดปาล์มออยล์ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สำหรับทำเครื่องสำอาง ผลิตน้ำมันพืชบริโภค และผลิตไบโอดีเซล โดยปริมาณน้ำมันต่าง ๆ จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณปาล์ม อย่างในประเทศไทยผลิตปาล์มอยู่ที่ 10 ล้านตัน ถ้าเทียบกับมาเลเซียที่มี 20 กว่าล้านตัน และอินโดนีเซียมี 40 กว่าล้านตัน เพราะฉะนั้นปาล์มของไทยจึงมีมากเป็นอันดับ 3 แต่การผลิตไม่มาก ต้นทุน

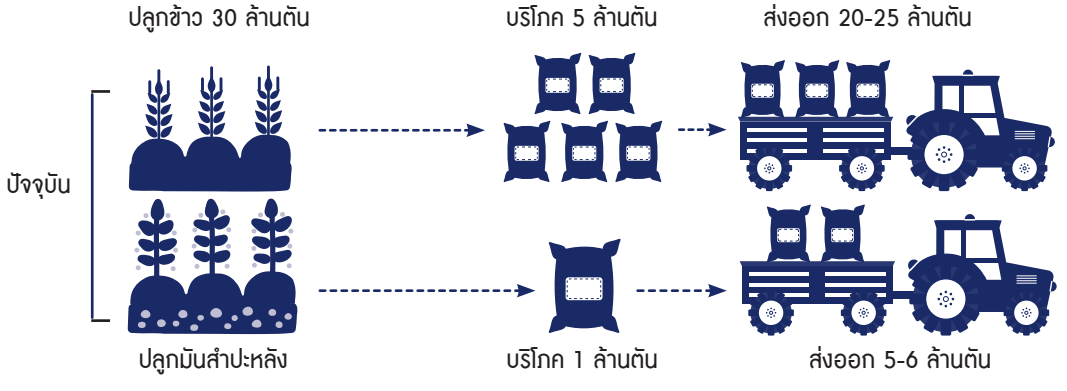
ค่อนข้างสูง และตอนนี้ราคาปาล์มก็ตกเหลือเพียง 20 บาท อีกหนึ่งสถานการณ์เกี่ยวกับปาล์มที่น่าสนใจเกิดขึ้นในมาเลเซีย ซึ่งเขาเน้นปลูกปาล์มสำหรับทำเครื่องสำอาง เพื่อให้มาเลเซียกลายเป็นศูนย์กลางการทำเครื่องสำอางของโลก ทำให้เห็นว่าความจริงแล้วสินค้าเกษตรไม่จำเป็นต้องเป็นอาหารเสมอไป แต่ยังสามารถทำเป็นอุตสาหกรรมอย่างอื่นได้อีกมาก โดยเฉพาะในยุโรปที่มี bio-based products นำพืชผลการเกษตรมาผลิตเคมีภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ผลิตเครื่องสำอาง ยา อาหารเสริม เป็นต้น ซึ่งทุกวันนี้ หลาย ๆ ประเทศเขาก็สั่งซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตรของเราไปทำผลิตภัณฑ์เหล่านี้ แล้วก็กลับมาขายพวกเราอีกที ดังนั้น ประเทศไทยควรต้องคิดใหม่ว่า ถ้าเราสามารถผลิตสินค้าต่าง ๆ ได้เองจากพืชผลการเกษตรของเราเอง ก็น่าจะดีกว่า อย่างน้อยก็ไม่ต้องส่งขายในราคาถูก ๆ หรือทิ้งขว้างให้เปล่าประโยชน์ แต่เปลี่ยนมาเพิ่มมูลค่าให้สินค้าเกษตรของเราแทน นั่นหมายความว่าถึงเวลาที่ประเทศของเราจะปฏิรูปตัวเองได้แล้ว

เราลองไปดูประเทศอื่นกันบ้าง อย่างสหรัฐอเมริกาซึ่งสนใจเทคโนโลยีเกี่ยวกับเกษตรมากโดยเฉพาะตอนกลางของสหรัฐอเมริกา เขาส่งเสริมการปลูกข้าวโพดและถั่วเหลือง ซึ่งจะนำไปทำดีเซลเอทานอลและน้ำมันที่ใช้แทนเบนซิน สมัยก่อนผมก็ไปดูงานที่สหรัฐอเมริกาเพราะเขาใช้มาก่อนบ้านเรา เขาเอาเอทานอลใส่ร้อยละ 10 เติมลงไปในน้ำมันเชื้อเพลิง ตอนนั้นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเริ่มแนวพระราชดำริเอาไว้แล้ว เราก็พาคนในกระทรวงพลังงานไปดูงานกัน ทางสหรัฐอเมริกาเขาเติมเอทานอลเพื่อใช้กับรถได้จริง ๆ และรถไม่มีปัญหาด้วย พอเราเริ่มใช้บ้างก็เกิดมีคนกลัวขึ้นมา เราก็เลยต้องเอาเคสของสหรัฐอเมริกามาเป็นกรณีศึกษา เพราะมีการใช้จริงโดยที่เขาไม่ได้เขียนกำกับว่า “แก๊สโซฮอล์” แต่แก๊สโซฮอล์เป็นชื่อเรียกที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงตั้งให้ ส่วนในต่างประเทศจะเรียก “แก๊สโซลีน” แต่เขียนว่า “blended ten percent Ethanol” มาถึงตอนนี้เรามี E20

“ประเทศไทยควรต้องคิดใหม่ว่า ถ้าเราสามารถผลิตสินค้าต่าง ๆ ได้เอง จากพืชผลการเกษตรของเราเอง ก็น่าจะดีกว่า อย่างน้อยก็ไม่ต้องส่งขายในราคาถูก ๆ หรือทิ้งขว้างให้เปล่าประโยชน์ แต่เปลี่ยนมาเพิ่มมูลค่าให้สินค้าเกษตรของเราแทน นั่นหมายความว่าถึงเวลาที่ประเทศของเราจะปฏิรูปตัวเองได้แล้ว”

หมายถึง มีการเติมเอทานอลลงไปร้อยละ 20 นั่นเอง แต่สหรัฐอเมริกามีถึง E85 ส่วนบราซิลใช้ถึงร้อยละ 100 เพราะบ้านเขามีอ้อยมีถั่วเหลืองมาก **บางประเทศให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมภาคเกษตรเนื่องจากมีส่วนเกี่ยวกับประชากรจำนวนมาก ถ้าประชากรในภาคเกษตรของเขายากจน แล้วปล่อยให้คนที่เป็นเจ้าของบ่อน้ำมันรวยอย่างเดียว ประเทศก็จะอยู่ไม่ได้ ดังนั้นการพัฒนาภาคเกษตรในต่างประเทศ เหตุผลส่วนหนึ่งก็คือต้องการลดความเหลื่อมล้ำ คนที่เป็นนักลงทุนซึ่งรวยมากอยู่แล้ว แต่กับคนรากหญ้าจะส่งเสริมอย่างไรให้รวยและมีรายได้เพิ่มขึ้น วิธีการหนึ่งก็คือการกลับมาพัฒนาภาคเกษตร**อย่างที่กล่าวไว้แล้ว อย่างบราซิลและสหรัฐอเมริกามีนโยบายที่ชัดเจนเลยว่า เขาจะพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นผู้นำด้านนี้ ซึ่งรวมถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกี่ยวกับการเกษตรด้วย

พอหันกลับมามองประเทศไทยบ้าง เราก็ควรต้องตั้งโจทย์เกี่ยวกับการเกษตรแล้วว่า ถ้าเป็นเรื่องการปลูกอ้อย ประเทศเราจะเป็น “บราซิลตะวันออก” ได้ไหม หรือเราจะเป็นผู้นำเกี่ยวกับมันสำปะหลัง เพราะมันสำปะหลังของบ้านเราก็ผลิตกันมาก นอกจากส่งเข้าโรงงานแป้ง เราก็น่าจะนำมาผลิตเป็นเอทานอลได้มากกว่าทุกวันนี้ อย่างสหรัฐอเมริกาแถวรัฐมินิโซต้าจะมีโรงงานเอทานอลมากถึง 214 โรง ในขณะที่ประเทศไทยมีเพียง 10 กว่าโรง นอกจากนี้เขายังมีเอทานอลที่ทำจากพวกกากพืชด้วย เรียกได้ว่าของเสียจากพืชจะถูกนำมาผลิตเป็นเอทานอลทั้งหมด

> **ถ้าเราจะขายอาหารราคาถูก แต่ต้นทุนในการผลิตวัตถุดิบสูง เราขาดทุน เกษตรกรก็ย่ำแย่เหมือนเดิม เพราะอย่างนั้นทางออกของสินค้าเกษตร ก็คือการสร้าง “New product” ที่เป็นนวัตกรรมและไม่ทำแบบเดิม**

บางคนอาจเคยได้ยินมาบ้างว่า ในแง่ “Economy of scale” ของประเทศไทยยังไม่คุ้มที่จะลงทุนกับ “พลังงานทดแทน” เพราะพืชผลการเกษตรที่เราผลิตจะเกี่ยวข้องกับการนำไปบริโภคและนำไปใช้ผลิตพลังงานทดแทน ซึ่งอาจทำให้เกิดคำถามตามมาว่า ประชากรจะมีอาหารเพียงพอหรือไม่ หากพื้นที่การเกษตรถูกใช้ไปกับการปลูกพืชเพื่อผลิตพลังงานทดแทน

ความจริงแล้วคำถามหรือปัญหาที่เกิดขึ้น น่าจะมาจากการมองกันคนละมุม เพราะปัจจุบัน สินค้าในกลุ่มโภคภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการเกษตรมีมากเกินความต้องการของตลาดเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากคนฝั่งผู้บริโภคหรือฝั่งอุตสาหกรรมก็อาจจะมองจากตัวเองเป็นหลัก คือ เมื่อมีการผลิตพืชผลการเกษตรเพื่อผลิตพลังงานทดแทนมากขึ้น เขาก็กลัวว่าอาหารจะแพง ก็เลยต้องไปกดราคาภาคเกษตร นั่นคือพยายามซื้อวัตถุดิบที่ถูกเพื่อให้ได้อาหารราคาถูก แต่กลับมี value สูง หากคิดแบบนั้นก็จะกลับมาที่ประเด็นความเหลื่อมล้ำอีก แต่ในเชิงระบบเศรษฐกิจที่เป็นนโยบายสาธารณะ เขามีความต้องการจะ subsidize กลุ่มเกษตรกรเพื่อให้อยู่ได้ ตัวอย่างเช่นในสหรัฐอเมริกาที่สามารถทำได้จริงแล้ว

นอกจากนี้ เราเห็นว่าปริมาณสินค้าเกษตรในฐานะอาหารยังมีความต้องการน้อยมากหากเทียบกับจำนวนที่ผลิตได้ อย่างประเทศไทยเราผลิตข้าวได้ประมาณ 30 ล้านตัน แต่เราใช้ในการบริโภคภายในประเทศเพียง 5 ล้านตัน นอกนั้นเราส่งออกประมาณ 20 - 25 ล้านตัน ถ้าเป็นสมัยก่อนคนไทยจะเน้นปลูกข้าวเอาไว้บริโภค แต่ตอนหลังเราเน้นปลูกข้าวเอาไว้ส่งออกเป็นหลัก หรือจะเป็นมันสำปะหลัง ซึ่งเราใช้เพียง 1 ล้านตันในการผลิตแป้งมัน แต่เรากลับส่งออกประมาณ 5 - 6 ล้านตัน เมื่อเราเน้นการส่งออกก็เป็นธรรมดาที่เราต้องอยากขายสินค้าให้ได้ในราคาแพงที่สุด ซึ่งแน่นอนว่าเราขายในฐานะวัตถุดิบทางการเกษตร ไม่ใช่

ในฐานะอาหาร แต่เพราะราคาอาหารถูกกด คนอยากซื้ออาหารถูก อยากยั่งยืน ก็จะย้อนกลับมาที่การกดราคาวัตถุดิบการเกษตร แต่เราต้องไม่ลืมว่าต้นทุนในการผลิตสินค้าเกษตรสูงมากเหมือนกัน ดังนั้น ถ้าเราจะขายอาหารราคาถูก แต่ต้นทุนในการผลิตวัตถุดิบสูง เราขาดทุน เกษตรกรก็ย่ำแย่เหมือนเดิม เพราะอย่างนั้นทางออกของสินค้าเกษตรก็คือการสร้าง “New product” ที่เป็นนวัตกรรม และไม่ทำแบบเดิม ตัวอย่างเช่น การผลิตเอทานอลก็ถือเป็นนวัตกรรม หรือไบโอพลาสติก ไบโอเคมิคอล มีสินค้าอื่น ๆ รองรับผลผลิตเหล่านี้อีกมากมาย ที่ไม่ใช่อาหาร เราเรียกรวม ๆ ว่า “Bio product” ซึ่งทั่วโลกกำลังโปรโมทกันว่า สินค้าโภคภัณฑ์จะมี high value ได้ต้องมาจากไบโอหรือออร์แกนิก แทนวัตถุดิบที่เป็นสารเคมี หรือ toxic นับเป็นหนึ่งวิธีในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้า

สรุปว่า ในวันนี้ประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าเขาจะวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างไร สิ่งหนึ่งที่เขาพยายามจะขจัดความยากจนให้หมดไป ไม่ใช่แค่บอกว่าพอเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีแนวทางด้วยว่าเราจะทำอย่างไรจึงจะยั่งยืน อาจเป็นการหาสินค้าใหม่ ๆ พื้นที่ใหม่ ๆ ของระบบเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าเพิ่ม แทนที่จะไปขายของแบบเดิม ๆ และตัดราคาที่เรียกว่า Red ocean ไปทำแบบ Blue ocean ซึ่งสินค้าใหม่ ๆ ที่ว่าไม่ใช่การเห็นใครขายอะไร เราก็ไปขายตามเขา แต่หมายความว่า เราจะต้องสร้างของใหม่ ๆ สายพันธุ์ใหม่ ๆ รูปแบบใหม่ ๆ นี่คือที่มาของคำว่า 4.0 ถ้าเราไม่ทำแบบเดิม แล้วเราทำอย่างอื่นได้ไหม เปิดตลาดใหม่ ๆ เน้น Creative innovation เอานวัตกรรมสร้างสรรค์เข้ามาช่วยสร้างสังคมใหม่ และนอกจากนั้น 4.0 ก็ยังเน้นเรื่อง Bio economy สร้างมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่เรามีด้วย New idea

แต่ถ้าเราเลือกขจัดความยากจนด้วยการเพิ่มรายได้ ก็ค่อนข้างน่ากลัว เพราะนั่นหมายความว่าคนทำงานจะต้องทำงานหนักขึ้นมาก ทางออกหนึ่งก็คือ เราต้องทำให้คนมีรายได้สูงขึ้นจากการลดต้นทุนการผลิต ใช้ให้น้อย เหลือให้เยอะ หรือหาของใหม่ ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่ม ลาออกจากงานเดิม แล้วไปทำงานใหม่ที่ดีกว่า หรือไปสร้างนักธุรกิจและผู้ประกอบการรายใหม่ที่เรียกว่า “Start-up” ด้านหนึ่งที่น่าสนับสนุนก็คือผู้ประกอบการรายใหม่ด้านการเกษตร เพราะตามข้อมูลบอกว่าเกษตรกรในประเทศเรามี 11 ล้านคน ถ้าทุกคนไม่ยอมเปลี่ยนหน้าที่หรือเปลี่ยนงานก็อาจแย่ เพราะในอนาคตจะต้องมีการลดคนในภาคเกษตรลงไปทำอุตสาหกรรมครึ่งหนึ่งหรือประมาณ 5 ล้านคน แล้วอีก 5 ล้านคนที่ทำงานภาคเกษตรก็ต้องเปลี่ยน competency ไปสู่การทำเกษตรต่อยอด ต้องใช้อุปกรณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยทดแทนแรงงานคน และพัฒนาทักษะตัวเองไปทำอุตสาหกรรมที่อยู่รอบ ๆ แปลงเกษตร เรียกว่า

“bio hub” อย่างในเยอรมนีก็มีทั้งพื้นที่เกษตรและอุตสาหกรรมรอบ ๆ ซึ่งใช้ขยะมาทำเป็นพลังงาน หรือคิดค้นพลังงานที่เป็นของตัวเอง เป็นพลังงานที่อยู่รอบ ๆ ตัว ไม่จำเป็นต้องเคลื่อนย้ายไปไกล สำหรับประเทศไทย 4.0 ถ้าภาคเกษตรของเราสามารถทำได้ด้วยก็จะเกิดผลกระทบอย่างมาก เพราะทุกวันนี้คนในภาคเกษตรของเราส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ซึ่งรัฐบาลเองก็หนักใจในการแก้ปัญหาดังกล่าว เพราะว่าสุดท้ายแล้วมักจะไปจบตรงการเป็นหนี้เกษตรกรหรือเป็นหนี้ ธ.ก.ส. ดังนั้น ภาคเกษตรของเราจึงต้องรีบปรับตัว

สินค้าเกษตรก็ต้องปรับมาเป็นสินค้าใหม่ ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และเกาะติดตลาดใหม่ ๆ เราต้องไปออกตลาด เจ้าหน้าที่ที่ทำงานระหว่างประเทศก็อาจจะต้องช่วยดูว่า สินค้าอะไรบ้างที่เราควรจะนำไปขายในต่างประเทศ แล้วกลับมากำหนดบทบาทและวางแผนส่งเสริมการตลาดหรือเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไป แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตอนนี้ คือพวกเราเริ่มต้นจากภายในแล้วเอาไปขายข้างนอก แล้วก็ขาดทุนทุกที เพราะว่าเราอาจจะเลือกทำจากความเข้มแข็งของเรา ทำเฉพาะสิ่งที่เราถนัด ซึ่งความจริงแล้วในแง่ของการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อส่งออก พวกเราอาจจะปลูกพืชผิดสายพันธุ์ก็ได้ หรือเราควรปลูกไผ่ไหม ควรปลูกพืชอื่น ๆ บ้างไหม หรือเราควรลดการปลูกพืชชนิดไหน ควรปลูกข้าวถึงประมาณ 30 ล้านตันต่อปีไหม เพราะถ้าหายไปสัก 10 ล้านตัน ราคาข้าวอาจจะดีขึ้นก็ได้ แล้วไปเพิ่มพื้นที่ในการปลูกอย่างอื่นแทน ต้องมองถึงกระบวนการปฏิรูปพื้นที่ปลูกพืช ระบบชลประทานต้องปรับปรุงให้เอื้ออำนวย ไม่ใช่ทำกันตามบุญตามกรรม แนวคิดในการปรับตัวเหล่านี้จึงเป็นที่มาของการต่อยอดอุตสาหกรรมการเกษตรแบบเดิม ๆ

นอกจากนี้ ยังได้ข่าวมาว่า ประเทศไทยกำลังนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ สิ่งที่ผมอยากเน้นก็คือ “เชื้อเพลิงชีวภาพ” กับ “เคมีชีวภาพ” ซึ่งประเทศไทย

> “
>
> ถ้าเราเลือกขจัดความยากจนด้วยการเพิ่มรายได้ก็ค่อนข้างน่ากลัว
> เพราะนั่นหมายความว่าคนทำงานจะต้องทำงานหนักขึ้นมาก
> ทางออกหนึ่งก็คือ เราต้องทำให้คนมีรายได้สูงขึ้นจากการลดต้นทุนการผลิต
> ใช้ให้น้อย เหลือให้เยอะ หรือหาของใหม่ ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่ม
>
> ”

> ประเทศไทยน่าจะเป็นผู้นำเทคโนโลยีด้านการเกษตรได้
> เพราะเรามีจุดแข็งและความรู้เกี่ยวกับการเกษตรมานานแล้ว

น่าจะต่อยอดตรงนี้ได้ดี เพราะพวกเชื้อเพลิงชีวภาพนั่นก็คือเอทานอล ซึ่งเราน่าจะพัฒนาให้ดีขึ้นเป็นซูเปอร์เอทานอลที่ราคาถูกลง มีคนใช้กันมากขึ้น แล้วมองไกลถึงการผลิตเอทานอลที่ใช้พวกวัตถุดิบจากขยะหรือกากน้ำตาลมาทำ หมายความว่าแทนที่เราจะเอาแป้งมาทำก็ไปเอาพวกของเสียหรือของเหลือมาทำ ซึ่งจะทำให้ราคาและต้นทุนถูกลง กำไรก็ดีขึ้นด้วย ลดปัญหาในการกำจัดของเสียด้วย จากนั้นเราก็ต้องก้าวไปสู่อุตสาหกรรมกลางน้ำและปลายน้ำเลย คือแทนที่เราจะปลูกยางพาราขาย เราก็ก้าวไปทำยางแผ่นขาย หรือถ้าเคยปลูกมันสำปะหลัง ก็ขยับไปขายมันเส้นหรือแป้งมันสำปะหลังแทน ในส่วนของภาคเกษตรกรก็ต้องพยายามควบคุมการผลิต ไม่ปลูกหรือผลิตมากจนเกินไป เพราะสินค้าจะราคาตก ต้องผลิตให้สมดุลกับตลาดด้วย และผมกำลังคิดว่า ประเทศไทยน่าจะเป็นผู้นำเทคโนโลยีด้านการเกษตรได้ เพราะเรามีจุดแข็งและความรู้เกี่ยวกับการเกษตรมานานแล้ว เพียงแต่เรายังไม่สามารถนำมันออกมาใช้งานในเชิงเทคโนโลยีได้ จึงมองว่าอุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพกับเคมีชีวภาพน่าจะเป็นหนึ่งในความหวังของเกษตรกรไทย บางจากก็กำลังจะลุยเรื่องนี้ ตั้งใจว่าจะทำเป็นคอมเพล็กซ์ใหญ่ เรียกว่า Green complex แล้วผลิตสินค้าออกมาหลาย ๆ แบบที่เป็นความต้องการตลาดจริง ๆ และจำเป็นที่ต้องช่วยกันหาตลาด แล้วกลับมาประมวลว่าเราควรจะปรับตัวในการผลิตอย่างไร แล้วจึงมาหา partner คือ technology provider ต้องบอกว่าในหลาย ๆ ประเทศไม่อยากเป็นผู้ผลิตเองแล้ว แต่เขาอยากจะเป็นเจ้าของเทคโนโลยี ในเมื่อเราเป็นเจ้าของวัตถุดิบ เราก็อยากจะเอาเทคโนโลยีของเขามาใช้ผลิต แล้วส่งออกสินค้าไปขายให้พวกเขา ไม่ใช่แค่ขายวัตถุดิบอย่างเดียว แต่ต้องสร้างมูลค่าให้สินค้าเกษตรของเราด้วยตัวเราเอง แล้วเปลี่ยนมาเชิญชวนประเทศใหญ่ ๆ ที่เคยรับซื้อวัตถุดิบจากเราไปผลิตในระบบอุตสาหกรรม มาลงทุนให้เราแทน นี่คือแนวความคิดระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) ซึ่งเรากำลังชักชวนคนมาลงทุนในสามจังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง เพื่อจะสร้าง hub ขึ้นมา เขาก็เลยมีนโยบายที่เรียกว่า EEC ซึ่งจะสนับสนุนในเรื่องไบโอ โดยเฉพาะเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะมาต่อยอดการเกษตร หุ่นยนต์ การแพทย์

หรืออากาศยานทันสมัย ดังนั้น เราต้องช่วยกันส่งเสริมให้คนเข้ามาลงทุน โดยบอกว่าประเทศไทยของเรามีศักยภาพทางด้านวัตถุดิบ ซึ่งเราอาจกลายเป็นศูนย์กลางในการป้อนวัตถุดิบได้ หรือต่อไปข้างหน้าถ้าวัตถุดิบของเราไม่มี เราจะเปลี่ยนเป็นศูนย์กลางการผลิตและการค้าแทน โดยเอากลุ่มประเทศ CLMV เข้ามาป้อนวัตถุดิบให้เราก็ได้

อย่างตอนนี้ประเทศไทยกำลังทำโครงการเกี่ยวกับโลจิสติกส์จำนวนมาก ซึ่งเป็นโลจิสติกส์บวกกับดิจิทัล แต่ถ้าเราเพิ่มเรื่องการเพิ่มมูลค่าด้านการเกษตรเข้าไปด้วย เราจะไปต่อได้อีกมาก เพราะบางจากเองก็สนใจเรื่องการเพิ่มมูลค่าด้านการเกษตรมาก เรากำลังจะก้าวไปสู่ Green คือตั้งโรงผลิตไฟฟ้าสีเขียวจากพลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ หรือพลังงานชีวภาพ โดยไม่ใช้ถ่านหินแล้ว เพื่อลดภาวะโลกร้อน เราจะลงทุนกับไบโอแทน

ย้อนกลับมามองที่การผลิตเอทานอลจากพืช ซึ่งประเทศไทยของเรายังนำไปผสมเพื่อใช้งานไม่ถึงร้อยละ 100 ดังนั้น หากมองตามความเป็นจริงแล้ว ประเทศไทยยังถือว่าไม่ได้เป็นตลาดผู้ซื้อเอทานอล และนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นไบโอและมีคุณภาพสูงก็ยังขายในประเทศไทยไม่ได้มาก ดังนั้น การปรับตัวที่เหมาะสมก็คือ ประเทศไทยควรจะเริ่มจากการเป็นผู้ผลิตเอทานอลให้แก่ตลาดยุโรป หรือตลาดต่างประเทศอื่น ๆ ที่มีความต้องการใช้และเน้นคุณภาพดี เรียกว่านำวัตถุดิบของเรามาผลิตให้เขาใช้ ซึ่งก็เหมือน OEM (Original equipment manufacturer) ในการผลิตรถยนต์ให้กับญี่ปุ่น คือเราทำให้เขาก่อนเพื่อเรียนรู้เทคโนโลยี เสร็จแล้วค่อยมาพัฒนาตลาดในประเทศต่อไป เพราะส่วนใหญ่ถ้ามีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มีคุณภาพสูงที่ผลิตในประเทศไทย ปริมาณอาจยังไม่มากนัก แต่ถ้าเราอยากขายสินค้าที่มีคุณภาพสูงที่ผลิตในเมืองไทย ไม่อยากขายสินค้าราคาถูก เราก็ต้องมีนวัตกรรมและต้องมี partner ทางธุรกิจที่เชื่อถือได้เสียก่อน แล้วเราจึงค่อย ๆ เรียนรู้ ให้คนของเขามาช่วยพัฒนาคนของเรา ต่อไปภายหน้าเราก็อาจเป็นศูนย์กลางได้ เหมือนอย่างเกาหลีใต้สมัยก่อนที่ทำเครื่องสำอางไม่เป็น แต่ตอนหลังเขาก็พัฒนาเรื่องเครื่องสำอางขึ้นมาจนสำเร็จ เกาหลีใต้จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ เขาไม่ได้ปลูกแค่โสมแต่เขาเพิ่มมูลค่าให้โสม แล้วทำให้ราคาโสมสูงขึ้นมามาก หรืออย่างจีนที่ทำถั่งเช่าให้มีมูลค่าเพิ่มสูงมาก เป็นต้น

หลักของการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสินค้าต้องมาจากกระบวนการทางการตลาดจากภายนอก โดยอาศัยความเข้มแข็งของวัตถุดิบภายใน พอมีวิธีคิดแบบนั้น เราก็จะมีข้อกำหนดเลยว่าต้องปลูกแบบนั้น แบบนี้ต้องใช้สายพันธุ์นั้น สายพันธุ์นี้ และต้องมีมาตรฐานรับรอง สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราก้าวข้ามการปลูกพืชแบบเดิม เราจะสามารถเปลี่ยนแปลงตามตลาดได้ ไม่ใช่เป็นไปตามที่เราอยากจะทำ แต่เราต้องเอาตลาดเป็นตัวนำเสมอ หรือมองความต้องการของ

ตลาดเป็นหลัก ซึ่งผมมองว่าประเทศไทยน่าจะเป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้าคุณภาพสูง ที่มาจาก bio-based ในตลาดต่างประเทศได้ เราไม่จำเป็นต้องส่งวัตถุดิบไปให้ต่างประเทศผลิตแล้วเอาไปใส่แบรนด์ก็ได้ แต่พวกเราต้องเริ่มต้นและลงมือทำกันจริง ๆ เพราะเรายังมีจุดแข็งทั้งด้านวัตถุดิบเกษตรและมีอุตสาหกรรมต่อเนื่องในการแปรรูปผลผลิต เพียงแต่ต้องผลักดันไปสู่การลงทุนในอุตสาหกรรมแปรรูป แพ็กเกจจิ้ง ออกแบบแพ็กเกจจิ้งมากขึ้น ไม่ใช่ทำแค่ OTOP แต่เราต้องเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ที่ร่วมมือกับมืออาชีพที่เขามีนวัตกรรม แล้วเอาระบบการศึกษาตามเข้ามาเพื่อสร้างคนที่มีความเชี่ยวชาญต่อไป ส่งผลให้ภาคเกษตรต้องถูกพัฒนาศักยภาพขึ้นมา เมื่อมีรายได้เข้ามามากขึ้นก็ค่อยขยับมาเป็นอุตสาหกรรม อาจใช้ระบบสมาร์ทฟาร์มมิ่ง คือใช้ระบบเครื่องจักรและเทคโนโลยีที่สามารถเข้ามาช่วยตั้งแต่ปลูกหว่านเมล็ดจนถึงแพ็คขายได้เลย ดังนั้น อุตสาหกรรมที่ทำเกี่ยวกับอุปกรณ์เกษตรก็จะเติบโต น่าสนใจลงทุน แต่สำคัญที่สุดในตอนนี้ คือเราต้องหาวิธีเพิ่มมูลค่าสินค้าการเกษตรของเราให้ได้ ทำให้สินค้าที่ราคาถูกมีราคาแพงขึ้น แล้วจึงจะส่งผลย้อนกลับมาสู่เกษตรกร เช่นเดียวกับโรงงานอุตสาหกรรมก็จะต้องการผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เข้ามาบริหารจัดการ มีการลงทุนเกิดขึ้น และนำไปสู่รายได้ของประชากรที่สูงขึ้นด้วย

การสร้างศักยภาพในการแข่งขันเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ แต่สิ่งหนึ่งที่เราต้องเริ่มทำก่อนจะคิดเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ คือ การสร้างระบบการศึกษาและสร้างคนที่มีความสามารถ ความเชี่ยวชาญ เพื่อที่จะไปสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคการเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศไทย ต้องยอมรับว่าประเทศไทยค่อนข้างอ่อนเรื่องการตลาด และเราเป็นประเภทชอบเอาตามเขาโดยไม่ได้สนใจตลาด เพราะค่านิยมของเราคือเน้นการเป็นผู้บริโภค ซึ่งชอบสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัด และไม่รู้จักประมาณการ ทำให้มูลค่าของสิ่งที่เรามีกับการตลาดไม่สัมพันธ์กัน หลาย ๆ ครั้งเวลาไปต่างประเทศ ผมมีข้อสังเกตที่ทำให้เกิดความสงสัยกับการตลาดของต่างชาติ เช่น ทำไมเขาเอาข้าวเหนียวมะม่วงของเราไปขายได้ราคาตั้ง 100 บาท ขณะที่เราขายมะม่วงส่งออกถูกมากเพียงกิโลกรัมละ 40 บาท เป็นต้น เลยต้องย้อนถามตัวเองว่า ทำไมเราไม่เอาสิ่งที่พบเห็นมาแล้วมาประยุกต์ในเชิงสร้างรายได้เพิ่มบ้าง คราวนี้ ถ้าเราไปดูเรื่องค่าใช้จ่ายที่เขาเรียกว่า Red ocean คือแน่นอนว่าเราพยายามลดค่าใช้จ่ายและลดเต็มที่ แต่อีกมุมหนึ่งก็ต้องวางแผนไปสู่การขายที่ชาญฉลาดด้วย ยกตัวอย่างหลาย ๆ ประเทศที่เขาใช้ Knowledge - based economy คือ จะทำธุรกิจแบบซื้อมาขายไปอย่างเดียวก็สามารถรวยได้จากการทำการตลาดที่ดี โดยเราต้องโปรโมทสินค้าที่มีให้ขายให้ได้ ซึ่งพูดง่าย

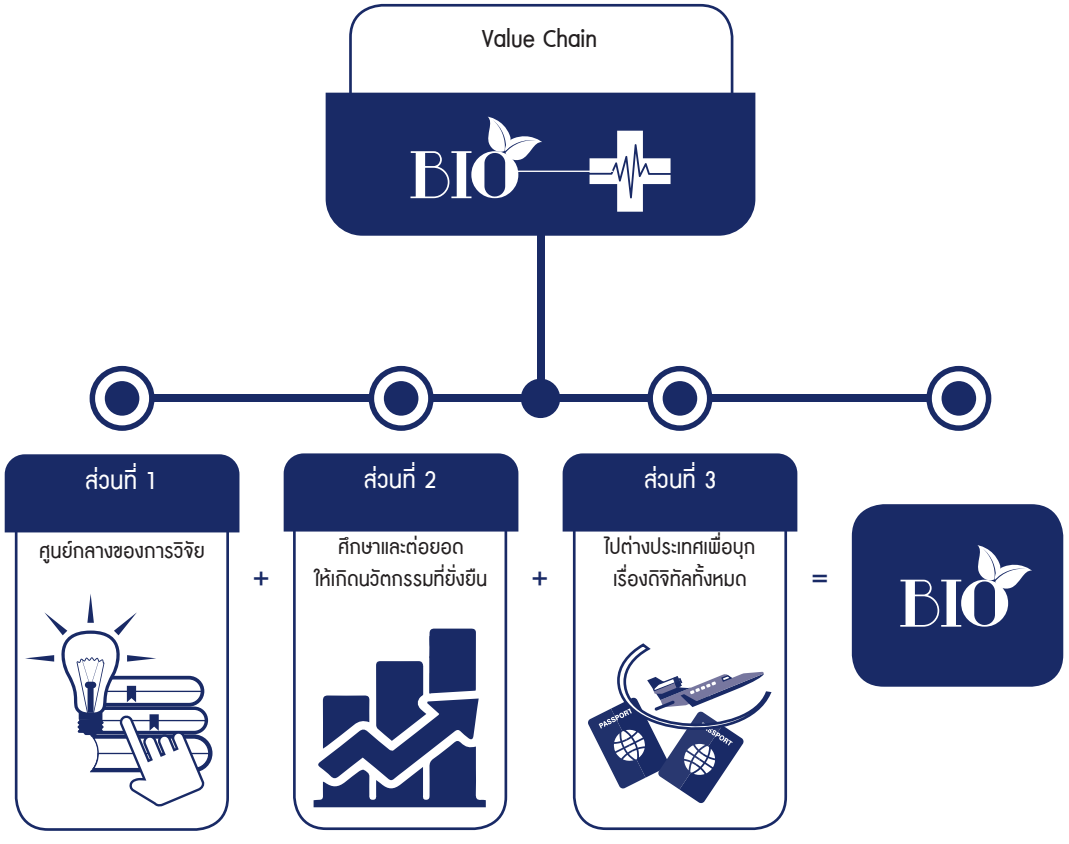
> **สิ่งหนึ่งที่เราต้องเริ่มทำก่อนจะคิดเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ คือ การสร้างระบบการศึกษา และสร้างคนที่มีความสามารถ ความเชี่ยวชาญ เพื่อที่จะไปสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ภาคการเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศไทย**

แต่ทำยาก แต่ถ้าเราทำให้ผู้บริโภคเขาเห็นแล้วบอกว่า “โอ้โห” สนใจในสิ่งที่เรานำเสนอได้จากคุณค่าที่สิ่งนั้นมีจริง ๆ นั่นคือกระบวนการทำการตลาดที่จะสร้างมูลค่าให้แก่สินค้าของเรา **ประเทศไทยจึงควรเร่งพัฒนาเรื่องการตลาดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เพราะหลายประเทศรู้จักใช้ศิลปะด้านการตลาด เขาก็มีกำไรมากกว่าผู้ผลิตอุตสาหกรรมและผู้ผลิตเกษตรกรรมแบบประเทศเราอีก เพียงแค่เอาแบรนด์มาใส่เท่านั้นเอง มูลค่าก็เพิ่มแล้ว ดังนั้นพวกเราต้องก้าวทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ ตามชาติอื่น ๆ เขาให้ทัน และเปลี่ยนแปลงให้ทันด้วย**

ปัจจุบัน ภาครัฐบาลก็เล็งเห็นความสำคัญของการก้าวไปสู่ bio-based และอยากจะพัฒนาจากนโยบายให้กลายเป็นความจริง ส่วนหนึ่งจึงได้ร่วมมือกับทางบางจาก ซึ่งเห็นภาพไปในทิศทางเดียวกันว่า การทำ bio-based เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับสร้าง value ให้แก่กลุ่มเกษตรกร โดยมองว่า คอนเซ็ปต์ 4.0 เราไม่ได้มุ่งเน้นแค่การพัฒนาตัวเอง แต่เรามองในลักษณะของ Value chain แล้วแชร์ลิงก์กับพาร์ทเนอร์ต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นน้ำ คือเกษตรกรจนถึงพาร์ทเนอร์ต่างประเทศ และเชื่อมโยงกับสถาบันวิจัย โดยเฉพาะทางด้านไบโอและการแพทย์ที่ประเทศไทยมีศักยภาพมาก ๆ

การทำงานโดยรวมจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก คือ งานวิจัยดั้งเดิม ได้แก่ แล็บทดลองต่าง ๆ อย่างเช่นตอนที่เราทำวิจัยและทดลองการใช้ไบโอดีเซลในโครงการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเราจะทำให้เป็น “ศูนย์กลางของการวิจัย” โดยเรามีศูนย์วิจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาทดลอง เช่น ศูนย์วิจัยปาล์ม ศูนย์วิจัยทางด้านสาหร่าย เป็นต้น

ส่วนที่สอง คือ เรากำลังจะไปรวบรวมผลงานวิจัยของทุกมหาวิทยาลัย เอามาศึกษาและต่อยอดให้เกิดนวัตกรรมที่ยั่งยืน หรือเลือกเอานวัตกรรมที่มีอยู่แล้วมา skill up แล้วทดลองตลาดต่อ และ

สร้างระบบต่าง ๆ รองรับอย่างครบวงจร ถัดมาคือส่วนที่สาม เราจะไปต่างประเทศ ไปซื้อกิจการ start-up และบุกเรื่องดิจิทัลทั้งหมด ที่ Silicon Valley ซึ่งตอนนี้เรากำลังเอา 3 ส่วนมาบวกกับการบุกตลาดต่าง ๆ เข้ามาต่อยอด และเราคงจะไม่อยู่กับแค่พลังงานธรรมดา แต่จะเน้นไปพลังงานใหม่ คือ ไบโอ เพราะไบโอสามารถต่อยอดประเทศเราได้และถ้าทำออกมาแล้วยิ่งใหญ่ เป็นต้นแบบได้ เราก็หวังว่าจะมีคนมาลงทุนและขายไบโอดีเซลและเอทานอลเพิ่ม ถ้าเป็นอย่างนั้นจริงเกษตรกรก็จะมีคนช่วย แล้วสุดท้ายพวกเราจะต้องสร้างสินค้าที่แตกต่างมาแข่งกัน ผู้บริโภคก็ได้รับประโยชน์ เกษตรกรก็ได้ประโยชน์ และการใช้นวัตกรรมก็จะต้องเป็นของที่มีประโยชน์ต่อโลก เช่น ลดต้นทุน ทำให้ชีวิตเราดีขึ้น ลูกค้ามีความสุขมากขึ้น ทุกอย่างสะดวกสบายขึ้น นั่นเท่ากับเกิดมูลค่าเพิ่ม

และหวังว่าทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ จะเกิดการปฏิรูปขึ้นอย่างจริงจัง และจะทำให้เกิดการสร้างธุรกิจเกษตรที่เข้มแข็งเกิดขึ้นเหมือนกับการสร้างทีมฟุตบอลที่เข้มแข็งขึ้น แต่ตอนนี้เราพบว่าภาคเกษตรหลายอย่างไปอยู่ในมือของผู้ค้ารายใหญ่ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสายพันธุ์ กระบวนการต่าง ๆ ถูกควบคุมโดยธุรกิจรายใหญ่ โดยไม่กลับมาสู่เกษตรกร ก็หวังว่ากระบวนการดังกล่าวจะถูกปฏิรูปใหม่ เพื่อให้เกิดนักลงทุนรายใหม่ เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ไม่ผูกขาด และ**กุญแจสำคัญที่สุดคือ ไม่ใช่เกษตรต้องเพิ่มราคาเพียงเพราะเราพัฒนาแล้วจึงขายของแพงขึ้น แต่คือเราต้องขายของราคาถูกและผลิตได้มาก หากคิดปริมาณต่อไร่เราต้องผลิตให้ได้มาก เราจึงจะแข่งขันประเทศอื่นได้ เพราะการแข่งขันเราต้องสู้ประเทศอื่นด้วยราคาถูก แต่ขณะเดียวกันก็ต้องได้ปริมาณมากกว่า เรียกว่า ทำน้อยให้ได้มาก ดังนั้น สิ่งที่พวกเราทำได้คือต้องเพิ่มผลผลิต แล้วรู้สึกว่ามีรายได้เพิ่ม แทนที่จะคิดรายได้ต่อกิโลกรัม เราต้องเปลี่ยนมาคิดเป็นรายได้ต่อไร่ KPI ต้องเปลี่ยนใหม่ ไม่อย่างนั้นประเทศไทยก็จะสู้อินเดีย สู้เวียดนามไม่ได้**

ที่สำคัญคือ เราอย่าคิดว่าการเกษตรเป็นงานที่ไม่สำคัญ แต่เราต้องปรับปรุงตัวเองขึ้นมาว่าเป็นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ เป็นฟาร์มเมเนเจอร์ คือ เราต้องเป็นผู้จัดการฟาร์มและทำอย่างสมาร์ท เราใช้ข้อมูลทำให้เป็นระบบ สามารถจัดการได้โดยใช้คนน้อย ภาครัฐก็ต้องจัดการส่งเสริมการเกษตรแบบใหม่ ทำแล้วต้องยั่งยืน เกษตรกรต้องเริ่มรู้จักใช้จ่าย รู้จักทำบัญชี เพราะจุดอ่อนเกษตรกรไทยอย่างหนึ่งคือไม่รู้ด้านเศรษฐกิจ หรือเรียกว่าไม่เคยคิดต้นทุนตัวเองเลย ทำโดยไม่รู้ว่าต้นทุนเท่าไร ขายไปเท่านั้น แต่สุดท้ายกลับต้องมาเป็นหนี้

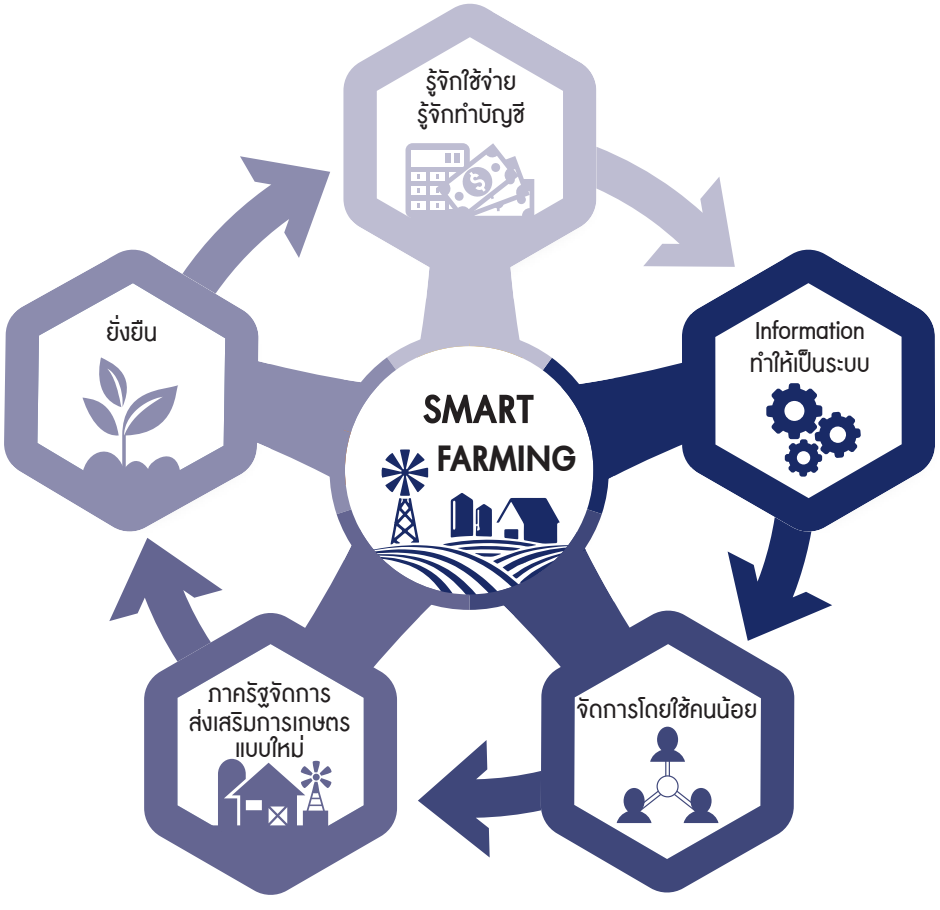
ดังนั้น บางจากจึงมองว่า ถ้าเราทำฐานอุตสาหกรรมที่สามารถส่งเสริมการเกษตรได้ เราจะไปช่วยพัฒนาเกษตรให้ยั่งยืนได้เช่นกัน เพราะเราเน้นเรื่อง CSR ด้วย นอกจากเราจะทำกำไรแล้ว เกษตรกรก็จะมีชีวิตที่ดีขึ้น ประเทศไทยก็จะดีไปด้วย แต่ต้องไม่ลืมว่า การสร้างเศรษฐกิจจากการเกษตรอย่างเดียวก็อาจไม่เพียงพอ ในอนาคตเราต้องสร้างมูลค่าเพิ่มให้การเกษตรด้วยอุตสาหกรรม เท่านั้นยังไม่พอต้องต่อยอดด้วยดิจิทัลและการค้าที่จะนำมาซึ่ง value สูงสุด

ฉะนั้น ความหวังที่สำคัญ คือ เราต้องสร้างผู้นำในการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น และเพื่อทำแนวคิดเรื่องการพัฒนาการเกษตรให้เป็นจริง พวกเราต้องสร้างเครือข่าย และพยายามทำงานร่วมกันจริง ๆ และรู้จักใช้นวัตกรรม รวมถึงคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาด้วย

“

หลักของการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสินค้า
ต้องมาจากกระบวนการทางการตลาดจากภายนอก
โดยอาศัยความเข้มแข็งของวัตถุดิบภายใน

”

การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก

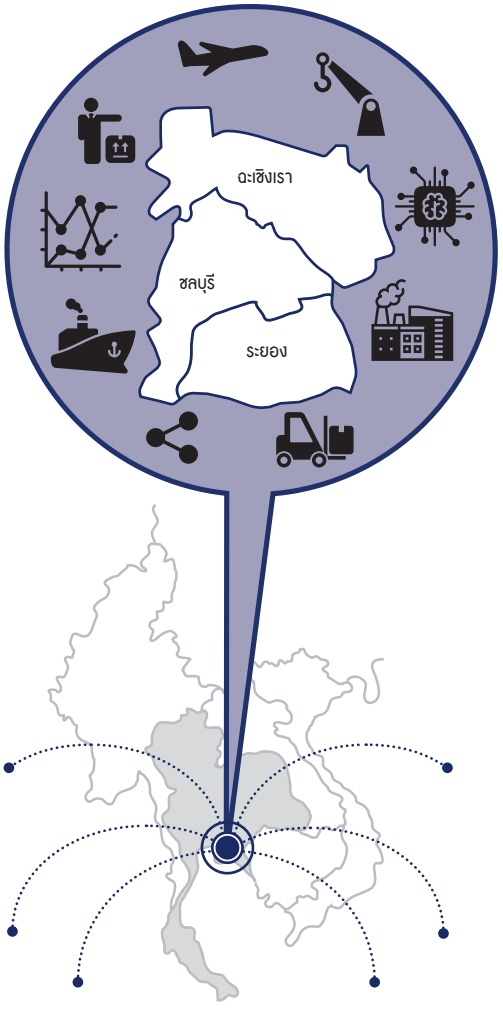
พจณี อรรถโรจน์ภิญโญ
บรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 9 / 2560
วันที่ 12 กรกฎาคม 2560

ดิฉันเชื่อว่าหลายท่านน่าจะได้ฟังข่าวเกี่ยวกับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกมาพอสมควร เพราะมีข่าวเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวเกือบทุกวัน ดังนั้น เรื่องที่เราจะสนทนากันจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นการให้ข้อมูลความก้าวหน้าการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกให้ท่านได้ทราบ

โครงการนี้ไม่ได้เริ่มต้นจากศูนย์แต่เป็นการต่อยอดการดำเนินงานโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ด (Eastern Seaboard) ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เคยดำเนินงานไว้เมื่อปี 2525 ในสมัยรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้วางแผนและทำโครงการมา และประกาศใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และต่อมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 หลังจากนั้นแผนดังกล่าวก็กลายเป็นงานปกติของหน่วยราชการที่ทำหน้าที่ดำเนินงานไปตามระบบราชการ

โดยเมื่อโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดได้พัฒนาไปช่วงระยะหนึ่ง เกิดปัญหาคอขวดของโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่เริ่มมีปัญหา เรียกว่า รถเริ่มติด จึงมีการตั้งคณะกรรมการอีสเทิร์นซีบอร์ดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อแก้ไขโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่แก้ไขปัญหาคอขวดด้านโครงสร้างพื้นฐาน หลังจากนั้นในช่วงปี 2552 ก็เกิดปัญหามลพิษที่มาบตาพุดขึ้นมาอีก จึงมีการตั้งคณะกรรมการอีสเทิร์นซีบอร์ดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อดูแลในเรื่องโครงการต่าง ๆ ที่เข้าไปแก้ไขปัญหามลพิษ นอกจากนั้น ยังมีการกำหนดระเบียบและกฎเกณฑ์ในการอนุมัติและอนุญาตให้มีการพัฒนาหรือก่อสร้างโรงงานในพื้นที่จังหวัดระยองในบริเวณมาบตาพุด คือให้มีมาตรการกำหนดหรือกำกับดูแลเรื่องมลพิษ ตั้งแต่ต้นเหตุ คือโรงงานที่จะเข้ามาตั้งในเขตมาบตาพุด จังหวัดระยอง หากต้องการจัดตั้งโรงงานก็ต้องไปหาคู่เทียบของโรงงานเดิมด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ สมมุติว่าโรงงานใหม่จะทำให้เพิ่มก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์กับก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในปริมาณหนึ่ง ก็จะต้องไปหาคู่เทียบเดิมเพื่อที่จะลดให้ได้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดมลพิษทางอากาศจากสาร 2 ประเภทนี้เพิ่มขึ้น เป็นต้น ถ้าหาคู่เทียบไม่ได้ก็สร้างโรงงานไม่ได้ ซึ่งกรมควบคุมมลพิษและสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) จะมีวิธีการคำนวณ และมี

EEC
The Prime Gateway to Asia

เงื่อนไขต่าง ๆ ในการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือ การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพและชุมชน (EHIA) ก่อนตั้งโรงงาน พร้อมพิจารณาถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่โรงงานใช้ ที่สามารถดูแลเรื่องมลพิษได้ด้วย สถานการณ์เรื่องมลพิษจึงลดลง

ปัจจุบันคณะกรรมการนโยบายระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ซึ่งมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้ว่าใน 20 ปีข้างหน้า พื้นที่ 3 จังหวัดภาคตะวันออก คือ ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทราจะเปลี่ยนเป็นมหานครแห่งอนาคต ในฐานะ the Prime Gateway to Asia และเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่ออุตสาหกรรม การคมนาคม และโลจิสติกส์อย่างครบวงจรแห่งเอเชีย เป็นพื้นที่ตัวอย่างที่มีการพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยีและงานวิจัยเพื่อนำประเทศไทยสู่การพัฒนาในยุค 4.0 ด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรมเป้าหมายที่ใช้เทคโนโลยีสูง ควบคู่กับการพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยีและงานวิจัย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เชื่อมโยงทั้งระบบ ทางน้ำ ทางอากาศ และทางเรือ ด้วยการพัฒนาเชิงพื้นที่

ในการดำเนินงานนั้น พบว่าพื้นที่สามจังหวัดมีที่ดินเหลืออีกประมาณสองหมื่นไร่เศษ ซึ่งยังไม่ได้พัฒนา และค้นพบว่าโครงสร้างพื้นฐาน

ที่พัฒนาไปแล้วเริ่มมีปัญหาการจราจร นอกจากนั้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ก็ค้นพบว่า สนามบินอู่ตะเภายังมีความหนาแน่นสูงกว่านี้ได้อีกหลายเท่า แต่ยังถูกใช้ไม่เต็มที่ ในขณะที่สนามบินดอนเมืองกับสนามบินสุวรรณภูมิมีการใช้เกินความสามารถในการรองรับผู้โดยสารแล้ว และถึงแม้จะมีแผนการขยายสนามบินสุวรรณภูมิก็พบว่าจะมีการเดินทางของนักท่องเที่ยวมาที่ประเทศไทยมากขึ้นและจะเต็มขีดความสามารถของสนามบินสุวรรณภูมิที่มีการขยายเพิ่มขึ้นในไม่ช้า จึงเกิดแนวคิดว่าทำอย่างไรกันต่อไป เช่น จะพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาให้เป็นสนามบินแห่งชาติแห่งที่สามและเชื่อมโยงกับสองสนามบินเดิมก็จะได้ประโยชน์สูงสุด และเมื่อดึงพื้นที่อิสเทิร์นซีบอร์ดมาต่อยอดให้สามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุด ซึ่งทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกัน รวมทั้งทางกองทัพเรือ โดยตกลงกันว่าเราจะขยายสนามบินอู่ตะเภาให้มีขนาดใหญ่เป็นสนามบินแห่งที่สามและเป็นสนามบินนานาชาติ และพัฒนารถไฟความเร็วสูง ซึ่งมีแผนดำเนินการอยู่แล้ว โดยแผนเดิมเป็นแผนที่เดินทางจากกรุงเทพฯ สู่ระยองให้เชื่อม 3 สนามบินซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างมากตามความสะดวกที่จะเกิดขึ้น

เรื่องต่อมาคือบริเวณพื้นที่อุตสาหกรรม จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ดังกล่าวมีอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีค่อนข้างสูงอยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่ตอบโจทย์ทั้งหมดของรัฐบาล เพราะโจทย์ของรัฐบาลปัจจุบัน คือจะทำอย่างไรจึงจะปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ก้าวไปสู่เศรษฐกิจที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งจะต้องมีการส่งเสริมอุตสาหกรรมเป้าหมายเท่านั้น อุตสาหกรรมอื่นยังทำอยู่ต่อไป แต่อุตสาหกรรมที่ภาครัฐจะไปช่วยสนับสนุน คือ 10 อุตสาหกรรมเป้าหมาย ได้แก่

1. อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ (Next Generation Automotive)
2. อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (Smart Electronics)
3. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Affluent, Medical and Wellness Tourism)
4. การเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ (Agriculture and Biotechnology)
5. อุตสาหกรรมการแปรรูปอาหาร (Food for the Future)
6. อุตสาหกรรมหุ่นยนต์เพื่อการอุตสาหกรรม (Robotics)
7. อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (Aviation and Logistics)
8. อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ (Biofuels and Biochemicals)
9. อุตสาหกรรมดิจิทัล (Digital)
10. อุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจร (Medical Hub)

10
อุตสาหกรรมเป้าหมาย

Next Generation Automotive

Smart Electronics

Food for the Future

Robotics

Affluent, Medical and Wellness Tourism

Agriculture and Biotechnology

Logistics

Biofuels and Biochemicals

Digital

Medical Hub

> **โจทย์ของรัฐบาลปัจจุบัน คือจะทำอย่างไร จึงจะปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้ก้าวไปสู่เศรษฐกิจที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง**

การลงทุนเรื่องอุตสาหกรรมเป็นเรื่องของภาคเอกชน ดังนั้น การที่จะชักชวนภาคเอกชนมาลงทุนในพื้นที่ใกล้เคียงกันและเป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีอยู่แล้วก็จะทำให้การลงทุนในเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกใช้งบประมาณไม่สูงนัก พื้นที่ที่เหมาะสมคือ บริเวณอีสเทิร์นซีบอร์ด และโอกาสเป็นไปได้มีมากกว่า ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการประกาศพื้นที่สามจังหวัดคือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดย **ใช้คำสั่ง คสช. ที่ 2/2560 ลงวันที่ 17 มกราคม 2560 ด้วยวัตถุประสงค์ของพื้นที่** EEC **จะเป็นฐานสะสมทุน สะสมเทคโนโลยีเพื่อเยาวชนไทยในอนาคต เนื่องจากเห็นว่า ถ้ามีการลงทุน เศรษฐกิจจะดี มีงานจำนวนมาก มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล** โดยจัดตั้งเขตส่งเสริมดิจิทัลซึ่งกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมดำเนินการที่ศรีราชา รวมทั้งมีเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อยู่ที่ระยอง ซึ่งวางเป้าหมายระยะยาวไว้ประมาณ 10 ปี เพื่อให้คนไทยทุกระดับมีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น ใช้เทคโนโลยีในการหารายได้ด้วย

สิ่งสำคัญคือต้องการขยายผลไปทั่วประเทศ หากดำเนินการที่ 3 จังหวัดนี้ได้สำเร็จ ก็จะกลายเป็นโมเดลที่สามารถไปใช้ในพื้นที่อื่นได้ด้วย

ประเด็นที่ 3 ทำเลที่ตั้งของ 3 จังหวัดนี้มีความเหมาะกว่าพื้นที่อื่น เพราะที่ระยองกับชลบุรีมีท่าเรือน้ำลึก ซึ่งเป็นพื้นที่ขนส่งสินค้าด้วยและใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่มีทั้ง 2 แห่ง เช่นเดียวกับที่กรุงเทพฯ ตรงท่าเรือคลองเตย แต่คลองเตยก็จะเหมือนท่าเรือระยะแรกของทุกประเทศมักจะอยู่ในใจกลางประเทศหรืออยู่ที่เมืองหลวง ต่อมาจึงขยับขยายมาอยู่ที่บริเวณพื้นที่ใกล้เมืองหลวงของประเทศ สำหรับท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าด้วยคอนเทนเนอร์และท่าเรือมาบตาพุดเป็นท่าเรือขนส่งก๊าซ

> **สิ่งสำคัญคือต้องการขยายผลไปทั่วประเทศ หากดำเนินการที่ 3 จังหวัดนี้ได้สำเร็จ ก็จะกลายเป็นโมเดลที่สามารถไปใช้ในพื้นที่อื่นได้**

ถ้าย้อนกลับไปเมื่อ 25 ปีที่แล้ว หลายคนอาจสงสัยว่าทำไมพลเอกเปรมฯ ถึงเลือกมาบตาพุดและแหลมฉบังเป็นท่าเรือสำคัญ เหตุผลก็เพราะว่ามีการค้นพบก๊าซธรรมชาติที่มาบตาพุด การนำก๊าซขึ้นมาใช้ และต้องก่อสร้างท่าเรือตรงบริเวณนั้น ทำให้ท่าเรือมาบตาพุดเป็นท่าเรือขนส่งก๊าซประมาณร้อยละ 80 ส่วนอีกร้อยละ 20 เป็นท่าเรือขนส่งสินค้าอื่น ๆ ด้วย ส่วนท่าเรือแหลมฉบังใช้เป็นท่าเรือขนส่งสินค้าส่งออก ซึ่งสำนักงานฯ คิดว่าภายในระยะ 5 ปีแรก จะเห็นความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อย่างมาก ดังนี้

ช่วงระยะ 1 ปีแรก คือปี 2560 ที่สำนักงานเพื่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกถูกจัดตั้งขึ้น คาดว่าในปี 2561 ราวเดือนมีนาคม 2561 จะเห็นผลความก้าวหน้าของโครงการหลัก 5 โครงการ ได้แก่ สนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบิน รถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน ท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังระยะที่ 3 และท่าเรือน้ำลึกมาบตาพุดระยะที่ 3 และรถไฟรางคู่เชื่อมสามท่าเรือ และโครงการสำคัญอื่น ๆ เช่น การพัฒนาศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานของการบินไทยกับคู่ลงทุน การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาเขตส่งเสริมพิเศษดิจิทัล เป็นต้น และในอนาคตจะมีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการวิจัยและพัฒนาเรื่องเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้มากขึ้นด้วย โดยคาดหวังเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ จะพัฒนาพื้นที่อีสเทิร์นซีบอร์ดให้ทันสมัยขึ้น และในส่วนของการเป็นพื้นที่เชื่อมโยง พื้นที่ EEC ทั้งสามจังหวัดก็สามารถเชื่อมโยงกับกรุงเทพฯ ได้ใกล้ที่สุด เร็วที่สุด ใช้เวลาเดินทางจากสนามบินอู่ตะเภาถึงกรุงเทพฯ ด้วยรถไฟความเร็วสูงโดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

เหตุผลที่ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่ EEC นั่นเป็นเพราะประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศอื่นในเอเชีย ต่างพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการมีพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยผลการศึกษาของมณฑลยูนนานเผยว่า ที่เทียนสงก็กำลังจะทำเขตเศรษฐกิจพิเศษ และก็ยังมีเขตเศรษฐกิจพิเศษบ้านบ่อหาน-บ่อเต็น ในประเทศลาว รวมถึงเวียงจันทน์ หนองคาย และขอนแก่น แสดงให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วไม่ใช่แค่ประเทศไทยเท่านั้นที่ดูเรื่องการพัฒนาในพื้นที่

ตัวเอง แต่ประเทศเพื่อนบ้านเขาก็ศึกษาและพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเช่นกัน และแต่ละประเทศก็ดำเนินการในหลาย ๆ พื้นที่ **ดังนั้น จะปล่อยให้พื้นที่ EEC เจริญเติบโตโดยไม่มีการพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษก็คงไม่ได้ และถ้าทำก็ต้องทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด ซึ่งในส่วนของรัฐบาลก็คาดหวังว่าพื้นที่ EEC เป็นแหล่งลงทุนของนักลงทุนให้เกิดการลงทุนในปริมาณมากอย่างมีทิศทางและมีแผนแม่บทชัดเจนแบบครบวงจรสมบูรณ์แบบ**

สำหรับเรื่องของพื้นที่ 3 จังหวัด ในภาพรวมของการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ สิ่งที่ต้องมี คือ พื้นที่สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือธุรกิจ ธุรกรรมอื่น ๆ ไม่ใช่ภาคอุตสาหกรรมอย่างเดียว แต่จะเป็นภาคบริการก็ได้ และต้องมีโครงสร้างพื้นฐานไปถึงพื้นที่นั้น ๆ ส่วนการพัฒนาภายในพื้นที่เป็นเรื่องของนักลงทุนเอง จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ที่ถูกใช้เมื่อ 30 ปีที่ผ่านมา มีทั้งหมดแสนกว่าไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 1.4 ของพื้นที่ทั้งสามจังหวัด เราก็มาคาดว่าในช่วง 20 ปีข้างหน้า จะใช้ประมาณ 50,000 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.6 ของพื้นที่ทั้งสามจังหวัด ทั้งนี้ในการทำเขตส่งเสริมพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายจะใช้ที่ดินของภาคเอกชนที่ลงทุนพัฒนา ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดพื้นที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมเป้าหมายให้นักลงทุนไปลงทุน และยังมีพื้นที่ว่างเปล่าเหลือและมีคุณสมบัติตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบาย EEC กำหนด นอกจากนั้น มีแผนการเตรียมเมืองสำหรับคนที่คาดว่าจะย้ายเข้าไปอยู่ในพื้นที่มากขึ้น ความเจริญก็จะเกิดขึ้นตามมา และเนื่องจากพื้นที่นี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของโลกอยู่แล้วคือเมืองพัทยา ซึ่งได้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวกันใหม่ เพื่อปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น

ในการส่งเสริมเขตส่งเสริมพิเศษอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น สนามบินอู่ตะเภา ตอนนี้คณะกรรมการนโยบายอนุมัติพื้นที่ 6,500 ไร่ ให้เป็นเขตส่งเสริมพิเศษเป็นเมืองการบินภาคตะวันออก และเป็นเขตที่จะทำธุรกิจเกี่ยวกับการบินทั้งหมด

เขตที่สองคือ “เขตนวัตกรรม” กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้วางแผนพัฒนาทำเป็นเขตนวัตกรรมคล้าย ๆ กับอุทยานวิทยาศาสตร์ แต่จะเน้นการเป็นแหล่งวิจัยและพัฒนา (R&D) ให้ความช่วยเหลือแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติที่สนใจอยากจะมาทำวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการปรับปรุงระบบการเรียนรู้ EEC โดยคณะกรรมการนโยบายอนุมัติแล้ว ในการพัฒนาพื้นที่ระยะแรกที่วังจันทร์วัลเล่ย์ พื้นที่ประมาณ 300 ไร่ และน่าจะขยายไปถึงได้ 3,000 ไร่ โดยเช่าที่ดินของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ในราคาพิเศษ โดยจะทำงานวิจัยทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรมชีวภาพ อาหาร หุ่นยนต์ และดิจิทัล

สำหรับเขตที่สามคือเขตส่งเสริมดิจิทัล คณะกรรมการนโยบายได้อนุมัติให้พื้นที่ศรีราชา ซึ่งเป็นจุดของท่อสายส่งซึ่งมาขึ้นที่ศรีราชาแล้วส่งระบบดิจิทัลที่เป็นไฟเบอร์ออปติก โดยเปิดเป็นเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมดิจิทัล ที่กลุ่มนักลงทุนและนักพัฒนาด้านซอฟต์แวร์หรือเกี่ยวข้องกับระบบดิจิทัลมาอยู่กันที่นี่มากขึ้น นี่จะเป็นอีกเมืองหนึ่งที่จะเกิดขึ้นเหมือนกันเช่นเดียวกันบริเวณเขตส่งเสริมพิเศษภาคตะวันออก ในส่วนของเขตนวัตกรรมก็จะเป็นเมืองขึ้นมาในอนาคต

ในเรื่องท่องเที่ยวก็มีการพัฒนาท่าเรือสัตหีบและปราณบุรี ซึ่งในแผนพัฒนาท่าเรือฝั่งปราณบุรีก็ต้องการให้เชื่อมโยงกับท่าเรือพัทยาด้วย ซึ่งปัจจุบันท่าเรือเหล่านี้ยังเป็นท่าเรือขนส่งธรรมดา ยังไม่ใหญ่พอจะเป็นท่าขนส่งรถ หรือเป็นท่าเรือท่องเที่ยวขนาดใหญ่

ต่อมาคือ การจ้างงานใหม่ ถือเป็นโจทย์ที่หลายภาคส่วนกำลังทำร่วมกับ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และกระทรวงดิจิทัลฯ เพราะการจ้างงานใหม่ให้มีรายได้สูง โดยเริ่มจากสนับสนุน 10 อุตสาหกรรมเป้าหมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานด้วยอัตราค่าจ้างค่อนข้างสูง จึงต้องผลิตบุคลากรให้ตรงตามความต้องการของอุตสาหกรรม และจากการศึกษาพบว่าเมื่อผู้ประกอบการหนึ่งรายมาในภาคการผลิตจะต้องการบุคลากรด้านจัดการอย่างน้อย 1 ต่อ 2 หมายความว่าจะต้องเตรียมคนในภาคการผลิตและภาคบริการให้เพียงพอ

วิถีชีวิตคนในพื้นที่ EEC จะต้องดีขึ้นด้วย เป้าหมายระยะแรกที่จะต้องทำให้เสร็จก่อนคือโครงสร้างพื้นฐานซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการ

> **“10 อุตสาหกรรมเป้าหมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงาน ด้วยอัตราค่าจ้างค่อนข้างสูง จึงต้องผลิตบุคลากรให้ตรงตาม ความต้องการของอุตสาหกรรม”**

เป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ และในเมื่อเรามีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนแล้ว โครงสร้างพื้นฐานที่ต้องทำให้เสร็จเร็วที่สุดและกำลังทำอยู่ตอนนี้คือสนามบินอู่ตะเภาและรถไฟความเร็วสูงเพื่อเชื่อม 3 สนามบินกับ 3 ท่าเรือ และรถไฟทางคู่เชื่อมทางเข้าท่าเรือทั้ง 3 แห่ง ซึ่งรถไฟทางคู่ที่จะขนส่งสินค้าจากท่าเรือก็ทำกันมานานแล้วแต่ยังไม่แล้วเสร็จ ซึ่งต้องดำเนินการให้เสร็จ ส่วนระบบถนนอย่างถนนบางเส้นที่การจราจรเริ่มเต็มแล้วก็มีการออกแบบขยายหรือเชื่อมโยงถนนให้เชื่อมโยงกันทั้งระบบ ซึ่งคณะอนุกรรมการด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นผู้ดำเนินการ

ปัญหาของประเทศไทยอีกข้อหนึ่งคือเราใช้การขนส่งสินค้าด้วยรถยนต์ รถบรรทุกเป็นหลัก แต่ว่าการขนส่งโดยรถไฟหรือใช้ระบบรางโดยเฉลี่ยทั่วโลกมีมากถึงร้อยละ 30 ในขณะที่ประเทศไทยเพิ่งใช้ร้อยละ 4 เพราะฉะนั้นเราจะเพิ่มการใช้งานระบบรางให้สูงขึ้นด้วยรถไฟทางคู่ไปจรดเขตส่งเสริมแล้วก็ไปจรดท่าเรือน้ำลึก ซึ่งเป็นแหล่งขนส่งสินค้าไปขายที่จะช่วยบรรเทาการใช้รถบรรทุกบนท้องถนน ถนนก็จะมีพื้นที่ว่างมากขึ้น จำนวนอุบัติเหตุบนท้องถนนจะลดลง

ความก้าวหน้าเกี่ยวกับโครงการสำคัญ คือ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2560 คณะกรรมการนโยบายระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ได้อนุมัติข้อเสนอและงบประมาณของสนามบินและรถไฟความเร็วสูงแล้ว รวมทั้งอนุมัติข้อเสนอเกี่ยวกับท่าเรือและรถไฟทางคู่ตลอดจนระบบสถานีบรรจุและแยกสินค้ากล่อง (Inland Container Depot หรือ ICD) ทั้งระบบที่จะเชื่อมโยงกัน ซึ่งได้รับการอนุมัติพร้อมกัน พร้อมทั้งมีการตั้งหน่วยงานสำนักงานขึ้นมากำกับดูแลให้ระบบของรถไฟความเร็วสูงกับสนามบินต้องเสร็จในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน เช่น เดียวกันกับท่าเรือ 3 แห่งกับรถไฟทางคู่ก็ต้องเสร็จไล่เลี่ยกัน เพราะถ้าสมมุติว่าไม่เสร็จในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน ก็จะไม่มีคนใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เหมือนอย่างรถไฟฟ้า BTS สายสีม่วง

ในเรื่องอุตสาหกรรม พื้นที่ EEC ยังคงมีการส่งเสริมทั้งอุตสาหกรรมเดิม 5 อุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมใหม่อีก 5 อุตสาหกรรม ให้เป็น 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ โดยเราจะไม่ละทิ้งอุตสาหกรรมเกษตร และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ส่วนด้านกฎหมายก็มีการปรับปรุงบ้างแล้ว คือ ระหว่างที่พระราชบัญญัติเขตเศรษฐกิจพิเศษของระเบียงเศรษฐกิจพิเศษยังไม่ผ่าน ก็จะมีกฎหมายของการส่งเสริมการลงทุน ซึ่งมีการปรับปรุงให้เพิ่มสิทธิประโยชน์มากขึ้นในพื้นที่ EEC แล้วก็มีพระราชบัญญัติกองทุนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งจะให้สิทธิประโยชน์หรือว่ามีการพิจารณาเป็นราย ๆ สำหรับพื้นที่ EEC หรือมาตรการส่งเสริมจะเน้นส่งเสริมเฉพาะ

อุตสาหกรรมเป้าหมายเท่านั้น ในส่วนของบริษัทจะมีทีมงานของ EEC เข้าไปพบกับนักลงทุน ซึ่งท่านทูตที่ทำงานอยู่ในต่างประเทศก็จะช่วยได้มาก ในกรณีที่มีนักลงทุนรายใหญ่สนใจมาลงทุนกับพื้นที่ EEC ซึ่งทาง EEC ได้ทำงานร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน โดยกรณีนักลงทุนรายใหญ่สนใจมาลงทุนในอุตสาหกรรมเป้าหมาย ทาง EEC จะเป็นผู้รับผิดชอบในการประสานงาน ส่วนรายปกติทางบีโอไอจะเป็นผู้รับผิดชอบในการประสานงาน

ในการพัฒนาโครงการ EEC ถ้ามีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออุตสาหกรรมอย่างเดียวไม่คุ้ม จึงต้องมีการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมด้วย สมมุติว่ามีนักลงทุนเข้ามาในสามจังหวัด EEC ส่วนใหญ่พวกเขามักจะมากันทั้งครอบครัวและต้องมาพักนานขึ้น เพราะฉะนั้นจะต้องดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในสามจังหวัดให้ด้วย ซึ่งสำนักงานได้ประสานงานกับทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) แล้ว โดยตั้งเป็นอนุกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อทำแผนท่องเที่ยว แผนดังกล่าวจะช่วยยกระดับพัทยาก่อน เพราะเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วโลก สำหรับที่ระยองพื้นที่โซนหนึ่งมีหาดทรายและทะเลค่อนข้างสวย ก็จะทำแผนพัฒนาระยองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี มีคุณภาพมากขึ้น ในขณะเดียวกันแต่เดิมฉะเชิงเทราถูกมองว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับคนไทย ทีมงานคิดกันว่าจะพัฒนาอย่างไรให้ฉะเชิงเทราสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทยและชาวต่างชาติให้สนใจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งรายละเอียดของแผนใหญ่เสร็จแล้ว ส่วนการพัฒนาสาธารณูปโภคและเมืองก็ต้องดูกันอีกในเรื่องของไฟฟ้าและประปา ซึ่งต้องการปริมาณการใช้งานที่มากขึ้น

นอกจากนี้ กระทรวงพลังงานก็เข้ามาดูเรื่องระบบไฟฟ้าแล้วเช่นกัน เพราะแต่เดิมบริเวณพื้นที่เขตอุตสาหกรรมจะมีโรงไฟฟ้าอยู่มาก ซึ่งเป็นโรงไฟฟ้าเอกชนที่สามารถใช้งานได้เพียงพอ แต่ในอนาคตพื้นที่ EEC จะเกิดอุตสาหกรรมเป้าหมายทั้ง 10 ประเภท เช่น อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ ยา สเต็มเซลล์ ซึ่งบริษัททางญี่ปุ่นก็สนใจจะมาลงทุนที่นี่ ดังนั้นเรื่องระบบและคุณภาพของไฟฟ้าก็ต้องรองรับความต้องการของอุตสาหกรรมที่จะเติบโตขึ้นด้วย ส่วนระบบน้ำ กรมชลประทานจะเป็นผู้มาดูแลให้

ตอนนี้โครงการที่คิดว่าจะต้องทำให้เสร็จจะมี 15 โครงการหลัก โดย 5 โครงการแรกเป็นโครงการที่ตกลงกันว่ามีนาคม 2561 คณะรัฐมนตรีจะมีมติอนุมัติข้อเสนอการร่วมทุนของเอกชน (TOR) เพื่อให้เอกชนที่สนใจมายื่นข้อเสนอการลงทุน ได้แก่ สนามบินอู่ตะเภา ท่าเรือพาณิชย์สัตหีบ ท่าเรือแหลมฉบัง ท่าเรือมาบตาพุด รถไฟความเร็วสูง รถไฟรางคู่ และจากพื้นที่ทั้งหมดประเมินว่าใน 5 ปีแรกน่าจะมีเงินลงทุนประมาณ 1.5 ล้านล้านบาท

ในพื้นที่ EEC หรือประมาณ 43,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยโครงการส่วนใหญ่จะเป็นโครงการที่เอกชนลงทุนและบางส่วนรัฐบาลเป็นผู้ลงทุนแล้วก็มีบางส่วนของโครงสร้างพื้นฐานที่เอกชนลงทุน ซึ่งจะเปิดให้มีการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน หรือ Public-Private Partnership (PPP) ส่วนเอกชนที่จะมาลงทุนส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในเรื่องภาคการผลิต ภาคบริการ การพัฒนาเมืองใหม่ และการก่อสร้างทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง

ความก้าวหน้าปัจจุบันของสนามบินอู่ตะเภา โดยในระยะสั้นได้รับงบประมาณไปเพิ่มรันเวย์สำหรับการบินและประกาศให้เป็นเมืองการบินภาคตะวันออกแล้ว เริ่มมีการก่อสร้างทางวิ่ง เริ่มก่อสร้าง MRO (Maintenance Repair Operation) แล้วก็เริ่มมีการประกวดแบบการลงทุน มีการเชิญนักวางแผนพัฒนาเมืองการบินที่เคยช่วยออกแบบสนามบินสุวรรณภูมิมาก่อนเล่าให้ฟังว่าแผนเดิมที่เคยทำสุวรรณภูมิเป็นอย่างไร ท่านให้ข้อมูลว่าความจริงสนามบินสุวรรณภูมิยังไม่ครบตามที่เคยแนะนำไว้ในกรณีของการพัฒนาเมืองรอบสนามบิน เพราะหากสามารถพัฒนาเมืองรอบสนามบินควบคู่ไปด้วย บริเวณนั้นจะเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับประชาชนและประเทศอย่างมาก

นักวางแผนพัฒนาเมืองการบิน จึงแนะว่ารอบ ๆ พื้นที่อู่ตะเภารัศมี 30 กิโลเมตร ควรจะพัฒนาให้เป็นเมืองการบินด้วย นอกจากนั้นในโครงการเรื่องของรถไฟความเร็วสูงต้องให้มีการประมูลอย่างที่นำเรียนไปแล้ว เรื่องของอุตสาหกรรมชั้นนำคาดว่าจะมีอย่างน้อย 30 รายใหญ่ ใน 1 ปี เข้ามาลงทุนกับเราในเรื่องของท่าเรือ ก็มีการประมูลท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 และท่าเรือมาบตาพุด และในเรื่องของเมืองที่ตอนนี้ก็กำลังวางแผนกันอยู่

รูปแบบของเมืองการบินบริเวณสนามบินอู่ตะเภา คือนอกจากจะมีกลุ่มอาคารผู้โดยสารแล้ว จะมีธุรกิจที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมอากาศยานรวมอยู่ด้วย เช่น เขตการค้าเสรี กลุ่มธุรกิจขนส่งทางอากาศ โลจิสติกส์และห้างสรรพสินค้าที่จะรวมอยู่ในรัศมี 30 กิโลเมตร มีศูนย์ฝึกอบรมบุคลากรอากาศยานและธุรกิจการบิน มีศูนย์กลางแพทย์เฉพาะด้าน เพื่อเป็น Medical Hub มีกลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยีป้องกันประเทศ และมีท่าเรือสัตหีบ รวมถึงศูนย์ธุรกิจอีกด้วย ตลอดจนแนวคิดในการมีศูนย์การเงินของประเทศด้วย ซึ่งจะเห็นว่าในที่สุดแล้วเมืองระยองกับอีก 3 เมืองนั้น เราอยากพัฒนาให้เป็นเมืองที่ทันสมัยรองจากกรุงเทพฯ ต้องมีความเป็นเมืองที่น่าอยู่ไปพร้อมกันด้วย

ในเรื่องของรถไฟความเร็วสูงและรถไฟทางคู่ ในรายละเอียดเราพยายามทำให้รถไฟความเร็วสูงใช้เวลาไม่เกิน 45 นาที จากสนามบินสุวรรณภูมิไปสนามบินอู่ตะเภา เพราะมีผู้เชี่ยวชาญเรื่องรถไฟ

เสนอว่าจริง ๆ แล้วถ้าดูจากในต่างประเทศทุกประเทศจะมีเมืองหลักเมืองรอง ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่นก็ดีหรือเกาหลีก็ดี เมื่อมีเมืองรอง มีสนามบินรอง ก็จะต้องมีรถไฟที่เชื่อมต่อกัน เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณรอบสนามบินหรือสถานีรถไฟได้อย่างเต็มที่

ส่วนรายละเอียดของการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 คือจะเป็นการเพิ่มศักยภาพท่าเรือและปรับปรุงระบบการยกสินค้าเป็นระบบอัตโนมัติ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมในพื้นที่และอุตสาหกรรมจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว และกัมพูชาส่วนหนึ่งด้วย

เรื่องเมือง ในระยะแรกเมื่อโครงสร้างพื้นฐานพัฒนาไปถึง เมืองก็จะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นเมืองพัทยาที่มีความเจริญสูงอยู่แล้วก็จะขยายตัวมากขึ้น และที่ระยอง รวมถึงบริเวณใดก็ตามที่มีเขตส่งเสริมพิเศษ เช่น เขตส่งเสริมนวัตกรรม เขตส่งเสริมดิจิทัล และบริเวณเมืองรอบสนามบินอู่ตะเภาก็จะเป็นเมืองการบิน รวมถึงอีกเมืองหนึ่งที่รัฐบาลต้องการให้เกิด คือ เมืองใหม่ฉะเชิงเทรา ก็ต้องขยายตัวมากขึ้น บริเวณฉะเชิงเทราจะเป็นเมืองที่รถไฟจะไปจรดกัน โดยรัฐบาลได้ไปศึกษาพื้นที่พบว่า ฉะเชิงเทรามีพื้นที่ที่มีศักยภาพอยู่หลายอำเภอ บริเวณเหล่านี้มีที่ดินมากมาย เป็นเมืองที่ร่มเย็น เป็นเมืองที่มีศิลปวัฒนธรรม รัฐบาลจึงเห็นว่าควรพัฒนาให้ฉะเชิงเทราเป็นเมืองน่าอยู่

องค์ประกอบของเมืองใหม่ที่เป็น Smart City จะต้องดูแลชุมชนเดิม ต้องดึงเอกลักษณ์ของชุมชนเดิมมาพัฒนาปรับปรุง ต้องมีพื้นที่สีเขียว มีกลไกในการบริหารจัดการที่ดี มีการจัดการระบบสิ่งแวดล้อมเมือง ที่สำคัญต้องมีระบบขนส่งในเมืองให้ดีด้วย โดยทั้งนี้ทั้งนั้นต้องไปดูบทบาทของเมืองให้ชัดแล้วพัฒนาให้ตรงกับบทบาทของเมือง

สรุป กรรมการนโยบายเห็นชอบแล้วใน 4 กลุ่ม 15 โครงการ และในปีแรกจะทำการเร่งรัด 5 โครงการหลัก ได้แก่ ยกระดับสนามบินอู่ตะเภาเป็นเมืองการบินภาคตะวันออกโดยแบ่งเป็นระยะ 15 ปี 30 ปี และ 60 ปี รวมทั้งเป็นศูนย์กลางบำรุงซ่อมอากาศยาน ศูนย์กลางขนส่งสินค้าทางอากาศ และเขตอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ และศูนย์อบรมนักลงทุนต่างชาติและนักลงทุนไทย การพัฒนารถไฟความเร็วสูงเข้าเชื่อม 3 สนามบิน การพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 การพัฒนาท่าเรือมาบตาพุดระยะที่ 3 การพัฒนารถไฟรางคู่เชื่อม 3 ท่าเรือ

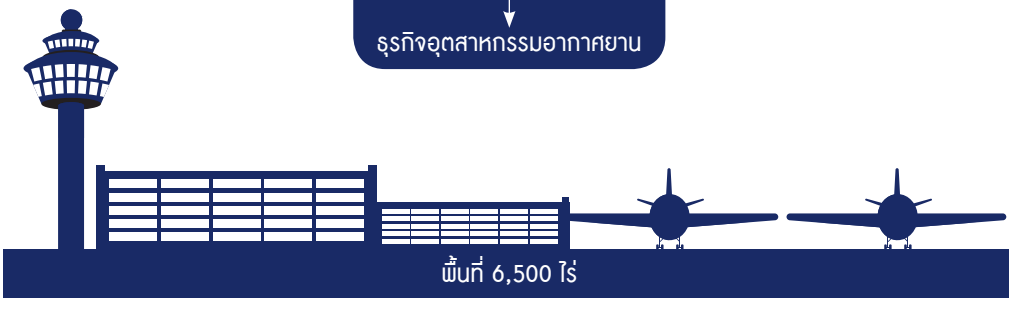
อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญคือ เรื่องของการพัฒนาคน คือตามที่วางแผนเอาไว้นั้นเริ่มด้วยคนในพื้นที่ จะต้องมีการพยากรณ์ความต้องการแรงงานในพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัดว่ามีมากน้อยแค่ไหน และร่วมมือกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงแรงงาน รวมถึง EEC ซึ่งจากที่ประชุมกันไปหลายครั้งได้ข้อสรุปว่า

เขตส่งเสริมพิเศษ

เมืองการบินภาคตะวันออก

↓

ธุรกิจอุตสาหกรรมอากาศยาน

เขตนวัตกรรม

↓

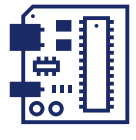
R&D

ภาคเกษตร

ชีวภาพ

อาหาร

หุ่นยนต์

ดิจิทัล

เขตส่งเสริมดิจิทัล

↓

อุตสาหกรรมดิจิทัล

กลุ่มนักลงทุนและนักพัฒนาด้านซอฟต์แวร์หรือเกี่ยวข้องกับระบบดิจิทัลมาอยู่กันที่นี่

เรื่องของอาชีวะยังเป็นเรื่องสำคัญที่สุด การพัฒนาโดยใช้วิธีทวิภาคีเป็นวิธีที่ดี โดยควรเพิ่มความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมในรูปแบบของสัตหีบโมเดลที่ภาคเอกชนเข้ามาร่วมมือกับวิทยาลัยอาชีวะตั้งแต่การคัดเลือกนักศึกษา การจัดทำหลักสูตร การฝึกงานในโรงงาน การให้ทุนการศึกษาและการรับเข้าทำงาน สำหรับอุตสาหกรรมหลักที่เป็นเรื่องใหม่ที่กำลังเข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลง โดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนสนับสนุนการจับคู่ให้วิทยาลัยอาชีวะกับนักลงทุนในการผลิตบุคลากรรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย ทั้งนี้ หากเราไม่เปลี่ยนอุตสาหกรรมเป้าหมายใหม่ ประเทศไทยก็จะไม่ได้ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยเฉพาะใน 10 อุตสาหกรรมที่กล่าวไปนั้นเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ใช้พื้นที่น้อย ค่าจ้างแรงงานสูง และมีมูลค่าเพิ่มสูง ในระยะแรกอาจจะต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเข้ามาให้การอบรม แต่ทั้งหมดทั้งปวงเรื่องการพัฒนาซึ่งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนอยู่ระหว่างทำแผน ในบางเรื่องมีการอนุมัติไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เป็นภารกิจที่ทางสำนักงาน EEC รับช่วงต่อในการดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จต่อไป

ทิศทางและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางโทรคมนาคม: โครงข่ายประเทศไทยและภูมิภาค

พันเอก ดร. เศรษฐพงค์ มะลิสุวรรณ
บรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9/2560
วันที่ 3 กรกฎาคม 2560

ประเด็นสำคัญที่เราจะเสวนากันในวันนี้คือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งความจริงแล้วเป็นเรื่องที่สำคัญเสมอมา เพียงแต่ไม่น่าเชื่อว่าโลกจะก้าวกระโดดได้เร็วผิดปกติเท่ากับยุคสมัยนี้ ในอดีตเทคโนโลยีก็ก้าวหน้ามาโดยตลอด แต่ทุกวันนี้กลับเกิดการพลิกผันทางด้านเทคโนโลยีมากยิ่งกว่า เพราะเทคโนโลยีต่าง ๆ มาบรรจบกันในเวลาอันรวดเร็ว จึงก่อให้เกิด Industry Revolution เรียกกันว่า Industry 4.0 ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงต้องเปลี่ยนวิธีคิดในเรื่องระบบเศรษฐกิจโลกใหม่ โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ที่เคยคิดว่าใช้ได้กับโลกที่ผ่านมาก็เริ่มใช้ไม่ได้ในโลกอนาคต เนื่องจากโลกเริ่มเปลี่ยนทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เคยจับต้องได้กลายเป็นจับต้องไม่ได้มากขึ้น ส่งผลให้การลงทุนในรูปแบบเดิม ๆ เริ่มเสื่อมถอยลง ส่วนการลงทุนของประเทศต่าง ๆ โมเดลธุรกิจ การเก็บภาษี การศึกษา ก็ต้องเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีดำเนินการ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้โลกต้องกลับมาคิดใหม่ว่า เรากำลังผลิตบุคลากรที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตอันใกล้หรือไม่

เรื่องของการศึกษาเป็นประเด็นหนึ่งที่มีคนพูดถึงกันมากว่า หนังสือที่นักศึกษามหาวิทยาลัยปี 1 อ่านในวันนี้คือหนังสือที่อาจารย์เขียนขึ้นเมื่อ 3 ปีที่แล้ว แต่นักศึกษาก็ต้องเรียนหนังสือเล่มนั้นไปจนจบใน 4 ปีข้างหน้า สรุปได้ว่าเรากำลังผลิตบุคลากรในอดีตไปทำงานในอนาคตใช่หรือไม่ เรื่องนี้ถูกถกเถียงกันมากในเวทีการศึกษาและนักศึกษาก็เริ่มมาสอนอาจารย์ กล่าวคือ เมื่ออาจารย์สอนแล้ว นักศึกษาไม่เชื่อ แต่กลับไปดูใน YouTube แล้วนำข้อมูลมาถกเถียงกับอาจารย์ บอกว่าสิ่งที่เขารู้มาไม่เห็นเหมือนที่อาจารย์พูดไว้ หรือไปหาข้อมูลใน Google มาให้อาจารย์อ่าน สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นเราอาจเรียกว่า Digital Immigrant กับ Digital Native หมายถึงผู้อพยพไปสู่โลกดิจิทัลกับผู้ที่เกิดในยุคดิจิทัลมาเจอกันในเวลาเดียวกันจึงเกิดการสนทนาที่แตกต่างกัน เชื่อไม่เหมือนกัน เลยทำให้โลกปั่นป่วนพอสมควร เราก็ต้องมานั่งคิดกันใหม่ว่าการบริหารประเทศต่อจากนี้ เราต้องมีพื้นฐานวิธีคิดอย่างไรกันแน่

ตัวอย่างเช่น เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) และเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) เพื่อช่วยให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขันในอนาคตได้เหมือนกับ

> Industry Revolution เรียกกันว่า Industry 4.0
> ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงต้องเปลี่ยนวิธีคิดในเรื่องระบบเศรษฐกิจโลกใหม่

อดีต ซึ่งหลายประเทศทำได้จริงแล้ว เช่น เกาหลีใต้ ย้อนกลับไปเมื่อ 10 กว่าปีก่อน ไม่ถึง 15 ปีด้วยซ้ำ เกาหลีใต้เคยมีข้อมูลการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์เพียงร้อยละ 1 ของจำนวนประชากร หมายความว่าในจำนวนคนเกาหลีใต้ 100 คน จะมีคนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์แค่ 1 คนเท่านั้น ในขณะที่ประเทศไทยกลับมีผู้เข้าถึงอินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์ประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนประชากร แต่วันนี้ทุกอย่างเปลี่ยนไปแล้ว เพราะเกาหลีใต้สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์ 100 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากร ขึ้นมาเป็นอันดับ 1 ของโลก

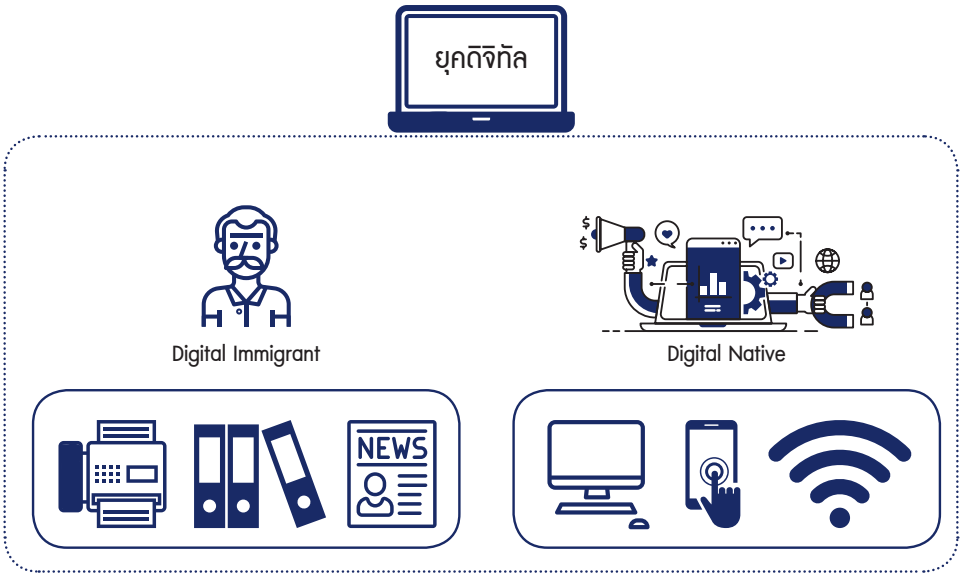
นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากสมาพันธ์หุ่นยนต์สากลยังบอกอีกว่า ทุกวันนี้โลกกำลังก้าวเข้าสู่ Robot Revolution นั่นคือมีการผลิตสินค้าโดยใช้ระบบอัตโนมัติมากขึ้น ไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานคนที่ต้องลาป่วย นอนหลับ ขอเวลาไปกินข้าว ขอลาคลอด เรียกได้ว่า**ในอนาคตอุตสาหกรรมการผลิตจะเอาแรงงานคนออกให้หมดแล้วจ้างแค่นักวิชาการ นักวิเคราะห์ วิศวกร และนักควบคุมคุณภาพที่ทั้งเก่ง มีคุณภาพและทักษะมาควบคุมโรงงาน จากแรงงานหนึ่งร้อยคนก็อาจลดเหลือแค่สิบคน ส่วนโรงงานก็จะทำการผลิตแบบอัตโนมัติทั้งหมด** นั่นคือสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โดนัลด์ ทรัมป์ และเหล่าผู้นำในยุโรปต่างกีดกั้นกลุ่มผู้อพยพที่อยากเข้ามาทำงานในประเทศ เพราะในอนาคตโรงงานอุตสาหกรรมไม่ต้องการแรงงานที่เป็นคนอีกต่อไปแล้ว การผลิตสินค้าสามารถทำได้โดยไม่ต้องพึ่งพาแรงงาน หรือในอนาคตโลกอาจมีการพัฒนา Robot ในรูปแบบต่าง ๆ ออกมาใช้งานอย่างมากมาย ซึ่ง Robot ไม่ได้หมายถึงหุ่นยนต์ที่เหมือนคนเดินได้อย่างในหนัง แต่อาจเป็นซอฟต์แวร์ก็ได้ หรือเป็นสายพานการผลิตอัตโนมัติก็ได้เช่นกัน ทั้งหมดนี้คือความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล

หลายคนอาจใช้เวลาในแต่ละวันหมดไปกับการใช้ไลน์ (Line) เช่น การส่งภาพสวัสดีตอนเช้า สวัสดีวันพระ นั่นคือเรากำลังสื่อสารกันทุกวัน

โดยผ่านการใช้บริการไลน์ ซึ่งเป็นหนึ่งใน Over the Top (OTT) Application ที่เข้ามามีบทบาทในกระแสโลกยุคดิจิทัลและได้เข้ามา disrupt หรือพลิกผันธุรกิจทางด้านมีเดียอย่างสิ้นเชิง ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เลยเป็นโจทย์สำคัญว่าทำไมประเทศของเราถึงต้องมีทิศทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในโทรคมนาคมให้แข็งแกร่ง เพื่อทำให้ประเทศพัฒนาต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพและก้าวกระโดดทันสังคมโลกและประเทศอื่น ๆ

ตัวผมเองทำงานด้านโทรคมนาคมมาโดยตลอด ทำให้มีโอกาสเห็นการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างใกล้ชิดมาก ซึ่งผมก็ตื่นเต้นไปกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นตลอดเวลา แต่ตอนนี้นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงและรวดเร็วเหลือเกิน ไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์ที่แต่เดิมเราเลือกดูได้ไม่กี่ช่องเท่านั้น แต่วันนี้กลับไม่ใช่เสียแล้ว เราสามารถเลือกดูได้หลายช่องมากขึ้น หรือสมัยเด็ก ๆ เราอาจจะเคยดูโทรทัศน์จอหลอดแก้ว แต่วันนี้กลับกลายเป็นจอแบน ซึ่งแตกต่างกันเหลือเกิน กระทั่งโทรทัศน์แบบดั้งเดิมก็เริ่มมีคนดูน้อยลงเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว เพราะโทรทัศน์เองก็ถูก disrupt อย่างรุนแรงจากเฟซบุ๊กไลฟ์ ซึ่งบางคนอาจยังไม่เชื่อ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เกิดขึ้นแล้วจริง ๆ ตัวอย่างเช่น หลังจากที่โซเชียลมีเดียเกิดขึ้น หนังสือพิมพ์ก็มียอดขายตกลงอย่างน่าตกใจ ในสหรัฐอเมริกาหลังจากมีการประมูลคลื่นความถี่ 3G ในช่วงปี ค.ศ. 1999 หนังสือพิมพ์ก็เจ๊งกันระเนระนาด แล้วต่อจากนั้นอีก 3 ปี ก็เจ๊งอีกรอบหนึ่งในปี ค.ศ. 2009 ที่มีการประมูล 4G ในสหรัฐอเมริกาล้มละลายเป็นจำนวนมากในปี ค.ศ. 2014 เช่นเดียวกับประเทศไทยในตอนนี้ที่หนังสือพิมพ์กำลังจะถูก Digital Disruption หรือการพลิกผันโดยดิจิทัล ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเลยจนคาดการณ์กันว่าหนังสือพิมพ์อาจอยู่ได้อีกไม่กี่ปี เพราะโฆษณาก็จะวิ่งเข้าไปสู่โซเชียลมีเดียมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ได้วิ่งไปอยู่บนหน้าหนังสือพิมพ์ หรือนิตยสารอย่างที่เราเคยเห็น แต่จะอยู่บนสื่อดิจิทัลอย่างสมบูรณ์แบบ

แม้แต่สื่อโทรทัศน์ จะเห็นว่าตอนนี้ทุกคนสามารถบรอดแคสได้โดยไม่ต้องมีช่องโทรทัศน์ เหมือนที่นักฟิวเจอร์ริสม์ (Futurism) เมื่อสิบปีที่แล้วเคยบอกว่า “พวกเราจะถ่ายทอดสดผ่านช่องทีวีฟรี” ตอนนั้นผมอ่านแล้ว ไม่เข้าใจความคิดนั้นเลย แต่ดูสิ่งที่ ดร. เคลย์ตัน เอ็ม คริสเตนเซน (Clayton M. Christensen) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดก็ได้บอกเหมือนกันว่า ในอนาคตคนจะมีอิสระในการทำสื่อและกลายเป็น “The End of Journalism” นั่นหมายความว่า สื่อจะตายหรือ transform ไป เช่น ถ้าวันใดวันหนึ่งที่นักข่าวดูคลิปวิดีโอของประชาชนแล้วเอาข้อมูลมาเล่าให้ประชาชนฟัง วันนั้นคือ The End of Journalism ซึ่งสิ่งนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว เราพบว่าธุรกิจสื่อแบบเก่าเริ่มปลดพนักงานออกมากขึ้น หรือปรากฏการณ์ช่วง 2 - 3 ปี

ที่ผ่านมาก็เห็นว่าสื่อยักษ์ใหญ่บางรายเริ่มปิดตัว หากพูดในเชิงผู้บริหารระดับสูง เพื่อให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกจริง ๆ จะเห็นว่า**ทุกสิ่งบนโลกกำลังเปลี่ยนโฉม (transform) อย่างรุนแรงที่สุด ซึ่งสื่อรูปแบบดั้งเดิมไม่ได้ทำอะไรผิด เพียงแต่พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไปเท่านั้นเอง ทุกคนต่างไม่มีเวลาดูทีวี ไม่มีเวลาเปิดหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์วางอยู่บนโต๊ะไม่เคยถูกเปิดอ่านเลย จนไม่มีใครเอาหนังสือพิมพ์มาวางไว้บนโต๊ะอีกต่อไป**

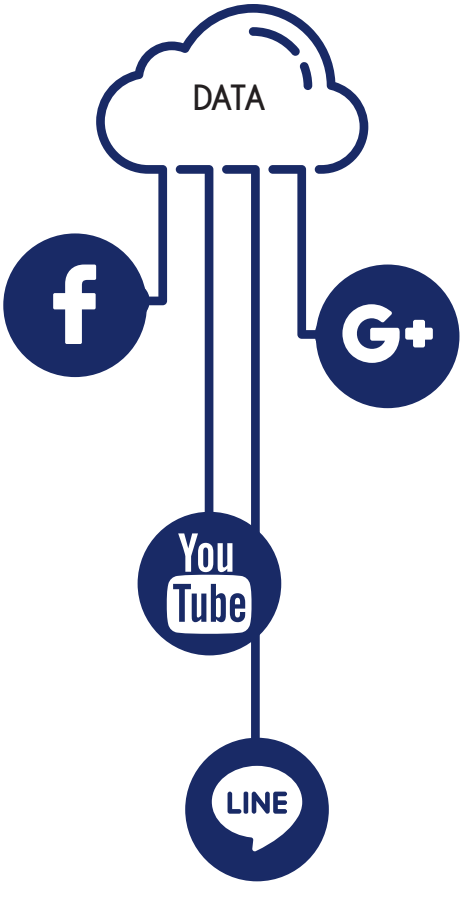
ตัวอย่างจากคนใกล้ตัวคือคุณแม่ของผม ท่านโทรศัพท์ไปยกเลิกหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ ที่บ้านของเราไม่รับหนังสือพิมพ์อีกแล้ว ผมถามคุณแม่ว่าทำไมจึงยกเลิก ท่านบอกว่า “แม่ไม่ได้อ่าน แม่ใช้แท็บเล็ตส่งไลน์ ดูข่าว แค่ในนั้นก็พอแล้ว แล้วลูกไม่รู้หรือว่า หนังสือพิมพ์คือข่าวเมื่อวาน” ฉะนั้นผลที่ตามมาก็คือร้านขายของชำที่เคยส่งหนังสือพิมพ์มาให้ที่บ้านของผมก็ไม่มีแล้ว แผงหนังสือต่าง ๆ ก็เล็กลง ๆ ร้านหนังสือก็เริ่มหายไป หนังสือที่เป็นพ็อกเก็ตบุ๊กหรือเท็กซ์บุ๊กก็เริ่มบางลง เพราะคนอ่านหนังสือเล่มกันน้อยลงและไม่มีเวลาอ่านเรื่องอะไรที่ยาว ๆ และใช้เวลาดูนาน ๆ คนจะดูไม่จบ เพราะเราต้องกระโดดไปดูอย่างอื่นต่อ ความสนใจกระโดดไปกระโดดมา เกิดการกระจายตัวของสื่อมากมายจนเราไม่รู้จะดูอะไรดี เลยทำให้ Audio Attention หรือการสนใจสื่อเปลี่ยนรูปแบบไป เม็ดเงินที่เคยวิ่งอยู่ในสื่อแบบเก่าก็เริ่มหายไปหมด

พวกสื่อแบบเก่าที่เคยยิ่งใหญ่มาก่อน ต่างก็งุนงงสงสัยว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะเมื่อก่อนหนังสือพิมพ์หน้าใหญ่หลังสุดมักจะมีสินค้าและธุรกิจรายใหญ่ ๆ ระดับพรีเมียมทั้งหลายมาลงโฆษณา หนึ่งหน้าราคาไม่ต่ำกว่า 5 - 6 แสนบาท และต้องต่อคิวกันเป็นเดือน ๆ กว่าจะได้ลง แต่มาตอนนี้ คิดราคาแค่ 2.5 แสนบาท แล้วยังต้องวิ่งไล่ขายกันอีก ขายก็ไม่ได้อีกต่างหาก เพราะไม่มีใครอ่านหนังสือพิมพ์กันแล้ว และนี่คือการ Disruption อย่างรุนแรงที่เกิดจากเศรษฐกิจต่างวิ่งเข้าสู่ Digital Economy

ในปี ค.ศ. 2015 ที่ผ่านมามีจำนวนซิมโทรศัพท์เคลื่อนที่เท่ากับประชากรโลก แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนทั่วโลกมีโทรศัพท์มือถือใช้ เพราะความจริงแล้วซิมการ์ดบางตัวอาจไปฝังอยู่กับ GPS ติดอยู่กับรถน้ำมัน รถขนเงิน เป็นต้น จึงทำให้โลกเกิดการสั่นสะเทือนเรื่องการทำ Location-Based Service (LBS) ให้เกิดการติดตามแบบเรียลไทม์ นอกจากนี้ในอนาคตอันใกล้รถอาจจะเป็น Internet of Things (IoT) ที่ต้องติด GPS ทุกคัน ซึ่งจะทำการเก็บข้อมูลจากการวัดความเร็วและอัตราเร็วเฉลี่ยระยะทางที่เดินทาง ส่วนกล้องที่ติดมากับรถก็จะรายงานผลแบบเรียลไทม์แล้ว เก็บข้อมูลเอาไว้ในคลาวด์ (Cloud) จะเรียกดูเมื่อไรก็ได้ หากเกิดอุบัติเหตุรถชนกัน เราก็สามารถดูไฟล์หลักฐานได้ ปัจจุบันอุตสาหกรรมรถยนต์ถือเป็นอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้ามาก เยอรมนีกับญี่ปุ่นก็แข่งขันกันสูง เยอรมนีประกาศว่า ในปี ค.ศ. 2030 รถยนต์จะไม่ใช้พลังงานฟอสซิลเบสแบบ complete 100% แล้วจะกลายเป็น Full Electric Car หรือรถยนต์ไฟฟ้าหมด ถ้าใครไปเที่ยวเยอรมนีก็อาจเห็นรถยนต์ไฟฟ้าวิ่งอยู่บนท้องถนนซึ่งไม่ใช้น้ำมันเลย ดังนั้น โลกก็กำลังเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับเรื่องการใช้พลังงาน เปลี่ยนวิธีคิดในการย้ายทรัพย์สินแบบจับต้องได้ไปสู่ทรัพย์สินแบบจับต้องไม่ได้ ตลอดจนมีการบริหารงานแบบ Real Time Automation มากขึ้น

ทุกวันนี้คนใช้ Data อย่างมหาศาลแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น การใช้ไลน์นี่ก็คือหนึ่งใน Data แต่ละคนใช้ Data มากขึ้นหลายเท่าทุกปี และเราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด หรือ Exponential growth สำหรับประเทศไทยก็ใช้ Data ติดอันดับโลก ทุก ๆ เดือน ไม่เคยต่ำกว่าระดับ 5 เนื่องจากเฟซบุ๊ก, กูเกิ้ล, ยูทูป ได้วัดทราฟฟิกของประเทศไทยที่ไปใช้บริการช่องทางต่าง ๆ ติดอันดับทุก Category อย่างเช่นแอปพลิเคชันไลน์ ซึ่งมีคนไทยเป็น Members มากถึง 41 ล้านแอคเคาท์ (ไม่ใช่ 41 ล้านคน) ส่วนเฟซบุ๊กก็เรียกได้ว่ารู้จักคนไทยดีที่สุด เพราะเฟซบุ๊กเก็บโปรไฟล์ของพวกเรานานนับ 10 ปี คนที่เป็นสมาชิกเฟซบุ๊กมาหลายปีก็จะถูกรู้จักโดยเฟซบุ๊กมากยิ่งขึ้น เฟซบุ๊กรู้ทุกเรื่องเกี่ยวกับตัวเราว่าพวกเรามีนิสัยอย่างไร ชอบกดไลค์อะไร ชอบดูอะไร ชอบโพสต์เกี่ยวกับอะไร รู้ว่าคนไทยคิดอะไร

ประเทศไทยใช้ Data ติดอันดับโลก

คนไทยเกลียดอะไร คนไทยบ่นเรื่องรถติดไหม คนไทยพูดถึงข่าวอะไรมากที่สุด หรือคนไทยพูดถึงนักการเมืองคนไหนมากที่สุด นั่นเพราะเฟซบุ๊กทำการเก็บข้อมูล Keyword ของคนไทย แล้วใช้กระบวนการ Data Analytics เก็บข้อมูลแล้วประมวลผลแบบเรียลไทม์ จึงทำให้โลกขับเคลื่อนด้วย Data อย่างเต็มรูปแบบ ถึงแม้ประเทศไทยอาจจะไม่ถึงขั้นนั้น แต่การใช้ Data กลับทำให้คนอื่นรู้จักเรามากกว่าเรารู้จักพวกเดียวกันเอง

กล่าวถึงเทคโนโลยี 4G ถือว่าเป็นระบบที่ประเทศไทยประมูลช้ากว่าประเทศอื่น เพราะในยุโรปและสหรัฐอเมริกาทำการประมูล 4G เป็นครั้งแรกของโลกในปี ค.ศ. 2009 ส่วนประเทศไทยเพิ่งประมูลไปเมื่อปีสองปีที่แล้วด้วยราคาที่แพงเป็นอันดับ 2 ของโลกอีกทั้งตอนนี้ 4G ก็กำลังกลายเป็นระบบที่ล้าหลังมาก ทำให้ปลายปี ค.ศ. 2018 กสทช. กำลังจะทำ 5G Trial เพราะระบบ 5G Trial ได้ถูกทดลองใช้มาแล้วทั่วโลก ซึ่ง 5G มีความเร็วในการส่งข้อมูลมากกว่า 4G อย่างต่ำ 10 เท่า จึงอาจทำให้อุตสาหกรรมมีเดียถูก disrupt อย่างแรงอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เคยเปลี่ยนมารอบหนึ่งแล้วเมื่อมีการเปิดใช้ระบบ 4G อย่างเช่น คนที่ซื้อคลื่น TV Digital ก็ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงหลังจากมีการประมูลคลื่นความถี่ 4G เพราะแพลตฟอร์มการบรอดแคสต์ได้ขึ้นมาอยู่บน 4G แล้วทั้งหมดเลยทำให้เม็ดเงินจากการโฆษณาเคลื่อนย้ายจากอุตสาหกรรมสื่อแบบเก่ามายังอุตสาหกรรมสื่อ

แบบใหม่อย่างชัดเจน ผมเองก็ตื่นเต้นกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาก แม้จะรู้อยู่แล้วว่าโลกกำลังเปลี่ยนไปในทิศทางใหม่ ดังนั้น คาดว่าในปี ค.ศ. 2018 จะเริ่มมีการใช้ระบบ 5G อย่างเต็มรูปแบบและอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดอีกครั้ง ในช่วงปี ค.ศ. 2020

แม้ว่าจะมีการใช้ระบบ 5G แต่ความจริงแล้วระบบเก่าก็ยังคงมีการใช้งานอยู่ เพียงแต่มีการอัพเกรดอยู่เรื่อย ๆ ระบบเหล่านี้จึงเหมือนกับขนมชั้น คือเมื่อมีระบบ 5G เกิดขึ้น ไม่ได้หมายความว่าระบบ 2G 3G จะหายไป แต่ระบบเก่าจะซ่อนอยู่ข้างในแล้วมีการอัพเกรดขึ้นมา **ส่วน 5G Adoption ในอนาคตก็เชื่อว่าจะเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมสื่อ (Media Industry) คนที่ใช้โทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟนเริ่มมีจำนวนมากกว่าคนที่ใช้งาน Desktop Computer มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2014 ทำให้ในวันนี้ Desktop Computer เริ่มผลิตน้อยลงเรื่อย ๆ** กล้องถ่ายรูปแบบคอมแพคก็แทบเจ๊ง เพราะคนหันไปใช้กล้องบนโทรศัพท์มือถือเป็น mass scale ส่วนช่างภาพมืออาชีพที่ชอบใช้กล้องคอมแพคก็อีกเรื่องหนึ่ง เพราะฉะนั้นกล้องถ่ายรูปที่พัฒนาเร็วที่สุดใน Research Development ก็อยู่ใน mass scale เป็นหลัก ไม่ได้อยู่ในกล้องคอมแพคเดี่ยว ๆ อีกแล้ว เพราะอุตสาหกรรม Image Industry เปลี่ยนวิธีคิดการถ่ายรูปไม่ใช่การเก็บข้อมูลภาพหรือวิดีโอเพื่อบันทึกอดีต แต่การถ่ายรูปคือการแชร์ประสบการณ์ ถ่ายปุ๊บอัพโหลดปั๊บได้เลย คนไทยเริ่มทำอะไรกินอะไร เที่ยวที่ไหนก็ถ่ายรูปแชร์ประสบการณ์กันเป็นเรื่องปกติไปแล้ว คนไม่ดูโทรทัศน์แบบเดิม แต่เป็นการดาวน์โหลดแบบสตรีมมิ่งเรียลไทม์ผ่านระบบเครือข่าย Mobile WiFi Smartphone มากขึ้น เรียกได้ว่าพฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไปอย่างสุดขั้วเลยทำให้อุตสาหกรรมสื่อเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

> “
>
> **อุตสาหกรรมโทรคมนาคมและสื่อถูกพลิกผันโดยดิจิทัล จนทำให้โครงสร้างระบบภาษีต้องปรับเปลี่ยนตาม**
>
> ”

“

เราต้องมานั่งคิดว่าจริง ๆ แล้ว Digital Economy คืออะไร
หรือ 4.0 คืออะไรกันแน่

ในวันนี้เรากำลังพัฒนาบุคลากรของประเทศ
เพื่อไปทำงานในอนาคตอีก 5 ปีข้างหน้า หรือกำลังผลิตบุคลากรไปทำงานในอดีต

”

คำถามที่ตามมาก็คืออุตสาหกรรมโทรทัศน์ไม่ต้องประมูลคลื่นจะดีกว่าไหม เพราะยังไม่ทันทำอะไรเลยเราก็เสียไปพันกว่าล้านไปกับการประมูล ในขณะที่ Netflix HBO หรือพวก OTT (Over the Top) ไม่เห็นต้องมาซื้อคลื่น กสทช. ก็ทำเงินได้ รวมถึง Over the Top Application อย่างเช่น ไลน์, เฟซบุ๊ก, YouTube, Google และ Uber ก็ไม่เคยต้องจ่ายค่าคลื่นความถี่ให้ กสทช. เลย มีแค่เครือข่ายเอไอเอส ทรูมูฟเอช ที่ประมูลคลื่น 4G แล้วต้องจ่ายเงินเข้ารัฐบาลรวมกันประมาณสองแสนสามหมื่นล้านบาท จึงทำให้เกิดการ Disrupt อย่างรุนแรงในอุตสาหกรรมโทรคมนาคม เพราะทุกวันนี้คนไม่ Roaming ผ่านโทรศัพท์มือถือ แต่กลับโทรศัพท์ฟรีผ่าน WiFi ในขณะที่ผู้ประกอบกิจการโทรคมนาคม เอไอเอส ดีแทค ทรูมูฟเอช ต่างเคยมีรายได้จากการโรมมิ่งมาก่อน สมัยก่อนใครไปอยู่ต่างประเทศก็ต้องโทรศัพท์กลับเมืองไทยเสียแพ็กเกจเป็นพัน ๆ บาท เดี๋ยวนี้ขอแค่มี WiFi ฟรี ก็สามารถโทรศัพท์ผ่านเฟซบุ๊ก ไลน์ WhatsApp แทน อุตสาหกรรมโทรคมนาคมและสื่อถูกพลิกผันโดยดิจิทัลจนทำให้โครงสร้างระบบภาษีต้องปรับเปลี่ยนตาม

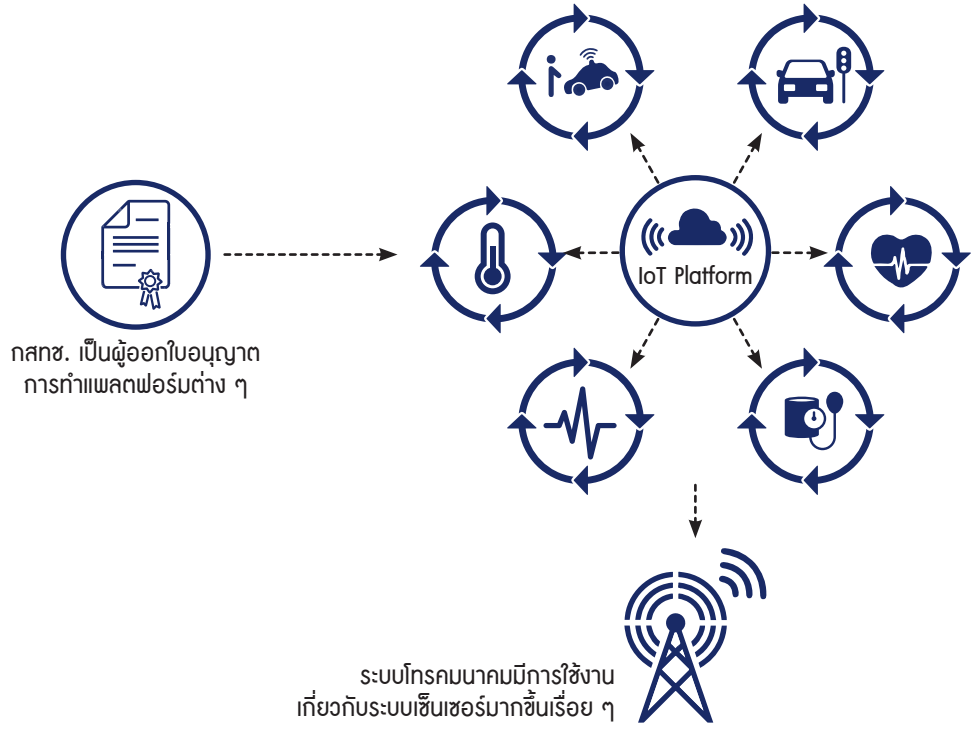
ระบบเศรษฐกิจโลกก็ต้องเปลี่ยนวิธีคิด เราต้องมานั่งคิดว่าจริง ๆ แล้ว Digital Economy คืออะไร หรือ 4.0 คืออะไรกันแน่ ในวันนี้เรากำลังพัฒนาบุคลากรของประเทศเพื่อไปทำงานในอนาคตอีก 5 ปีข้างหน้า หรือกำลังผลิตบุคลากรไปทำงานในอดีต อันนี้เป็นประเด็นสำคัญในทุกประเทศไม่ใช่เฉพาะประเทศไทยเพราะในช่วงปี ค.ศ. 2011 - 2012 การใช้หุ่นยนต์ (Robot) ในโรงงานอุตสาหกรรมเติบโตอย่างก้าวกระโดดมาเรื่อย ๆ และมีแนวโน้มจะก้าวกระโดดมากขึ้นในปี ค.ศ. 2018 - 2020 โลกกำลังเข้าสู่ระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมการผลิต

อย่าง Robot ที่ใช้ในโรงงาน (Industry Robot) กับ Robot ที่ใช้ทั่วไป (Non-industry Robot) ที่ขายกันไม่ใช่ตัวหุ่นยนต์ที่เดินได้แต่เขาขายระบบอัตโนมัติสำหรับผลิตสินค้า ซึ่ง**การใช้งาน Robot ที่มากขึ้นทำให้เกิด R&D หลายอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ จะจ่ายเงินไปกับ R&D เพื่อจ้างมหาวิทยาลัยมาประยุกต์ให้ได้ว่าในการผลิตสินค้าต่าง ๆ จะต้อง Automation ให้ได้ เพราะอุตสาหกรรมทั่วโลกกำลังแข่งขันกันเกี่ยวกับเรื่องค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน (Labor cost) มากขึ้น กล่าวคือโลกตะวันออกแข่งกันว่าค่าใช้จ่ายด้านแรงงานของใครถูกกว่า ขณะที่โลกตะวันตกกลับจ้างแรงงานแพง ดังนั้น เลยต้องเปลี่ยนมาใช้ Robot จะได้ไม่ต้องมาคุยกันเรื่อง Labor cost อีกต่อไป**

สหภาพหุ่นยนต์สากลระหว่างประเทศ หรือ International Federation of Robotics (IFR) รายงานว่าในช่วงปี ค.ศ. 2030 กว่า ๆ จำนวน Robot ทั้งที่เป็นซอฟต์แวร์ สายพานอัตโนมัติ หรือไลน์การผลิตที่มีหุ่นยนต์เป็นแขนกลต่าง ๆ รวมกันคาดว่าน่าจะมีจำนวนเท่ากับประชากรโลกซึ่งมีประมาณ 7 - 8 พันล้านคน เพราะ IFR เก็บข้อมูลมาแล้วว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น นอกจากนี้ ปัญญาประดิษฐ์ หรือ Artificial Intelligence (AI) ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ที่ถูกเขียนขึ้นมาเพื่อเรียนรู้พฤติกรรมคนและทำงานแบบอัตโนมัติก็เริ่มมีรายได้มากขึ้น นับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีอนาคตมาก เพราะมี Projection ที่ชัดเจนและเป็นที่ต้องการของตลาด

นวัตกรรมอีกอย่างที่ไม่น่าเชื่อว่าจะเข้ามาทดแทนหลายสิ่งก็คืออากาศยานไร้คนขับ (Drone) ซึ่งสามารถถ่ายภาพมุมสูง การทำมีเดียรูปแบบใหม่ การรักษาความปลอดภัย และเป็นยุทธภัณฑ์ทางทหาร คือ การใช้โดรนไปทิ้งระเบิดอย่างที่กองทัพสหรัฐอเมริกาให้นักบินควบคุมโดรนผ่านจอยสติ๊กเพื่อนำระเบิดไปทิ้งในสงครามอ่าวเปอร์เซีย หรือตะวันออกกลาง ซึ่งโดรนที่พวกเราใช้กันเป็นเทคโนโลยีโดรนในปี ค.ศ. 2008 ที่กองทัพสหรัฐอเมริกาได้ให้สิทธิบัตรและลิขสิทธิ์ภาคเอกชน เพื่อให้อุตสาหกรรมของโลกนำมาพัฒนาต่อกลายเป็นโดรนอย่างที่ทุกคนรู้จัก แต่ความจริงแล้วโดรนที่อยู่ในกองทัพสหรัฐอเมริกาจะฉลาดยิ่งกว่าโดรนที่เรารู้จัก เรียกได้ว่าฉลาดสุด ๆ สามารถบินเองกลับเองได้โดยไม่ต้องมีนักบินบังคับ เพราะการใช้โดรนไปทิ้งระเบิดหลาย ๆ ครั้ง โดรนก็จะทำการศึกษาและเก็บข้อมูลเส้นทางการทิ้งระเบิดจนรู้จักเส้นทางทั้งหมด แม้แต่ถ่ายภาพทางอากาศก็ถูกเก็บข้อมูลไว้หมดแล้วเช่นกัน กระทั่งโดรนฉลาดมากขึ้นจนสามารถเลือกเส้นทางที่ปลอดภัยที่สุดในการทิ้งระเบิดได้แบบอัตโนมัติ ด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางทหาร แม้แต่กองทัพไทยที่ซื้อรถถังจากต่างประเทศก็ต้องปรับเปลี่ยนกองกำลังเพราะเดิมทีรถถังเคยมีคนขับ 5 คน แต่ตอนนี้รถถัง

ระบบ IoT หรือ Internet of Things

เหลือคนขับแค่ 3 คน เลยต้องมีการจัดกองพันใหม่ กองร้อยใหม่ ซึ่งคาดว่าในอีก 2 ปีข้างหน้า รถถังจะเหลือคนขับแค่ 2 คนและคนเดียวตามลำดับ เพราะระบบยิงเป็นแบบอัตโนมัติหมดแล้ว เราแค่ออกคำสั่งอย่างเดียว จับเป้าหมายด้วยเลเซอร์และควบคุมโดยผู้บังคับกองพันที่ไม่ต้องอยู่ในรถถัง แต่บัญชาการอยู่ข้างหลังแนวรบก็ได้แล้วมีโดรนบินไปดูให้ว่า รถถังแปรขบวนได้ถูกต้องหรือไม่

ขณะนี้ กสทช. กำลังออกประกาศระบบ Internet of Things (IoT) เป็นระบบเซนเซอร์หรือเครือข่ายเซนเซอร์ที่จะต้องออกใบอนุญาต การทำแพลตฟอร์ม (Platform) ต่าง ๆ ต้องผ่าน กสทช. เราเรียกว่า IoT แพลตฟอร์ม ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการเคลื่อนที่ของรถ การควบคุมการจราจร การเต้นของหัวใจ ความดัน การสั่นสะเทือน อุณหภูมิที่เป็นเซนเซอร์ทั้งสิ้น ทำให้ระบบโทรคมนาคมมีการ

ใช้งานเกี่ยวกับระบบเซนเซอร์มากขึ้นเรื่อย ๆ ก็เลยมีการเปลี่ยนชื่อจาก Internet of Things หรือ IoT เป็น Internet of Everything หรือ IoE ในอนาคต เมื่อเราวิ่งหรือออกกำลังกายก็จะมีเครื่องมือที่สวมใส่ไว้กับมือหรือแขนเรา หรือเป็นไมโครชิปเล็ก ๆ หรือชิปเล็ก ๆ ติดไว้ที่คอเพื่อที่วัดความดันน้ำตาลในเลือด คนเป็นเบาหวานก็จะวัดน้ำตาลทุกวัน ทุกสิ่งจะต้องถูกเซนเซอร์หมดเพื่อเก็บเป็นข้อมูล ซึ่งหลายคนก็เกิดความกังวลว่าในอนาคตคนเราอาจถูกแฮกข้อมูลที่เป็นประวัติของเรา โดยเฉพาะในภาค Health Care Service ซึ่งในสหรัฐอเมริกาและยุโรปกลัวมากในเรื่องนี้ ซึ่งพวกเราอาจเคยได้ยิน WannaCry และการโจมตีที่ใช้บอทเน็ต (Botnet) ในการโจมตีโดยการล็อกเข้าสู่อุปกรณ์ที่เป็นเซนเซอร์ แล้วจึงทำลายเป้าหมายพร้อมกัน ซึ่งในวันนี้ได้กลายเป็น Cyber Attack อย่างเต็มรูปแบบแล้วจริง ๆ ซึ่งประเทศไทยก็อาจจะยังไม่เห็นภาพนั้น แต่เรื่องจริงเกิดขึ้นแล้วในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2016 เมื่อกองทัพรัสเซียเข้าไปแทรกแซงในซีเรีย หลังจากนั้น แฮกเกอร์ยุโรปตะวันออกก็ทำการปิดธนาคารรัสเซีย 5 แห่งพร้อมกัน ดังนั้น สงครามไซเบอร์ก็ได้เป็นความจริงแล้ว

อย่างกรณีผู้ก่อการร้ายกลุ่มหนึ่งใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อประสานงานก่อการร้าย แล้วเอฟบีไอก็ไปพบโทรศัพท์มือถือเครื่องหนึ่งซึ่งเป็นของผู้ก่อการร้ายคนหนึ่ง เลยอยากได้ข้อมูลทั้งหมดในโทรศัพท์เครื่องนั้น เพราะเป็นข้อมูลที่สำคัญมาก เอฟบีไอจึงบังคับให้บริษัท แอปเปิ้ล (Apple) ช่วยแฮกข้อมูลด้วยการโคลนโทรศัพท์เครื่องนั้น แต่แอปเปิ้ลไม่กล้าทำให้ เพราะกลัวว่าจะเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของบริษัท ซึ่งอาจทำให้ประชาชนไม่ยอมใช้บริการของแอปเปิ้ลหรือโทรศัพท์ไอโฟนอีกต่อไป ทางบริษัทจึงปฏิเสธ เอฟบีไอก็เลยร้องเรียนศาลสูงเพื่อออกคำสั่งให้บริษัทแอปเปิ้ลทำการแฮกโทรศัพท์เครื่องดังกล่าว เมื่อศาลมีคำสั่ง แต่บริษัทแอปเปิ้ลไม่ทำ และก็เกิดการประท้วงในอุตสาหกรรมวุ่นวายกันไปหมด สุดท้ายมีการคุยกันภายในจนเอฟบีไอออกมาให้ข่าวว่า ขณะนี้เอฟบีไอได้ทำการแฮกเครื่องนั้นสำเร็จแล้ว โดยคาดว่าแอปเปิ้ลน่าจะเข้าไปช่วย แต่แอปเปิ้ลยังคงปฏิเสธเพราะกลัวบริษัทจะเสียหาย ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เราเห็นชัดว่าสงครามไซเบอร์เป็นเรื่องที่รัฐบาลยังควบคุมไม่ได้ แต่เป็นบริษัทเอกชนที่ทำได้

ในวันนี้ **แพลตฟอร์มเหล่านี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีหน่วยงานความมั่นคงระดับชาติ หรือ National Security Agency (NSA) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านไซเบอร์ (Cyber Specialist) เข้ามาทำหน้าที่เป็นหน่วยงานป้องกันและประสานงานในระดับยุทธศาสตร์และปฏิบัติการเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั่วไป ซึ่งประเทศไทยก็ยังไม่มี** ทั้งนี้ เมื่อมีการแฮกข้อมูล หรือ Cyber Attack สิ่งที่ส่งผลตามมาก็คือซอฟต์แวร์จะขาย

ดีมาก เพราะถ้าเราไม่อยากถูก Cyber Attack ก็ต้องไปซื้อบริการซอฟต์แวร์ของบริษัทนั้น ๆ ที่ให้บริการด้านซอฟต์แวร์ป้องกันการแฮกข้อมูล เพราะบริษัทเหล่านี้มักรู้จักแฮกเกอร์จำนวนมาก พวกแฮกเกอร์จะได้ไม่มายุ่งกับข้อมูลของเรา เพราะความจริงแล้วในอุตสาหกรรมไซเบอร์ก็เป็นที่รู้กันว่า พวกแฮกเกอร์ก็คือกลุ่มคนที่ตั้งบริษัทเกี่ยวกับไซเบอร์เหมือนกัน เพราะพวกเขาคือผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้ทั้งนั้น โลกจึงวิ่งเข้าไปสู่ไซเบอร์และมาถึง Digital Economy ในที่สุด

ดังนั้น หากเราพูดแต่ว่า “ไทยแลนด์ 4.0” แต่ไม่ได้ดูภัยคุกคามที่เกิดขึ้นก็อาจเกิดหายนะได้ เราอาจต้องคิดใหม่ว่าประเทศของเราควรมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางซึ่งเป็นหน่วยงานที่จะเข้ามาดูแลด้านไซเบอร์ หรือ Digital Economy โดยหน่วยงานเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องสุดยอดฝีมือก็ได้ เพียงแต่คอยเป็นผู้ประสานงานที่สามารถแจ้งเตือนเราหากมีปัญหาเกิดขึ้น แม้ว่าในเรื่องดังกล่าวประเทศเราจะไม่มีอยู่ในโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) แต่ถ้าเกิดอะไรขึ้นเขาจะได้ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเราได้

ดังนั้น หน่วยงานกำกับดูแลด้านไซเบอร์ของประเทศจะต้องมีขีดความสามารถในการคุยกัน ประสานงานและขอความช่วยเหลือกัน เพราะว่าเทคโนโลยีในปัจจุบันเกินระดับความสามารถของประเทศเราไปแล้ว เราควบคุมไม่ได้ ลองคิดดูว่า ถ้าหากเราโดน Cyber Attack ข้อมูลโรงพยาบาล การไฟฟ้า การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) หรือการเทรดหุ้น เราจะทำอย่างไรได้บ้าง หรือลองคิดแค่ว่าถ้ามีการปิดตลาดหลักทรัพย์สักสามวัน รับรองประเทศต้องย่ำแย่มาก ๆ เรื่องเหล่านี้อาจเกิดขึ้นจริงในอนาคต เพียงแต่ว่าตอนนี้พวกเรายังไม่รู้สึกหรอก เพราะประเทศของเรายังไม่เคยเผชิญกับเหตุการณ์ดังกล่าว แต่ถ้าต้องประสบกับปัญหา Cyber Attack สักวันหนึ่ง ผมคิดว่าต้องส่งผลกระทบอย่างรุนแรง

“
หากเราพูดแต่ว่า “ไทยแลนด์ 4.0” แต่ไม่ได้ดูภัยคุกคามที่เกิดขึ้นก็อาจเกิดหายนะได้ เราอาจต้องคิดใหม่ว่าประเทศของเราควรมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จะเข้ามาดูแลด้านไซเบอร์ หรือ Digital Economy
”

ต่อประเทศมาก ๆ ซึ่งผมเป็นห่วงในเรื่องนี้จริง ๆ เพราะประเทศไทยไม่มีหน่วยงานกำกับดูแลด้านไซเบอร์โดยตรง

นอกจากนี้โลกยิ่งวิ่งเข้าสู่การพลิกผันหนักขึ้นไปอีก เพราะโลกของเรากำลังเริ่มใช้รถไฟฟ้า รถถูกควบคุมผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งคาดการณ์ว่าในปี ค.ศ. 2020 จะมีรถที่ขับเคลื่อนด้วยตัวเองมากถึง 10 ล้านคันทั่วโลก ในอนาคตมนุษย์อาจไม่ต้องขับรถเองอีกแล้ว และตอนนี้ในต่างประเทศก็มีการออกกฎหมายใหม่ ที่เรียกว่า Robot Act คือ พระราชบัญญัติหุ่นยนต์ เพราะในเมื่อรถไม่มีคนขับ หากเกิดอุบัติเหตุรถชนขึ้นจะทำอย่างไร ใครรับผิดชอบ จึงต้องมีการเขียนพระราชบัญญัติออกมารองรับหาผู้รับผิดชอบหากเกิดกรณีดังกล่าว ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่าโลกกำลังวิ่งเข้าสู่การทำงาน 24 ชั่วโมงทุกวินาที เวลา และสถานที่อาจไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะการโจมตีที่สำคัญและน่าจะเกิดขึ้นจริงจะมาในรูปแบบของ Cyber Attack ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ไหนก็ได้ ยึดอุปกรณ์แล้วทำการส่งข้อมูลเยอะ ๆ ไปโจมตีที่ใดที่หนึ่งก็ได้ในเวลาเดียวกัน บริษัทขนาดใหญ่หรือเล็กก็ไม่สำคัญเท่ากับขีดความสามารถของบริษัท เพราะบริษัทขนาดกลางหรือขนาดเล็กที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันมากกว่าบริษัทใหญ่ก็สามารถล้มบริษัทใหญ่ได้ เงินทุนก็ไม่จำเป็นต้องไปกู้ธนาคาร เพราะอีกไม่นานวิธีการต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปหมดในโลกของดิจิทัล อย่างฟิล์มและกล้องถ่ายรูปก็แทบไม่ต้องพูดถึง เพราะสมาร์ทโฟนจะเข้ามาแทนที่ทั้งหมด ไม่จำเป็นต้องยึดติดยี่ห้อ แต่จะกลายเป็นการสัมผัสเพื่อเปลี่ยนระบบซอฟต์แวร์ เช่น วันนี้เราอยากใช้ซัมซุงก็ไปแตะซอฟต์แวร์ของซัมซุง ตื่นเช้ามาอีกวันอยากใช้แอปเปิ้ลก็ไปแตะซอฟต์แวร์ของแอปเปิ้ล โลกจึงเปลี่ยนวิธีคิดใหม่หมด ดูอย่างโทรศัพท์โนเกียที่เราเคยใช้แบบกดปุ่มก็ยังหายไปไหนไม่รู้ ขนาดเจอเทคโนโลยีหน้าจอสไลด์และทัชสกรีน ซึ่งเมื่อก่อนเราคิดว่าไฮเทคแล้ว แต่จริง ๆ เทคโนโลยียังไม่สิ้นสุดแค่นั้น ในอนาคตอาจจะเป็นแค่แผ่นฟิล์มบาง ๆ เท่านั้นก็ได้

อนาคตของโทรทัศน์จะเป็นอย่างไรบ้างก็ยังไม่แน่ใจ แต่นักฟิวเจอริสม์เคยบอกแล้วว่า ถ้าวันนี้โทรทัศน์สามารถอยู่บนมือคุณได้ ในอนาคตโทรทัศน์ก็จะลอยขึ้นมาเฉย ๆ ในรูปแบบโฮโลแกรมสามมิติ ทำงานโดยมีแค่ตัวส่งสัญญาณเท่านั้น หลายคนอาจไม่เชื่อหรือคิดว่าฉันอาจตายก่อน แต่ไม่จริงเลยเพราะสิ่งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นภายใน 5 - 10 ปีข้างหน้า ดังนั้น ประเทศของเราจึงต้องเรียนรู้ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย เพราะไม่อย่างนั้นพวกเราอาจหลงอยู่ในโลกของทวิภพ เวลาไปเยือนต่างประเทศอาจรู้ว่าตัวเองทะลุเวลาผ่านกระจกแล้วมาเจอโลกอินเทอร์เน็ตก็ได้ นั่นหมายความว่าถ้าประเทศไทยไม่สามารถทรานส์ฟอร์มไปสู่ระบบ

> **ประเทศของเราจึงต้องเรียนรู้ให้ทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย เพราะไม่อย่างนั้น พวกเราอาจหลงอยู่ในโลกของทวิภพ**

เศรษฐกิจใหม่ได้ ประเทศไทยก็จะเหมือนโลกยุคโบราณ แล้วเราก็เชื่อมต่อกับโลกไม่ได้ และโลกก็ไม่รู้จะเชื่อมกับพวกเราอย่างไร พวกเขาทำธุรกิจกับเราไม่ได้ เพราะธุรกิจของเราไม่ใช่แพลตฟอร์มเดียวกันกับเขา หลังจากนั้น เราก็จะเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ ทรัพยากรบุคคลของเราก็ไม่มีความสามารถที่จะไปแข่งกับคนอื่นเขา เพราะเราไม่มีโรงงานที่มีผู้คุมโรงงานให้แก่เขา ไม่มีผู้เชี่ยวชาญที่มีทักษะสูงในการควบคุมโรงงาน พวกเราแค่คนยกของหรือประกอบชิ้นส่วน ซึ่งโลกไม่ได้ต้องการคนเหล่านี้อีกแล้ว เขาต้องการคนควบคุมโรงงานอัตโนมัติ ต้องการนักวิเคราะห์ ต้องการคนใช้ซอฟต์แวร์และช่างเทคนิคที่ดู performance ของโรงงานเป็นและต้องการคนที่สามารถล็อกอินแล้วให้ส่งข้อมูลไปให้บริษัทแม่ของเขาได้ ดังนั้นโลกจึงต้องการผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรมในสาขาต่าง ๆ เข้ามาควบคุมโรงงานในจำนวนเพียงนับสิบคนต่อหนึ่งโรงงานเท่านั้น ทำให้คนที่เป็นแรงงานเป็นร้อยพันคนต้องออกจากโรงงาน และนั่นส่งผลให้ธนาคารเริ่มสั่นสะเทือนตามไปด้วย

เมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา ผมเคยพูดถึงเรื่องเทคโนโลยีด้านความปลอดภัยที่น่าเชื่อถือโดยไม่ต้องอาศัยคนกลางหรือบล็อกเชน (Blockchain) แต่ธนาคารและคนที่ทำงานด้านบริการทางการเงินยังไม่ค่อยเชื่อว่าจะเกิดขึ้นในเร็ว ๆ นี้ แต่ปรากฏว่าเวลานี้ทุกคนเริ่มตกใจกันมาก หลังจากประเทศสิงคโปร์ซึ่งเราจะทำธุรกิจกับเขาถามว่า ประเทศเราทำบล็อกเชนแพลตฟอร์มหรือยัง จึงจะสามารถเชื่อมกับประเทศเขาได้ ด้วยแต่เดิมเราใช้ระบบ Digital Encryption แต่ตอนนี้เราต้องการ Blockchain Network แทนแล้ว ทำให้หน่วยงานภาครัฐอย่างธนาคารแห่งประเทศไทย และ กสทช. งุนงงกันไปหมด เพราะต้องมาจัดการกับระบบใหม่เพื่อเชื่อมต่อกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว

บิทคอยน์ (Bitcoin) หรือสกุลเงินบนโลกดิจิทัลก็กลายเป็นอีกหนึ่งเทคโนโลยีที่ไม่น่าเชื่อว่าจะมีผลกระทบต่อโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศจีนที่มีคนเป็นพันล้านคน พบว่าคนจีนชอบใช้จ่ายเงินผ่านสมาร์ทโฟน หรือ Digital Wallet ทำให้

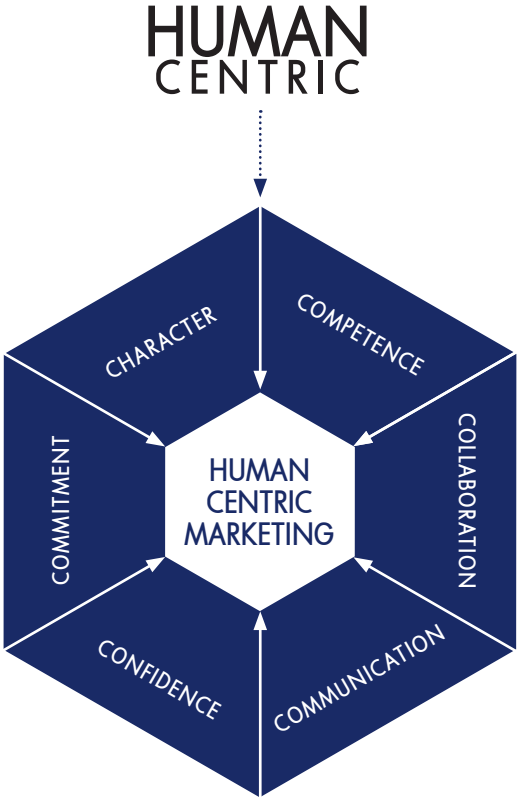
รัฐบาลจีนต้องออก Digital Currency คือเงินอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งกำลังทดสอบระบบตัวต้นแบบ (prototype) อยู่ในตอนนี้ และคาดว่าจะค่อย ๆ นำออกมาใช้ในอีกไม่นาน และถ้าหากว่าประเทศจีนใช้ก็เท่ากับโลกใช้ด้วยนั่นเอง ทำให้ทางยุโรปกับสหรัฐอเมริกาต่างจับตามองจีนอย่างใกล้ชิดว่า Digital Currency ของจีนจะส่งผลกระทบอย่างไรบ้าง แต่มีความชัดเจนแล้วว่าธนาคารที่เราคุ้นเคยในปัจจุบันอาจจะถูกเปลี่ยนโฉมไปเป็นรูปแบบอื่น เราเลยต้องคอยดูว่า การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทยในอนาคตจะเป็นไปอย่างไร หากเกิด Digital Currency สักร้อยละ 30 ของคนในประเทศไม่ใช้เงินกระดาษมากเท่าเดิม แต่หันมาใช้เงินอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น ดังนั้น เทคโนโลยีบล็อกเชนซึ่งเป็นเทคโนโลยีเข้ารหัส ทำสกุลเงิน Cryptocurrency ก่อตัวขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ทำให้ในอนาคตประเทศของเราต้องเดินเข้าสู่ Digital Economy โดยไม่สามารถปฏิเสธได้เลย

อีกหนึ่งตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ CNN เมื่อก่อน CNN เคยใช้เฮลิคอปเตอร์เข้าถึงข่าวสารในการทำข่าวด่วน (Breaking News) แต่ทุกวันนี้ เนื่องจากนักข่าว CNN ไม่สามารถทำข่าวได้ทันประชาชนที่สามารถส่งข่าวให้แก่ประชาชนด้วยกันนักข่าวเองก็เลยหันมาใช้คลิปวิดีโอของประชาชนมาอ่านข่าวให้ประชาชนฟังเช่นกัน จะเห็นว่าเมื่อทุกคนสามารถเป็นนักข่าวได้แบบเรียลไทม์ อาชีพนักข่าวก็เริ่มไม่มีที่ยืน CNN ในฐานะสำนักข่าวที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกจึงปรับตัวด้วยการเปลี่ยนมาใช้โดรนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ แบบเรียลไทม์เพื่อออกข่าวด่วน กระทั่ง CNN ได้จัดตั้งฝ่ายกิจการทางอากาศขึ้นเมื่อปลายปี 2559 โดยใช้โดรนติดตั้งในเมืองต่าง ๆ ในหลาย ๆ จุด เมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ก็จะโดรนบินขึ้นไปทำข่าวได้เลย ซึ่ง CNN ได้ขออนุญาตในการบินโดรนจากสำนักงานบริหารการบินแห่งชาติ หรือ Federal Aviation Administration (FAA) ที่กำกับดูแลทางด้านน่านฟ้าของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ CNN ยังจับมือกับ Georgia Institute of Technology เพื่อเสนอโมเดลในการกำกับดูแลการบินของโดรนในเมืองต่อ FAA ซึ่งทางสำนักงาน FAA ก็อนุมัติทำให้โดรนถูกใช้งานในการทำข่าวสดอยู่ในสหรัฐอเมริกาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

นอกจากนี้ การมาถึงของธุรกิจออนไลน์ หรือ E-commerce ก็ส่งผลให้ห้างสรรพสินค้าในสหรัฐอเมริกาปิดตัวกันถล่มทลาย อย่างเมซี่วอลมาร์ทก็ปิดสาขาไปมากมายและปิดตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะมีคนเดินแต่ไม่ซื้อ คนไปซื้อออนไลน์แทน เลยเหลือแค่คนที่ไปกินข้าว ดูหนัง ไปแชร์ประสบการณ์ร่วมกันในพื้นที่ห้างสรรพสินค้า เราพบว่าในกลุ่มคนรุ่นใหม่นิยมซื้อของออนไลน์เป็นเรื่องปกติในชีวิตพวกเขา อย่างบางคนชอบซื้อสติ๊กเกอร์ไลน์ของเป่าเปาจากการติดตามเป่าเปา

เด็กหญิงตัวเล็ก ๆ ที่บรอดแคสต์ ผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์ โดยไม่เคยไปสถานีโทรทัศน์เลยแม้แต่ครั้งเดียว แต่กระแสนิยมเป่าเปากลับทำให้สถานีโทรทัศน์ต้องเชิญเป่าเปาไปออกอากาศ เพราะวิดีโอของเป่าเปามีคนดูอย่างต่ำเป็นหมื่นวิวทุกวัน พอเป่าเปาขายสติ๊กเกอร์ไลน์ก็มียอดดาวน์โหลดเป็นล้านครั้ง เป่าเปาคิดราคาครั้งละ 10 บาท ก็เพียงพอแล้ว เพราะถ้ามีคนดาวน์โหลดล้านครั้ง ก็ได้ไปตั้ง 10 ล้านบาท เป่าเปาก็รวยไม่รู้เรื่อง พ่อแม่ก็ยิ้ม มีความสุข หรือจะเป็นศิลปินลูกทุ่งอย่างลำไย ไหทองคำ ซึ่งไม่ได้สังกัดค่ายใด แต่กลับดังกว่าศิลปินในค่ายเพลงชั้นนำ

ความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นได้ทำลายธุรกิจแบบเดิม วิธีคิดแบบเดิม และศิลปินคนรุ่นใหม่ก็มีขีดความสามารถในการนำเสนอตัวเอง ทำการตลาดเองเข้าถึงผู้ชมได้เองซึ่งเป็นไปตามแนวคิด Marketing 4.0 ของ Philip Kotler จากแต่เดิม Marketing 3.0 บอกว่า Customer Centric คือลูกค้าเป็นศูนย์กลาง แต่ Marketing 4.0 กลับบอกว่า Human Centric เพราะทุกวันนี้ ผู้คนมักแสดงออกถึงความเป็นมนุษย์มากขึ้นในโลกโซเชียลมีเดีย แนวคิดการตลาดจึงเปลี่ยนเป็น Human Centric นักการตลาดที่ยังใช้แนวคิดแบบเดิมจะไม่ประสบความสำเร็จได้เลยในยุคใหม่นี้ ห้างสรรพสินค้าทั่วโลกก็คงกำลังงุนงงกับปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นและอาจไม่รู้ตัวเลยว่าในอนาคตห้างสรรพสินค้าจะถูก disrupt

http://realtimeaction.com/about/

อย่างไร เพราะสมัยก่อนคนไม่เชื่อว่าสามารถขายเสื้อผ้าผ่านทางออนไลน์ได้ เรามองว่าการซื้อของคนต้องลองใช้ แต่แน่นอนว่าเราคงไม่ซื้อสินค้าแบรนด์เนมอย่างแอร์เมส (Hermès) หรือชาแนล (Chanel) ผ่านออนไลน์หรอก เพราะเรายังอยากลองก่อนที่จะซื้อเพราะราคาแพง แต่ที่ผมกำลังพูดถึงคือ เสื้อผ้าหรือสินค้าแบบแมส (Mass) อย่างคนที่ผมรู้จักคนหนึ่ง เขาเคยเปิดร้านขายเสื้อผ้าใหญ่มากที่ประตูน้ำแพลทินัม แต่เดี๋ยวนี้ร้านของเขาเล็กนิดเดียว เอาไว้เป็นแค่โชว์รูมเท่านั้น เขาเน้นขายออนไลน์แทน แล้วรายได้ดีมาก เพราะคนหันมาซื้อเสื้อผ้าออนไลน์กันมากจริง ๆ

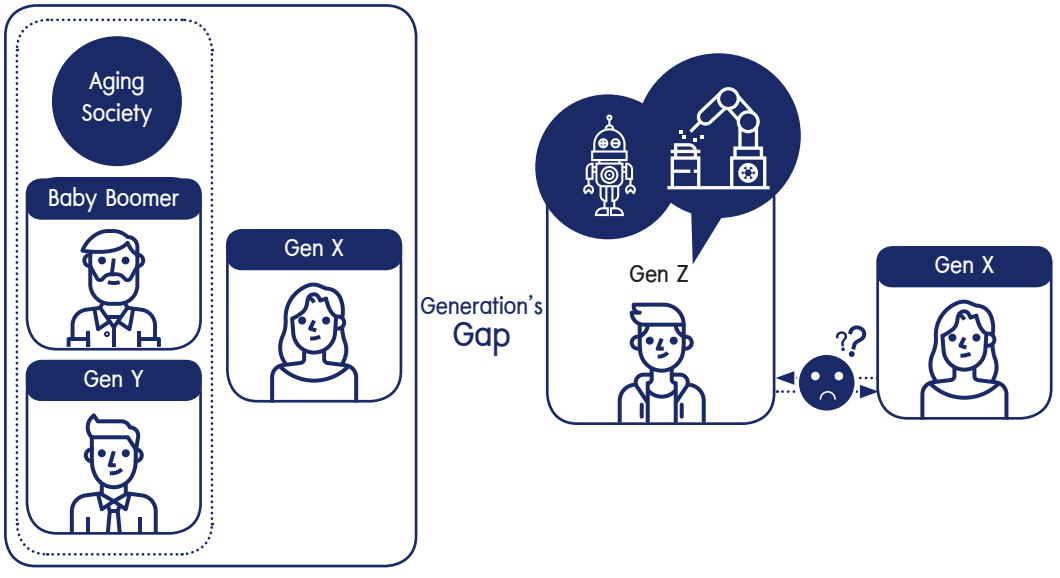
สื่อกระดาษ นักข่าว ดารา ต้องเปลี่ยนวิธีคิดหมด ดูอย่างกาละแมร์ (พัชรศรี เบญจมาศ) ที่เคยอ่านข่าวออกอากาศทางช่อง 3 ในตอนเช้าทุกวัน ตอนนี้ก็เลิกแล้ว แต่เปลี่ยนมาทำกับข้าวโชว์ตอนเช้าแทน ก็มีโฆษณาเข้ามา เช่น ระหว่างทำกับข้าวกาละแมร์ก็ไปหยิบซอสปรุงรสยี่ห้อหนึ่งมา บอกว่า “ซอสยี่ห้อนี้เขาดีนะ คลีน” และการตื่นมาเช้า ๆ ขยี้ตาหน่อย ผมยุ่ง ๆ โชว์ทำอาหารกันสด ๆ มีรายได้ดีกว่าจากรายได้โฆษณาบางอย่างหรือการสร้างชื่อเสียงเพื่อจะได้รับเชิญไปออกอีเว้นท์ และคนสมัยนี้ก็ชอบอะไรที่จริง ปัจจุบันเราไม่ต้องทำ Production ให้ยิ่งใหญ่มาก แต่การนำเสนอความจริง เถื่อน ๆ ดิบ ๆ นี่แหละที่คนชอบกัน โลกเปลี่ยนไปอย่างนั้นเกิดวิธีคิดใหม่หมด อุตสาหกรรมมีเดียกำลังจะมาถึงช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านครั้งยิ่งใหญ่ สื่อแบบเดิมกำลังจะล้มตาย เพราะสิ่งที่เคยมีไม่รู้จะขายให้ใคร ทรัพย์สินมีมากแต่เป็นต้นทุนทั้งนั้น ไม่มีเงินเข้าเลย ดูอย่างทีวีดิจิทัลที่มีถึง 24 ช่อง มีคนดูครบบ้างไหม บางคนก็ไม่เคยดูสักช่อง เพราะทุกวันนี้มีอะไร ๆ ให้ดูมากมาย โลกจึงเปลี่ยนจาก Creative หรือ Digital Economy ไปสู่คลื่นลูกที่สาม หรือ Third Wave

ก่อนที่จะไปทำความรู้จักคลื่นลูกที่สาม เราลองมาย้อนดูคลื่นลูกแรกก่อน ที่เกิดขึ้นในช่วง ปี ค.ศ. 1985 - 1999 เป็นการสร้างโครงข่ายโทรคมนาคมลากไฟเบอร์ออปติก (Fiber Optic) ทั่วโลก จากทวีปหนึ่งไปอีกทวีปหนึ่ง เพราะแต่เดิมเราเคยใช้ดาวเทียมยิงขึ้นไปบนอวกาศ คอยทำหน้าที่ส่งข้อมูลอินเทอร์เน็ต ถ่ายทอดสด ต้องลงทุนเป็นหลักพันล้านและใช้เวลานาน แต่ดาวเทียมสามารถอยู่บนอวกาศได้ไม่ถึง 15 ปี และดาวเทียมมีข้อจำกัดคือวิ่งได้ไม่ถึง Gigabit ต่อวินาที แต่ไฟเบอร์ออปติกที่ลากไปทั่วโลกวิ่งได้ร้อย Gigabit ต่อวินาที และ ณ วันนี้ ในเกาหลีใต้สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์แล้ว 100 เปอร์เซ็นต์ทุกพื้นที่ แต่ประเทศไทยกำลังจะเข้าถึงไม่เกินปี ค.ศ. 2018 ในจำนวน 40,000 หมู่บ้าน เมื่อโลกเชื่อมโยงถึงกัน ข้อมูลก็หลั่งไหลอยู่บนภาคพื้นดิน ดาวเทียมก็ถึงคราวขาลง เกิด disruption ในกิจการโทรคมนาคม

อย่างรุนแรง ดาวเทียมไม่ได้ถูกใช้มากเหมือนเดิมอีกต่อไปแล้ว แม้แต่ดาวเทียมถ่ายภาพทางอากาศที่ใช้ทำแผนที่ก็กำลังจะไม่มีงานทำ เพราะโดรนดันถ่ายภาพทางอากาศได้คมชัดกว่า เรียลไทม์กว่า เร็วกว่า ลงทุนน้อยกว่าด้วย จึงทำให้บริษัทถ่ายภาพทางอากาศผ่านดาวเทียมกำลังวิกฤต ในขณะที่บริษัทเกิดใหม่ขนาดเล็กที่ใช้โดรนถ่ายภาพกลับกลายเป็นทันสมัยกว่า ราคาถูกกว่า ไฟเบอร์ออปติกจึงกำลังเข้ามาแทนที่กิจการดาวเทียมอย่างเต็มตัว ดังนั้น คลื่นลูกที่หนึ่งก็คือการสร้างโครงสร้างพื้นฐานของโลก ซึ่งหลาย ๆ ประเทศที่ทันสมัยเริ่มต้นสร้างกันมานานแล้ว แต่ประเทศไทยของเราเพิ่งจะเริ่มลงทุนสร้างอย่างจริงจัง

ต่อมาคือ คลื่นลูกที่สอง (Second Wave) เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 - 2015 ซึ่งโลกมีการประมูลคลื่นความถี่ 4G ครั้งแรก เพราะ 3G ถูกประมูลไปแล้วในช่วง First Wave คลื่นลูกที่สองทำให้เกิดวิธีคิดแบบ Digital Economy, Creative Economy, Application Economy, โซเชียลมีเดีย, เรียลไทม์ ซึ่งส่งผลกระทบให้ภาคธุรกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงวุ่นวายไปหมด แต่ความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นแค่จุดเริ่มต้นเท่านั้น เพราะตอนนี้โลกกำลังเข้าสู่คลื่นลูกที่สาม (Third Wave) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่น่าตื่นเต้นมากยิ่งกว่า

คลื่นลูกที่สามเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 ซึ่งโลกของเรากำลังเชื่อมโยงกันแบบ Ubiquitous Society คือ มีการเชื่อมโยงคน ซอฟต์แวร์ ระบบมอนิเตอริ่ง เซนเซอร์ มีเดีย อีกสารพัดเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นมากขึ้นเรื่อย ๆ และถือเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญ จึงทำให้ทุกประเทศต้องพยายามเปลี่ยนโฉมตัวเองไปสู่โลกดิจิทัลและพัฒนาบุคลากรรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในอีก 5 ปีข้างหน้า คนยุคเก่าอาจงุนงงสงสัยที่เด็ก ๆ สมัยนี้ไม่ยอมไปทำงานบริษัท แต่เป็นครีเอทีฟอยู่กับบ้าน คนรุ่นเก่าจึงต้องทำความเข้าใจใหม่ว่าพวกเรา คือ Digital Immigrant หมายถึงคนที่อพยพเข้ามาสู่โลกดิจิทัล ในขณะที่ลูกหลานของเราเป็น Digital Native หมายถึงคนที่เกิดมาพร้อมโลกดิจิทัล เกิดมาพร้อมไอโฟน พวกเขาจึงไม่งุนงงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หรือวิธีคิดใหม่ ๆ เขาเฉย ๆ กับสิ่งเหล่านั้น เพราะฉะนั้น คนในยุค Generation X คุยกับ Generation Z ก็มักคิดเห็นไม่ตรงกัน ส่วนคน Generation Y มาจนถึง Baby Boomer Generation ก็กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยอย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้น เด็กรุ่นใหม่จึงต้องทำงานอย่างหนัก เพราะพวกเขามีจำนวนน้อยกว่า พวกเขาต้องเปลี่ยนมาใช้ Robot สร้าง Productivity แทนกำลังคน คลื่นลูกที่สามที่เกิดขึ้นแล้วจึงเป็นการเปลี่ยนสภาพธุรกิจ เราต้องใช้ข้อมูลมหาศาล

ในการวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของลูกค้า ต้องมี Data Analytics Experts มีเซนเซอร์ มี Robot คือ ซอฟต์แวร์ที่บรรจุ AI มีระบบโทรคมนาคมที่ทันสมัย สามารถส่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็วในระดับ Gigabit ต่อวินาที ซึ่งทุกอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดได้มาถึงแล้ว

สำหรับ Disruption หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันกันแบบถอนรากถอนโคนแล้วไปสู่สิ่งใหม่ เราจะสังเกตเห็นเทคโนโลยีฉลาดขึ้น เพราะแอปพลิเคชั่นต่าง ๆ มี AI แม้แต่ใช้เฟซบุ๊ก รู้ว่าเราเข้าดูอะไรบ้างแล้วเก็บข้อมูลเอาไว้ เราชอบใช้งานเว็บไซต์อะไร เข้าดูอะไรในยูทูป หรือต้องการค้นหาเรื่องอะไร AI ทำการบันทึกข้อมูลของเราเอาไว้หมด อย่างคนชอบซื้อหนังสือออนไลน์อ่าน เมื่อซื้อบ่อยเข้า AI ก็จะเริ่มเสนอสินค้าที่คิดว่าเราน่าจะชื่นชอบมาให้ นั่นแสดงว่า AI ประมวลผลการทำงานจากการเก็บข้อมูลการใช้งานของเรา เทคโนโลยีเริ่มฉลาดมากขึ้น มันเริ่มรู้จักว่าเราเป็นใคร นั่นคือผลกระทบของการเข้ามาของคลื่นลูกที่สาม **ซึ่งทำให้เศรษฐกิจโลกเปลี่ยนไปสู่ความเรียลไทม์มากขึ้น และเมื่อเศรษฐกิจโลกเริ่มมี Mobility สูง ธุรกิจต่าง ๆ ก็อาจกลายเป็นสินทรัพย์ไม่มีตัวตน (Intangible Assets) ต้องเปลี่ยนตัวเองได้เร็ว ทรานส์ฟอร์มได้เร็ว อาจพูดง่าย ๆ ว่า Assets จะกลายเป็น Data และ Knowledge มากขึ้น หรือเป็นทรัพย์สินทางปัญญา มีความสามารถในการ forecast ว่าลูกค้าต้องการอะไร ต้องรู้**

รายละเอียดลูกค้าทีละคนเลยทีเดียว นอกจากนี้ โลกในปัจจุบันยังต้องมีความโปร่งใสอย่างมาก ตรวจสอบได้ มีความเชื่อมั่นสูง และมีความเป็นมืออาชีพมาก ๆ ด้วย เพราะเทคโนโลยีได้ทำให้กระบวนการทำงานทุกอย่างถูกบันทึกไว้ทั้งหมด

Digital Disruption ทำให้เกิดคำถามที่ตามมาว่า ทำไมทุกคนจึงสามารถบรอดแคสต์ได้เอง ทำไมผู้เสพสื่อกลับกลายเป็นผู้ผลิตสื่อเองได้ ทุกอย่างกลับหัวกลับหาง จึงทำให้ธุรกิจสื่อล้มระเนระนาด เมื่อเจอพลังของประชาชนที่มี Creative ดีกว่า และเรามีบล็อกเชนซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่สามารถบ่งบอกถึงการทำธุรกรรมร่วมกัน โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาธนาคารก็ได้แนววิธีคิดแบบ FinTech หรือเทคโนโลยีเกี่ยวกับการเงินได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น แม้แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ยังลดบทบาทลง เนื่องมาจากผลกระทบของเงินดิจิทัลและการซื้อขาย (Transaction) โดยใช้ระบบบล็อกเชนซึ่งไม่จำเป็นต้องให้ธนาคารเป็นผู้อนุมัติ หรือการลดบทบาทการเป็นตัวกลางลงก็กำลังจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

Uber ที่เข้ามา disrupt วิธีคิดเดิม ๆ ของผู้ประกอบการแท็กซี่และการขนส่ง ตัวอย่างเช่น แอปพลิเคชั่นรถตู้ สำหรับรวมตัวกันแล้วไปด้วยกัน เป็นการร่วมแชร์รถ ต้องบอกว่าในช่วงหลังจากปี ค.ศ. 2000 เทคโนโลยีและดิจิทัลพัฒนาเร็วมาก เช่น Big Data คือการวิเคราะห์ชั้นสูง หรือระบบคลาวด์ คือการเก็บ Data ฝากไว้กับบริษัทที่มีความปลอดภัยสูง โดยไม่ต้องเก็บไว้ในองค์กร สมัยก่อนบริษัทส่วนใหญ่ไม่เชื่อเรื่องระบบคลาวด์ ทุกคนมองว่าทรัพย์สินมหาศาลที่เป็นข้อมูลขององค์กรควรถูกจัดเก็บเป็นความลับ จะเอาไปฝากบริษัทอื่น ๆ เอาไว้ได้อย่างไร แต่บริษัทที่ดูแลระบบคลาวด์กลับท้าทายบริษัทธรรมดาเหล่านี้ ด้วยการแฮกข้อมูลลับของบริษัทเหล่านี้ได้หมด ทำให้บริษัทต่าง ๆ ยอมรับในมาตรฐานความปลอดภัยและความสามารถของบริษัทที่ดูแลระบบคลาวด์ และเริ่มหันมาฝากข้อมูลของบริษัทกับบริษัทที่ดูแลระบบคลาวด์มากขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำให้องค์กรไม่ต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานเองอีกต่อไป แต่เรากำลังพลิกโฉมไปสู่ Sharing Economy คือ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน แม้ว่าบริษัทยุคใหม่จะมีความเสี่ยงจากการฝากข้อมูลกับระบบคลาวด์ แต่ขณะเดียวกันก็มี Private Cloud ของตัวเองส่วนหนึ่ง แต่ข้อมูลส่วนใหญ่ซึ่งไม่ใช่ชั้นความลับมาก ไม่ใช่ Intellectual Property ก็สามารถไปฝากไว้กับระบบคลาวด์ได้ ซึ่งจ่ายในราคาถูกมากหากเปรียบเทียบกับการสร้างระบบเองและมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านไอทีเป็นของตัวเอง อีกทั้งยังได้เทคโนโลยีทันสมัย เรียลไทม์กว่า เข้าถึงลูกค้าได้ดีกว่า ดังนั้น เพื่อป้องกันและรองรับความเสี่ยงจาก Cyber Attack ในอนาคต ระบบการประกันภัยต่าง ๆ ก็ถึงคราวต้องเปลี่ยนแปลงด้วย

> **ความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้น ได้ทำลายธุรกิจแบบเดิม วิธีคิดแบบเดิม และศิลปินคนรุ่นใหม่ก็มีขีดความสามารถในการนำเสนอตัวเอง ทำการตลาดเอง เข้าถึงผู้ชมได้เอง ตามแนวคิด Marketing 4.0**

เพราะทุกวันนี้เริ่มมีการโจมตีทางไซเบอร์มากขึ้น หรือแม้แต่รถก็ยังขับเคลื่อนด้วยตัวเอง เรื่องของกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือระบบประกันภัยก็ต้องสอดรับกับโลกที่เปลี่ยนแปลง

ส่วนธุรกิจค้าปลีก (Retail Business) ไม่ว่าจะเป็นเดอะมอลล์กรุ๊ป ซีพีเอ็น และอีกหลายแห่งเลยกำลังเผชิญกับสถานการณ์ที่ว่า คนมาเดินห้าง แต่คนไม่ซื้อของ จึงต้องมาคิดกันใหม่ว่าห้างสรรพสินค้าใหญ่ๆ หรือออฟฟิศใหญ่ ๆ จะดำเนินต่อไปอย่างไร ใครจะมาเช่า ในเมื่อเด็ก ๆ จบใหม่เขานิยมทำออฟฟิศเล็ก ๆ มีระบบคลาวด์ไว้จัดการดูแลข้อมูลแทนแล้ว รวมถึงระบบโลจิสติกส์ก็มีการเปลี่ยนแปลงถึงขนาดมีการยืนยันชัดเจนแล้วว่า ในปี ค.ศ. 2025 ระบบโลจิสติกส์จะมีรถขับเคลื่อนด้วยตัวเองถึงร้อยละ 15 หรือการประมูลคลื่นความถี่ 5G ที่กำลังจะเกิดขึ้นในประเทศไทยในอนาคตอันใกล้ ซึ่งมีความเร็วในการรับส่งข้อมูลมากกว่า 4G ถึง 10 เท่า เป็นอย่างต่ำ ก็จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมมีเดียและอื่น ๆ อีกมากเลย แล้วพวกเราก็จะเคลื่อนย้ายตัวเองไปสู่โลกใหม่ หรือเรียกว่า Digital Transformation เรื่องของโมบายบรอทแบนด์, โซเชียลมีเดีย, คลาวด์, Big Data, AI และ Robot ต่าง ๆ จะเข้ามาสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของพวกเรามากขึ้น

อย่างที่กล่าวไปแล้วว่า Big Data กำลังถูกนำมาใช้งานอย่างมากมายมหาศาล นั่นเพราะการเข้าใช้งานเฟซบุ๊ก หรือ กูเกิ้ล เทคโนโลยีจะทำการเก็บข้อมูลผู้ใช้งานอย่างต่อเนื่องจนสามารถแสดงผลออกมาได้แบบเรียลไทม์ เช่นเดียวกับระบบโลจิสติกส์ของบริษัทใหญ่ ๆ ซึ่งจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางต่าง ๆ หรือเก็บข้อมูลพฤติกรรมลูกค้า แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์เพื่อประหยัดพลังงานในการขนส่ง ค้นหา Shortcut เส้นทางการขนส่งสินค้า ลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับระบบโลจิสติกส์ หรือ

> **ยิ่งเรารู้เห็นการเปลี่ยนแปลงของโลก**
> **ก็ยิ่งทำให้ต้องคิดว่าประเทศของเราจะผลิตบุคลากรเพื่อไปต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงของโลก**
> **ในยุคต่อไปได้ไหม เพราะว่ายุค Robot เปลี่ยนเร็วเหลือเกิน**

เพื่อรู้จักลูกค้าให้มากขึ้น ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ คือ Google Traffic แผนที่แสดงเส้นทางจราจร คนกรุงเทพฯ อาจใช้งานกันบ่อย เราต้องคอยดูว่าเส้นทางไหนเป็นสีเขียวก็จะเลือกไปทางนั้น แต่เส้นทางไหนเป็นสีแดง เราก็จะเลี่ยงไม่ไป แต่ถ้าแดงทุกเส้นทางก็ไม่รู้จะไปทางไหน การใช้งาน Google Traffic ทำให้กูเกิลสามารถจัดอันดับประเทศที่รถติดที่สุดในโลกได้ทุกเดือน คำถามก็คือ กูเกิลรู้ได้อย่างไรว่าประเทศไทยรถติด ทำไมถนนเส้นทางถึงเป็นสีแดง กูเกิลมีกล้องถ่ายรูป หรือ CCTV ในการจับภาพแล้วแสดงผลหรือเปล่า คำตอบคือไม่ใช่ แต่ความจริงแล้วกูเกิลประมวลผลจากความเร็วของโทรศัพท์มือถือของผู้ใช้งานต่างหาก เมื่อรถของเราจอดติดกัน ความเร็วโทรศัพท์มือถือเท่ากับศูนย์ Google Traffic ก็แสดงผลเป็นสีแดงแบบเรียลไทม์ พอรถเริ่มออกสักครู่หนึ่งก็จะแสดงผลเป็นสีส้ม เพราะความเร็วโดยเฉลี่ยของรถทั้งหมดบนเส้นทางนั้นยังไม่เร็วมาก แต่พอรถวิ่งเร็ว Google Traffic ก็จะแสดงผลเป็นสีเขียวทันที นั่นเพราะกูเกิลรู้จักโทรศัพท์ของเรา ไม่ว่าเราจะขับรถด้วยความเร็วเฉลี่ยเท่าไร หรือกำลังเคลื่อนย้ายไปที่ไหนกูเกิลก็จะแปลงข้อมูลปัจจุบันเป็นสีลงไปบนแผนที่ โดยการเอาข้อมูลของทุกคนที่ใช้งานไปใส่ Data Analytics แล้วคำนวณค่าเฉลี่ยออกมา เช่น ประเทศไทยความเร็ว 30 กิโลเมตรต่อชั่วโมง แล้วก็เรียงลำดับทุกประเทศที่ทำการคำนวณเช่นกัน นี่คือจุดเริ่มต้นของยุคใหม่ เพราะในอนาคตโลกก็จะเข้าสู่ยุคเรียลไทม์ ดังนั้น Big Data จึงแสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีสามารถเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และประมวลผลออกมาแม่นยำมากขึ้น เพราะสามารถบอกได้เลยว่าประเทศไทยคือใคร ประเทศไทยมีสถานภาพอย่างไร คนไทยคิดอะไรอยู่ คนไทยมีอารมณ์อย่างไรบ้างในวันนี้ เป็นต้น นั่นคือสาเหตุสำคัญที่ทำให้ธุรกิจต่างๆ ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งประเทศไทยได้รับผลกระทบดังกล่าวช้ากว่าประเทศอื่น ๆ ด้วยซ้ำ

อย่างเช่น ระบบ OTT ที่เกิดขึ้นมาแล้วทั่วโลก หรือเทคโนโลยีบล็อกเชนที่กำลังมีผลกระทบต่อบริการทางการเงินอย่างมาก ไฟแนนซ์ก็กำลังเปลี่ยน แต่เรายังคงมองภาพไม่ออกว่าธนาคารที่อยู่ข้างถนนจะอยู่ได้ถึงเมื่อไร หรืออาจจะหายไปเหลือแต่ตู้เอทีเอ็ม หรือตู้เอทีเอ็มก็จะหายไป เพราะสมาร์ทโฟนทำหน้าที่แทนได้ทั้งหมด ซึ่งคาดการณ์กันว่าในปี ค.ศ. 2020 การ Disruption หรือเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผันวิธีคิดต่าง ๆ จะมากขึ้นกว่าตอนนี้ ภาคธุรกิจจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปจากหน้ามือเป็นหลังมือและอาจไม่เห็นรูปแบบเดิม ๆ อีกเลย ภายในปี ค.ศ. 2030 นั่นหมายความว่า เทคโนโลยีเหล่านี้จะเร็วขึ้นเรื่อย ๆ หากพัฒนาไปถึง 6G ก็คงก้าวล้ำนำยุคกว่าทุกวันนี้มาก ๆ จนอาจจินตนาการไม่ออก

ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องเข้าสู่ยุคที่มีแพลตฟอร์มหรือโครงสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็งมาก ถ้าหากประเทศของเราไม่สามารถสร้างไฟเบอร์ออปติกที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานให้กับประเทศได้ หรือการให้บริการบรอดแบนด์อย่างทั่วถึงได้ คนของเราก็จะไม่มีขีดความสามารถในการขายสินค้า อย่างง่าย ๆ ที่ผมเคยประสบมากับตัวเอง ปกติแล้วถ้าเราอยากกินทุเรียน เราก็จะไปซื้อทุเรียนตามตลาด แต่ถ้าเราอยากกินทุเรียนหลงลับแลของอุตรดิตถ์ เราก็อาจต้องไปซื้อที่อุตรดิตถ์ แล้วต้องแกะกินกันที่นั่นเลย เพราะถ้าใครเดินทางโดยเครื่องบิน เขาจะห้ามเอาทุเรียนขึ้นเครื่อง แต่คุณป้าที่เป็นแม่ค้าทุเรียนยุคนี้เขาบอกกับผมเลยว่า “เฮ้ยหนู ไม่ต้องมาซื้อแล้ว แกะกินที่นี่ก็ได้ ถ้าอยากกินที่กรุงเทพฯ ก็ไลน์มาบอกป้าสิ เอ้า! แอดไลน์ แล้วนี่เลขบัญชีป้าส่งให้นะ ถ้าเดี๋ยวหนูอยากกินก็สั่งผ่านไลน์มาเลย แล้วเดี๋ยวป้าเอารถไฟไปส่งให้” ป้าคนขายบอกอีกว่าตั้งแต่มีไลน์ทุเรียนของเขาขายหมดทุกวัน ต่างจากเมื่อก่อนที่ไม่มีไลน์ จะมีพวกพ่อค้าคนกลางขับรถกระบะมารับซื้อแล้วขับรถเอาเข้าไปขายที่กรุงเทพฯ เดี๋ยวนี้ไม่ต้องรอรถกระบะ ป้านั่งอยู่เฉย ๆ ก็มีคนกรุงเทพฯ ขับรถผ่านมา แล้วก็แอดไลน์ป้า ใครอยากกินหลงลับแลก็สั่งผ่านไลน์กับป้าโดยตรง นี่แหละ Digital Economy ซึ่งกำลังขับเคลื่อนโลกของเราด้วยตัวอย่างง่าย ๆ แต่แท้จริงแล้วจะลึกซึ้งกว่านี้เป็นร้อยเท่าทวีคูณ

สิ่งที่ผมกำลังกังวลอย่างมาก คือยิ่งเรารู้เห็นการเปลี่ยนแปลงของโลกก็ยิ่งทำให้ต้องคิดว่าประเทศของเราจะผลิตบุคลากรเพื่อไปต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคต่อไปได้ไหม เพราะว่ายุค Robot เปลี่ยนเร็วเหลือเกิน ทุกวันนี้เขาวัดความหนาแน่นของ Robot ต่อประชากรพนักงานในโรงงาน 6 หมื่นคน กล่าวคือประชากร 6 หมื่นคนมีหุ่นยนต์กี่ตัว หรือหุ่นยนต์กี่ตัวต่อ 6 หมื่นคน เป็นเรตในการวัดว่าแต่ละประเทศมีการใช้หุ่นยนต์อย่างมีประสิทธิภาพขนาดไหน ปรากฏว่าประเทศ

ที่มีจำนวนหุ่นยนต์สูงที่สุดเมื่อเทียบกับต่อจำนวน 6 หมื่นคน คือ เกาหลีใต้ ส่วนประเทศที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเร็วที่สุด คือ ประเทศจีน สถิติตรงนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า เกาหลีใต้เป็นประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงประเทศรวดเร็วมากที่สุดในโลกแห่งหนึ่งทางด้าน Digital Economy

ส่วนประเทศไทยซึ่งตอนนี้เรามีโครงข่ายโทรคมนาคมอินเทอร์เน็ตไร้สายหรือ mobile 4G ครอบคลุมที่สามารถทำให้ประชากรร้อยละ 97 ของประชากรทั้งหมดได้รับบริการ แต่สิ่งสำคัญอยู่ตรงที่ประเทศของเราจะใช้ประโยชน์จาก mobile 4G อย่างไร กสทช. พยายามสร้างโครงข่ายฯ ให้เข้าถึงและครอบคลุมประชาชนให้มากที่สุด แต่ประเด็นก็คือ เราจะให้คนไทยเข้ามาใช้ประโยชน์จากโครงข่ายฯ อย่างไร คนไทยเข้าถึงแล้วแต่สามารถใช้งานเป็นไหม ใช้เพื่ออะไร เพื่อสวัสดีวันพระหรือเพื่อค้าขายกัน ประเทศของเราจะต้องทำอย่างไรให้คนไทยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเหมือนคุณป้าที่ขายทุเรียนคนนั้น การพัฒนาโครงข่ายทางสาย ไม่ว่าจะเป็นไฟเบอร์ออปติกก็ดำเนินการเป็นแสนกิโลเมตร ในอนาคต กสทช. มีความคาดหวังว่า หมู่บ้านกว่าสี่หมื่นหมู่บ้านทั่วไทยจะสามารถเข้าถึงไฟเบอร์ออปติก ซึ่งตอนนี้ กสทช. ก็ทำไปแล้วกว่า 9,000 หมู่บ้าน และมีแผนจะทำให้ได้ 15,000 หมู่บ้านภายในปี ค.ศ. 2017 อัตราการเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงต่อครัวเรือนจะต้องเพิ่มขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทั่วโลกเขาเอาไปใช้วัดขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อย่างจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ประเทศไทยก็มีในตลาดกว่า 110 ล้านเลขหมาย แม้ประเทศเราจะมีประชากรประมาณ 70 ล้านคน แต่เลขหมายที่ใช้งานย่อมมากกว่าแน่นอน นอกจากนี้ การใช้งานข้อมูลของประเทศไทยก็ใช้เยอะมาก พวกเราใช้งานเชื่อมต่อข้อมูล 2.5 Gigabyte ต่อคนต่อเดือน คนไทยกระหายในการใช้โซเชียลมาก มากจนโครงข่ายโทรคมนาคมของประเทศรับแทบไม่ไหว เปรียบเหมือนกับการขับรถบรรทุกคันใหญ่ ๆ ขึ้นถนนไปแออัดกันอยู่บนถนน Expressway แต่ทาง กสทช. ก็มีแผนที่

> “ในอนาคตรัฐบาลทั่วโลกอาจถูกขับไล่โดยโซเชียลมีเดีย คนจะเดินขบวนผ่านโซเชียลมีเดีย นี่คือเทรนด์ของโลกที่อาจเกิดขึ้น”

จะประมูลคลื่นความถี่ 5G ในอีก 2 ปีข้างหน้า ซึ่งเรามียุทธศาสตร์ที่จะทำให้เกิดการพัฒนา ส่งเสริมการแข่งขันเสรีอย่างเป็นธรรม กล่าวคือยิ่งมีโอเปอเรเตอร์จำนวนมากขึ้น เขาก็จะทะเลาะกันเพื่อลดราคา ถ้ามีโอเปอเรเตอร์จำนวนน้อยก็อาจโก่งราคาได้ การอนุญาตให้ใช้คลื่นความถี่จึงต้องมียุทธศาสตร์ที่ดี

การบริการโทรคมนาคมพื้นฐานอย่างทั่วถึงต้องเกิดขึ้น แม้แต่คนพิการก็ต้องได้รับบริการ ซึ่งวันนี้คนพิการก็เริ่มมีบทบาทต่อการพัฒนา นั่นเพราะว่าพวกเขามี Voice มากขึ้น ประชาชนทั่วไปก็มีเสียงมากขึ้น เนื่องจากประชาชนสามารถต่อสู้กับรัฐได้โดยผ่านโซเชียลมีเดีย ดูอย่างประธานาธิบดีเกาหลีใต้กับที่ปรึกษาโดนไล่ก็เพราะว่าโซเชียลมีเดีย ว่ากันว่าในอนาคตรัฐบาลทั่วโลกอาจถูกขับไล่โดยโซเชียลมีเดีย คนจะเดินขบวนผ่านโซเชียลมีเดีย นี่คือเทรนด์ของโลกที่อาจเกิดขึ้น

นอกจากนี้การคุ้มครองผู้บริโภค การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ล้วนมาจากโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ซึ่งก็คือ Digital Infrastructure การกำกับดูแลการแข่งขัน การกำกับดูแลการใช้การเชื่อมต่อโครงข่าย การกำกับดูแลอัตราค่าบริการ นับว่าเป็นรูปแบบของการทำให้ตลาดมีการแข่งขันกัน จึงต้องมีการเพิ่มจำนวนโอเปอเรเตอร์เข้าไป แต่อย่างไรก็ตาม การเพิ่มจำนวนเป็นไปได้ยากมากในอุตสาหกรรมโทรคมนาคม เพราะว่าอุตสาหกรรมโทรคมนาคมลงทุนมากจึงต้องใช้บริษัทขนาดใหญ่มาประมูลคลื่นความถี่ที่มีมูลค่านับแสนล้าน

ผมก็คิดว่าการบรรยายทั้งหมดคงจะช่วยให้ทุกคนเห็นภาพว่า Digital Economy มีบทบาทในการทำให้ประเทศของเรามีขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ในอนาคตอย่างไรบ้าง และสิ่งสำคัญที่เราต้องเร่งพัฒนาก็คือเรื่องโครงสร้างพื้นฐานที่ต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

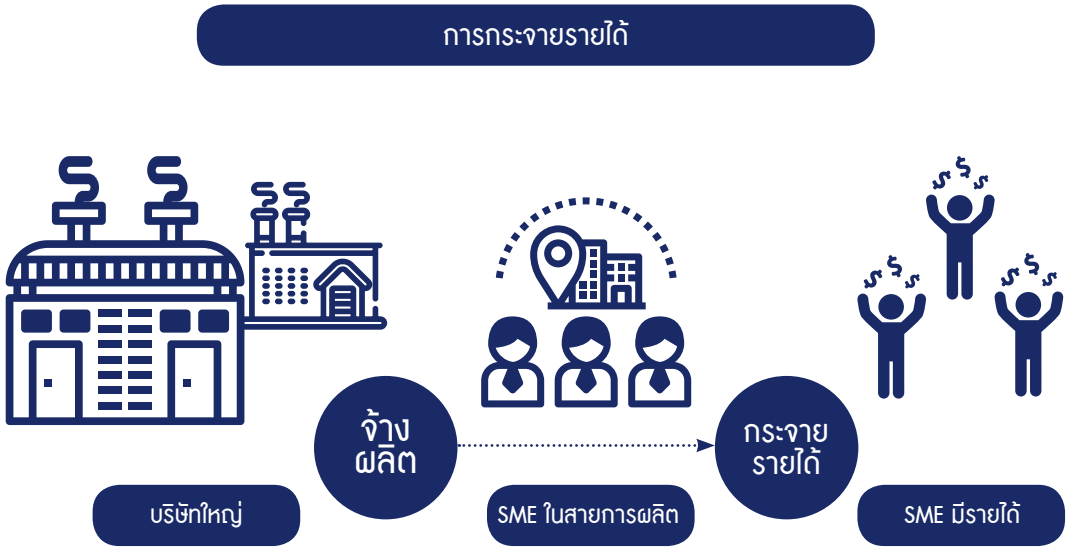
SME Local to Global การส่งเสริมไทยก้าวไกลสู่สากล

สาลินี วังตาล
บรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9 / 2560
วันที่ 19 กรกฎาคม 2560

ขอเริ่มกันที่ภาพรวมของ Small and Medium Enterprises (SME) กันก่อน ประเทศไทยเราเท่าที่มีการสำรวจ พบว่ามี SME อยู่ประมาณ 2.8 ล้านกิจการ แบ่งเป็นประเภทนิติบุคคลคือจดทะเบียนเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือเป็นบริษัทจำกัดอยู่ราว 650,000 ราย อีก 2.2 ล้านรายเป็นประเภทบุคคลธรรมดาและมีอีกประเภทที่เรียกว่าวิสาหกิจชุมชนอยู่ราว 70,000 กิจการ ต่อมาถึงปี 2559 ก็มีการทำการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติอีกแต่ยังมีตัวเลขที่ไม่ได้ประกาศออกมา คือ 3 ล้านราย โดยจำนวนเพิ่มขึ้นนั้นมาจากกลุ่มที่เรียกว่าวิสาหกิจชุมชนด้วยส่วนหนึ่ง

ภาพรวมของ SME ในเวลานี้นั้น จากประชากรทั้งหมด 67 ล้านคนมีถึง 11 ล้านคนที่เกี่ยวข้องกับ SME โดยมีสัดส่วนเป็นร้อยละ 42.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) ของประเทศ ซึ่งรัฐบาลอยากให้ขยับขึ้นเป็นร้อยละ 50 ให้ได้ เพราะเราติดอยู่ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางหรือ middle income trap มานานหลายปี ไม่สามารถขยับขึ้นเป็นกลุ่มประเทศรายได้สูง หรือ high income ได้ด้วยเหตุต่าง ๆ มากมายและเมื่อไปสำรวจ**ประเทศที่มีรายได้สูง เขาจะมีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน คือ**

ประชากรจำนวนมากไม่ได้เป็นลูกจ้าง แต่เป็นผู้ทำการค้าขายเองซึ่งเป็น SME และมีสัดส่วนที่เกินกว่าครึ่ง อย่างประเทศที่ Very high income แถบสแกนดิเนเวียนั้นมี SME อยู่เกือบร้อยละ 90 ของ GDP หรืออย่างเกาหลีใต้นั้นมี SME ราวร้อยละ 60 โดยแบรนด์ใหญ่ ๆ อย่างฮุนได ซัมซุง เขาจะจ้าง SME ในสายการผลิตของเขาเป็นคนทำ เขาไม่ได้ผลิตเองตั้งแต่ต้นจนจบแต่มีการจ้างให้ SME อีกต่อเพื่อช่วยกระจายรายได้ นี่คือสิ่งสำคัญที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลในกลุ่มประเทศแถบเอเชียให้ความสนใจมากเพราะเมื่อรายได้เริ่มกระจายออกไป ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจก็จะลดลง ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ก็จะลดลงด้วย ดังนั้นทุก ๆ ประเทศจึงยิ่งพยายามใส่ใจกับการดูแล SME มากขึ้น

ช่วงไม่กี่เดือนมานี้ มีคำว่า Micro SME เกิดขึ้นและกำลังเป็นที่กล่าวถึงอย่างมาก Micro SME คือขนาดจิ๋ว มีคนทำงานหรือลูกจ้างไม่เกิน 5 คน ซึ่งในประเทศไทยก็กระจายตัวอยู่เต็มไปหมด แทบจะสำรวจไม่ได้ว่ามีสักกี่รายอาจเป็นประเภทหาบเร่แผงลอยหรือที่เรียกกันว่า Food Truck ที่ไม่ได้จดทะเบียน และย้ายที่ไปเรื่อย ๆ รวมถึงรถขายกับข้าวตามหมู่บ้าน ตามตรอกซอกซอยนั้นก็เป็นประเภทหนึ่งของ Micro SME

ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่เกิดขึ้นไปไม่นานมานี้ ยังกล่าวถึงประเด็นเรื่องเกี่ยวกับ SME และการดูแล Micro SME และธุรกิจการเกษตร ซึ่งสิ่งเหล่านี้อย่างประเทศมาเลเซียเขามีความชัดเจน

ว่าใส่ใจกับเรื่องนี้มาก เขาถือว่าการดูแลคนเหล่านี้ให้ดี สามารถสร้างความสงบสุขในสังคมเขาได้ หากคนเหล่านี้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังไม่สะดวกไม่สบาย ช่องว่างทางสังคมนั้นจะห่างกันไปเรื่อย ๆ เขาจึงจำเป็นมากที่จะต้องทุ่มเททรัพยากรของเขาเพื่อมาดูแลคนเหล่านี้ด้วย ซึ่งในจุดนี้ก็น่าสนใจมากในประเทศไทย หากเราต้องการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การดูแลให้คนเล็ก ๆ เหล่านี้ขยับขึ้นมามีความเป็นอยู่ที่ดีได้ก็จะส่งผลในภาพรวมได้เช่นกัน

ทีนี้ก็มาเข้าเรื่องของเราคือ เรื่องการพาหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) สินค้าจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ขยับขึ้นไปเป็นสินค้าในระดับนานาชาติ คำว่า OTOP นี่เราได้ยินกันมานานแล้ว คือตัวสินค้าซึ่งอาจผลิตโดย SME ที่ผู้ประกอบการอาจจะเป็นวิสาหกิจชุมชนหรืออาจเป็น Micro SME ก็ได้ แล้วสินค้า OTOP ที่ชาวบ้านผลิตขึ้นมาเหล่านี้ ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมด ได้มีการนำมาจดทะเบียนต่าง ๆ เอาไว้ภายใต้การดูแลของกรมพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย

ในบรรดา OTOP ที่มีมากมายนั้น ยังมีการจัดระดับออกเป็น 5 ระดับ อย่างเกรดห้าดาวคือประเภทที่ตัวสินค้าคุณภาพดี มีแพ็กเกจจิ้งดีหมด เรียกได้ว่าคุณภาพระดับส่งออก ส่วนสี่ดาวคือคุณภาพใช้ได้ สามารถขายได้ในตลาดไทยหรือในตลาดเพื่อนบ้านได้แล้ว แต่ถ้าเป็นตลาดยุโรปหรือสหรัฐอเมริกาอาจจะต้องมีการปรับปรุงบางสิ่งบางอย่าง ส่วนกลุ่มหนึ่งดาว สองดาว สามดาวก็ลดหลั่นกันลงไป

หากถามว่าระดับต่าง ๆ นั้นมีการวัดอย่างไร สิ่งแรกคือความเข้มแข็งของชุมชน (Community Strength) เพราะวิสาหกิจชุมชนนั้นส่วนใหญ่จะผลิตโดยชุมชนก็ต้องมาดูว่าชุมชนนั้นเข้มแข็งหรือไม่ สิ่งที่สองเรื่องคุณภาพของสินค้า สิ่งที่สามดูเรื่องโอกาสในตลาด ถามว่าทำไมต้องมองเรื่องชุมชนเข้มแข็งเป็นส่วนสำคัญที่สุด เพราะว่าถึงแม้ว่าคุณภาพจะใช้ได้ แต่ถ้าชุมชนเขาทำแบบไม่จริงจัง ทำแบบพอลูกค้าชอบก็เลิกผลิตหรือไม่ก็ลดคุณภาพลง ไม่มีการควบคุมคุณภาพแบบนี้จะไปต่อลำบาก ส่วนเรื่องโอกาสในตลาดนั้น ขอยกตัวอย่าง

> **“หากเราต้องการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การดูแลให้คนเล็ก ๆ เหล่านี้ขยับขึ้นมามีความเป็นอยู่ที่ดีได้ก็จะส่งผลในภาพรวมได้เช่นกัน”**

“

สินค้าอาหารนั้น ถือเป็นจุดเด่นของประเทศไทย
ไม่ว่าจะผลิตจากที่ไหนก็อร่อยและขายได้เสมอ

”

เครื่องจักสานหรือผ้าทอต่าง ๆ ที่เห็นกันนั้นคุณภาพดีมาก ๆ แต่ทำไมถึงต้องเคี่ยวเข็ญ จัดงานการกุศล งานกาล่า หาคนช่วยซื้อ หามูลนิธิต่าง ๆ มาช่วยซื้อ เพราะไม่ใช่ว่าสินค้าคุณภาพไม่ดี แต่ยังหาจุดขายที่น่าสนใจไม่ได้จึงทำให้ไม่มีโอกาสในตลาดและยังไม่เป็นที่นิยม ส่วนใหญ่สินค้าที่ประสบปัญหานี้ไม่ใช่กลุ่มอาหาร (Non-food Items) เพราะสินค้าอาหารนั้น ถือเป็นจุดเด่นของประเทศไทย ไม่ว่าจะผลิตจากที่ไหนก็อร่อยและขายได้เสมอ

ในปัจจุบันเมื่อเราเริ่มดูแลพวกเขาเหล่านี้ เราจะต้องดูเรื่องโอกาสทางการตลาดให้ได้ก่อนว่าของที่ผลิตนี่ตลาดเขานิยมไหม หากตลาดในปัจจุบันชอบก็ต้องมาคำนึงถึงตลาดในอนาคตกันต่อว่ามันเป็นไปได้หรือไม่เพราะพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนไวมาก จากนั้นถึงมาดูที่กระบวนการผลิต ถ้าเห็นว่ามีแนวโน้มจะเป็นที่นิยมและตลาดต้องการสูงต่อไปในอนาคตได้แล้ว ต้องมาหาวิธีการในการผลิตออกมาให้ได้ในปริมาณมาก ๆ ยกตัวอย่างสินค้าตัวหนึ่งอย่างปลาส้ม ปลาส้มคือสินค้า OTOP ชนิดหนึ่งที่หาซื้อได้ยาก ซูเปอร์มาร์เก็ตก็ไม่ค่อยมีวางขาย ไม่ใช่เพราะเขาไม่มีกำลังการผลิต แต่เป็นเพราะอายุการเก็บรักษา (Shelf life) ของเขาสั้น ปลาส้มผลิตโดยการหมักในไหตามกรรมวิธีแบบชาวบ้าน โดยมีแหล่งผลิตอยู่ละแวกอยุธยา สระบุรี ลพบุรีเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นแหล่งปลาน้ำจืด เช่น ปลาตะเพียน แต่ของเหล่านี้คนรุ่นใหม่เขาไม่รับประทานกัน เห็นว่าก้างเยอะ ผู้ผลิตก็ไปคิดค้นหาวิธีทำให้ก้างนิ่มด้วยการแช่น้ำสับปะรดก่อนก็แก้ปัญหาได้ แต่เรื่อง Shelf life ก็ยังไม่ได้อยู่ดี ลองอัดใส่ตู้ Freezer ก็ยังไม่ได้ กระทั่งมีเจ้าหนึ่งที่สระบุรีคิดขึ้นมาได้โดยการทำเป็นพลาสติกแบบสุญญากาศเก็บไว้รับประทานได้เป็นเดือน ทำให้เขามีโอกาสทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น พอแก้ปัญหาเรื่องอายุการเก็บรักษาได้แล้ว หากจะขายได้นี่ต้องมีการรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) จึงจะวางจำหน่ายตาม Modern trade ได้ ให้เขามั่นใจว่ากินแล้วไม่ตาย อย่างปลาส้มก้างนุ่มก็ต้องส่งไปตรวจสอบที่แล็บแล้ว Certify มาว่าไร้สารปนเปื้อน ไม่มีเชื้อโรค หากจะไปขายในต่างประเทศก็ต้องผ่านการตรวจของประเทศนั้น ๆ ต่อไปอีก

สินค้าชุมชนอย่าง OTOP บางครั้งอาจยังไม่ได้ลงลึกไปถึง อย. แต่ก็ต้องมีข้อมูลโภชนาการเป็นตัวเลข 13 หลัก ที่แสดงว่าสินค้านั้นผ่านกระบวนการทางสาธารณสุขแล้ว มีความสะอาด โรงงานผลิตหรือสถานประกอบการถูกสุขอนามัย และต้องแสดงข้อมูลที่เรียกว่า ข้อมูลโภชนาการ (Nutrition fact) เช่น ถ้าเป็นกาแฟทุเรียน จะต้องบอกว่า ประกอบด้วยคาเฟอีนกี่เปอร์เซ็นต์ ประกอบด้วยทุเรียนซึ่งเป็นคาร์โบไฮเดรตเท่าไร ไขมันเท่าไร ถ้าเป็นปลาส้มที่กล่าวไปนั้นอาจไม่ต้องให้ข้อมูลโภชนาการถึงขนาดนั้น แต่อย่างน้อยก็ควรผ่านการตรวจสอบว่าสะอาด ไม่มีสารปนเปื้อนซึ่งในเรื่องนี้มีการใช้ห้องแล็บของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มาตรวจสอบรับรอง ในส่วนของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) กับกระทรวงการคลังก็มีการจัดตั้งบริษัทเซ็นทรัลแล็บ (Central Lab) เพื่อคอยทำหน้าที่วิเคราะห์ความสะอาดของอาหารเหล่านี้เพื่อรับรองมาตรฐาน

นอกจากสินค้าประเภทอาหาร สินค้าอีกประเภทที่เป็นดาวเด่น โดยเฉพาะในต่างประเทศคือผลิตภัณฑ์สปา ซึ่งมีความพยายามส่งเสริมกันมาก ซึ่งอยู่ในกลุ่มสินค้าประเภทเครื่องสำอางที่ต้องมีการรับรองเพราะต้องใช้กับผิวหนังร่างกาย ส่วนกลุ่มสินค้าแฟชั่นไลฟ์สไตล์ อาจไม่ต้องมีการรับรองทางวิทยาศาสตร์แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้ขายได้นั้นไม่ใช่ความสวยเพียงอย่างเดียว ต้องมีความสะดวกในการใช้ มีฟังก์ชันต่าง ๆ ที่ตอบสนองการใช้งานของผู้ใช้ กระเป๋าสตรีทุกวันนี้นอกจากจะต้องมีช่องใส่เหรียญ ช่องใส่กุญแจรถ ก็อาจจะต้องมีช่องใส่สมาร์ทโฟน เพราะทุกคนที่จ่ายเงินซื้อสินค้านั้น ดูเรื่อง Functional use เหล่านี้ทั้งหมด ผู้ประกอบการไทยต้องเร่งปรับปรุงโดยเร็ว หากจะให้สินค้าเราโกอินเตอร์ได้ ต้องปรับปรุงโดยรวดเร็ว

อีกส่วนหนึ่งคือแพ็คเกจจิ้ง มีสินค้าจำนวนไม่น้อยที่ทุกอย่างดีหมด แต่มีปัญหาเรื่องแพ็คเกจจิ้ง อย่างเช่นแชมพูของ OTOP ซึ่งคุณภาพดีมากแต่แพ็กเกจจิ้งยังไม่ดีเท่าที่ควร แทนที่จะเป็นขวดบีบแบบเก่าที่ใช้งานยาก ใช้ไม่กี่ครั้งขวดก็จะบี้แบน อาจจะลองเปลี่ยนมาเป็นขวดปั๊มก็จะช่วยให้ใช้งานได้ง่ายขึ้น น่าซื้อมากขึ้น เป็นต้น ทำให้มีแพ็คเกจจิ้งที่ใช้งานง่าย สวยงามขึ้น และไม่เพิ่มต้นทุนมากจนเกินไป

สสว. ได้ทำการสำรวจความชอบของผู้บริโภคที่เป็น office worker ในเมืองว่า ในกรณีของอาหารของ SME นั้น หากจะตัดสินใจซื้อ เขาให้ความสำคัญกับอะไรบ้าง หนึ่ง รสชาติ รสชาติที่อร่อย สองคือตัดสินที่มาตรฐาน ต้องได้รับการรับรองชัดเจนว่าถูกสุขอนามัย มีข้อมูลโภชนาการ และสามคือแพ็กเกจจิ้ง ควรมีความสวยงาม สังเกตได้ว่าเขาไม่ได้พูดเรื่องราคา เพราะนับเป็นปัจจัยท้าย ๆ ถ้าเขาชอบสามสิ่งนี้เขาจะซื้อ และเขาทราบดีว่าสินค้า SME ที่ว่านั้น อาจจะแพงกว่าแบบ mass อยู่บ้างเพราะไม่ได้ผลิตคราวละมาก ๆ แต่เรื่อง

“

สินค้าอีกประเภทที่เป็นดาวเด่น โดยเฉพาะในต่างประเทศคือ ผลิตภัณฑ์สปา

”

รสชาติต้องอร่อยถูกใจและความสะอาดต้องผ่านการรับรองได้

สำหรับเครื่องสำอาง เราทำวิจัยด้านการตลาดด้วยเช่นกัน ซึ่งอันดับหนึ่งก็คือเรื่องคุณภาพ ต้องตรงกับที่โฆษณาไว้ไม่กล่าวเกินจริง สองคือแพ็กเกจจิ้งเมื่อหยิบออกมาจากกระเป๋าและจะต้องเสริมบุคลิกภาพได้ สามคือเรื่องราคา และเครื่องสำอางนั้นมีรายละเอียดมากขึ้นอีกคือแบ่งออกไปตามช่วงวัย คนที่กล้าใช้ของใหม่ คือ วัยรุ่น ถ้าวัยกลางคนขึ้นไปคนทำงานจะไม่กล้าใช้ของใหม่กับผิวหน้า ส่วนผู้ใช้ในกลุ่มสูงวัยนั้นส่วนมากมักจะชอบใช้ของเดิม ๆ ที่ใช้มานานแล้ว ไม่นิยมทดลองใช้แบรนด์ใหม่ ๆ เท่าใดนัก

วิธีการขยายช่องทางการขายสินค้า OTOP หากจะมุ่งเรื่องการโกอินเตอร์ เราจะมองช่องทางแรกคือการออกงาน Exhibition ซึ่งเวลาเราพาออกไปครั้งหนึ่ง 40 - 50 รายนั้นมีความยุ่งยากมากเพราะเราต้องมีสินค้าติดไปด้วยเผื่อว่ามีโอกาสขายได้ทำให้ต้องผ่านระบบศุลกากรอีกหลายขั้นตอน อย่างที่ Hong Kong Trade ที่เราไปเซ็น MoU กับเขาเพราะเขามีศักยภาพสูงมากให้มาจับกลุ่มสินค้า มาโชว์ มา Matching มี Exhibition hall ขนาดใหญ่มาก เวลาจัดงานครั้งหนึ่งจะแบ่งสินค้าออกเป็น section ต่าง ๆ ซึ่งรายนี้จะชวนเชิญผู้ซื้อที่เป็นผู้ค้าส่ง / ผู้ค้าปลีกจากต่างประเทศเข้ามาชมสินค้า ทั้งจากตลาด EU ทั้งตลาดสหรัฐอเมริกาและตลาดอื่น ๆ ที่มีกำลังซื้อสูงทั้งนั้น โดยในงานนี้เราไม่ต้องขนสินค้าไปครั้งละมาก ๆ แล้ว เพราะเขาได้นำระบบ QR Code มาใช้ซึ่งถ้านักลงทุน หรือผู้ค้าส่งรายใดสนใจก็ใช้สมาร์ทโฟนส่องที่ QR Code จะเห็นรายละเอียดของสินค้าทั้งหมด สามารถติดต่อกันผ่านทางอีเมลหรือทางอื่น ๆ ต่อไปได้ ไม่จำเป็นต้องขนสินค้าไปเป็นจำนวนมากเหมือนแต่ก่อนแล้ว โดยเฉพาะถ้าซื้อขายกันแบบ Business-to-Business หรือ B2B ที่ส่วนมากยังไม่ตกลงกันในทันที ต้องมีการจับคู่ทางธุรกิจกันเสียก่อน

เราเคยไปออกงานที่ประเทศศรีลังกา ที่นั่นชอบ

ครีมสปาของไทยมากถือเป็นสินค้าที่ขายดีที่สุด แต่ความต้องการต้องตลาดแต่ละแห่งนั้นก็แตกต่างกัน อย่างในอินเดียชอบแบบที่มี Whitening ที่สุด ซึ่งไม่สามารถขายได้ในตลาดญี่ปุ่นหรือตลาดเกาหลีหรือตลาดจีนหรือแม้กระทั่งตลาดยุโรป อย่างที่ประเทศโอมานนี่ชอบกลิ่นพวกไม้กฤษณาอย่างมาก ทั้ง ๆ ที่พวกเราได้กลิ่นแล้วเวียนหัว แต่อย่างในจีนจะชอบคล้าย ๆ คนไทย เช่น กลิ่นแบบตะไคร้ พิมเสน ฉะนั้นหากจะไปออก Exhibition ควรสำรวจรสนิยมความชอบพื้นที่นั้น ๆ เสียก่อน

คนจีนอาจชอบสีชมพู สีแดง ส่วนโซนตะวันออกกลางต้องสีแสบ ๆ เขาจะชอบมาก แต่ถ้าคุณเอาสีที่เกินกว่าสีฟ้าไปขายที่ญี่ปุ่นคุณจะขายไม่ได้ อย่างผ้าไหมไทยที่ญี่ปุ่นชอบมาก แต่เขาไม่ซื้อเพราะสีสันนั้นไม่เข้ากันกับเขา อย่างแบรนด์เครื่องประดับไทยแพนดอร่า (Pandora) ที่ผลิตออกมาแล้วได้รับความนิยมมาก มั่นใจในคุณภาพมาก เป็นกลุ่มเด็กสตาร์ทอัพที่รวมตัวกันทำขึ้น เมื่อเอาไปที่ญี่ปุ่นกลับไม่ได้รับความสนใจเลย เขารู้สึกเฉย ๆ แต่ที่เขาสนใจคือ เครื่องแกง ที่ขายดิบขายดีเป็นเทน้ำเทท่า เรื่องแบบนี้ต้องวิเคราะห์กันให้ดีจะได้ไม่เสียเวลา เสียเงิน เสียโอกาส

อีกช่องทางหนึ่งคือขายสินค้าออนไลน์ ในช่องทางนี้การซื้อขายโดยส่วนมากจะเป็นแบบ Business-to-Customer หรือ B2C เป็นหลัก สั่งซื้อแล้วจัดส่งแบบขายปลีก ซึ่งจุดอ่อนก็คือค่าขนส่งของบ้านเรานั้นมีราคาสูง ซึ่งการค้าขายแบบออนไลน์นั้นนอกเหนือจากทำให้ตัวสินค้ามีมาตรฐานแล้ว ยังต้องแก้ไขในเรื่องโลจิสติกส์อีก SME ในที่ห่างไกลก็เข้าถึงไปรษณีย์ได้ยาก นอกจากต้องเสียค่าส่งแล้วยังต้องเสียค่ารถเพื่อไปที่ไปรษณีย์อีกต่อหนึ่ง ซึ่งหากจัดการไม่ได้อาจลองเปิดโอกาสให้ทางเอกชนดูบ้างไหม สมมติว่า SME ขายของได้ก็เอาของไปส่งไว้ที่ 7-11 ใกล้บ้านตัวเอง จากนั้นผู้ซื้อก็มารับที่ 7-11 ที่ใกล้ที่สุดของผู้ซื้อ เป็นต้น นี่ยกตัวอย่างให้เป็นรูปแบบคร่าว ๆ เท่านั้น ดังนั้น ขอให้เข้าใจว่า SME ขายของออนไลน์นั้นไม่ง่ายอย่างที่คิด โดยเฉพาะถ้าไปต่างประเทศต้องส่งทางเรือหรือทางเครื่องบิน หรืออย่างน้อยในประเทศใกล้เคียง CLMV อาจเป็นการบรรทุกรถ ซึ่งมีตู้คอนเทนเนอร์แต่ SME เราขายของแบบ small lot เขาก็ไม่สามารถแบกรับค่าใช้จ่ายไหว

> **“หากจะไปออก Exhibition ควรสำรวจรสนิยมความชอบพื้นที่นั้น ๆ เสียก่อน”**

ส่วนงานเอกสาร หากพูดถึงวิสาหกิจชุมชน อย่าง SME หรือกิจการเล็ก ๆ แบบ Micro SME ที่มีคนเพียง 5 คน แบ่งไปผลิต 2 คน ไปขายอีก 3 คน แล้วจะให้ใครมาทำ shipping documents ในขณะเดียวกันการค้าขายของ SME จะให้ใช้ outsource มาก คงเป็นไปไม่ได้ จะไปจ้างพนักงานบัญชีมาหนึ่งคนเพื่อมาทำธุรกรรม ทำ paper work ให้ OTOP ให้ SME นั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะวิสาหกิจชุมชนจะต้องทำตัวให้เบาที่สุด ควรจะมีคนให้น้อยที่สุด อาจต้องผลิตเองขายเอง และพยายามอย่ามีแบ็คออฟฟิศ หากมีก็จ้างเขาเอา ห้ามทำเองเด็ดขาด ถ้าทำเองแล้ว fixed cost มันจะกินต้นทุน เพราะการผลิตของ SME สู้ระบบใหญ่ไม่ได้อยู่แล้ว เนื่องจากในการผลิตไม่มี Economy of scale ทำให้ SME ต้องพยายามลด fixed cost ที่เรียกว่า administrative cost ลงให้น้อยที่สุด ซึ่งง่ายที่สุดคือวิธี outsource แต่ก็ไม่ง่ายเพราะว่าไม่ tailor-made บริการที่เขามีให้ก็มักจะเหมือนกันไปหมดทุก ๆ กิจการ ดังนั้น **เจ้าของวิสาหกิจชุมชนที่ต้องการจะโตถึงขั้นขายสินค้าสู่ต่างประเทศได้นั้น จะต้องเปิดใจว่าหากจะขายของได้นั้น ต้องมีการเตรียมตัวเรื่องเอกสารอย่างไร รวมถึงการเงินของบริษัทจะต้องเป็นอย่างไร**

เกณฑ์การจัดระดับสินค้า OTOP

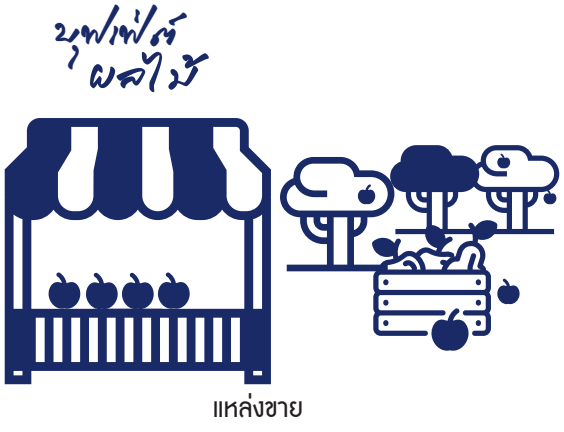

ขออนุญาตพูดเลยไปนิดหนึ่ง ถึงเรื่องการให้ความรู้ด้านการตลาดแก่ SME ให้เข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer behaviour) ให้มากที่สุด ถ้าปัจจุบันยกตัวอย่าง หมูยอที่อุบลราชธานี โดยส่วนมากคนจะได้รับประทานเพราะไปสั่งเอาตามร้านอาหาร ไม่ค่อยมีคนอยากซื้อของเขาโดยตรง เนื่องจากแท่งมันใหญ่มากและราคาตั้ง 400 บาท และคนเราเดี๋ยวนี้ไม่ได้อยู่บ้านกันหลายคนเหมือนแต่ก่อนแล้วไม่มีใครช่วยกินให้หมดได้ทัน และที่แย่กว่านั้นคือเขาห่อด้วยใบตอง ทำให้เกิดความยุ่งยาก เลอะเทอะเปรอะเปื้อนเวลาจะรับประทาน

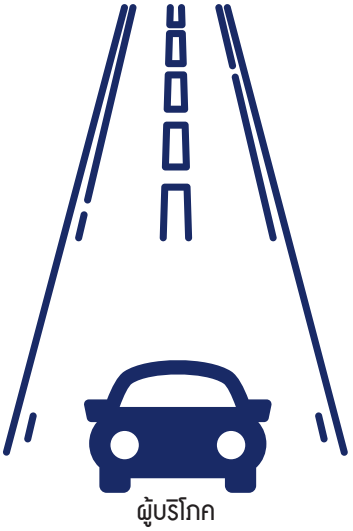
ในจุดนี้เมื่อเห็นว่าเขามีสินค้าที่คุณภาพดีในแง่รสชาติแล้ว เราก็ไม่อยากปล่อยให้เขาอยู่แบบนี้ไปตลอด ก็ต้องแนะนำเรื่องการตลาดให้เขา โดยให้แบ่งให้ชิ้นใหญ่ห่อใบตองไว้ส่งขายตามร้านอาหารต่อไป และแนะนำให้เพิ่มการขายปลีกสำหรับวางขายตามร้านสะดวกซื้อหรือตามออนไลน์ โดยมีโจทย์ข้อหนึ่งคือ Shelf life ต้องได้เพราะต้องเดินทาง โจทย์ที่สองคือต้องย่อขนาดลงเหมือนแหนมเหมือนไส้กรอกชิ้นหนึ่งหรือแบ่งเป็นท่อนเล็ก ๆ และมีซีลของแต่ละท่อน เวลาซื้อมาหนึ่งห่อสามารถแกะกินได้ครั้งละชิ้น ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำไปใช้กับกุนเชียงที่ชิ้นใหญ่มากและไม่เข้ากับพฤติกรรมของผู้บริโภคปัจจุบันด้วยก็ได้เช่นกัน ซึ่งหน่วยงานของรัฐก็พยายามเอาความคิดแบบนี้ส่งไปถึงผู้ผลิตที่อยู่ตามชุมชนให้ทั่วถึงที่สุด

> “เรื่องการให้ความรู้ด้านการตลาดแก่ SME ให้เข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer behaviour) ให้มากที่สุด”

Quick Win 1

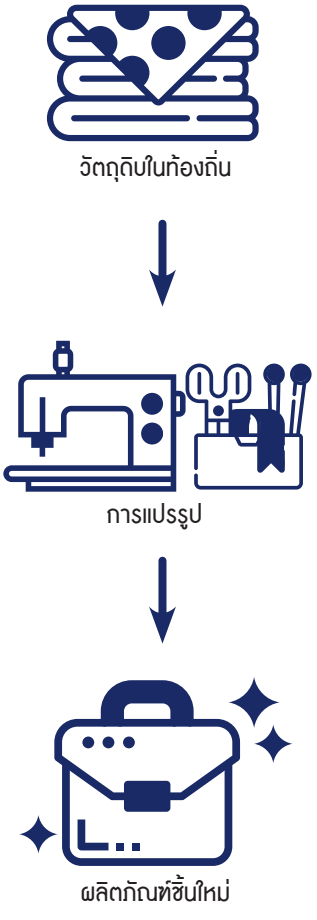

พาคนซื้อไปที่แหล่งขาย
เช่น จัดการท่องเที่ยว

คราวนี้มาดูสิ่งที่เราเรียกว่า Quick Win สำหรับสินค้า OTOP ง่ายที่สุดคือพาคนซื้อไปที่แหล่งขาย วิธีหนึ่งคือการท่องเที่ยว วิธีที่ดีที่สุดคือเอาคนซื้อมาหาสินค้า ที่ญี่ปุ่นใช้โมเดลนี้มาระยะหนึ่งแล้ว อย่างที่ฮอกไกโดเขาไม่ได้โปรโมทช็อกโกแลต แต่เขาโปรโมทสถานที่ท่องเที่ยวแทนว่ามีสวนลาเวนเดอร์ที่สวยงาม นักท่องเที่ยวก็สนใจไปเที่ยวมากขึ้น เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแล้วเห็นสินค้าที่น่าสนใจก็ซื้อกลับไป ผู้ซื้อประเภทนี้เมื่อไปถึงแล้วเขาจะไม่เลือกมาก ไม่เปรียบเทียบมาก อย่างการซื้อสินค้าที่ซูเปอร์มาร์เก็ต หากเราสามารถจัดร้านให้ดูดีน่าสนใจตามสถานที่ท่องเที่ยวก็จะดึงดูดลูกค้าและจำหน่ายสินค้าได้ง่ายขึ้น

Quick Win 2

นำวัตถุดิบที่มีอยู่มาแปรรูป เพื่อให้เป็นสินค้าใหม่

วิธีที่สอง เมื่อทำให้สถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่นิยมแล้ว การนำของมาขายต้องมีการคัดสรรสินค้าด้วย อย่าให้เห็นว่ามาแล้วจะขายท่าเดียว ถ้านักท่องเที่ยวไปถึงอุบลราชธานี แล้วจะขายผ้าขาวม้าให้อย่างเดียวก็ดูไม่น่าเลือกซื้อหรือถ้าซื้อก็อาจจะซื้อหนึ่งผืน แต่ถ้ารู้จักนำผ้าขาวม้าไปทำเป็นผ้าพันคอหรือเอาบางส่วนมาตกแต่งเป็นลวดลายบนกระเป๋าก็จะช่วยให้ขายสินค้าได้มากขึ้น

Quick Win 3

วิธีที่สาม อาจจะไม่ค่อยเกี่ยวกับ OTOP เท่าไร แต่ SME ของไทยร้อยละ 80 อยู่ในภาคการค้าและบริการ ดังนั้น ตัวนี้คือจุดแข็งที่แท้จริงของประเทศไทยสำหรับภาคบริการนั้น จะนำบริการไปขายอย่างไร ทุกวันนี้เวลาสภาพัฒน์ฯ คิด GDP ของประเทศ เขาเรียกการท่องเที่ยวว่าการส่งออกบริการ ที่ GDP ของเราเพิ่มขึ้นมาเป็นร้อยละ 3.2 หรือ 3.5 นั้น หากดูที่ไส้ในจะมีการส่งออกบริการเข้ามาอยู่ด้วย โดยเฉพาะบริการที่เกี่ยวกับ Health Care เห็นได้ตั้งแต่โรงพยาบาลไปเปิดสาขาไปจนถึงคลินิกเสริมความงาม ตลอดจนร้านเสริมสวย ซึ่งข้างในจะมีช่างเป็นคนไทยอยู่จำนวนไม่น้อย นี่คือการส่งออกบริการ เช่นเดียวกับสปานวดของไทยที่ไปตั้งอยู่ในยุโรป โดยเฉพาะสปาแบบหรู ๆ แพง ๆ ที่ทางยุโรปมาจ้างให้คนไทยไปออกแบบจัดทำสปาให้และส่งหมอนวดแผนไทยไปอยู่ ซึ่งในจุดนี้ ถ้ามีทูตพาณิชย์ในประเทศนั้น ๆ เจรจาเรื่อง Work Permit ให้สามารถไปได้อย่างถูกต้องจะดีมาก เพราะไทยเราจะได้สามารถส่งออกบริการที่เป็นระดับ Supervisor ไปทำงานได้อย่างสะดวก อีกทั้งยังช่วยหลีกเลี่ยงกรณีค้ามนุษย์หรือหลบหนีเข้าเมืองอีกทางหนึ่ง ซึ่งนอกจากสปาก็ยังมี Franchise แบบ Edutainment ซึ่งขายดีมากที่โอมานสำหรับสอนเด็กก่อนวัยเรียน ที่ธุรกิจที่ขาย License ให้ผู้ประกอบการที่สนใจ จากนั้นก็จะมีการส่งคุณครูคนไทยไปอบรมการสอนแก่คุณครูชาวโอมาน นี่คือการนำเงินเข้าประเทศแบบ Value added เต็มร้อย สูงกว่าที่โตโยต้าจะส่งรถโตโยต้าคัมรี่มาประกอบในประเทศไทยแล้วส่งออกไปขายอีก ถือเป็นสิ่งที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจไทยอย่างมาก

การเป็นผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ

หม่อมหลวงพัชรภากร เทวกุล
บรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9 / 2560
วันที่ 31 กรกฎาคม 2560

ขอเรียนว่าสาระสำคัญของการบรรยายครั้งนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของการชี้แจงให้ความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลใด ๆ แต่เป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนมุมมองความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของบทบาทของผู้นำในภาครัฐในบริบทความสัมพันธ์กับผู้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการทำงานของคุณที่มีความต้องการ ความคาดหวัง มุมมองความคิดแตกต่างหลากหลายกันไป กับอีกด้านหนึ่งเป็นเรื่องของบทบาทในการเป็นผู้นำในภาครัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามเส้นทางอาชีพราชการ ตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบเมื่อคุณเติบโตก้าวหน้าขึ้น

ขอเริ่มต้นด้วยการบอกเล่าเรื่องราวจากประสบการณ์ของตนเองที่คิดว่าน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงบริบทความแตกต่างหลากหลายของผู้คน ประมาณ 4-5 เรื่อง เพื่อให้ได้ใช้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

เรื่องแรก เมื่อหลายปีก่อนผมได้รับการแต่งตั้งให้ไปเป็นหัวหน้าสำนักงานผู้ดูแลนักเรียนในต่างประเทศ ภารกิจของสำนักงานคือการดูแลนักเรียนทุนของรัฐบาลและข้าราชการลาศึกษา ผู้ซึ่งเราต่างคาดหวังให้พวกเขาเติบโตก้าวหน้าขึ้นไปเป็นกำลังสำคัญของภาครัฐในอนาคตอันใกล้

วันหนึ่งลูกจ้างท้องถิ่นคนหนึ่งเดินหน้าตาไม่ดีเข้ามาขอคุยกับผม เธอเพิ่งจะโดนข้าราชการลาศึกษาที่ได้รับทุนของรัฐบาลตามความต้องการของส่วนราชการหนึ่งด่าว่าด้วยถ้อยคำที่ไม่สุภาพ เนื่องจากเธอไม่ยอมทำตามคำขอให้หลีกเลี่ยงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของนักเรียนทุนของรัฐบาลในต่างประเทศ เธอเล่าว่าได้คุยกับข้าราชการผู้นี้นานมาก และเธอได้ถูกหว่านล้อมให้แก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลบางอย่างที่จะมีผลกระทบต่อสถานะของข้าราชการลาศึกษาผู้นี้ แต่เธอแจ้งว่าไม่สามารถดำเนินการตามคำร้องขอนั้นได้ ซึ่งทำให้เธอถูกต่อว่าประชดประชันอย่างแรง และประโยคสุดท้ายที่ข้าราชการผู้นี้พูดคือ “คุยกันมาตั้งนาน ดิฉันไม่แน่ใจว่านี่กำลังพูดกับคนหรือพูดกับส้วมอยู่” ก่อนจะวางสายไป

ผมขอให้นำแฟ้ม ชื่อ สังกัด และเบอร์โทรศัพท์ติดต่อของข้าราชการผู้นี้มาให้แก่ผม โดยบอกว่าจะเอาเรื่องแต่เธอกลับบอกว่า ไม่เป็นไร สำหรับเธอเพียงแค่เธอ

ได้ระบายและผมรับฟังอย่างเข้าใจ เธอก็สบายใจแล้ว และที่สำคัญ สำนักงานก็ไม่ได้ยอมทำอะไรให้เกิดความไม่ถูกต้องขึ้น มีเพียงข้อเดียวที่เธอรู้สึกเป็นห่วงก็คือ ในอนาคตหากข้าราชการผู้นี้ได้กลับไปทำงานแล้วเติบโตเป็นระดับผู้นำภาครัฐ เธอจะคิดจะปฏิบัติกับลูกน้อง ต่อเพื่อนร่วมงาน หรือประชาชนผู้รับบริการอย่างไร ว่าแล้วเธอก็ยิ้มและขอตัวกลับไปปฏิบัติงานต่อ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ผมชอบที่จะเล่าเมื่อมีโอกาสไปบรรยายในเวทีต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังได้คิดได้อภิปรายกันในประเด็นที่ว่า **กระบวนการสร้างและพัฒนาคน การสรรหาบุคคลเข้ารับราชการหรือเพื่อให้ไปดำรงตำแหน่งระดับต่าง ๆ บางที เรามักจะยกย่อง เชิดชูเพียงคุณค่าภายนอก นั่นคือปริญญา วุฒิการศึกษา แต่คุณค่าความดีงามที่อยู่ภายในใจจะทำอย่างไรเราจึงเห็นและสร้างให้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนทำงานในภาครัฐได้**

เรื่องที่สอง ครั้งหนึ่งผมได้รับเชิญให้ไปบรรยายที่มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในหัวข้อเรื่องทิศทางการบริหารทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ ผู้ฟังคือน้องนิสิตชั้นปีสี่ที่กำลังจะจบการศึกษา ผมเริ่มต้นบรรยายด้วยคำถามว่าพวกเขาที่นั่งอยู่ในห้องบรรยายนี้มีใครคิดว่าเมื่อจบการศึกษาในระดับที่ต้องการแล้ว อยากจะเข้ารับราชการบ้างขอให้ยกมือ คำตอบที่ได้คือความเงียบ ผมเปลี่ยนคำถามใหม่ถามว่ามีใครในห้องนี้ที่มีเพื่อนหรือญาติพี่น้องที่คิดอยากรับราชการเมื่อสำเร็จการศึกษาบ้างก็มีผู้ยกมือขึ้น 3 คน ถึงตอนนั้นผมจึงพูดว่าขอพักบทบาทผู้บรรยายในหัวข้อที่เตรียมไว้สักครู่เพื่อขอความรู้จากพวกเขา ผมถามพวกเขาว่าทำไมพวกเขาถึงไม่คิดอยากรับราชการ ความเงียบเกิดขึ้นชั่วครู่ก่อนที่จะมีผู้หนึ่งยกมือขึ้น ตอบว่า “เพราะมันไม่เท่” ซึ่งเรียกเสียงเฮฮาขึ้นมาได้ก่อนที่จะมีคำตอบอื่น ๆ ที่ล้วนชวนให้ครุ่นคิด

พวกเขาสะท้อนมุมมองความคิดออกมากันว่า ชีวิตราชการนั้นยาวนานเกินไปสำหรับพวกเขา พวกเขาอยากมองเห็นตนเองประสบความสำเร็จโดยเร็วภายในช่วงระยะเวลา 10 ปีไม่เกิน 15 ปีของการทำงาน พวกเขาต้องการงานที่ท้าทายไม่ใช่งานที่ต้องทำตามกฎ ระเบียบ ต้องการใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่ ต้องการการยอมรับ ยกย่องและรางวัลจากผลสำเร็จของงานที่เขาทำในทันที พวกเขาอยากมีผู้นำ มีเพื่อนร่วมงานที่ทันสมัยที่เป็นตัวแบบชีวิตให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ในทุกวัน ในมุมมองของค่าตอบแทนจากการทำงาน พวกเขาอยากได้ชีวิตที่สมดุล สามารถพึ่งพาตนตนเองได้เร็วโดยไม่ต้องเบียดเบียนค่าใช้จ่ายจากครอบครัว ซึ่งในความคิดของพวกเขานั้นเมื่อเปรียบเทียบกับงานภาคเอกชนหรือการได้เป็นเจ้าของกิจการเอง งานราชการมีลักษณะตรงข้ามกับที่เขาคาดหวังโดยสิ้นเชิง ซึ่งดูเหมือนว่าโครงสร้าง ระบบ ตลอดจนคุณค่า วัฒนธรรมการบริหารทรัพยากรบุคคล

ในภาครัฐ ณ ปัจจุบัน จะดูเหมือนไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ความคาดหวังของพวกเขาได้จริง ๆ ผมยกตัวอย่างในขณะที่พวกเขาคาดหวังเงินเดือนค่าตอบแทนที่สามารถทำให้เขามีบ้าน มีรถ หรือมีรูปแบบการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ได้อย่างทัดเทียมกับการทำงานภาคส่วนอื่น ๆ แต่ปรากฏว่าโครงสร้างเงินเดือนค่าตอบแทนของเรายังคงถูกวางอยู่บนปรัชญาแบบ “เป็นผู้น้อยคอยก้มประนมกร ลำบากก่อนค่อยสบายเมื่อปลายมือ” เราค่อย ๆ ทำงานตามสั่งแล้วค่อยไปสบาย ไปรับบำนาญ บำเหน็จสุดท้ายมีเงินใช้สอยยามเมื่อเกษียณอายุราชการ พวกเขาไม่คิดเช่นนั้น พวกเขาไม่ต้องการรอเกษียณ พวกเขาไม่ต้องการรอสบายเมื่ออายุ 60 ปี สำหรับความคิดของพวกเขา 40 ปีก็อายุมากเกินวัยที่ควรจะมีอะไรเป็นของตนเอง ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว หรือในขณะที่คนในวัยเราคิดว่างานคือความมั่นคง คนเปลี่ยนงานบ่อยแสดงว่ามีปัญหา แต่คนรุ่นเขากลับคิดว่าคนเราต้องแสวงหาความท้าทาย หาสิ่งที่ตอบโจทย์ชีวิต สนุกกับการเปลี่ยนแปลงและมีข้อคำถามกลับมาถึงการออกแบบระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐว่าทำไมต้องออกแบบงานเพื่อให้คนทำงานแบบ “เช้าชาม เย็นชาม” ได้ ทำไมไม่ออกแบบงานและค่าตอบแทนการทำงานสำหรับคนที่อยากทำงานให้ประสบความสำเร็จและมีคุณค่าทั้งตนเองและงานในระยะเวลาสั้น ๆ ไม่เกิน 4-5 ปี

เรื่องที่สาม ผมเคยได้รับเชิญให้ขึ้นเวทีอภิปรายกับที่ปรึกษาอาวุโสด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลและผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานในภาคเอกชน ในหัวข้อ แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ผู้ที่เป็นที่ปรึกษาอาวุโสเริ่มต้นการอภิปรายว่า จากประสบการณ์ที่ท่านเคยเป็นที่ปรึกษาให้แก่หน่วยงานราชการมาเป็นเวลาหลายสิบปี ทำให้สรุปความคิดของท่านได้ว่าข้าราชการไทยนั้นส่วนใหญ่จะรู้ลึก แต่โง่กว้าง การคิดจดจ่ออยู่แต่เรื่องของกฎ ระเบียบ กลายเป็นกรอบที่ปิดกั้นให้ก้าวไปไม่ทันโลกที่เปลี่ยนแปลง และท่านคาดหวังให้ระบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของภาครัฐปรับปรุงเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การทำงานของข้าราชการไทยให้ทันสมัย รู้รอบ รู้เท่าทันมากกว่านี้ หยุดการติดกรอบกฎ ระเบียบที่ไม่ทันสมัย ผู้อภิปรายท่านที่สองที่เป็นผู้บริหารจากภาคเอกชนที่เป็นบริษัทใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในระดับโลกเสริมเติมว่า ถ้าเทียบกันระหว่างคุณวุฒิ วัยวุฒิ ประสบการณ์ต่าง ๆ แล้ว คนในภาครัฐมีคุณลักษณะเหนือกว่าคนในบริษัทเขามาก กฎ ระเบียบด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลก็ไม่ได้ย่ำแย่ มีหลักการเหตุผลที่ชัดเจนเข้าใจได้ แต่ในมุมมองของเขาสิ่งที่ทำให้เกิดความต่าง ที่หน่วยงานในภาครัฐส่วนใหญ่ที่เขาสัมผัส ไม่มี และทำให้หน่วยงานต้องย่ำอยู่กับที่ ในขณะที่บริษัทของเขาชนะ เติบโต ก้าวหน้า และพร้อมที่จะเผชิญความท้าทาย การเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ได้ นั่นคือสิ่งที่เขาเรียกว่า Performance Culture หรือวัฒนธรรมการทำงานที่เป็นตัวสร้างความต่าง

นั่นคือมุมมองของผู้บริหารและที่ปรึกษาด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลที่มีต่อบุคลากร ต่อระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลของภาครัฐ คุณฟังแล้วคิดเห็นกันอย่างไร

เรื่องสุดท้ายที่อยากจะเล่าให้ฟัง สำนักงาน ก.พ. เคยทำการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะทางการบริหารของข้าราชการที่เข้าอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง หรือ นบส. ที่ดำรงตำแหน่งประเภทอำนวยการย้อนหลังไป 10 ปี จากการให้ประเมินตัวเองจากการทำแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เราพบว่า ข้าราชการส่วนใหญ่หย่อนสมรรถนะหรือคุณลักษณะในเรื่องของ (1) การตัดสินใจ (2) การประสาน บูรณาการการทำงาน (3) การสื่อสาร (4) การยืดหยุ่นปรับตัว และ (5) จิตสาธารณะ กลุ่มที่เราศึกษาได้คะแนนต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรจะเป็นทั้ง 5 ด้าน จากนั้นเราตามไปสำรวจกลุ่มข้าราชการที่ผ่านการหลักสูตรอบรมนักบริหารระดับสูงไปแล้ว และปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองอธิบดีและสูงขึ้นไป สิ่งที่พบยิ่งน่าตกใจยิ่งกว่า คือ นอกจากสมรรถนะทั้ง 5 ตัวยังคงต่ำกว่ามาตรฐานแล้ว ยังมีสมรรถนะตัวหนึ่งที่ต่ำลงไปจากเมื่อครั้งที่ตนเองยังดำรงตำแหน่งประเภทอำนวยการอยู่ นั่นคือสมรรถนะด้านการตัดสินใจ

“

เราจะสร้างคนเก่งและดีขึ้นในระบบราชการของเราได้อย่างไร

”

เกิดอะไรขึ้นในราชการไทย เกิดอะไรขึ้นกับระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐ คนในภาครัฐรู้สึกแต่โง่กว้างจริงตามที่ที่ปรึกษาและผู้บริหารภาคเอกชนเสนอมุมมองความเห็นไหม ทำไมสมรรถนะทางการตัดสินใจของผู้ที่กำลังจะก้าวเข้ามาเป็นผู้บริหารภาครัฐถึงได้ต่ำกว่าเกณฑ์ และยิ่งพวกเขาดำรงตำแหน่งสูงขึ้นไป สมรรถนะด้านการตัดสินใจทำไมจึงยิ่งต่ำลงไป การจดจ่ออยู่แต่ความถูกต้องกับกับกฎ ระเบียบ ประเพณี ที่ยึดถือกันในหน่วยงานเป็นเวลานานมีผลทำให้สมรรถนะที่เป็นความยืดหยุ่นปรับตัว การมองเห็นความสำคัญแต่ของหน่วยงานของตน ทำให้สมรรถนะด้านการสื่อสารประสานงาน บูรณาการการทำงานด้อยลงไป เหมือนมองเห็นต้นไม้แต่ไม่เห็นป่า จริงหรือไม่ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องชวนให้คิด

จากข้อมูลของกำลังคนภาครัฐ ขณะนี้ข้าราชการพลเรือนส่วนใหญ่มีอายุตกอยู่ในช่วง 45 ปีขึ้นไป ถึงใกล้ 60 ปี มีข้อมูลที่บ่งชี้ว่าในช่วง 5-10 ปีข้างหน้า ตัวเลขการสูญเสียกำลังคนในภาคราชการด้วยเหตุเกษียณอายุราชการ ถ้าพล็อตเป็นกราฟเส้นกราฟจะทิ้งดิ่งลงเหมือนรถไฟเหาะขาลง คือสูญเสียไปอย่างรวดเร็วมาก และ 15 ปีจากนี้เราจะแทบไม่เห็นคนหน้าเดิม ๆ ในระบบราชการอีกต่อไปแล้ว ราชการกำลังผลัดใบ ปัญหาหรือความท้าทายของการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลภาครัฐ คือ เราจะเตรียมคนรุ่นใหม่ในราชการที่มีวิธีคิดไม่เหมือนคนรุ่นเก่า เพื่อทดแทนคนเก่าที่กำลังจะพ้นจากราชการไปกันอย่างไร องค์ความรู้และประสบการณ์ที่ดีของคนรุ่นเก่า ซึ่งผมว่าส่วนใหญ่มีกันกำลังจะติดตัวพวกเขาไปเมื่อเกษียณ เราจะมีแผนสืบทอดตำแหน่งกันในเชิงคุณภาพกันอย่างไร นี่คือความท้าทายประการหนึ่งของผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ ซึ่งผมไม่เชื่อว่าปรัชญา แนวคิด กฎระเบียบด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบันจะสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและตอบโจทย์ปัญหาตามเรื่องเล่าจากประสบการณ์เมื่อช่วงต้น เราคัดได้แต่คนเก่ง แต่มีคำถามว่าเราแน่ใจในความดีที่อยู่ภายในได้อย่างไร เราจะสร้างคนเก่งและดีขึ้นในระบบราชการของเราได้อย่างไร ในเมื่อคนรุ่นใหม่ที่เราคาดหวังให้เข้ามาเป็น

5 - 10 ปีข้างหน้าตัวเลข
การสูญเสียกำลังคนในภาคราชการ
ด้วยเหตุเกษียณอายุราชการ

คือสูญเสียไป อย่างรวดเร็วมาก

กำลังสำคัญในอนาคตของราชการ น้อยคนที่คิดอยากรับราชการ น้อยคนที่มีทัศนคติเชิงลบต่องานราชการ สิ่งที่เราทำอยู่ในปัจจุบันนี้ตอบโจทย์ความต้องการ ความคาดหวังของคนรุ่นใหม่ได้มากน้อยเพียงไร

เมื่อช่วงต้น ผมพูดว่าประเด็นหลักที่ผมเตรียมมานำเสนอให้ชวนคิดกันคือเรื่องของบทบาทที่คุณต้องเล่นกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงบนความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ซึ่งได้กล่าวไปแล้ว ต่อไปจะขอพูดถึงบทบาทของผู้นำที่คุณต้องรับผิดชอบตามหน้าที่ในเส้นทางอาชีพที่คุณกำลังเติบโตขึ้น

ผมสร้างโมเดลง่าย ๆ ว่าตอนนี้คุณอยู่ที่ตำแหน่งระดับอำนวยการหรือเทียบเท่า คุณเป็นผู้อำนวยการสำนัก กำลังมีประสบการณ์การบริหารจัดการตามขอบเขตหน้าที่ ผมเรียกว่าเป็นระดับ Function งาน คุณต้องเรียนรู้ที่จะบริหารจัดการทรัพยากร งาน เงิน คน ต้องพัฒนาสมรรถนะการตัดสินใจภายใน Function ของคุณให้ดีที่สุด แต่ในระดับต่อไปเมื่อคุณก้าวขึ้นสูงขึ้นไปดำรงตำแหน่งเทียบเท่ารองหัวหน้าส่วนราชการ คุณบริหารจัดการงานแบบเดิมไม่ได้แล้ว บทบาทของคุณเปลี่ยนไปแล้ว คุณก้าวข้ามความรับผิดชอบเฉพาะภายใน Function สู่การรับผิดชอบงานระดับกลุ่มงานหรือ Cluster งานประสานเชื่อมโยงนโยบายภายในส่วนราชการ คุณอาจขึ้นเป็นรองหรือผู้ช่วยหัวหน้าส่วนราชการที่รับผิดชอบเรื่องการบริหารนโยบายและแผน คุณอาจจะเป็นรองหัวหน้าส่วนราชการที่ต้องประสาน บูรณาการการทำงานระหว่างกลุ่ม

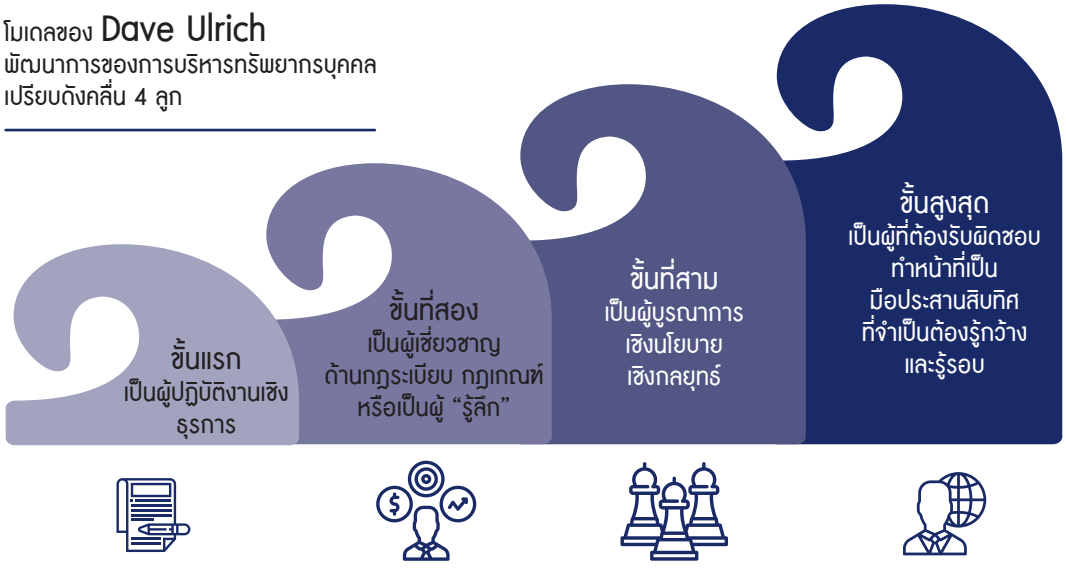
Function งานภายในส่วนราชการ นั่นคือสมรรถนะทางการประสานงาน บูรณาการการทำงานที่สูงขึ้นไป เมื่อคุณก้าวขึ้นไปเป็นหัวหน้าส่วนราชการ บทที่คุณต้องเล่น คือ การเชื่อมโยงระดับนโยบาย ไม่เพียงแต่ภายในส่วนราชการของคุณเอง แต่คุณจำเป็นต้องรับผิดชอบความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างส่วนราชการภายนอก ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการทำงานของส่วนราชการของคุณ คุณต้องเข้าใจบริบทการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายของรัฐ คุณต้องพัฒนาสิ่งที่ที่ปรึกษาภาคเอกชนคาดหวังในระดับสูงสุดนั่นคือการ “รู้กว้าง” และนั่นคือเมื่อตำแหน่งหน้าที่ของคุณสูงขึ้นไป บทบาทของผู้นำในภาครัฐต้องถูกยกระดับขึ้นไปด้วยเช่นกัน ทิศทางการพัฒนาตัวเองและพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะที่คุณเป็นผู้นำคือการพัฒนาตนเอง ยกระดับตนเองจากการรู้ลึกไปสู่รู้กว้างตามที่ที่ปรึกษาได้กล่าวไว้ ซึ่งคล้ายกับโมเดลของ Dave Ulrich ผู้นำความคิดด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลระดับโลก ผู้ที่เสนอมุมมองเกี่ยวกับพัฒนาการของการบริหารทรัพยากรบุคคลเป็นคลื่นสี่ลูก เริ่มแรกจากการเป็นผู้ปฏิบัติงานเชิงธุรการสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือเป็นผู้ “รู้ลึก” สู่ขั้นที่สาม เป็นผู้บูรณาการเชิงนโยบาย เชิงกลยุทธ์สู่ขั้นสูงสุดของการเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบทำหน้าที่เป็นมือประสานสิบทิศที่จำเป็นต้องรู้กว้างและรู้รอบ

การพัฒนาขึ้นไปสู่การเป็นประเทศไทย 4.0 มีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญคือ การพัฒนาภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรบุคคลในภาครัฐที่จำเป็นต้องปรับตัว ปรับรูปแบบวิธีคิด วิธีการทำงาน ตลอดจนสร้างค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมการทำงานใหม่ นั่นคือเป้าหมายที่สำคัญของผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ ซึ่งเป็นหัวข้อที่เรากำลังถกกันอยู่ คุณอาจถามว่าแล้วเราจะเริ่มกันอย่างไร เริ่มที่ตรงไหน ในความเห็นของผมเราเริ่มกันที่การกำจัดจุดอ่อนของตัวผู้บริหารภาครัฐก่อน เรารู้แล้วว่าเรามีจุดอ่อนกันเรื่องใด เรื่องการตัดสินใจ เรื่องการประสานงาน เรื่องการสื่อสาร เรื่องการยืดหยุ่นปรับตัว เรื่องจิตสาธารณะ

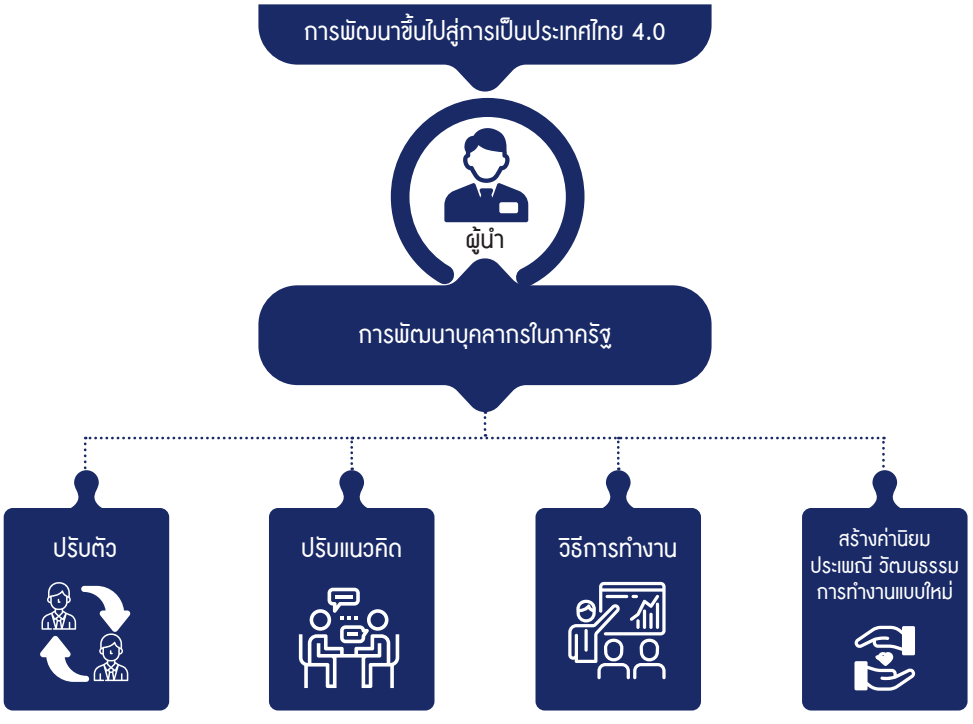
การพัฒนาขึ้นไปสู่การเป็นประเทศไทย 4.0
มีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญคือ การพัฒนาภาครัฐ

ซึ่งเรื่องเหล่านี้กับการปรับปรุงการจัดการทรัพยากรบุคคลในส่วนราชการ ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบงาน สร้างจุดเชื่อมการทำงาน สร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนทำงาน โดยใช้ทั้งวัฒนธรรมและเทคโนโลยีมาผสมผสาน ผมเชื่อว่าเราทำได้และนั่นคือบทบาทของผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ

ในช่วงเปิดให้อภิปรายกัน มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าการทำงานกับคนไม่ได้เป็นเรื่องง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบราชการที่ผู้บังคับบัญชาคือผู้ที่อยู่เหนือกว่า ถ้าผู้บังคับบัญชาไม่มีจิตใจเปิดกว้างการทำงานก็ยิ่งยากขึ้น ผมเสนอว่าทางผู้จัดหลักสูตรอาจจัดเพิ่มหัวข้อวิชา การทำงานกับคนที่ยากที่จะทำงานด้วยหรือ How to deal with difficult people หัวข้อนี้ผมว่าสนุกและใกล้ตัว อาจเริ่มต้นด้วยการอภิปรายร่วมกันระบุรูปแบบต่าง ๆ ของ "มนุษย์เจ้าปัญหา" ในการทำงานในภาครัฐ แยกประเภทและแชร์ประสบการณ์ หาทางเลือกในการจัดการกับคนประเภทต่าง ๆ ตามสถานการณ์ที่เหมาะสม การอภิปรายของท่านในเรื่องของการทำงานกับผู้บังคับบัญชาที่มีปัญหา ทำให้ผมนึกถึงภาพยนตร์ฝรั่งเรื่องหนึ่งชื่อ Wag the Dog เนื้อเรื่องเกี่ยวกับประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในช่วงที่ต้องตัดสินใจในการทำสงครามกับประเทศในตะวันออกกลาง ชื่อหนังสะท้อนให้เห็นถึง Theme ของเรื่อง เป็นเรื่องของการทำงานของทีมเสนาธิการของประธานาธิบดี ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของประธานาธิบดีที่คอยหาข้อมูล คอยทำทุกอย่างเพื่อรับใช้การทำงานของประธานาธิบดี ซึ่งชื่อหนังเปรียบเปรยสถานการณ์

ดังกล่าวกับสุนัข ในสถานการณ์ปกติจะดูว่าหัวจะเป็นฝ่ายสั่งหางให้กระดิก คือ หัวหน้าจะเป็นฝ่ายสั่งการให้ลูกน้องทำสิ่งต่าง ๆ แต่ในมุมมองของภาพยนตร์ที่นำเสนอ ฝ่ายลูกน้องหรือทีมเสนาธิการประธานาธิบดีต่างหากที่ฉลาดเป็นกรดที่แท้จริงเป็นหางที่กำลังกระดิกตัวสุนัข เป็นฝ่ายกำลังชงข้อมูล ป้อนข้อมูล กำลังควบคุมความคิดสถานการณ์ทางเลือก ให้สุนัขเดินไปทางไหนได้ตามที่ทางส่วนหางต้องการ และเมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้น หัวชนฝา แต่หางรอด ผมว่าเรื่องนี้สะท้อนเทคนิคหนึ่งของวิธีคิด วิธีทำงานของลูกน้องในการทำงานกับเจ้านาย มันคือความท้าทายระดับหนึ่ง หากคุณเปลี่ยนเขาไม่ได้ คุณยังสามารถเปลี่ยนวิธีการคิด วิธีการ deal กับพวกเขาใหม่ ให้เหมือนกับว่าเขากำลังคุมสถานการณ์ แต่แท้จริงคุณรู้ว่ามันไม่ได้เป็นเช่นนั้น

มีผู้ตั้งคำถามขึ้นมาว่าเราจะจัดการกับความแตกต่างกันทางความคิด วิถีการใช้ชีวิตและการทำงาน ระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ในที่ทำงานให้ผสมกลมกลืนกัน และนำองค์การไปในทิศทางเดียวกันได้อย่างไร ผมขอตอบคำถามนี้

โดยหยิบยืมความคิดของนักคิดนักเขียนชื่อ Malcolm Gladwell ผู้เขียนหนังสือ The Tipping Point, Blink, Outliers, David and Goliath ฯลฯ ที่เป็นหนังสือขายดีติดอันดับโลก ผมโชคดีที่ได้มีโอกาสไปฟังเขาพูดบนเวทีการประชุมสัมมนาประจำปีของ Society for Human Resource Management ที่ Atlanta สหรัฐอเมริกา เมื่อช่วงปี ค.ศ. 2012 เกี่ยวกับความแตกต่างหลากหลายทางความคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ เขาเสนอความเห็นว่าเรากำลังอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางโครงสร้างสังคมและรูปแบบการสื่อสารของบุคคลระหว่างรุ่นต่อรุ่น เขายกเหตุการณ์การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของ Martin Luther King Jr. ในช่วงทศวรรษ 1950 ถึง 1960 ที่มีผู้นำแบบศูนย์การบังคับบัญชา มีการจัดโครงสร้างการชุมนุมอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมาย กลยุทธ์ วินัย อันเป็นลักษณะที่ Gladwell เรียกว่า Classic Hierarchy ซึ่งคนรุ่นนี้จะมีแนวคิดในการจัดระเบียบองค์การสังคม และโลก แบบนี้ แล้วเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ Arab Spring กับ Occupy Wall Street ของคนรุ่นใหม่ที่เกิดในช่วงทศวรรษ 1980 ถึง 1990 ที่ก่อกระแสการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจการเมืองแบบไร้ผู้นำอย่างเป็นตัวเป็นตน และไร้รูปแบบระเบียบแบบแผนที่ตายตัว ชี้ให้เห็นถึงมุมมอง แนวคิดของคนรุ่นใหม่ที่สร้างและผลักดันการเปลี่ยนแปลงผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยงความคิดบนสังคมเครือข่ายหรือ Social Network ที่มีรูปแบบแตกออกไปจากคนรุ่นเก่า พวกเขามองตัวเองเป็นผู้ประกอบการอิสระที่ไม่ใช่เป็นสถานะลูกจ้างขององค์การ ความสำเร็จอยู่บนการมีเครือข่าย การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสาร ออกแบบองค์การที่ยืดหยุ่นไร้รูปแบบ ไร้กฎเกณฑ์ตายตัว ทำงานแบบเป็นอิสระ ต้องการความท้าทายที่ไม่ใช่แบบถูกควบคุมและมีขั้นตอนการบังคับบัญชา ต้องการผลประโยชน์ตอบแทนแบบส่วนแบ่งจากผลประกอบการที่ไม่ใช่แบบโครงสร้างเงินเดือน พวกเขาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนและเครือข่ายทางสังคมผ่านระบบออนไลน์

เรากำลังอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน
ทางโครงสร้างสังคมและรูปแบบการสื่อสารของบุคคลระหว่างรุ่นต่อรุ่น

ระหว่างคนรุ่นเก่าที่อยู่กับบริบท Hierarchy กับคนรุ่นใหม่ที่อยู่กับบริบท Network นั้น Gladwell เห็นว่า ไม่มีใครเหนือใคร มันเป็นเพียงรูปแบบวิถีการทำงานและการดำรงชีวิตที่ต่างกันไป มีจุดแข็งและจุดอ่อนต่างกันไป ไม่มีแบบไหนที่สมบูรณ์ Network อาจโดดเด่นเรื่องความรวดเร็วในการจุดประกาย การสร้างสรรค์แนวคิด นวัตกรรมที่สดใหม่และท้าทาย แต่การนำไปสู่ความสำเร็จ จำเป็นต้องมีวินัย แบบแผน ที่เป็นข้อดีของ Hierarchy ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ ผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลต้องรู้จัก สื่อสาร ประสานสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจ ความร่วมมือในการเติมเต็มแก้ไขจุดแข็งและจุดอ่อนซึ่งกันและกันระหว่างทรัพยากรบุคคลรุ่นต่าง ๆ เพื่อนำมาเพื่อเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งที่ดีกว่าอย่างสร้างสรรค์นวัตกรรม การสร้างสรรค์แห่งยุคสมัย สามารถจุดประกายขึ้นโดยคนรุ่นใหม่ แต่ทำให้สำเร็จลงได้ก็ต้องอาศัยประสบการณ์ความเก๋าจากคนรุ่นเก่า คำตอบสำหรับคำถามจึงเป็นว่า สิ่งท้าทายในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลของผู้นำแห่งยุคสมัยจึงไม่ใช่มุ่งเน้นเพียงแค่เราจะบริหารจัดการคนรุ่นใหม่อย่างไร แต่เราจะต้องบริหารจัดการคนรุ่นใหม่ให้ทำงานกับคนรุ่นปัจจุบันเพื่ออนาคตให้ได้อย่างไรมากกว่า

มีผู้ตั้งคำถามว่าถ้ามีปัจจัยทรัพยากรบุคคลที่ดีก็จะทำให้ภาครัฐมีประสิทธิภาพได้จริงหรือ ผมขอตอบว่าจริงเพียงส่วนหนึ่ง ตอนผมไปเรียนหลักสูตร วปอ. ผมกับเพื่อนร่วมกันทำรายงานกลุ่มในหัวข้อ “ปัจจัยความล้มเหลวของราชการไทย” เราออกแบบสอบถามและทำการสัมภาษณ์เพื่อน ๆ ที่เข้าร่วมหลักสูตรที่เป็นข้าราชการ เป็นนักธุรกิจ เป็นนักการเมือง รวม 60 คน โดยใช้แนวคิดของ Lee G. Bolman และ Terrence E. Deal จากหนังสือ Reframing Organizations: Artistry, Choice and Leadership ที่นำเสนอว่านอกเหนือจากกรอบความคิดของการพัฒนาองค์การในเรื่องของระบบโครงสร้าง (Structural Framework) หรือเรื่องการจัดการทรัพยากรบุคคล (Human Resource Framework) ที่เราคุ้นเคยกันแล้ว ยังมีกรอบความคิดของการเมือง อำนาจ ผลประโยชน์ (Political Framework) กับกรอบความคิดเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Framework) ที่อาจใช้อธิบายสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาองค์การได้อีก Bolman และ Deal อธิบายว่าภายในกรอบความคิด มุมมองด้านระบบ โครงสร้าง องค์การถูกเปรียบเสมือนเครื่องจักรใหญ่ที่คนทำงานถูกมองเป็นเพียงกลไกชิ้นเล็ก ๆ ที่ความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่ภายในตามหน้าที่หรือ Function บทบาทของผู้นำกับปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาองค์การจึงเป็นเรื่องของการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด การออกแบบงาน ออกแบบระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ มาตรฐาน ขั้นตอนการทำงาน ที่ชัดเจน ในขณะที่กรอบความคิดในการพัฒนาองค์การบนมุมมองของทรัพยากรบุคคล องค์การถูกมองเป็นเสมือน

“

สิ่งท้าทาย
ในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลของผู้นำแห่งยุคสมัย
จึงไม่ใช่มุ่งเน้นเพียงแค่เราจะบริหารจัดการคนรุ่นใหม่อย่างไร
แต่เราจะต้องบริหารจัดการคนรุ่นใหม่ให้ทำงานกับคนรุ่นปัจจุบัน
เพื่ออนาคตให้ได้อย่างไรมากกว่า

”

บ้านหลังที่ 2 ของคนทำงานมากกว่าที่จะเป็นแค่เครื่องจักรในโรงงาน บทบาทของผู้นำกับปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาองค์การจึงเป็นเรื่องของการสร้างความสุข การสร้างแรงจูงใจ บรรยากาศการเรียนรู้และพัฒนา การสื่อสาร สัมพันธ์ ในกรอบความคิดเกี่ยวกับการเมือง อำนาจ ผลประโยชน์ องค์การถูกมองเป็นเสมือนสถานที่ที่เต็มไปด้วยเสือ สิงห์ กระทิง แรด ที่ต่างแข่งขันกันสร้างอาณาจักร สร้างฐานอิทธิพล บารมี แข่งขันกันชิงความได้เปรียบในการใช้ทรัพยากร และแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนและพวกพ้อง บทบาทของผู้นำและปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาองค์การ จึงเป็นเรื่องของความสามารถในการเจรจาต่อรอง การสร้างพันธมิตร การบริหารจัดการความขัดแย้ง ความสามารถในการประสานผลประโยชน์ ความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม และที่สำคัญคือการสร้างกติกาการแข่งขันที่เป็นธรรมบนหลักคุณธรรม กับการทำให้กลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลายล้วนเชื่อมั่นและให้ความเคารพต่อกติกาที่ตกลงกัน และกรอบความคิดเชิงสัญลักษณ์ที่มีฐานความคิดจากมุมมองทางมานุษยวิทยาที่มีจุดเน้นอยู่ที่การศึกษาในเรื่องของค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา องค์การจะถูกมองในลักษณะของสังคมแบบปิด เสมือนเป็นเวทีละครที่มีผู้เล่นละครไปตามบทที่ถูกขีดเขียนเอาไว้เนิ่นนานสืบทอดกันมา บทบาทของผู้นำกับปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาองค์การจึงเป็นเรื่องของการทำให้ผู้เล่นเชื่อในบทบาทที่เขาต้องเล่น การสร้างคุณค่า ประเพณี วัฒนธรรม การทำงานที่ดี การทำให้ตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน การสร้างความศรัทธา แรงบันดาลใจจากรุ่นสู่รุ่น

เราใช้กรอบความคิดทั้งสี่กรอบของ Bolman และ Deal ข้างต้นไปออกแบบสอบถามและทำการ

สัมภาษณ์ แล้วพบว่า**กลุ่มที่สำรวจส่วนใหญ่เห็นว่าการเมือง อำนาจ และผลประโยชน์ ทั้งที่เป็นการเมืองภายนอกและการเมืองภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างความล้มเหลวให้แก่ราชการไทย ซึ่งถ้าเป็นจริงตามผลสำรวจความเห็นนี้ บทบาทของผู้นำในภาครัฐ การยึดถือระบบคุณธรรมของผู้นำในภาครัฐจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการจัดการกับเรื่องดังกล่าว**

ผมชอบมุมมองแนวคิดของ Burt Nanus ผู้เขียนหนังสือเรื่อง Visionary Leadership เขาชี้ให้เห็นถึงบทบาทในภาพรวมของผู้นำองค์การ โดยอธิบายจาก Matrix ที่สร้างขึ้นจากเส้นบริบทสถานที่ (Space) ระหว่างภายนอกกับภายในองค์การ ที่พาดขวางเส้นบริบทเวลา (Time) ระหว่างปัจจุบันและอนาคต

ในความคิดของ Nanus ผู้นำที่ดีต้องเล่นบทบาทที่ครอบคลุมบริบทต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ทั้งการเป็นปากเป็นเสียงให้แก่องค์การ (Spokesperson) การเป็นผู้ชี้ทิศทางวางยุทธศาสตร์ (Direction Setter) การเล่นบทบาทเป็นพี่เลี้ยง ผู้ช่วยสอนแนะ (Coach) ตลอดจนเป็นแบบอย่าง และบทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent)

แนวคิดของ Burt Nanus +
แนวคิด 21st Century Skills +
Management and Leadership Skills

เข้าใจการเปลี่ยนแปลง
อย่างมีพลวัต

มีวิสัยทัศน์และความสามารถ
ในการจัดการการเปลี่ยนแปลง

มีภาวะผู้นำในการ
การบริหารตน
และการบริหารคน

มีความสามารถในการบริหาร
ทรัพยากรที่มีข้อจำกัด
และเทคโนโลยีที่ไม่มีขีดจำกัด

แนวคิดที่อยากเสนอเป็นเรื่องสุดท้าย สำนักงาน ก.พ. เคยศึกษาแนวคิดของ Burt Nanus ผสมผสานกับแนวคิดเรื่องทักษะในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) และมาตรฐานสากลของทักษะการบริหารจัดการและภาวะผู้นำ (Management and Leadership Skills) เพื่อพัฒนาเป็นกรอบหลักสูตรอบรมผู้บริหารระดับสูง เราพบว่าในภาพรวมผู้บริหารควรได้รับการพัฒนาสมรรถนะอย่างน้อย 4 เรื่องหลัก (1) การเข้าใจและตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัต (2) มีภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการเรื่องวิสัยทัศน์และการจัดการการเปลี่ยนแปลง (3) มีภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการเรื่องการบริหารตน และการบริหารคน และสุดท้าย (4) มีภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการเรื่องทรัพยากรที่มีข้อจำกัด และเทคโนโลยีที่ไม่มีขีดจำกัด

หวังว่าเรื่องต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอและแลกเปลี่ยนความเห็นจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนสู่การเป็นผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐได้บ้าง

Digital Literacy รู้เท่าทันสื่อสารสนเทศสำหรับผู้บริหารยุคดิจิทัล

ผศ.ดร. สุภาภรณ์ เกียรติสิน

บรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9/2560

วันที่ 9 มิถุนายน 2560

ปัจจุบันประเทศไทยและโลกใบนี้เกิด disruptive ขึ้น คือเหตุการณ์ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันและทำให้ชีวิตเปลี่ยนไป ซึ่งถ้าคุณไม่พยายามตอบรับ มันจะเปลี่ยนไปแบบเลวร้าย เหตุการณ์หลายอย่างของการเกิด disruptive เช่น โปรแกรมไลน์มีการให้สนทนาพูดคุยกัน ถ้าคุณไม่ใช้คุณสมบัตินี้ คุณก็จะเสียโอกาส และยังเชื่อมโยงไปถึงเรื่องของธุรกิจ e-Commerce ปัจจุบันประเทศไทยก็ยังตามเกาหลีไม่ทัน แต่เมื่อทุกวันนี้เกิด disruptive เราอาจจะใช้ Quick Win ทำให้ประเทศไทยและประเทศเกาหลีทัดเทียมกันได้ในอนาคต ดังนั้น ประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องรีบเร่งพัฒนาศักยภาพประชาชนและส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ได้กับสังคมดิจิทัลด้วยการเรียนรู้ทักษะดิจิทัลเบื้องต้น (Digital Literacy)

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมสร้างการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาทักษะดิจิทัลเบื้องต้นสำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัยที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการสร้างพลเมืองสู่พลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) ตามนโยบายเศรษฐกิจดิจิทัล ประชาชนผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสม่ำเสมอและมีประสิทธิภาพ โดยมีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งรับสารอย่างมีมารยาท การเข้าใจและเคารพต่อกฎระเบียบและกฎหมายการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และการส่งเสริมความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น โดยมีความจำเป็นจะต้องเรียนรู้และเข้าใจหลักสูตรทักษะดิจิทัลเบื้องต้น (Digital Literacy Curriculum) รวมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้เรื่องความปลอดภัยบนอินเทอร์เน็ต (Safe Internet) ความเป็นส่วนตัวและความมั่นคงปลอดภัย (Privacy & Security) การสื่อสารและความสัมพันธ์ (Communication & Relationship) การกลั่นแกล้งกันบนโลกอินเทอร์เน็ต (Cyberbullying) รอยเท้าดิจิทัล (Digital Footprint) การแสดงอัตลักษณ์และตัวตน (Self-Image & Identity) การรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร (Information Literacy) และความเข้าใจลิขสิทธิ์ (Copyright)

การเข้าใจดิจิทัลให้เกิดสมรรถนะ (Competence) ในการใช้ข้อมูล เพื่อสื่อสารในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรม โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ทางด้านทัศนคติ (Attitude) ความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skill) ตามลำดับ โดยมีองค์ประกอบ

> **ประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องรีบเร่งพัฒนา ศักยภาพประชาชนและส่งเสริมให้ประชาชน อยู่ได้กับสังคมดิจิทัลด้วยการเรียนรู้ทักษะ ดิจิทัลเบื้องต้น (Digital Literacy)**

ของเนื้อหาประกอบด้วยสิทธิและความรับผิดชอบ การเข้าถึงสื่อดิจิทัล การสื่อสารยุคดิจิทัล ความปลอดภัยยุคดิจิทัล การเข้าใจสื่อดิจิทัล แนวปฏิบัติในสังคมดิจิทัล สุขภาพดียุคดิจิทัล ดิจิทัลคอมเมิร์ซและกฎหมายดิจิทัล

การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (Media and Information Literacy) หมายถึง ความสามารถของแต่ละบุคคลในการเข้าถึง เข้าใจ ตีความ ประเมินและสร้างข้อมูล และสื่อในรูปแบบที่หลากหลายด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของข้อมูลและสื่อต่าง ๆ ดังกล่าว โดยไม่ถูกครอบงำ และสามารถใช้สื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตของทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม ตามแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศขององค์กรยูเนสโกจะรวมถึงมิติของสารสนเทศ (Information) และสื่อสารมวลชน (Media) การมีสมรรถนะในการใช้ข้อมูลเพื่อสื่อสารในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรม ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการเข้าใจดิจิทัล ที่ทำให้เกิดความคล่องแคล่วทางเทคนิคที่จำเป็นในการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ความเข้าใจสารสนเทศและสามารถประเมินสื่อดิจิทัล เพื่อสามารถนำไปเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งสามารถผลิตเนื้อหาและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านเครื่องมือดิจิทัล โดยมีความเข้าใจดิจิทัลขั้นพื้นฐานและขั้นสูง โดยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับทักษะต่อไปนี้ การรู้สื่อ (Media Literacy) การรู้เทคโนโลยี (Technology Literacy) การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual Literacy) การรู้การสื่อสาร (Communication Literacy) และการรู้สังคม (Social Literacy) โดยความเข้าใจดิจิทัล

ครอบคลุมมากกว่าความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับจริยธรรม ทัศนคติ สังคม ซึ่งแบ่งเป็นองค์ประกอบคือทัศนคติ ความรู้ และทักษะ ซึ่งแสดงถึงขีดความสามารถที่จำเป็นในการเข้าร่วมสังคมที่มีการใช้ระบบดิจิทัลในการติดต่อสื่อการได้

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาเทคโนโลยีทางด้านดิจิทัลได้มีการพัฒนาไปเป็นอย่างมหาศาลและรวดเร็วมาก โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต ปัญหาที่เกิดตามมาจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วมากนี้ ทำให้ประชาชนจำนวนมากขาดความรู้ความเข้าใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านี้ และผลจากการขาดความเข้าใจเทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านี้ ทำให้เกิดปัญหาทั้งในระดับบุคคล ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพกาย สุขภาพจิต อุบัติเหตุ และหลงเชื่อข้อความทางออนไลน์โดยขาดการยั้งคิด ในระดับสังคม ไม่ว่าจะเป็นการขาดสมาธิในการทำงาน หมกมุ่นกับสิ่งยั่วยุทางออนไลน์จนเกิดสภาพเป็นสังคมก้มหน้า แชทตลอดเวลาไม่สนใจงาน ซึ่งยังผลให้เกิดปัญหาในระดับประเทศจากการที่ประชากรในประเทศขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ขาดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่น บริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยจำนวนมาก เป็นหนี้ต่อครัวเรือนสูงเนื่องจากกู้เงินเพื่อนำมาให้ตอบสนองเทคโนโลยีสมัยใหม่

การแก้ปัญหาประชาชนในชาติขาดความเข้าใจทางด้านเทคโนโลยีนั้นในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ รวมถึงสหประชาชาติ (UN) นั้น รัฐบาลในประเทศนั้น ๆ โดยการนำของกระทรวงศึกษาธิการได้มุ่งพัฒนาระบบการศึกษาภาคพื้นฐานในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้มีความเข้าใจสื่อและสารสนเทศ รวมทั้งทักษะดิจิทัลเบื้องต้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้วิธีการให้ความรู้ที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองดิจิทัลกระจายเป็นวิชาตลอดการศึกษา 9 ปีของนักเรียน และปรับวิธีการสอนในวิชาอื่น ๆ ให้มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความคุ้นเคยและสามารถใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เป็นธรรมชาติ

เนื่องจากการเข้าใจสื่อและสารสนเทศและการเข้าใจดิจิทัลเป็นเรื่องการของการจัดการศึกษาภาคพื้นฐาน หน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงสหประชาชาติ จึงมุ่งไปที่การพัฒนาครูเป็นหลัก เพราะเชื่อว่าเมื่อเราสามารถพัฒนาครู ซึ่งเป็นคนให้ความรู้และเป็นผู้สร้างประชากรในชาติได้นั้น ประชาชนในชาติก็จะมีการพัฒนาขึ้นด้วย ถ้าครูผู้ที่เป็นแม่พิมพ์ของชาติขาดความรู้ความเข้าใจแล้วก็เป็นการยากที่คนในชาติที่ครูและสถานศึกษาเป็นผู้ผลิตออกมาจะมีความรู้และเข้าใจเหล่านี้ได้ สำหรับประเทศไทยนั้น

ทักษะดิจิทัลเบื้องต้น

“

การจะพัฒนาประเทศไทยเข้าสู่ Thailand 4.0
เป็นเรื่องจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ Human Capital ศักยภาพประชาชน

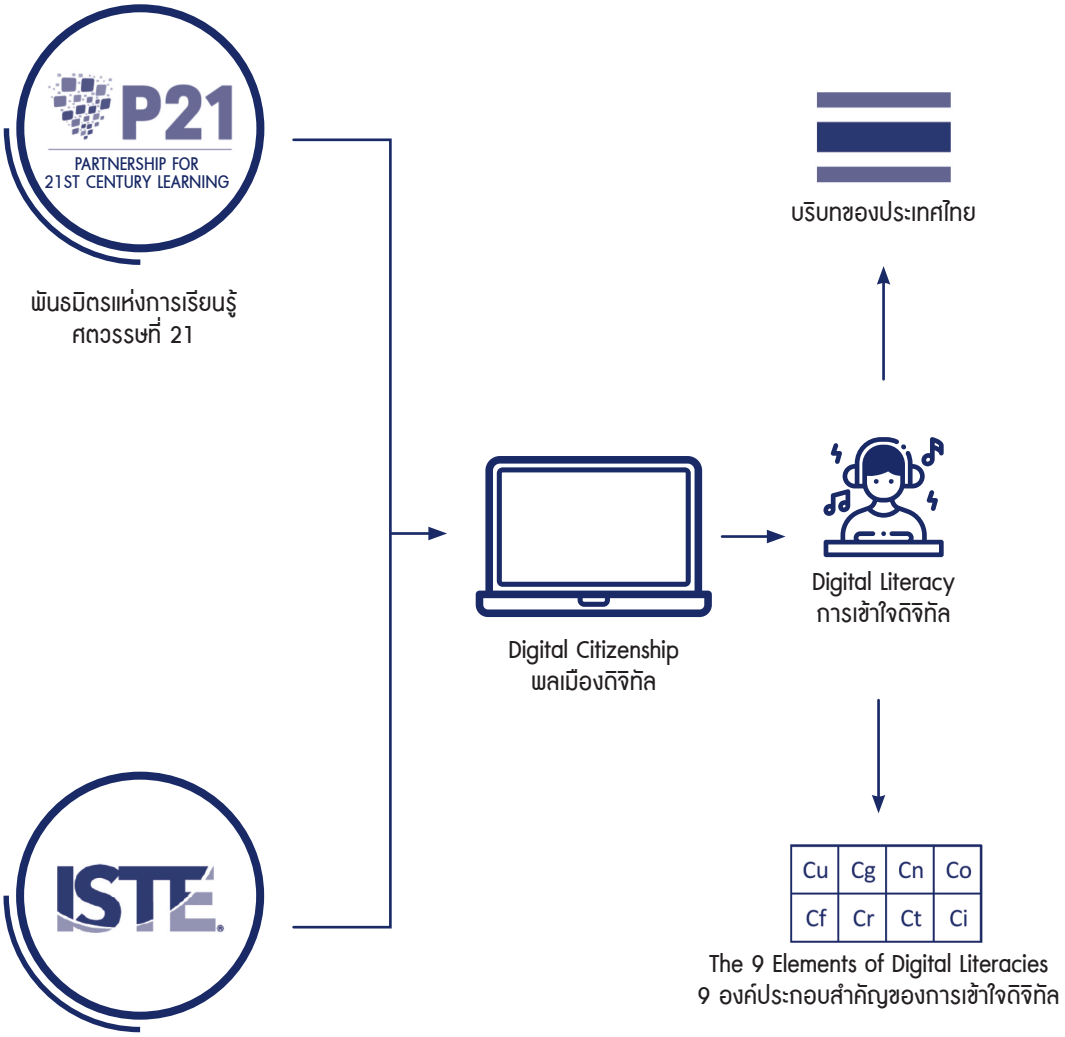
”

ยังไม่ปรากฏว่ามีการพัฒนาการศึกษาภาคพื้นฐานในระดับประเทศเพื่อส่งเสริมการเข้าใจสื่อและสารสนเทศและการเข้าใจดิจิทัลอย่างเป็นทางการ อีกทั้งยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการเข้าใจดิจิทัลเป็นอย่างมากว่าเป็นเรื่องของการพัฒนาทักษะทางคอมพิวเตอร์ (Computer Skill) แต่เพียงอย่างเดียว แต่ไม่ได้เน้นไปที่การเข้าใจดิจิทัลในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมดิจิทัล สื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยมหิดลผู้รับผิดชอบโครงการจ้างที่ปรึกษากิจกรรมศึกษาวิเคราะห์กรอบแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลเบื้องต้นจึงได้พัฒนาหลักสูตรทักษะดิจิทัลเบื้องต้นเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาการเข้าใจดิจิทัลสำหรับประชาชนในประเทศในบริบทที่เหมาะสมกับประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงาน องค์กร กลุ่มคน และชุมชนต่าง ๆ นำไปเป็นแนวทางเริ่มต้นในการที่จะพัฒนาการเข้าใจดิจิทัล ที่เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน องค์กร กลุ่มคน และชุมชนนั้น ๆ โดยมหาวิทยาลัยมหิดลได้แบ่งการเข้าใจดิจิทัลออกเป็น 9 องค์ประกอบ ที่ครอบคลุมปัญหาและประเด็นที่ประชาชนจำเป็นต้องรู้ เข้าใจ เพื่อจะป้องกันตัวเองจากอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งอันตรายต่อตัวเองและอันตรายต่อคนรอบตัวของเรา เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) สิทธิความรับผิดชอบ – สิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ ความเข้าใจผิดต่าง ๆ ต่อสื่อสาธารณะ
2) การเข้าถึงสื่อดิจิทัล – ชนิดของสื่อดิจิทัล ช่องทางการเข้าถึงสื่อดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต
3) การสื่อสารยุคดิจิทัล – การสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้ช่องทางดิจิทัล
4) ความปลอดภัยยุคดิจิทัล – การใช้อุปกรณ์ดิจิทัลอย่างปลอดภัย รวมถึงข้อมูลส่วนบุคคล
5) ความเข้าใจสื่อดิจิทัล – การประเมินข้อเท็จจริงของสื่อดิจิทัลและการสร้างสรรค์
6) มารยาทในสังคมดิจิทัล – หลักปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลของการใช้อินเทอร์เน็ต
7) สุขภาพดียุคดิจิทัล – ปัญหาสุขภาพทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต
8) ดิจิทัลคอมเมิร์ซ – การซื้อสินค้าทางออนไลน์และกลโกง การโฆษณา ของร้านค้า
9) กฎหมายดิจิทัล – กฎหมายขั้นพื้นฐานที่ประชาชนต้องรู้เกี่ยวกับดิจิทัล

โดยในหลักสูตรนี้ มุ่งเน้นไปที่การเข้าใจ การรู้ผลดีและผลเสีย โอกาสที่และความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น วิธีป้องกัน วิธีลดผลกระทบ แนวทางการรับมือและปฏิบัติ เมื่อต้องมีการใช้งานหรือปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจ รู้เท่าทัน สามารถใช้ชีวิตในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

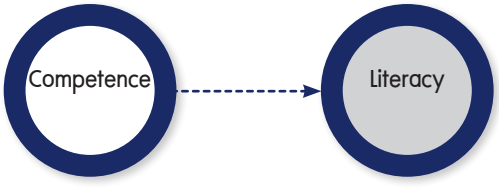

P21
PARTNERSHIP FOR
21ST CENTURY LEARNING
พันธมิตรแห่งการเรียนรู้
ศตวรรษที่ 21
ISTE
สมาคมระหว่างประเทศสำหรับ
เทคโนโลยีในการศึกษา
Digital Citizenship
พลเมืองดิจิทัล
บริบทของประเทศไทย
Digital Literacy
การเข้าใจดิจิทัล
Cu Cg Cn Co
Cf Cr Ct Ci
The 9 Elements of Digital Literacies
9 องค์ประกอบสำคัญของการเข้าใจดิจิทัล

ความหมายของการเข้าใจ (Literacy)

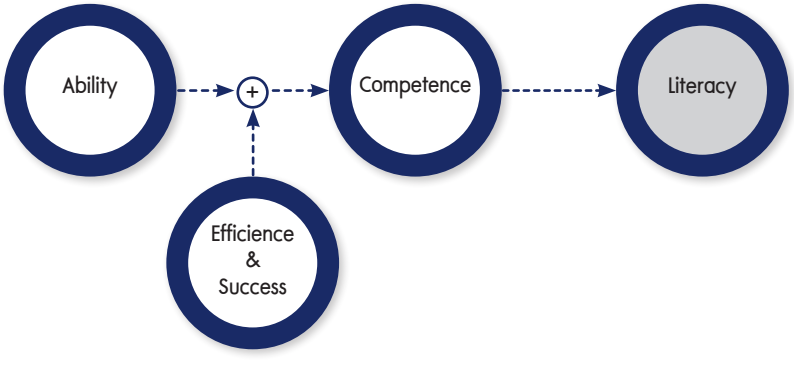
Oxford Dictionary ได้ให้ความหมายคำว่า Literacy ไว้น่าสนใจว่า

> **Literacy**| ˈlɪt(ə)rəsi |
>
> **noun** *[mass noun]*
>
> 1. **The ability to read and write:**
>
> *'tests of literacy and numeracy'*
>
> *[AS MODIFIER]: 'adult literacy programmes'.*
>
> - **Competence or knowledge in a specified area:**
>
> *'computer literacy is essential'*

Literacy คือ Competence หรือ Knowledge ในเรื่องที่กำหนด

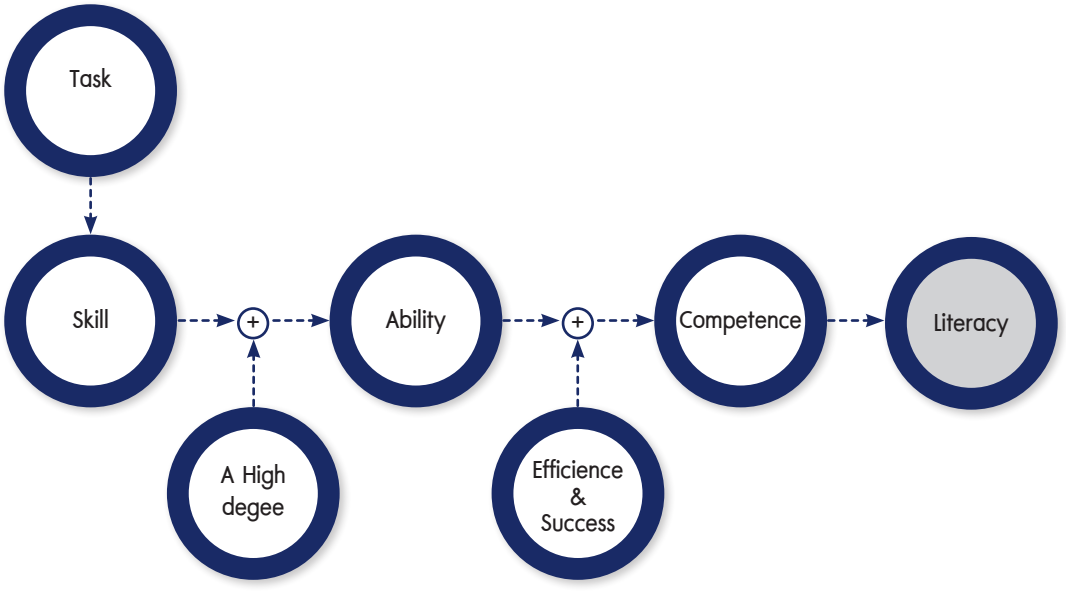
Competence = ความสามารถ (Ability) ในการทำบางสิ่ง อย่างประสบความสำเร็จหรืออย่างมีประสิทธิภาพ

จากนั้นยังได้ให้ความหมายของคำว่า Ability ต่อไปอีก 2 ความหมายคือ

1) Skill ที่จะทำบางอย่างหรือคุณลักษณะเพื่อที่จะกระทำบางสิ่ง

2) Proficiency ในขอบเขตที่สนใจ

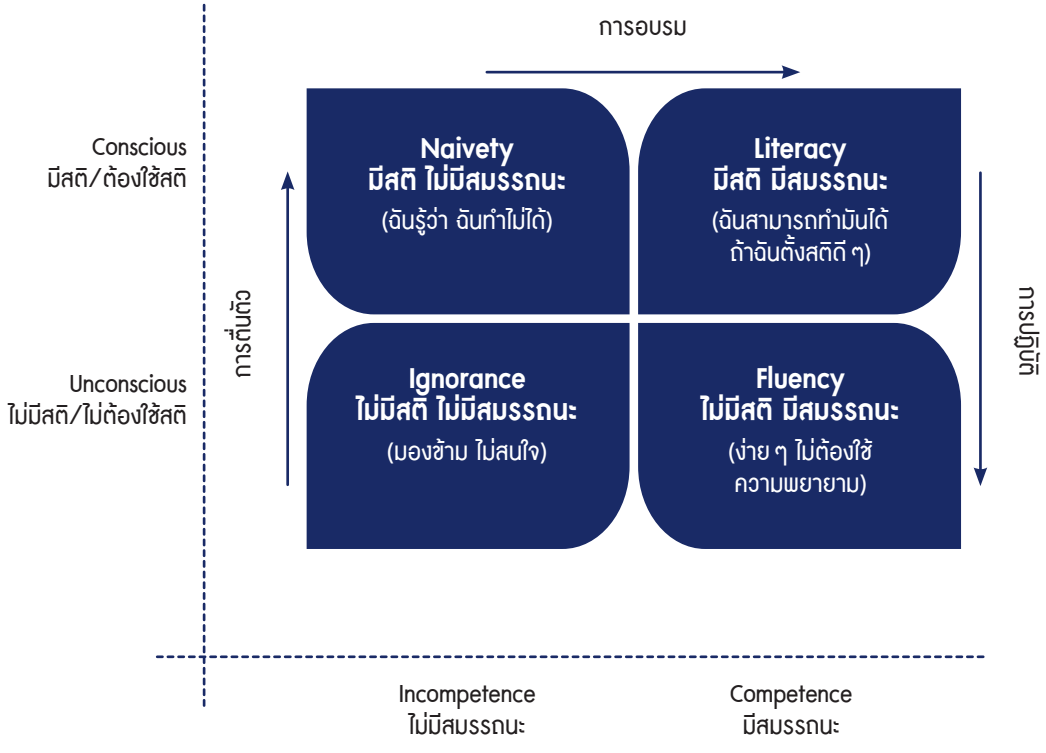
Literacy คือ การมี Competence ในเรื่องนั้น

Literacy คือ การมี Ability เพื่อทำบางอย่างอย่างประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

Literacy คือ การมีทักษะในระดับสูงเพื่อทำบางอย่างอย่างประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

Literacy คือ การมีความสามารถในการทำภารกิจที่กำหนดอย่างประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

ได้นิยาม Literacy ขึ้นโดยใช้แบบจำลอง 4 สถานะ โดยกำหนดให้ Literacy = สถานะของทักษะที่มีสมรรถนะ แต่ยังต้องใช้สติ (Conscious) ในการทำภารกิจนั้น

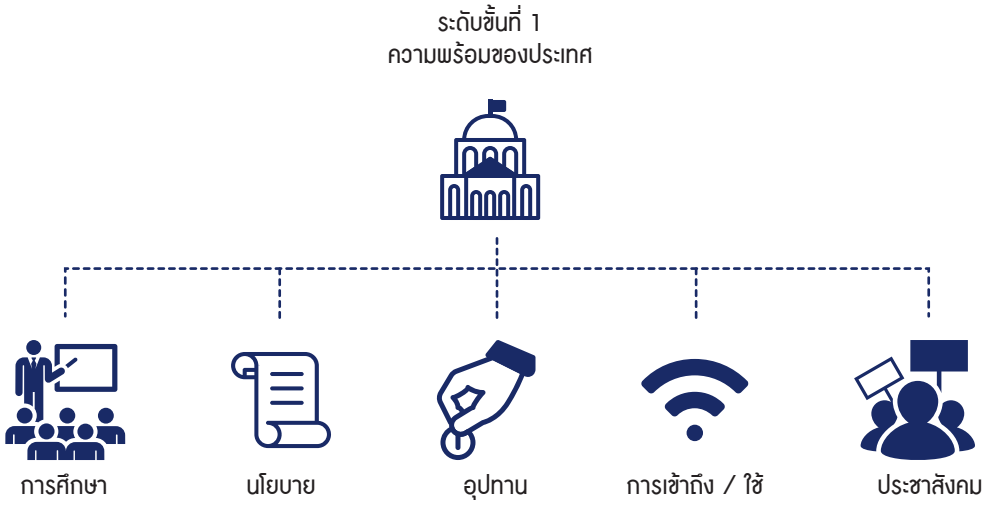

กรอบการประเมินการเข้าใจสื่อและสารสนเทศระดับโลก: การเตรียมความพร้อมและสมรรถนะของประเทศของยูเนสโก (Global Media and Information Literacy Assessment Framework: Country Readiness and Competencies) จะเป็นการเสนอคำแนะนำเกี่ยวกับระเบียบวิธีและเครื่องมือในการปฏิบัติตลอดจนการประเมินผลในการเตรียมความพร้อมและสมรรถนะของประเทศเกี่ยวกับการเข้าใจสื่อและสารสนเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครูที่ทำงานและอยู่ในระหว่างการฝึกอบรม

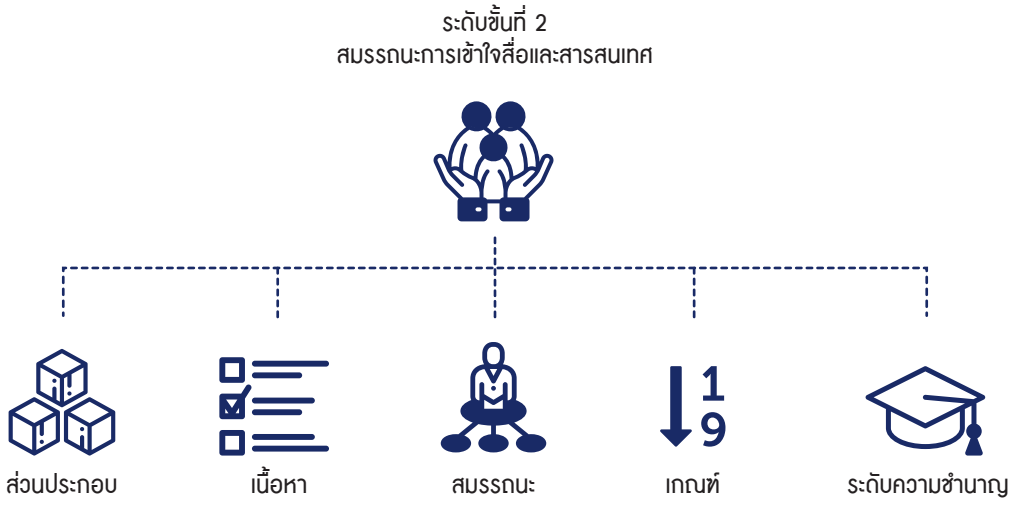
กรอบการประเมินผลการเข้าใจสื่อและสารสนเทศได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ระดับชั้น ดังต่อไปนี้ ระดับขั้นที่ 1 เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการสร้างความพร้อมของประเทศ ระดับขั้นที่ 2 เพื่อสร้างสมรรถนะ การเข้าใจสื่อและสารสนเทศในระดับบุคคล ดังแผนภาพ

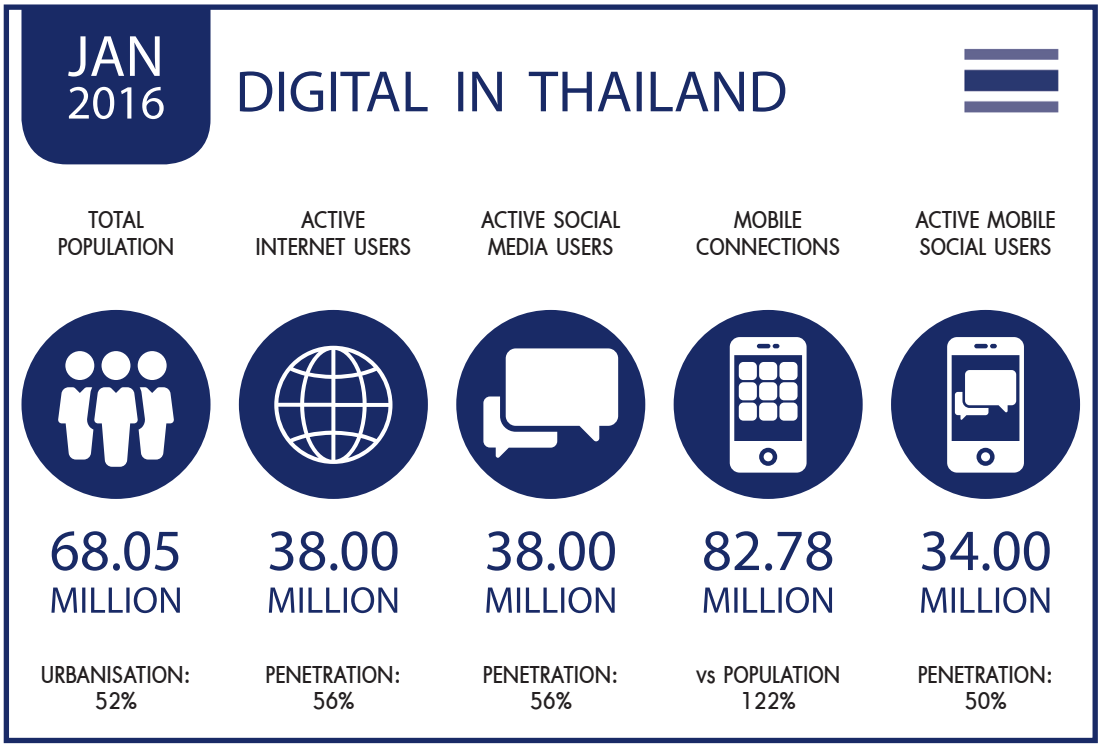

ระดับขั้นที่ 1: ความพร้อมของประเทศ เป็นการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับระดับของการเข้าใจสื่อและสารสนเทศของประเทศและสมรรถนะในการริเริ่มเกี่ยวกับการเข้าใจสื่อและสารสนเทศ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูลในระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาคและระดับประเทศที่มีอยู่ เพื่อนำมาสร้างโปรไฟล์ของประเทศที่เน้นไปที่การริเริ่มมาตรการระดับชาติที่อาจจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะในการเข้าใจสื่อและสารสนเทศของแต่บุคคล

ระดับขั้นที่ 2: สมรรถนะการเข้าใจสื่อและสารสนเทศ ที่มีเป้าหมายที่ประชาชนทุกคน โดยเฉพาะครูที่ทำงานและฝึกอบรมอยู่ เนื่องจากครูถือเป็นกุญแจที่จะใช้ไขเปิดประตูแห่งความรู้ ดังนั้น ครูจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุน โดยครูที่มีความเข้าใจสื่อและสารสนเทศจะส่งต่อความรู้และประสบการณ์ให้แก่นักเรียน และเมื่อเวลาผ่านไปนักเรียนเหล่านี้ก็จะช่วยส่งเสริมการเข้าใจสื่อและสารสนเทศและช่วยให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง กรอบการประเมินผลการเข้าใจสื่อและสารสนเทศ (Media and Information Literacy Assessment Framework) นั้น จะประกอบด้วยเมทริกซ์สมรรถนะการเข้าใจสื่อและสารสนเทศ ซึ่งมีไว้สำหรับการประเมินผลสมรรถนะทั้งในระดับบุคคลและระดับสถาบัน โดยสมรรถนะการเข้าใจสื่อและสารสนเทศจะสามารถสะท้อนถึงปัจจัยของบริบทระดับประเทศที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์แก่การเข้าใจสื่อและสารสนเทศ

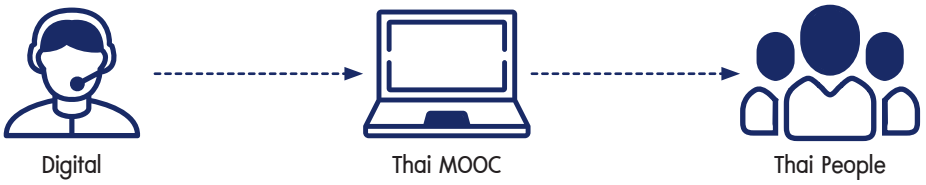

https://www.marketingoops.com/reports/research/thai-digital-in-2016/

การใช้ดิจิทัลในประเทศไทย

We Are Social ดิจิทัลเอเจนซี่ชื่อดังในประเทศสิงคโปร์ออกรายงานชื่อ Digital in 2016 เป็นสไลด์จำนวน 537 หน้าที่มีแผนภาพ (Infographic) รวบรวมสถิติและพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียทั่วโลก ทั้งในภาพรวมและเจาะจงเป็นรายประเทศ ซึ่งประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศที่มีรายงานดังกล่าวออกมาด้วย ดังนี้

สถิติตัวชี้วัดดิจิทัลที่สำคัญของประเทศไทย ที่มา Digital in 2016 Global Overview, We Are Social จากภาพรายงานสถิติผู้ใช้ดิจิทัลในประเทศไทยจากจำนวนประชากรทั้งหมด 68.05 ล้านคน โดยมีจำนวนผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์อยู่จำนวนทั้งสิ้น 38 ล้านบัญชี เป็นอัตราส่วนจำนวนประชากรที่ใช้งานจำนวนร้อยละ 56 มีอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่เชื่อมต่ออยู่

จำนวน 82.78 ล้านเครื่อง โดยมากกว่าจำนวนประชากรถึงร้อยละ 122 โดยจำนวนอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่ทั้งหมดมีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ถึง 34 ล้านบัญชี ถือเป็นจำนวนร้อยละ 50 ของอุปกรณ์สื่อสารทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าประชาชนไทยมีการเข้าถึงดิจิทัลมากกว่าร้อยละ 50 ของประชากรและอุปกรณ์ที่ใช้งาน จึงเป็นสถิติชี้วัดว่าประเทศไทยมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นจำนวนมาก

ทั้งนี้ ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ (Draft Final Report) โครงการจ้างที่ปรึกษากิจกรรมศึกษาวิเคราะห์กรอบแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลเบื้องต้น (Digital Literacy) สำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัยที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยภายใต้โครงการส่งเสริมการใช้ดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคมในการประยุกต์และใช้งานระบบ Thai MOOC ของมหาวิทยาลัยมหิดล นั้น จะนำการเรียนรู้บนระบบ Thai MOOC ให้กับครูดิจิทัลแกนนำ เพื่อนำเนื้อหาไปขยายผลต่ออย่างเป็นระบบ โดยหลักสูตรการพัฒนาทักษะดิจิทัลเบื้องต้นที่พัฒนาขึ้นมาปรับใช้กับระบบ Thai MOOC ใช้กับพลเมืองดิจิทัล

ดังนั้น การจะพัฒนาประเทศไทยเข้าสู่ Thailand 4.0 เป็นเรื่องจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ Human Capital ศักยภาพประชาชน โดยการเข้าถึงต้องลดความเหลื่อมล้ำ จึงจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีเข้ามาขับเคลื่อนประเทศและต้องทำให้ประชาชนเรียนรู้อยู่กับโลกดิจิทัลได้แบบเข้าใจ เข้าถึง ใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง

กว่าจะมาเป็นประชาคมอาเซียน

ดร. ฐากูร พานิช

บริบทของการก่อตั้งประชาคมอาเซียนเป็นประเด็นที่มักถูกหยิบยกหรือศึกษาวิจัยโดยนักวิชาการเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ดี งานวิจัยส่วนใหญ่มักระบุปัจจัยที่อาจเป็นไปได้ทั้งหมดที่มีอิทธิพลต่อความพยายามของผู้นำในยุคนั้นในการตัดสินใจที่จะก่อตั้งสมาคมอาเซียน แต่ทว่าไม่ค่อยอธิบายนัยสำคัญของทฤษฎีบูรณาการที่ได้ถูกเสนอโดยนักคิดคนสำคัญ เช่น Karl W. Deutsch, Ernst B. Haas, Leon N. Lindberg, Stuart A. Scheingold, Joseph S. Nye, Jr., และ Philippe C. Schmitter เป็นต้น ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงต้องการอธิบายสาระและนัยสำคัญทางทฤษฎีของสำนักบูรณาการดังกล่าว

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อบริบทของการก่อตั้งประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เป็นส่วนหนึ่งของคณะบุคคลที่ได้เคยทำงานร่วมกับนักการทูตและนักวิชาการในช่วงระยะเวลาของการก่อตั้งประชาคมอาเซียนและได้ประจักษ์เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากมายในช่วงยุคสงครามเย็นนั้น บทความนี้พยายามอธิบายปรากฏการณ์การรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคนิยม (regionalism) โดยเฉพาะบริบทของการก่อกำเนิดสมาคมอาเซียนหรือประชาคมอาเซียนดังที่เข้าใจในปัจจุบัน โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นไปได้ต่าง ๆ ที่นำไปสู่ข้อเสนอความคิดจัดตั้งของผู้นำไทย รวมถึงสำรวจวิธีคิดและทฤษฎีบูรณาการซึ่งถูกใช้เป็นพื้นฐานทางความคิดของผู้นำอาเซียนในยุคสงครามเย็น (Cold War) ทฤษฎีเหล่านี้มักถูกศึกษาและใช้ในการประเมินและคาดการณ์พัฒนาการของการรวมกลุ่มอื่น ๆ เช่น สหภาพยุโรป รวมทั้งอาเซียน

บทความนี้จึงเป็นความพยายามจะนำเสนอความร่วมมือและการบูรณาการของอาเซียนตั้งแต่แรกเริ่มในปี 2510 มาจนพัฒนาเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2559 ซึ่งเป็นเวลา 50 ปีอันยาวนานมาสรุปย่อไว้ในหน้ากระดาษเพียงไม่กี่หน้า ผู้เขียนตั้งใจจะนำเสนอเนื้อเรื่องในลักษณะที่แตกต่างออกไปบ้างจากที่เคยพบเป็นปกติ ทั้งนี้ เพื่อท้าทาย (provoke) ผู้อ่านให้พิจารณาอาเซียนในความหลากหลายด้วยทัศนะ และผู้ที่สนใจจะได้ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดในด้านต่าง ๆ ต่อไป

ปี 2560 หรือ ค.ศ. 2017 เป็นปีที่สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association

of Southeast Asian Nations – ASEAN) จัดตั้งมาได้ 50 ปี เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งอาเซียนมีสมาชิกเพียง 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย หลังจากนั้นบรูไนได้รับเอกราชและเข้าร่วมเป็นสมาชิก อีกหลายปีต่อมาเมื่อการแก้ไขปัญหากัมพูชาสามารถคลี่คลายได้ จนมีการลงนามความตกลงกรุงปารีส ยุติปัญหากัมพูชาเมื่อเดือนตุลาคม 2534 ประเทศในภูมิภาคอีก 4 ประเทศ คือ เวียดนาม เมียนมา ลาว และท้ายสุดกัมพูชา ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ทำให้อาเซียนมีสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ ดังที่ผู้ก่อตั้งหรืออาจเรียกว่า “บิดาของอาเซียน” ตั้งความปรารถนาไว้ว่าทุกประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกในครอบครัวอาเซียน

ก. ภูมิหลัง

ในบริบทของการจัดตั้งอาเซียนหรือเมื่อในปี 2510 กระแสความร่วมมือในระดับภูมิภาค (regionalism) เป็นที่ยอมรับมากขึ้นในบรรดาประเทศต่าง ๆ ว่าเป็นวิธีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่จะเป็นประโยชน์ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สงบ สันติ ที่เกื้อกูลต่อการค้าขายและปฏิสัมพันธ์ที่ดีในหมู่ประเทศสมาชิก กอปรกับมีประเทศกำลังพัฒนาใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย อันเป็นผลมาจากการปลดปล่อยประเทศอาณานิคม ดังนั้น ในช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา มีการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น องค์การตลาดร่วมอเมริกากลาง (Central American Common Market – CACM) สมาคมการค้าเสรีแห่งลาตินอเมริกา (Latin

American Free Trade Association – LAFTA) ตลาดร่วมและประชาคมแคริบเบียน (Carribbean Community and Common Market – CACM) ตลาดร่วมแอนเดียน (Andean Common Market) และตลาดร่วมแอฟริกาตะวันออก (East African Common Market – EACM) แน่นอนว่าผู้นำของประเทศที่ตัดสินใจเข้าร่วมมือกับประเทศในภูมิภาคเหล่านี้ย่อมได้รับอิทธิพลทางความคิดส่วนหนึ่งมาจากตลาดร่วมยุโรปที่ในขณะนั้นประสบความสำเร็จและมีพัฒนาการในระดับสูง

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความร่วมมือในระดับภูมิภาคมีมาก่อนการจัดตั้งอาเซียน ในปี 2504 มลายา (ต่อมาคือมาเลเซีย) ฟิลิปปินส์ และไทยร่วมกันจัดตั้งสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือสมาคมอาสา (Association of Southeast Asia – ASA) แต่กล่าวได้ว่าสมาคมอาสาไม่มีผลงานสำคัญอะไร เนื่องจากฟิลิปปินส์และมาเลเซียมีกรณีพิพาททางดินแดนกันในการอ้างสิทธิ์เหนือซาบาห์ ต่อมาสมาคมอาสาได้ยุบตัวรวมกับอาเซียน อีกองค์กรหนึ่งคือในปี 2506 มีการเสนอตั้งมาฟิลินโด (MAPHILINDO) เพื่อเป็นเวทีปรึกษาหารือของกลุ่มประเทศเชื้อชาติ “มาเลย์” คือมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย แต่องค์กรนี้ไม่ได้ดำเนินการสำคัญใด ด้วยสาเหตุหลัก คือ “นโยบายเผชิญหน้า” ของประธานาธิบดีซูการ์โนของอินโดนีเซียที่ต่อต้านมาเลเซีย

กล่าวโดยย่อ คือ ช่วงประมาณ 1 ปีก่อนการลงนามในปฏิญญากรุงเทพ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 ประเทศสมาชิกก่อตั้ง (founders) ของอาเซียนหลายประเทศมีปัญหาขัดแย้งและหวาดระแวงกัน มาเลเซียกับฟิลิปปินส์ขัดแย้งกันเรื่องเขตแดนจนถึงกับตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันไประยะหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียกับมาเลเซียไม่ราบรื่นเพราะนโยบายเผชิญหน้าของประธานาธิบดีอินโดนีเซียในขณะเดียวกันสิงคโปร์ซึ่งเป็นรัฐที่เล็กที่สุดในบริเวณนี้เพิ่งเป็นประเทศเอกราชในปี 2508 โดยมีประสบการณ์อัน “ขมขื่น” กับมาเลเซีย มีเพียงไทยเท่านั้นที่ไม่มีปัญหาขัดแย้งใด ๆ กับประเทศเหล่านี้ และรัฐมนตรีต่างประเทศของไทยในขณะนั้น คือ ดร. ถนัด คอมันตร์ มีบทบาทสำคัญในการช่วยไกล่เกลี่ยและประสานรอยร้าวในความสัมพันธ์ของประเทศดังกล่าวจนนำมาสู่การจัดตั้งอาเซียนได้สำเร็จ

ข. เหตุผลของการก่อตั้งอาเซียน

ประเทศสมาชิกก่อตั้ง

จากภูมิหลังข้างต้นที่แสดงให้เห็นว่าประเทศสมาชิกก่อตั้ง 5 ประเทศของอาเซียนไม่ค่อยมีประสบการณ์ความร่วมมือที่ดีร่วมกันมาก่อน อีกทั้งยังมีความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ปัญหาเขตแดน เชื้อชาติยังไม่รับการแก้ไขอย่างถาวร ฯลฯ แล้วทำไมผู้นำประเทศทั้งห้าในขณะนั้นจึงรีบตัดสินใจมาร่วมมือกันเพื่อให้เราสามารถเห็นภาพกว้างของความร่วมมือ

อาเซียนที่ในปัจจุบันพัฒนาจนเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นการบูรณาการหรือ integration ในระดับสำคัญระดับหนึ่ง เราควรทราบถึงสภาวการณ์และปัจจัยต่าง ๆ ในช่วงเวลานั้น 4 ประการ อันเกี่ยวเนื่องกันที่นำไปสู่การตัดสินใจของอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทยในการจัดตั้งอาเซียน[1] คือ

1. การรับรู้ (perception) ต่อภัยคุกคามที่มาจากจีนและลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้เจ้าหน้าที่ของประเทศทั้งห้าไม่เคยกล่าวต่อสาธารณชน แต่การรับรู้โดยเฉพาะภัยจากจีนและต่อลัทธิคอมมิวนิสต์โดยทั่วไปเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การจัดตั้งอาเซียน ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างมองว่าจีนเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของตนมาตลอด ตั้งแต่ก่อนที่จีนจะเป็นคอมมิวนิสต์ การกระทำและการแถลงของจีนเองช่วยให้ความรู้สึกต้านจีนเข้มแข็งขึ้นอีก จีนเรียกร้องให้มีการโค่นล้มรัฐบาลในไทยและมาเลเซีย และจีนแถลงสนับสนุนองค์กรต่าง ๆ ที่ต่อต้านรัฐบาลทั้งสองประเทศและประเทศเหล่านี้ยังสงสัยว่าจีนอยู่เบื้องหลังความพยายามของกลุ่มคอมมิวนิสต์ในอินโดนีเซียที่พยายามก่อการยึดอำนาจเมื่อปี 2508

ในขณะนั้นผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มองจีนว่าเป็นภัยสองประการคือเป็นผู้สนับสนุนขบวนการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศของตน และจีนอาจส่งกองทัพเข้ารุกรานประเทศตนก็ได้ ผู้นำเหล่านี้ยังตระหนักว่าขบวนการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เข้มแข็งได้จากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยากจน ดังนั้น ความร่วมมือกันในระดับภูมิภาคจะช่วยให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศตนดีขึ้น ซึ่งจะช่วยลดความเข้มแข็งของขบวนการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ลงได้

2. การรับรู้ต่อการต้องพึ่งพา (dependance) หรือถูกแทรกแซงจากภายนอก (interference) บทบาทของประเทศมหาอำนาจในสภาพระหว่างประเทศในขณะนั้นล้วนเอื้อต่อความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากประเทศเหล่านี้เกรงว่าความอ่อนแอของตนจะถูกประเทศที่เข้มแข็งกว่าเอาเปรียบได้ โดยตระหนักว่าประเทศของตนต่างมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอันจำกัดไปคนละทิศละทาง หรือมิเช่นนั้นอาจดำเนินการซ้ำซ้อนกัน ทำให้บั่นทอนความเจริญเติบโตและต้องพึ่งพาประเทศอุตสาหกรรมที่เข้มแข็งกว่าต่อไป การรวมกลุ่มร่วมมือกันจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ เพราะกลุ่มอาเซียนจะมีพลังต่อรองกับประเทศอุตสาหกรรม เช่น ญี่ปุ่น และมหาอำนาจอื่น ๆ ได้ ความร่วมมือกันนี้ยังช่วยลดโอกาสที่ประเทศมหาอำนาจจะเข้าแทรกแซงหรือชิงความได้เปรียบระหว่างกันอีกด้วย

[1] สรุปความจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน : Thakur Phanit, “Regional Integration Attempts in Southeast Asia : A study of ASEAN’ s Problems and Progress,” Ph.D. Dissertation, Pennsylvania State University, 1980, sohk 28 - 36.

“

ความร่วมมือกันในระดับภูมิภาค
จะช่วยให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศตนดีขึ้น

”

ผู้นำอาเซียนยังตระหนักดีว่าภูมิภาคนี้ไม่อาจหวังให้ประเทศมหาอำนาจตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษจะยอมเข้ามาปกป้องประเทศของตนจากการถูกรุกรานได้ตลอดไป ข้อตระหนักนี้เป็นจริงเมื่ออังกฤษประกาศเมื่อต้นปี 2510 ว่าตนจะถอนพันธะทางทหารของตนจากเอเชีย ซึ่งจะทำให้เกิด “ช่องว่าง” (vacuum) ทางอำนาจที่หากประเทศอาเซียนไม่รีบ “เติมเต็ม” เองแล้วอาจมีมหาอำนาจอื่นฉกฉวยโอกาสในประเด็นนี้ได้

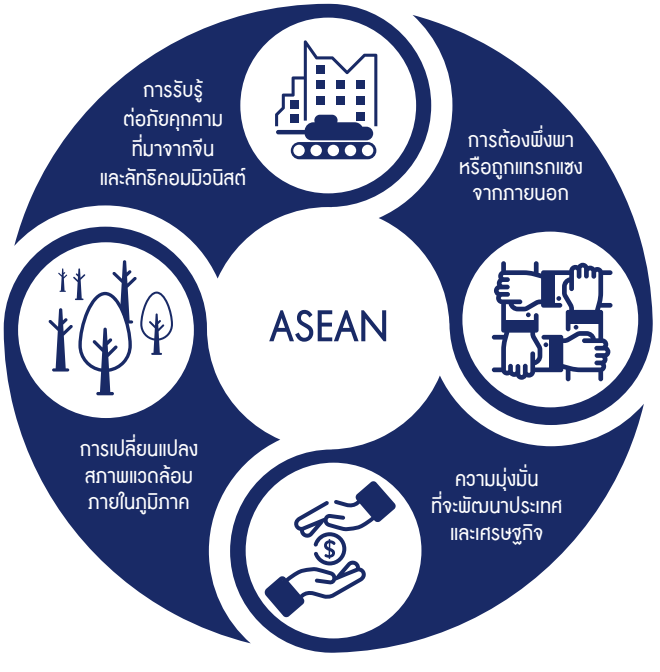
3. ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศ นอกจากความมุ่งมั่นในด้านเสถียรภาพทางการเมืองและความมั่นคงแล้ว ผู้นำอาเซียนยังมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตน ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ต้องมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย กล่าวคือประเทศมีความสงบสุข สันติและมีเสถียรภาพ ความร่วมมือในกรอบอาเซียนจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาประเทศของสมาชิก เพราะจะลดความไม่สงบภายในและการแทรกแซงจากภายนอก

4. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในภูมิภาค การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงปี 2508 - 2509 นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การก่อตั้งอาเซียนในปี2510ราบรื่นในอินโดนีเซียประธานาธิบดีซูการ์โนหมดอำนาจทำให้นโยบายเผชิญหน้ากับมาเลเซียยุติลง ผู้นำคนต่อมาคือ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตตระหนักถึงความจำเป็นที่อินโดนีเซียต้องเข้าร่วมกับอาเซียนและอาจช่วยนำอาเซียนได้ ในฟิลิปปินส์ประธานาธิบดีคนใหม่คือ ประธานาธิบดีมาร์กอสมีนโยบายเป็นมิตรกับเพื่อนบ้าน และหลังจากนั้นไม่นานด้วยความร่วมมือจัดการของไทย ฟิลิปปินส์กับมาเลเซียยอมเจรจากันนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกันอีก ความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับมาเลเซียเริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ และความตึงเครียดในความสัมพันธ์คลายลงเป็นลำดับ บรรยากาศในภูมิภาคจึงเอื้อต่อการจัดตั้งอาเซียน

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้คือปัจจัยร่วมกัน (common factors) ที่นำไปสู่การตั้งอาเซียนในขณะที่แต่ละประเทศสมาชิกต่างมีเหตุผลและปัจจัยของตนเอง เพื่อให้เราสามารถเข้าใจประวัติของอาเซียนได้ดีขึ้น เราน่าจะพิจารณาด้วยว่าประเทศทั้งห้านี้มีแรงจูงใจต่างกันหรือคล้ายกันประการใดบ้าง

<u>อินโดนีเซีย</u> พัฒนาการภายในประเทศเป็นส่วนสำคัญ เมื่อประธานาธิบดีซูการ์โนหมดอำนาจและกลุ่มคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียอ่อนกำลังลง ผู้นำใหม่ของอินโดนีเซียลดความสัมพันธ์กับประเทศกลุ่มคอมมิวนิสต์และหันมาสนใจกับแนวคิดขององค์กรความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อินโดนีเซียสามารถมีบทบาทนำได้ องค์กรอาเซียนจะเป็นเวทีอันชอบธรรมให้อินโดนีเซียเล่นบทผู้นำของภูมิภาคได้ การเข้าร่วมอาเซียนจะแสดงว่าอินโดนีเซียปรารถนาความสัมพันธ์ฉันมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน หลังจากที่เคย “พลาด” หรือ “wrong move” ที่ผู้นำเก่าใช้ในนโยบายต่างประเทศของตน

Common Factors สู่การจัดตั้งอาเซียน

ประเทศไทย การตัดสินใจเข้าร่วมอาเซียนสะท้อนนโยบายต่างประเทศที่เชื่อมั่นสนับสนุนความร่วมมือในระดับภูมิภาคมาอย่างต่อเนื่อง อาเซียนอาจมองได้ว่าเป็นผลลัพธ์ที่เหมาะกับหลักการของนโยบายต่างประเทศไทยคือการที่ไทยจะต้องไม่พึ่งพาประเทศมหาอำนาจใหญ่ใดเพียงแห่งเดียว ตลอดเกือบ 10 ปีก่อนอาเซียน ไทยมีความสัมพันธ์ทางทหารอย่างแน่นแฟ้นกับสหรัฐอเมริกา ดร. ถนัด คอมันตร์ มองอาเซียนว่าจะเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งจากการต้องพึ่งพาแต่สหรัฐอเมริกาเท่านั้น

มาเลเซีย เทียบกับอินโดนีเซียและไทยแล้ว มาเลเซียมิค่อยกระตือรือร้นเท่าที่ควร เป็นเพราะตุนกู อับดุล ราห์มาน นายกรัฐมนตรีมาเลเซียลังเลที่จะให้ยุบองค์การอาสาเพียงเพื่อจะรับอินโดนีเซียมาร่วมด้วย อีกทั้งความทรงจำเรื่อง “การเผชิญหน้า” ทำให้ตุนกูยังสงสัยในเจตนาของอินโดนีเซีย แต่ด้วยท่าทีแข็งขันของกระทรวงการต่างประเทศมาเลเซียที่เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มาเลเซียต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอินโดนีเซียและการโน้มน้าวของ ดร. ถนัด คอมันตร์ ทำให้ตุนกูเปลี่ยนใจและยอมรับตามที่อินโดนีเซียยืนยันว่าจำเป็นต้องตั้งองค์กรใหม่

สิงคโปร์ การเข้าร่วมของสิงคโปร์น่าจะเป็นผลมาจากความจำเป็นทางการทูตมากกว่าความเชื่อมั่นในความร่วมมือระดับภูมิภาค สิงคโปร์จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับมาเลเซียและอินโดนีเซีย สิงคโปร์ไม่มีทางเลือกอื่น และความร่วมมือในอาเซียนอาจส่งผลดีกับเศรษฐกิจสิงคโปร์ ที่สำคัญกว่านั้นคือการเป็นสมาชิกอาเซียนจะช่วยเสริมภาพลักษณ์ของสิงคโปร์โดยไม่ต้องลงทุนมาก ภาพลักษณ์ของสิงคโปร์จะโยงกับอัตลักษณ์ของภูมิภาคมากขึ้นและลดอัตลักษณ์ของการเป็นรัฐคนจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ฟิลิปปินส์ ความมุ่งมั่นของฟิลิปปินส์ต่อความร่วมมือในภูมิภาคยังไม่แน่ชัด แม้ว่าประธานาธิบดีมาร์กอสจะเน้นย้ำว่ารัฐบาลของเขามุ่งอยู่ที่เอเชีย แต่เห็นได้ชัดว่าฟิลิปปินส์ไม่มีความกระตือรือร้นกับอาเซียน ฟิลิปปินส์ผูกพันใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงมายาวนานจึงไม่รู้สึกว่ามีความจำเป็นต้องร่วมในความร่วมมือระดับภูมิภาคอื่น ๆ เช่น อาเซียน ที่จะมาทดแทนได้ นอกจากนี้ ความขัดแย้งกับมาเลเซียในปัญหาซาบาห์ทำให้ฟิลิปปินส์ยังลังเล แต่ปัจจัย 2 ประการนี้ทำให้ฟิลิปปินส์ตัดสินใจเข้าร่วมอาเซียน คือ การไม่เข้าร่วมจะขัดกับคำแถลงของประธานาธิบดีมาร์กอสที่ว่าฟิลิปปินส์จะให้ความสำคัญยิ่งกับเอเชีย อีกทั้งยังขัดกับประธานาธิบดีลินดอน บี จอห์นสัน ของสหรัฐอเมริกาที่ส่งเสริมให้มีความร่วมมือระดับภูมิภาคในเอเชีย

การกำเนิดของอาเซียนสะท้อนเจตนาของประเทศสมาชิกที่จะใช้องค์กรอาเซียนเพื่อสนองวัตถุประสงค์ร่วมและวัตถุประสงค์ของแต่ละประเทศ กรณีของอาเซียนเห็นได้ชัดว่าสิ่งที่เรียกว่า ความร่วมมือระดับภูมิภาคหรือภูมิภาคนิยม หรือการบูรณาการในระดับภูมิภาคเป็นเครื่องมือ (means) ให้ประเทศสมาชิกบรรลุผลประโยชน์และวัตถุประสงค์แห่งชาติของตน ซึ่งไม่ใช่เป้าประสงค์ในตัวอาเซียนเอง (not an end in itself) อาเซียนเป็นเพียงอีกกลไกหนึ่งที่จะช่วยดำเนินงานให้ประเทศสมาชิก

ประเทศสมาชิกเพิ่มต่อมา

ในช่วงเริ่มจะจัดตั้งอาเซียนได้มีความพยายามที่จะเชิญชวนประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกก่อตั้งด้วย หากเมียนมากับกัมพูชา ซึ่ง “เป็นกลาง” ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศตกลงจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกก็จะช่วยลดภาพลักษณ์ทางการเมืองของอาเซียนที่ “เอียงฝ่ายตะวันตก” มากเกินไปลงได้ ผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการทาบทามสองประเทศนี้คือ นายอาดัม มาลิก รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซีย ในเดือนพฤษภาคม 2510 หลังจากแวะหารือกับ ดร. ถนัด คอมันตร์ ในประเทศไทย นายมาลิกเดินทางไปเยือนพม่าอย่างเป็นทางการเพื่อขอทราบความเห็นต่อข้อเสนอเรื่องอาเซียน แต่พม่าไม่สนใจ ซึ่งอาจเป็นผลจากปัญหาการสู้รบภายในประเทศนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางและความกังวลต่อปฏิกิริยาจากจีนหากพม่าจะตอบรับเข้าอาเซียน หลังจากนั้นนายมาลิกเดินทางไปกรุงพนมเปญ ซึ่งผลลัพธ์เป็นเช่นเดียวกัน โดยกัมพูชาอ้างนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอย่างเคร่งครัด ส่วนเวียดนามในขณะนั้นอยู่ใต้อิทธิพลของมหาอำนาจคอมมิวนิสต์และกำลังทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา ลาวถูกดึงให้เกี่ยวพันโดยตรงกับสงครามนี้ด้วย

> “การกำเนิดของอาเซียน
> สะท้อนเจตนาของประเทศสมาชิกที่จะใช้องค์กรอาเซียน
> เพื่อสนองวัตถุประสงค์ร่วมและวัตถุประสงค์ของแต่ละประเทศ”

ความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าประตูอาเซียน “เปิดเสมอ” สำหรับประเทศสมาชิกใหม่จากภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ในถ้อยแถลงของ ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีต่างประเทศไทยในการประชุมก่อตั้งอาเซียน เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 ระบุว่า “... เราได้ดำเนินไปอีกก้าวหนึ่งในทางที่ถูก นับแต่นี้ไปก็จำเป็นที่ประชาชาติของเราต้องใช้ทัศนญาณ ความอดทนไม่ย่อท้อ ความสำนึกในภาระในอันที่จะให้สิ่งที่เราเริ่มต้นเพียงเล็กน้อยนี้บังเกิดผล ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าทั้ง 5 ประเทศเรา อีกทั้งประเทศอื่นที่อาจเข้าร่วมกับเราต่อไปคงจะไม่ขาดคุณธรรมเช่นว่านี้ ...สิ่งที่เราได้ตกลงกันในวันนี้เป็นเพียงแต่ขั้นแรกของผลสำเร็จที่เราหวังว่าจะเกิดขึ้นตามมาเป็นลำดับต่อเนื่องกัน ซึ่งจะนำความภาคภูมิใจแก่เราเอง แก่ผู้ที่เข้ามาร่วมกับเราในกาลต่อไป และอนุชนรุ่นหลัง...”[2]

บรูไนเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนเป็นประเทศที่ 6 เมื่อปี 2527 หลังจากได้รับเอกราชจากอังกฤษ เป็นที่รับทราบกันตลอดมาว่าบรูไนจะเข้าร่วมกับอาเซียนเมื่อได้รับเอกราชแล้ว เนื่องจากเป็นประเทศเล็กที่ถูกล้อมโดยดินแดนมาเลเซีย มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม เชื้อชาติ และเศรษฐกิจเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับมาเลเซียและสิงคโปร์ เวียดนามเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในปี 2538 หลังจากการลงนามความตกลงกรุงปารีสยุติปัญหากัมพูชาเพียง 4 ปี ลาวและเมียนมาเข้าเป็นสมาชิกในปี 2540 และท้ายสุดกัมพูชาเข้าร่วมในปี 2542 กล่าวโดยรวมประเทศสมาชิกใหม่เห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมอาเซียนเพราะเห็นว่าอาเซียนเป็นตัวของตัวเอง มีความก้าวหน้าจากความร่วมมือ เป็นที่ยอมรับในสังคมโลกดังเห็นได้จากมีกลุ่มประเทศและประเทศสำคัญ ๆ ให้ความร่วมมืออย่างดี และที่สำคัญคือการเข้าร่วมอาเซียนทำให้ประเทศตนไม่โดดเดี่ยวในเวทีระหว่างประเทศ และได้อาศัยกลุ่มอาเซียนในการเจรจาต่อรองกับประเทศหรือกลุ่มประเทศอื่น ๆ

ในกรณีของเวียดนามนั้นเป็นกรณีที่น่าสนใจมากกว่าประเทศอื่น ๆ เพราะก่อนหน้าเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน อาเซียนกับเวียดนามเป็นปฏิปักษ์กันอย่างรุนแรงในปัญหาที่เวียดนามยึดครอง

[2] กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ประมวลถ้อยแถลง ฯพณฯ ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: มิถุนายน 2557, หน้า 279.)

กัมพูชา ทหารเวียดนามรบกับทหารไทยในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาหลายครั้ง ฝ่ายอาเซียนสนับสนุนฝ่ายต่อต้าน 3 ฝ่ายคือ เขมรแดง ฝ่ายเจ้าสีหนุ และฝ่าย KPNLF ของซอนซาน เพื่อสู้รบกับทหารเวียดนามและทหารฝ่ายเฮง สัมรินที่เวียดนามสนับสนุนอยู่ การต่อสู้ต่อต้านเวียดนามของอาเซียนกระทำทั้งโดยการทหารและการทูต โดยเฉพาะที่องค์การสหประชาชาติ ซึ่งอาเซียนรณรงค์ให้มีข้อมติประณามเวียดนามที่ยึดครองกัมพูชาเป็นประจำอยู่หลายปี จึงทำให้นักวิชาการด้านการเมืองระหว่างประเทศ ฯลฯ จะศึกษาในรายละเอียดว่าผู้นำ “สายเหยี่ยว” กับ “สายพิราบ” หรือ “รุ่นเก่า” กับ “รุ่นใหม่” ของเวียดนามมีการถกแถลงเจรจาต่อรองกันอย่างไร ในประเด็นการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนซึ่งเป็น “อดีตศัตรูตัวฉกาจ” ของเวียดนาม และมีปัจจัยสำคัญอื่นใดอีกบ้างที่เกี่ยวข้อง เช่น การล่มสลายของสหภาพโซเวียต (ปัจจัยภายนอก) และการเปลี่ยนผู้นำในเวียดนาม (ปัจจัยภายใน) เป็นต้น

ค. การอธิบายปรากฏการณ์ภูมิภาคนิยมและการบูรณาการของอาเซียน

ในการวิเคราะห์และอธิบายการบูรณาการขององค์การความร่วมมือระดับภูมิภาค นักวิชาการสามารถนำทฤษฎีการบูรณาการระดับภูมิภาค (regional integration theories) มาเป็นเครื่องมือ (tools) ในการอธิบายได้ ซึ่งจะกล่าวเพียงสังเขปเท่านั้นในที่นี้ ที่สำคัญคือทฤษฎีเหล่านี้ยังมีการพัฒนาปรับปรุงเพิ่มเติมตลอดในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา อันเป็นสิ่งที่เรามักพบเห็นในทฤษฎีทางสาขาสังคมศาสตร์ทั้งหลาย

เมื่อ 40 – 50 ปีที่แล้วมา ทฤษฎีสำคัญ ๆ ในด้านการบูรณาการที่ในปัจจุบันถือว่าเป็นทฤษฎีคลาสสิก ได้แก่ ทฤษฎีที่เสนอโดย Karl W. Deutsch, Ernst B. Haas, Leon N. Lindberg, Stuart A. Scheingold, Joseph S. Nye, Jr., และ Philippe C. Schmitter เป็นต้น วิธีการ (approaches) ของทฤษฎีดังกล่าว อาจรวมได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ แบบ federalist, แบบ communications/transactional และแบบ neo-functionalist[3]

[3] อ้างอยู่ใน Thakur Phanit, อ้างแล้ว, หน้า 5 - 10. ผู้สนใจในทฤษฎีคลาสสิกของการบูรณาการสามารถดูได้จาก Karl W. Deutsch and others, Political Community and the North Atlantic Area : International Organization in the Light of Historical Experience (Princeton, New Jersy : Princeton University Press, 1957); Leon N. Lineberg and Stuart A. Scheingold, eds., Regional Integration: Theory and Research (Cambridge, Massachusetts, 1957); Harvard University Press, 1971 บทความของ Ernst B. Haas, “The Study of Regional Intergration”, รวมอยู่ในหนังสือด้วย; Joseph S. Nye. Jr., Peace in Parts: Integrations and Conflicts in International Integration (Boston: Little, Bown and Co., 1971) เป็นต้น นักทฤษฎีรุ่นใหม่ ๆ พัฒนาทฤษฎีของตนจากทฤษฎีคลาสสิกข้างต้นเป็นหลัก

อาจอธิบายสั้น ๆ ได้ว่าพวกนิยมแนวคิดสหพันธรัฐ (federalist) มักมองว่าหากการบูรณาการของประเทศในกลุ่มยังไม่สามารถรวมตัวกันเป็นสหพันธรัฐเดียวกันแล้วจะถือว่าการบูรณาการนั้นยังไม่สมบูรณ์ ส่วน communications/transactional พิจารณาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมาชิกที่ส่งผลต่อความเป็นประชาคม (community) เพิ่มขึ้น ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวควรครอบคลุมทุกสาขาสำคัญและได้สมดุล ในขณะที่ neo-functionalist เน้นการบูรณาการด้านเศรษฐกิจที่นำสันติสุขและความกินดีอยู่ดีสู่ประเทศสมาชิก กลุ่มนี้เชื่อว่าหากโลกมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันและมีการบูรณาการในระดับภูมิภาคเพิ่มสูงขึ้นจะนำไปสู่สันติภาพโลก กลุ่ม neo-functionalist ยังโต้แย้งว่า การบูรณาการไม่จำเป็นต้องเริ่มจากการถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจของรัฐสมาชิกให้ขึ้นกับหน่วยงานระดับเหนือประเทศ (supranational) แต่เป็นกระบวนการที่อำนาจการตัดสินใจค่อย ๆ สะสมและขยายตัวไปเป็นอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานระดับเหนือประเทศ อันจะส่งผลให้ความเป็นเอกราชของรัฐค่อย ๆ ลดลงเป็นลำดับ

แต่มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งวิจารณ์ว่าแม้ทฤษฎีและวิธีการดังกล่าวข้างต้นจะมีประโยชน์และสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์การบูรณาการได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถให้ภาพรวมของการบูรณาการได้ เป็นวิธีการที่อาจเปรียบได้กับ “ตาบอดคลำช้าง”

ในระยะหลังมีผู้เสนอทฤษฎี เช่น Liberal Intergovernmentalism ทฤษฎี Externality และทฤษฎี Contracting อีกทั้งยังมีการโต้แย้งกันระหว่าง Rationalist Approaches กับ Social Constructivist Approaches ด้วย ซึ่งเราจะไม่พิจารณาในบทความนี้ เหตุที่ยกมากล่าวถึงเพียงเพื่อให้เห็นภาพว่ายังไม่เป็นที่เห็นพ้องต้องกันในทฤษฎีต่าง ๆ และยังจะคงมีการโต้แย้งกันต่อไป

ผู้เขียนเห็นว่าทฤษฎีข้างต้นส่วนใหญ่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ภูมิภาคนิยมและการบูรณาการของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในยุโรป อาจไม่เหมาะที่จะนำแต่ละทฤษฎีมาอธิบายปรากฏการณ์ของอาเซียน แต่เราอาจนำวิธีการของหลากทฤษฎี และโดยเฉพาะจากกลุ่ม neo-functionalist มาใช้ในกรณีที่มีความเหมาะสมได้ ทั้งนี้ เพราะอาเซียนมีลักษณะที่ต่างจากกลุ่มความร่วมมืออื่น ๆ มาก อาทิ ในแง่ของประชากรที่ประเทศใหญ่สุดมีจำนวนประชากรกว่า 200 ล้านคน (อินโดนีเซีย) และประเทศเล็กสุดมีประชากรเพียงไม่ถึงล้านคน (บรูไน) ระบอบการปกครองของประเทศสมาชิกยังแตกต่างกันมาก โดยมีระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบอบประชาธิปไตยหรือกึ่งประชาธิปไตย ระบอบคอมมิวนิสต์ และบางช่วง

เวลายังมีระบอบเผด็จการทหารอีกด้วย ส่วนระบบเศรษฐกิจนั้น ประเทศส่วนใหญ่ใช้แบบทุนนิยม แต่มีสองประเทศใช้ระบบสังคมนิยม เป็นต้น

ความหมายของ “การบูรณาการ”

เช่นเดียวกับทฤษฎีว่าด้วยการบูรณาการระดับภูมิภาค คำจำกัดความของ “การบูรณาการ” ยังเป็นที่โต้แย้งและปรับเปลี่ยนอยู่ บางครั้งในคำจำกัดความต่าง ๆ ที่มีอยู่ดูจะขัดกันเอง นักวิเคราะห์จึงควรจะพิจารณาว่าความหมายและคำจำกัดความต่อไปนี้แบบไหนเหมาะที่จะใช้นำมาอธิบายปรากฏการณ์ของอาเซียนได้

นักวิชาการ เช่น Fred M. Hayward สรุปว่าคำจำกัดความต่าง ๆ ที่มีอยู่กล่าวถึง

ก. กระบวนการที่ความภักดีต่อหน่วยระดับประเทศขยับเปลี่ยนไปภักดีต่อองค์รวมที่ใหญ่ขึ้น
ข. ความสามารถที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นไปโดยสันติ
ค. การที่กลุ่มสามารถจัดตั้งขึ้นเป็นประชาคมและดำรงความเป็นประชาคมได้
ง. ความสามารถของระบบที่จะดำรงตนเองอยู่ได้ และ
จ. สมรรถภาพร่วมกันที่จะบรรลุการตัดสินใจ

นอกจากนี้นักวิชาการยังมีทัศนะต่อการบูรณาการต่างกันด้วยว่าการบูรณาการเป็นสภาวะ (condition) หรือเป็นกระบวนการ (process) หรือเป็นสองอย่าง คือทั้งสภาวะและกระบวนการ

คำจำกัดความที่เป็น “คลาสสิก” และถูกนำมากล่าวถึงบ่อย ๆ แม้ในปัจจุบัน ได้แก่ของ Karl W. Deutsch และ Ernst B. Haas ซึ่งในกรณีของ Deutsch มองว่าการบูรณาการทางการเมืองเป็นสภาวะขั้นสุดท้าย “ที่ประชากรภายในดินแดนนั้นมีความรู้สึกว่าเป็นประชาคมเดียวกันและมีองค์กรและวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ที่เข้มแข็งและครอบคลุมเพียงพอให้ประชากรเหล่านี้มั่นใจได้ว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นก็จะเป็นไปโดยสันติตลอดกาลนาน”

ส่วน Haas ให้คำจำกัดความแรก ๆ ของเขาว่าการบูรณาการ คือ “กระบวนการที่ผู้นำทางการเมืองในหน่วยระดับชาติที่เป็นเอกเทศหลาย ๆ แห่ง (หลาย ๆ ประเทศ) เห็นพ้องที่จะถ่ายโอนความภักดี ความคาดหวังและกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ของพวกเขาไปให้กับศูนย์กลางแห่งใหม่ ซึ่งสถาบันต่าง ๆ ของศูนย์แห่งนี้มีหรือเรียกร้องให้มีอำนาจทางกฎหมายเหนือประเทศที่เคยเป็นอยู่ก่อน”

ต่อมา Haas กล่าวถึงการศึกษาการบูรณาการระดับภูมิภาคว่าเป็นการศึกษา “...เกี่ยวกับการอธิบายว่าด้วยวิธีอย่างไรและด้วยเหตุใด (how and why) รัฐจึงยอมเลิกที่จะเป็นรัฐอธิปไตยโดยสมบูรณ์ ด้วยวิธีอย่างไรและเหตุผลใดรัฐจึงยอมโดยสมัครใจที่จะคลุกคลี ผสมและผสานกับเพื่อนบ้านทั้งหลายของตน โดยสละคุณสมบัติทางอธิปไตยที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันก็ได้รับเทคนิคใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาขัดแย้งระหว่างกัน ความร่วมมือในระดับภูมิภาคก็ดี องค์การระดับภูมิภาคก็ดี หรือระบบใหญ่และย่อยระดับภูมิภาคก็ดี อาจใช้อธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ทิศทางของการบูรณาการ แต่ต้องไม่สับสนความร่วมมือต่าง ๆ เหล่านี้กับผลลัพธ์ที่ตามมา”

ในกรณีของอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพิจารณาถึงการบูรณาการด้านเศรษฐกิจ เราอาจพิจารณาความก้าวหน้าของอาเซียนตามแผนภูมิระดับการบูรณาการทางเศรษฐกิจ (โปรดดูแผนภูมิ) แต่ท่านผู้อ่านเองควรเป็นผู้ตัดสินว่าอาเซียนได้พัฒนาการบูรณาการไปถึงระดับไหน หรือยังอยู่ในระหว่างระดับใด

ท่านผู้อ่านพึงตระหนักด้วยว่า การบูรณาการของอาเซียนมีความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองหรืออาจเรียกว่า “วิถีอาเซียน” หรือ “ASEAN way” เราจึงควรจะศึกษาบูรณาการของอาเซียนโดยเปรียบเทียบกับแผนภูมิข้างต้นหรือไม่ เพียงใด

แผนภูมิระดับการบูรณาการทางเศรษฐกิจ

ระดับและความซับซ้อนของการบูรณาการ (สูง ↑ ต่ำ)

ระดับ	ลักษณะการบูรณาการ
5. สหภาพทางการเมือง	4 + ประเทศสมาชิกอยู่ภายใต้รัฐบาลเดียวกัน
4. ประชาคมเศรษฐกิจ	3 + การค้าภายในเสรี การย้ายแรงงานเสรี อัตราภาษีเดียวกัน นโยบายการเงิน การคลังร่วมกัน
3. ตลาดร่วม	2 + เคลื่อนไหวเสรีของทุนและบริการในภูมิภาค
2. สหภาพศุลกากร	1 + ใช้อัตราภาษีศุลกากรเดียวกัน สำหรับสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ
1. เขตการค้าเสรี	ลดอัตราภาษีระหว่างประเทศสมาชิก
0. เศรษฐกิจปกติ	ก่อนการบูรณาการ

> การเข้าร่วมอาเซียนทำให้ประเทศตนไม่โดดเดี่ยว
> ในเวทีระหว่างประเทศและได้อาศัยกลุ่มอาเซียน
> ในการเจรจาต่อรองกับประเทศหรือกลุ่มประเทศอื่น ๆ

ง. พัฒนาการหลักที่นำไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

พัฒนาการหลักทั้งหลายของอาเซียน รวมทั้งเอกสารความตกลงต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในเว็บไซต์ภาษาไทย อังกฤษ ฯลฯ ทั้งจากเว็บไซต์ทางการ เช่น สำนักเลขาธิการอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ และเว็บไซต์อื่น ๆ อีกหลายสิบแห่ง ซึ่งผู้สนใจสามารถค้นคว้าหาอ่านได้โดยง่ายอยู่แล้ว ดังนั้น บทความนี้จะยกมาเพียงบางเรื่องที่เห็นว่าน่าสนใจเท่านั้น

เมื่อเริ่มก่อตั้งในปี 2510 ปฏิญญากรุงเทพกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของอาเซียนไว้ 7 ประการ คือ

1. ส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรม
2. ส่งเสริมความมีเสถียรภาพ สันติภาพ และความมั่นคงของภูมิภาค
3. ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์ และด้านการบริหาร
4. ส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกันในการฝึกอบรมและการวิจัย
5. ส่งเสริมความร่วมมือในด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม การค้า การคมนาคม การสื่อสาร และการปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต
6. ส่งเสริมการมีหลักสูตรการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
7. ร่วมมือกับองค์กรระดับภูมิภาคและองค์กรระหว่างประเทศ

เมื่อพิจารณาเป้าหมายข้างต้นโดยรวมจะเห็นว่าอาเซียนมุ่งเน้นในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก แต่ในความจริงนั้นเป้าหมายหลักที่ไม่ได้ประกาศ คือ วัตถุประสงค์ทางการเมืองของภูมิภาค อันได้แก่ สงครามและเสถียรภาพและความมั่นคงของภูมิภาค อาเซียนเกิดขึ้นภายใต้

บรรยากาศสงครามและความขัดแย้งรุนแรงในภูมิภาค สงครามเวียดนามหรือสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 เริ่มเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2498 เป็นสงครามระหว่างเวียดนามใต้ที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้สนับสนุนหลัก รบกับเวียดนามเหนือที่มีสหภาพโซเวียต จีน และประเทศคอมมิวนิสต์ที่เป็นพันธมิตรอื่น ๆ สนับสนุน ลาวและกัมพูชาถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามนี้อย่างเลี่ยงไม่ได้

ประเทศสมาชิกอาเซียนมีปฏิกิริยาต่อสงครามแตกต่างกันไปตามพันธะและเหตุผลของตน สำหรับไทยนั้น สนับสนุนสหรัฐอเมริกาตามพันธะที่มีเพราะเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization – SEATO) ที่ไทยและฟิลิปปินส์เป็นภาคี ไทยส่งทหารไปช่วยรบในเวียดนามใต้และให้สหรัฐอเมริกาใช้ฐานทัพในไทยส่งเครื่องบินรบไปโจมตีเป้าหมายในเวียดนาม

สหรัฐอเมริกาถือเป็น “ร่ม (umbrella) ด้านการทหารและความมั่นคง” ให้กับอาเซียนในทางอ้อม ในกรณีของมาเลเซียและสิงคโปร์ หากถูกโจมตีหรือถูกขู่ว่าจะถูกโจมตีจากนอกประเทศ สองประเทศนี้อาจพึ่งพากรอบความร่วมมือที่เรียกว่า Five Power Arrangements ซึ่งประกอบด้วย อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ได้ ทั้งอังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์มีกองกำลังทางบกและทางเรือประจำการอยู่ที่สิงคโปร์ นอกจากนี้ ออสเตรเลียยังส่งฝูงบินเข้าประจำการที่เมืองบัตเตอร์เวอร์ธในมาเลเซียด้วย

อาจกล่าวได้ว่า การมีกองกำลังจากประเทศตะวันตกให้ “ความคุ้มครอง” ในภูมิภาคเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้นำอาเซียนไม่กระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันอย่างจริงจังในด้านเศรษฐกิจ โครงการความร่วมมือต่าง ๆ เองก็ไม่มีกำหนดเงื่อนเวลา (deadline) ว่าต้องสำเร็จเมื่อใด ทำให้ในช่วงเกือบ 10 ปีแรกของอาเซียนแทบจะไม่มีผลงานด้านเศรษฐกิจใดที่สำคัญ ผลลัพธ์ส่วนใหญ่เป็นความคุ้นเคยและความไว้เนื้อเชื่อใจกันมากขึ้นในหมู่ผู้นำประเทศและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมกันบ่อยทั้งในห้องประชุมและนอกห้องประชุม (สนามกอล์ฟและห้องอาหาร)

สถานการณ์ในภูมิภาคเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเวียดนามเหนือสามารถยึดกรุงไซง่อน เมืองหลวงของเวียดนามใต้ได้เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2518 ซึ่งเป็นชัยชนะของเวียดนามเหนือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และเป็นความปราชัยของสหรัฐอเมริกากับฝ่ายโลกเสรี ในข้อเท็จจริงนั้น สหรัฐอเมริกาเตรียมถอนตัวจากภูมิภาคนี้ตั้งแต่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ประกาศ “ลัทธินิกสัน – Nixon Doctrine” ที่เกาะกวม เมื่อเดือนกรกฎาคม 2512 แล้วว่าจะฝึกฝนให้ทหารเวียดนามใต้รบและป้องกันประเทศของ

ตนเองและสหรัฐอเมริกาจะค่อย ๆ ถอนกำลังทหารของตนกลับไป ไม่นานหลังจากกรุงไซ่ง่อนแตก สหรัฐอเมริกาได้ถอนกำลังทหารออกจากฐานทัพในไทย ต่อมาอีกเพียง 3 ปี คือ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2521 กองทัพเวียดนามเข้ายึดครองกัมพูชาได้สำเร็จ ทำให้เป็นครั้งแรกที่กองทัพเวียดนามประจันหน้ากับกองทัพของประเทศอาเซียน คือ ไทย ที่บริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา ทำให้นักวิชาการตะวันตกทำนายว่าไทยจะเป็นโดมิโนตัวต่อไปที่จะล้มไปอยู่กับฝ่ายคอมมิวนิสต์

ยังนับเป็นการดีสำหรับไทยกับอาเซียนที่ในช่วงเวลาวิกฤตนี้ จีนได้แตกแยกกับสหภาพโซเวียตแล้ว และหันมาสนับสนุนฝ่ายเขมรแดงในกัมพูชาต่อสู้กับฝ่ายเวียดนามและยังสนับสนุนความพยายามของอาเซียนในการต่อต้านเวียดนามด้วย จีนยังได้ปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาดีขึ้นแล้วในช่วงนี้ อาเซียนจึงได้จีนช่วย “คาน” เวียดนามไว้ได้ในระดับหนึ่ง แม้ว่าประเทศอาเซียน โดยเฉพาะไทย ต้องแบกรับภาระผู้อพยพทั้งทางบกและทางเรือจากเวียดนาม ลาว และกัมพูชา จำนวนหลายแสนคน

เห็นได้ชัดว่าสงครามเวียดนามเป็น “ตัวเร่ง - catalyst” สำคัญที่ช่วยให้ผู้นำประเทศอาเซียนเห็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีความร่วมมือใกล้ชิดมากขึ้นในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ประเทศของตนและภูมิภาคมีความสงบสันติ โดยเริ่มจากการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งแรกในปี 2519 ที่บาหลี อินโดนีเซีย กำหนดทิศทางความร่วมมือแน่ชัด รวมทั้งกำหนดและเสริมความเข้มแข็งให้กลไกและโครงสร้างของความร่วมมือ ดังอาจเห็นได้จากพัฒนาการหรือเหตุการณ์สำคัญ (milestone) แทบทุกเรื่องมีขึ้นหลังจากการประชุมสุดยอดครั้งแรกนี้ นอกจากนี้ ยังมีพัฒนาการสำคัญอื่นอีก ได้แก่ การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนกับการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของเวียดนามที่ส่งผลให้อาเซียนมีสถานะดังในปัจจุบัน

การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งแรก

เดือนกุมภาพันธ์ 2519 การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งแรกมีขึ้นที่บาหลี อินโดนีเซีย มีการเห็นพ้องในการ “พลิกโฉม” ของอาเซียนด้วยการกำหนดทิศทางและกลไกความร่วมมือ อีกทั้งยังมีการระบุความร่วมมือทางด้านความมั่นคงเป็นครั้งแรก เอกสารสำคัญของการประชุมครั้งนี้ คือ 1976 Declaration of ASEAN Concord ที่ยืนยันหลักการและเป้าประสงค์ของอาเซียนในการมุ่งสู่เสถียรภาพทางการเมือง และที่สำคัญคือกำหนดโครงการดำเนินงานของความร่วมมืออย่างละเอียด โดยแบ่งเป็น (1) ด้านการเมือง (2) เศรษฐกิจ (3) สังคม (4) วัฒนธรรมและสารนิเทศ (5) ความมั่นคง และ (6) การปรับปรุงกลไกดำเนินงานของอาเซียน

ขอยกตัวอย่างในด้านเศรษฐกิจเพื่อให้เห็นความสำคัญที่ผู้นำสูงสุดของอาเซียนกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของอาเซียนดำเนินการ ได้แก่

1. ความร่วมมือด้านโภคภัณฑ์พื้นฐาน โดยเฉพาะอาหารและพลังงาน
   - ประเทศสมาชิกจะให้ความสำคัญลำดับแรกกับการช่วยเหลือกันในยามวิกฤตและส่งออกโภคภัณฑ์ดังกล่าว ให้กับเพื่อนประเทศสมาชิก
2. ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม
   - ประเทศสมาชิกจะร่วมมือกันจัดตั้งโครงการอุตสาหกรรมอาเซียนขนาดใหญ่เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการในภูมิภาค
   - ควรให้ความสำคัญอันดับแรกกับโครงการที่ใช้วัสดุ / ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตที่มีอยู่ในประเทศสมาชิกที่ช่วยเพิ่มผลผลิตอาหาร ที่เพิ่มหรือประหยัดเงินตราต่างประเทศและที่ช่วยเพิ่มการจ้างงาน
3. ความร่วมมือทางการค้า
   - ประเทศสมาชิกจะร่วมมือกันในสาขาที่จะส่งเสริมการพัฒนาและการเพิ่มผลผลิตใหม่ ๆ ปรับปรุงโครงสร้างทางการค้าของแต่ละประเทศสมาชิกและระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกันที่เอื้อต่อการพัฒนาการที่สูงขึ้น รวมทั้งปกป้องและเพิ่มเงินตราต่างประเทศและสำรองเงินตราต่างประเทศของสมาชิก
   - ประเทศสมาชิกจะมุ่งสู่การจัดตั้งเขตสิทธิพิเศษทางการค้าอันเป็นเป้าหมายระยะยาวในช่วงเวลาที่เห็นว่าเหมาะสมโดยใช้เจรจาเป็นรอบ ๆ ที่เห็นพ้องกันเป็นเอกฉันท์ของประเทศสมาชิก
   - อำนวยให้เกิดการขยายการค้าในระหว่างประเทศสมาชิกโดยความร่วมมือในการค้าโภคภัณฑ์พื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารและพลังงาน และความร่วมมือในโครงการอุตสาหกรรมอาเซียน
   - ประเทศสมาชิกจะเร่งรัดความพยายามร่วมกันที่จะปรับปรุงการเข้าสู่ตลาดนอกอาเซียนสำหรับวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป โดยการแสวงวิธีที่จะขจัดการกีดกันทางการค้าในตลาดเหล่านั้น รวมทั้งพัฒนาการใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านั้นในทางใหม่ ๆ และใช้วิธีการและการดำเนินงานร่วมกันในการติดต่อซื้อขายกับกลุ่มเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและแต่ละประเทศที่แข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ

- ความพยายามเหล่านี้ ยังควรนำไปสู่ความร่วมมือในด้านวิธีการและเทคนิคการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตและปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ส่งออก รวมทั้งนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งออกชนิดใหม่ ๆ เพื่อให้หลากหลายยิ่งขึ้น

4. วิธีการร่วมกันในการรับมือกับปัญหาโภคภัณฑ์ระหว่างประเทศและปัญหาเศรษฐกิจโลก
   - หลักการของความร่วมมืออาเซียนด้านการค้าควรนำมาใช้ตามความสำคัญในวิธีการร่วมของอาเซียนต่อปัญหาโภคภัณฑ์ระหว่างประเทศและปัญหาเศรษฐกิจโลกด้วย เช่น การปฏิรูประบบการค้าระหว่างประเทศ การปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศและการโอนทรัพย์สินที่ดำเนินการในองค์การสหประชาชาติ และเวทีพหุภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปสู่การจัดระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ (New International Economic Order)
   - ประเทศสมาชิกควรให้ความสำคัญลำดับแรกกับความมีเสถียรภาพและการเพิ่มรายได้เงินตราต่างประเทศจากโภคภัณฑ์ที่ตนผลิตและส่งออก โดยใช้ความตกลงด้านโภคภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งการใช้วิธีการมูลภัณฑ์กันชนและวิธีการอื่น ๆ

5. กลไกสำหรับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

   ให้รัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจประชุมเป็นประจำหรือเมื่อเห็นว่าจำเป็นเพื่อ
   - จัดทำคำแนะนำให้รัฐบาลประเทศสมาชิกพิจารณาเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียน
   - ทบทวนการประสานและการดำเนินโครงการและโปรแกรมของอาเซียนด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ได้เห็นชอบแล้ว
   - แลกเปลี่ยนทัศนะและหารือกันในเรื่องนโยบายและแผนพัฒนาแห่งชาติเพื่อการก้าวไปสู่การพัฒนาของระดับภูมิภาคที่เข้ากันได้กับของระดับชาติ และ
   - ดำเนินการในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่รัฐบาลของประเทศสมาชิกเห็นชอบ

นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้ตกลงที่จะปรับปรุงกลไกของอาเซียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการลงนามความตกลงจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน (ตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตา อินโดนีเซีย) และเห็นพ้องให้มีการทบทวนโครงสร้างของอาเซียนเพื่อให้บังเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งยังให้ศึกษาความน่าจะมีกรอบงานด้านธรรมนูญอาเซียนฉบับใหม่อีกด้วย

ผลของการประชุมสุดยอดครั้งแรกนี้ อาจถือได้ว่าเป็นการทำให้ "ลูกบอลของการบูรณาการอาเซียน" (ball of ASEAN integration) เริ่มกลิ้งหรือเคลื่อนที่ดังลูกบอลหิมะลูกเล็ก ๆ เมื่อกลิ้งไปบนพื้นหิมะ ลูกบอลจะค่อย ๆ ใหญ่ขึ้น ๆ ตามลำดับ ซึ่งเปรียบได้กับการบูรณาการของอาเซียนที่เพิ่มขยายตัวเป็นลำดับ หลังจากนี้ ผลการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของผู้นำอาเซียนต่อ ๆ มา อันมีผลให้อาเซียนก้าวหน้าไปสู่เขตการค้าเสรี → ตลาดร่วม → ประชาคม คือ การขยายความร่วมมือหรือ "ต่อยอด" จาก 1976 Declaration of ASEAN Concord หรือปฏิญญาอาเซียนแทบทั้งสิ้น กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ในปัจจุบันเป็นผลของการกำหนดให้ศึกษา "กรอบงานด้านธรรมนูญอาเซียนฉบับใหม่" การมีเลขาธิการอาเซียน (ที่มิใช่เป็นเพียงเลขาธิการของสำนักเลขาธิการดังในอดีต) การมีคณะมนตรีประสานงานอาเซียน การมีคณะมนตรีประชาคมอาเซียน และการมีคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนเป็นผลมาจาก "เห็นพ้องให้มีการทบทวนโครงสร้างของอาเซียนเพื่อให้บังเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น" นั่นเอง

การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน

การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area – AFTA) เป็นก้าวสำคัญยิ่งอีกก้าวหนึ่งของอาเซียนที่จะนำไปสู่การบูรณาการด้านเศรษฐกิจของอาเซียนที่กว้างขวางขึ้น จึงจะกล่าวถึงภูมิหลังที่สำคัญ ๆ โดยสังเขป

แนวคิดที่จะให้ประเทศสมาชิกอาเซียนลดภาษีสินค้าระหว่างกันมีมาก่อนการประชุมสุดยอดครั้งแรกที่บาหลี อดีตนายกรัฐมนตรี ลี กวนยู ของสิงคโปร์ ระบุว่าเคยเสนอกับประธานาธิบดีซูฮาร์โตแห่งอินโดนีเซีย เมื่อเดือนกันยายน 2518 ให้อาเซียนมีการลดภาษีร้อยละ 10 ระหว่างกัน แต่อินโดนีเซียไม่เห็นด้วยเพราะเกรงว่าสินค้าจากต่างประเทศจะเข้าไปในอินโดนีเซียมากจนทำให้อินโดนีเซียไม่สามารถพัฒนาสินค้าของตนเอง[4]

อาเซียนมายอมรับและพิจารณาแนวคิดนี้อย่างจริงจัง หลังจากที่อดีตนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุนของไทยเสนอการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนในสุนทรพจน์ต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ณ สิงคโปร์ ในปี 2535 ข้อเสนอของไทย คือ เสนอให้อาเซียนพิจารณาเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพื่อใช้เป็นแนวทางหลักในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการค้าอันจะแปรสภาพให้อาเซียนเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุนจากภายนอก และจะเป็นตลาดร่วมในระดับหนึ่งที่กว้างขวางขึ้น

ความตกลงเรื่องเขตการค้าเสรีอาเซียนลงนามโดยสมาชิก 6 ประเทศ (บรูไน เข้าเป็นสมาชิกประเทศที่ 6 แล้ว) เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2535 หลังจากนั้นประเทศสมาชิกได้ดำเนินการเจรจาลดภาษีหรือยกเว้นภาษีในสินค้า 11 หมวดสำคัญ เช่น ด้านยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมจากไม้ อุตสาหกรรมอาหารและประมง อุตสาหกรรมการบินและท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติและสิ่งทอ เป็นต้น ประเทศสมาชิกใหม่ คือ เวียดนาม ลาว เมียนมา และกัมพูชา ต่างลงนามในความตกลงเรื่องเขตการค้าเสรี และได้รับการผ่อนปรนกำหนดการที่จะต้องดำเนินการลดภาษีให้สำเร็จตามพันธกรณีเขตการค้าเสรีอาเซียนมีผลปฏิบัติเมื่อปี 2550 เร็วกว่ากำหนดการที่ตั้งไว้ 3 ปี

การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของเวียดนาม

ในความเห็นของผู้เขียน การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของเวียดนามนับเป็นพัฒนาการหลักอีกประการหนึ่งของอาเซียน เพราะแสดงให้เห็นว่ากำแพงความเป็นอริ และความไม่ไว้วางใจกันระหว่างเวียดนามกับอาเซียนได้ทลายลงแล้ว เปิดโอกาสให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถร่วมมือกันได้อย่างใกล้ชิด แม้ว่าอดีตของความสัมพันธ์จะ “ขมขื่น” แต่ทุกประเทศสามารถมองไปข้างหน้าสู่อนาคตแห่งความร่วมมือกันได้ เราจะมาพิจารณาว่าปัจจัยใดมีส่วนเกื้อกูลในเรื่องนี้

[4] Lee Kuan Yew, From Third World to First...The Singapore Story: 1965 - 2000_(Singapore: Times Media Private Limited, 2000), sohk 370

> **การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area – AFTA) เป็นก้าวสำคัญยิ่งอีกก้าวหนึ่งของอาเซียนที่จะนำไปสู่การบูรณาการด้านเศรษฐกิจของอาเซียนที่กว้างขวางขึ้น**

ดังได้ที่กล่าวมาแล้วว่าผู้นำอาเซียนเมื่อเริ่มก่อตั้งอาเซียนได้แสดงให้ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเห็นว่าอาเซียนมิได้ตั้งขึ้นเพื่อกีดกันประเทศใดในภูมิภาค ประตูของอาเซียนเปิดเสมอสำหรับประเทศสมาชิกใหม่ที่จะเข้าร่วม อาเซียนประกาศรับหลักสำคัญในความสัมพันธ์ของประเทศสมาชิกอันเป็นที่ยอมรับกันในสากล เช่น การเคารพในเอกราช อธิปไตย ความเสมอภาค บูรณภาพแห่งดินแดน เอกลักษณ์ของชาติ การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน การแก้ไขข้อขัดแย้งโดยสันติวิธีและหลักการอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ เป็นต้น

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน 2514 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ผู้นำอาเซียนลงนามในปฏิญญาว่าด้วยเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพและความเป็นกลาง (Declaration of the Zone of Peace, Freedom and Neutrality – ZOPFAN) ซึ่งแสดงเจตนารมณ์ของอาเซียนที่จะทำให้ภูมิภาคนี้ปลอดจากการแทรกแซงจากภายนอก

ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งแรกที่บาหลี เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2519 นอกจากการลงนาม 1976 Declaration of ASEAN Concord แล้ว ยังมีการลงนามในสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia – TAC) ซึ่งได้นำหลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักการที่ปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติมาเป็นหลักของการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคที่มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพและความมั่นคง ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความร่วมมือระหว่างกัน ปฏิญญาหรือสนธิสัญญาไมตรีของอาเซียนดังกล่าว แสดงถึงความจริงใจของอาเซียนที่จะเป็นมิตรและร่วมมือกับทุกประเทศในภูมิภาคนี้เพื่อนำประเทศสมาชิกไปสู่สันติสุข

ประเทศอาเซียนนำมาตรการเสริมมาดำเนินการเพื่อลดบรรยากาศความตึงเครียดในความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านด้วย มาตรการเสริมสร้างความไว้วางใจ (Confidence Building Measures-

CBM) โดยอาศัยความร่วมมือกับองค์กรคลังสมองหรือ Think Tank ต่าง ๆ เช่น สถาบันและศูนย์ศึกษาด้านความสัมพันธ์และยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศของประเทศสมาชิก จัดการประชุมหรือสัมมนาในหัวข้อที่จะเสริมสร้างความเข้าใจและร่วมมือระหว่างกัน โดยเชิญผู้เข้าร่วมเป็นนักวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐ ภาคเอกชน นักการทูตและผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ จากประเทศภายในและภายนอกภูมิภาคมาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น อธิบายท่าทีของตนและสอบถามรับฟังท่าทีของประเทศอื่น ส่วนของรัฐบาลหรือทางการเองมีการประชุมหารือกันเป็นปกติอยู่แล้ว ซึ่งถือว่าเป็นลู่ทางแรกหรือ Track I ส่วนมาตรการที่ดำเนินการโดยสถาบันหรือศูนย์การศึกษาดังได้กล่าวมาถือว่าเป็นลู่ทางที่สอง หรือ Track II กล่าวได้ว่าการดำเนินการตาม Track II ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการแก้ไขปัญหาของกัมพูชานั้น ได้ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดและเสริมสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจโดยเฉพาะในกลุ่มผู้นำ (elite) ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ในระดับที่น่าพอใจ

ปัจจัยสำคัญที่ต้องนำมาร่วมพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะการยุติสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตผู้สนับสนุนหลักของเวียดนาม มีผลสำคัญต่อการที่เวียดนามตัดสินใจถอนทหารของตนออกจากกัมพูชา และการลงนามความตกลงกรุงปารีสยุติปัญหากัมพูชา ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชา (UN Transitional Authority in Cambodia – UNTAC) ทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างอาเซียนกับเวียดนามยุติลง

ปัจจัยทั้งหมดข้างต้นและความจริงใจที่ผู้นำอาเซียนปรารถนาจะให้เวียดนามเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน ทำให้ผู้นำรุ่นใหม่ของเวียดนามตัดสินใจเข้าร่วมเป็นภาคีสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือ (TAC) ในเดือนกรกฎาคม 2535 และเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนลำดับที่ 7 ในปี 2538

หลังจากประเทศทั้งสิบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ทำให้บรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายในภูมิภาคมีความสงบสุขและเป็นมิตรต่อกัน ประเทศสมาชิกสามารถทุ่มเทให้กับการพัฒนาและความร่วมมือในการขจัดสิ่งกีดขวางในปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวได้ว่าทำให้ความร่วมมือของอาเซียนพัฒนาก้าวหน้าเป็นลำดับและเข้าสู่ขั้นการบูรณาการ คือ เป็นเขตการค้าเสรี และมุ่งมั่นต่อไปที่จะขยายไปสู่ขั้นประชาคมอย่างมั่นคง

จ. จะก้าวไปข้างหน้าด้วยกันต่อไป

เกือบ 40 ปีที่แล้ว เมื่ออาเซียนเพิ่งก่อตั้งได้ประมาณ 10 ปี ผู้เขียนได้ “ทำนาย” ไว้ในวิทยานิพนธ์ของ

ผู้เขียน (ปี 2523) ว่าอาเซียนก้าวไปข้างหน้าอย่าง “ช้า ๆ แต่มั่นคง” (slow but steady)[5] เพราะในช่วงแรก ๆ นั้นเป็นช่วงของการสร้างฉันทามติในการหารือ วางแผน และปรับตัวของประเทศสมาชิก แม้ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมีน้อยมาก แต่เห็นได้ว่าบรรดาผู้นำทั้งห้าประเทศสมาชิกในขณะนั้นใช้ความอดกลั้นอย่างยิ่งที่จะไม่เน้นในเรื่องความแตกต่างและประเด็นปัญหาระหว่างกัน ผู้นำเหล่านี้จะพยายามเน้นปัจจัยบวกร่วมกันที่อาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ดังนั้น ระยะดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความไว้วางใจกันและเข้าใจในปัญหาของกันและกันมากขึ้น อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความร่วมมือในเวลาต่อไป ในเรื่องอนาคตของอาเซียนนี้ นายลี กวนยู อดีตนายกรัฐมนตรีสิงคโปร์ เคยกล่าวถึงอาเซียนว่า แรกเริ่มไร้แววอนาคตสดใส (unpromising start, promising future)[6] อนาคตของอาเซียนจะสดใสจริงจังหรือไม่ อาจจะเห็นได้ในช่วงเวลาไม่นานนักว่าจะก้าวไปข้างหน้าได้ดีเพียงใด

ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 27 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2558 ผู้นำได้ลงนามในปฏิญญาประกาศสถาปนาประชาคมอาเซียน ซึ่งนับเป็นพัฒนาการสำคัญยิ่งของอาเซียนในความพยายามด้านการบูรณาการที่ดำเนินการตลอดมา ที่ประชุมยังให้ความเห็นชอบกับผังการก้าวหน้าต่อ ๆ ไปของอาเซียนในระยะ 10 ปีข้างหน้าตามเอกสาร “ASEAN 2025: Forging Ahead Together” เพื่อนำอาเซียนไปสู่ประชาคมที่เป็นปึกแผ่นทางการเมืองที่บูรณาการทางเศรษฐกิจและที่รับผิดชอบต่อสังคม เอกสาร ASEAN 2025 เป็นผลจากการวางแผนมาเป็นเวลาหนึ่งปีและการถกแถลงอย่างลึกซึ้งในหมู่ประเทศสมาชิกทั้งสิบประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ในพิมพ์เขียว (blueprint) สำหรับเสาหลักทั้ง 3 เสา คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน[7]

ฉ. สิ่งที่ท้าทายอาเซียน

น่าสนใจว่าปัจจัยภายนอกจะยังคงมีความสำคัญต่ออาเซียนที่อาจจะช่วยให้อาเซียนมีความเป็นปึกแผ่นต่อไปได้หรือไม่ จากที่กล่าวมาข้างต้นว่าในระยะเริ่มก่อตั้ง การเกรงภัยจากจีนและลัทธิคอมมิวนิสต์ช่วยให้อาเซียนร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และต่อมาภาวะการเป็นปฏิปักษ์กับเวียดนามเข้ามาแทนที่ ส่วนจีนนั้นเปลี่ยนจากการเป็นปฏิปักษ์และกลายเป็นมิตรของอาเซียน

[5] Thakur Phanit, อ้างแล้ว, หน้า 250 - 255.
[6] Lee Kuan Yew, อ้างแล้ว, หน้า 639 - 383.

แต่ในปัจจุบันปัญหาสำคัญของภูมิภาคนี้คือปัญหาการอ้างสิทธิในเขตทะเลจีนใต้ ซึ่งข้อพิพาทนี้มีผู้เกี่ยวข้องหลัก คือ บรูไน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ไต้หวัน และจีน ปัญหานี้มีมานานประมาณ 20 ปีแล้ว และในอนาคตจะทดสอบความเป็นปึกแผ่นของอาเซียนที่สำคัญอย่างหนึ่ง

ภูมิภาคนี้จะยังคงเป็นเวทีที่ประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกา จีน และรัสเซีย จะยังคงมีบทบาทสำคัญต่อไป ซึ่งเกี่ยวพันกับเหตุการณ์ในคาบสมุทรเกาหลี รวมทั้งญี่ปุ่นที่เริ่มกลับมามีบทบาททางการทหารเพิ่มขึ้น อาเซียนจะวางตัวในดุลแห่งอำนาจนี้อย่างไร และจะใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ดังกล่าวให้เป็นผลดีกับตนได้เพียงใด?

ประเทศและกลุ่มประเทศภายนอกภูมิภาค โดยเฉพาะประเทศคู่เจรจาในกรอบต่าง ๆ รวมทั้ง ASEAN Regional Forum (ARF) ยังจะเห็นความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาเซียนต่อไป ซึ่งจะช่วยให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเห็นประโยชน์ของความเป็นปึกแผ่นของตนในการเจรจาต่อรองกับประเทศและกลุ่มประเทศดังกล่าว นอกจากนี้ ประเทศอาเซียนยังต้องร่วมมือและประสานกันใกล้ชิดเพื่อจัดการกับปัญหาข้ามชาติในยุคโลกาภิวัตน์ เช่น การก่อการร้าย อาชญากรรม ยาเสพติดและการค้ามนุษย์ ฯลฯ และปัญหาข้ามชาติ อาทิ ภัยพิบัติ รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค เป็นต้น

> **“อาเซียนมิได้ตั้งขึ้นเพื่อกีดกันประเทศใดในภูมิภาค ประตูของอาเซียนเปิดเสมอสำหรับประเทศสมาชิกใหม่ที่จะเข้าร่วม”**

[7] รายละเอียดและเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของ ASEAN 2025 ดูได้จาก: www.mfa.go.th/asean/en/organize, และ www.asean.org/images/2015/November/asean-publication/ASEAN-2025-Forging-Ahead-Together-for-webCD-FINAL.pdf

ในขณะเดียวกันปัจจัยภายในของอาเซียนเช่น ความขัดแย้งทวิภาคีจากปัญหาเขตแดน หรือปัญหาเชื้อชาติยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ยุติ เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย อาเซียนยังจะสามารถใช้วิธีเลี่ยงการกล่าวถึงปัญหาโดยเน้นเฉพาะจุดร่วมได้อีกนานเพียงใด

ผู้นำอาเซียนจึงควรตระหนักว่า ปัญหาทวิภาคีในระหว่างประเทศสมาชิกยังคงมีอยู่ อาทิ ปัญหาเขตแดน หรือประเด็นการเมืองภายในประเทศหนึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาขัดแย้งทวิภาคีได้ กรณีความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในบริเวณปราสาทพระวิหาร และการเผาสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงพนมเปญ เป็นตัวอย่างให้เห็นได้ชัดว่าปัญหาทวิภาคีที่ละเอียดอ่อน หากผู้นำประเทศอาเซียนไม่หาทางออกที่เหมาะสมและเป็นไปอย่างสันติแล้ว อาจจะฉุดหรือหยุดยั้งความร่วมมือและการบูรณาการในอาเซียนได้เช่นกัน

ช. ประเทศสมาชิกลำดับที่สิบเอ็ด

ตั้งแต่ได้รับเอกราชในปี 2545 ผู้นำของประเทศติมอร์-เลสเต หรือติมอร์ตะวันออก ระบุว่าได้ตัดสินใจที่จะเป็นประเทศสมาชิกของอาเซียนในอนาคต และตั้งแต่นั้นมาได้ดำเนินการปูทางที่จำเป็นเพื่อการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน อาทิ ปี 2545 ได้รับฐานะเป็นผู้สังเกตการณ์ในอาเซียน ปี 2548 เข้าร่วมใน ARF ปี 2550 เข้าร่วมเป็นภาคีในสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (TAC) แต่การสมัครเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของประเทศติมอร์-เลสเตยังไม่ผ่านการเห็นชอบของคณะทำงานอาเซียนในเรื่องนี้ เพราะเห็นว่าคุณสมบัติของติมอร์-เลสเตยังไม่ครบถ้วน อย่างไรก็ตาม ไม่เป็นที่สงสัยว่าในอนาคตอันใกล้ อาเซียนจะได้รับสมาชิกใหม่ คือ ติมอร์-เลสเต เข้าเป็นสมาชิกประเทศที่ 11

ซ. อนาคตของ “อาเซียนศึกษา” (ASEAN Studies)

เมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้วมา ผู้จะศึกษาวิจัยเรื่องอาเซียนมักประสบปัญหาจากการขาดข้อมูลจำเป็นเพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ แต่ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศ อาเซียนศึกษาอาจประสบปัญหาจากการมีข้อมูลข่าวสารมากเกินไปจนยากจะตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลดังกล่าวได้

ผู้เขียนขอเสนอว่า นอกจากจะศึกษาความก้าวหน้าและอุปสรรค ฯลฯ ของอาเซียนแล้ว อาจมีแง่มุมอื่น ๆ ที่น่าศึกษา ซึ่งผลของการวิจัยอาจมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมการบูรณาการของอาเซียนได้ในอนาคต เช่น

- รูปแบบ (pattern) ของการพึ่งพากันในภูมิภาค อาทิ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว การคมนาคม และความเชื่อมโยงเครือข่าย

- ลักษณะของพหุนิยม (pluralism) ในอาเซียน หรือพหุสังคมที่อาเซียนมีองค์กร สมาคม ชมรม สหพันธ์ที่มีค่านิยมหรือความสนใจร่วมกัน และสามารถมีบทบาทเป็นพลังผลักดันรัฐบาล ในเรื่องนโยบายการบูรณาการ อาทิ สหพันธ์การท่องเที่ยวอาเซียน สมาคมด้านวิศวกร มิตรภาพแพทย์ นักกฎหมาย นักสิทธิมนุษยชน และนักสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- ลักษณะของเอกลักษณ์อาเซียน และการส่งเสริมเอกลักษณ์และความรู้ความเข้าใจอาเซียนในหมู่พลเมืองที่ตื่นตัวทางการเมือง และเยาวชนในภูมิภาคอาเซียน รวมทั้งบทบาทของเว็บไซต์และสื่อในการส่งเสริมเอกลักษณ์อาเซียน
- บทบาทของผลจาก “การเอ่อล้น” (spill-over effects) ที่ความร่วมมือหรือการบูรณาการในด้านหนึ่ง ทำให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องบูรณาการในอีกด้านหนึ่งด้วย ซึ่งจะมีผลให้ต้องขยายการบูรณาการออกไปในหลายสาขา เป็นต้น
- อาเซียนก้าวหน้าได้เพราะผู้นำเห็นประโยชน์จากการร่วมมือกัน การบูรณาการของอาเซียนจึงมีลักษณะบนสู่ล่าง (top down) ประชาชนระดับรากหญ้าไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนัก ต่อไปนี้ประชาคมอาเซียนมุ่งจะขับเคลื่อนให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางจึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่าระดับผู้นำและคนรุ่นใหม่ในระดับล่างควรจะต้องปรับตัวอย่างไรเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ดังกล่าว
- อื่น ๆ

ผลของอาเซียนศึกษาในแง่มุมใหม่ ๆ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้วางนโยบายการบูรณาการของอาเซียน ทั้งในระดับประเทศหรือในระดับภูมิภาคได้ในระดับหนึ่ง

ฌ. คำส่งท้าย

ผู้นำของไทยในอดีต มีวิสัยทัศน์สำคัญที่ช่วยให้อาเซียนได้ถือกำเนิดและก้าวหน้าพัฒนาจนสามารถบูรณาการมั่นคงขึ้นเป็นลำดับ เมื่อปี 2510 ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีต่างประเทศของไทยในขณะนั้นเห็นความสำคัญของความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าจะช่วยเสริมความมั่นคงให้ไทยและประเทศในภูมิภาคที่มารวมตัวกันให้สามารถยืนหยัดอยู่ด้วยความปลอดภัย มีสันติสุขและสามารถพัฒนาประเทศของตนภายใต้อาเซียน ประเทศเหล่านี้จะมีพลังในการต่อรองทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจกับประเทศอุตสาหกรรมได้ดีขึ้น ต่อมาอีก 25 ปี ในปี 2535 นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีไทยในขณะนั้นเสนอให้อาเซียนจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการบูรณาการที่พัฒนามาสู่การประกาศจัดตั้งประชาคมอาเซียนในปี 2558 และจากนี้ไปอาเซียนจะมุ่งดำเนินงานตามกรอบของ ASEAN 2025 ต่อไป

“

ผู้นำของไทยในอดีตมีวิสัยทัศน์สำคัญที่ช่วยให้อาเซียนได้ถือกำเนิด และก้าวหน้าพัฒนาจนสามารถบูรณาการมั่นคงขึ้นเป็นลำดับ

”

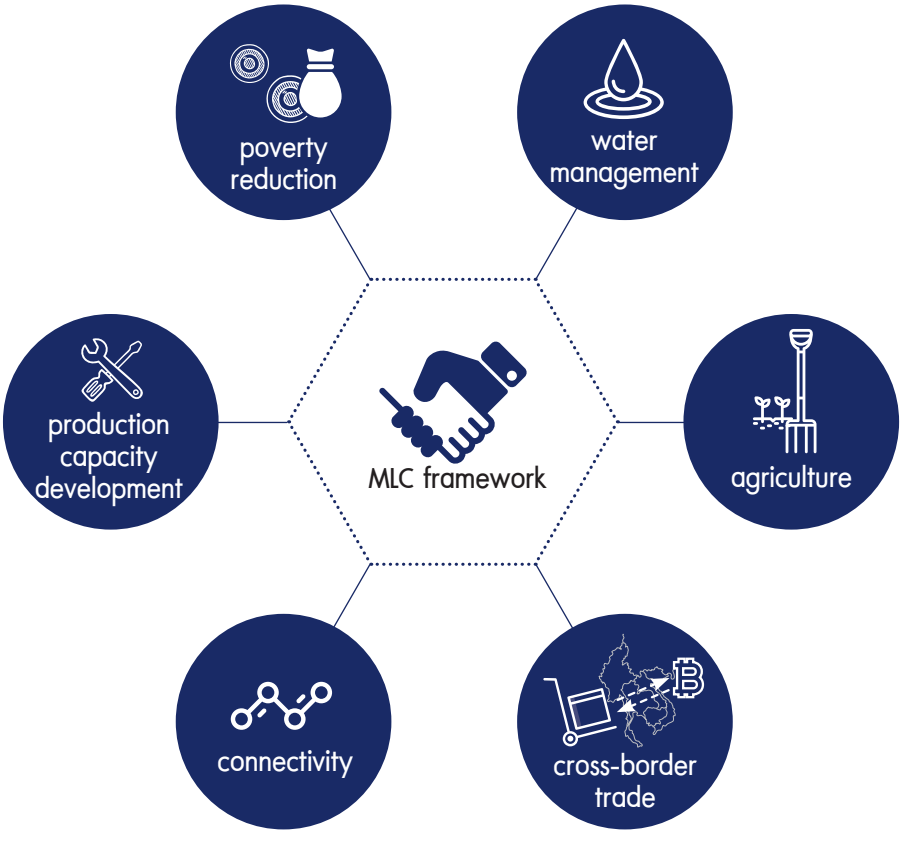
ประเทศสมาชิกอาเซียนต่างให้ความสำคัญกับอาเซียนในฐานะ “เครื่องมือ” หรือ “กลไก” สำคัญในการรักษา ปกป้อง และขยายผลประโยชน์ของตน ตลอดเวลา 50 ปีที่ผ่านมา อาเซียนได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นองค์กรที่มีคุณสมบัติสำคัญยิ่ง คือ พัฒนาก้าวไปข้างหน้าได้ (viable) และยังเป็นองค์กรที่สมประโยชน์ (relevant) ต่อประเทศสมาชิก คุณสมบัตินี้จะช่วยจรรโลงอาเซียนให้พัฒนาสถาพรได้ต่อไปในอนาคต

Rowing the Belt and Road Boat in the Mekong: Mekong-Lancang Cooperation as the new regional cooperation platform

Dr. Walaya Jariyadham

Over many years, the Mekong river basin has been a hotspot marked by tension among national and local governments, environmental groups, and development partners. Causes of conflicts tend to originate from irrigation and dam projects, trans-boundary water management issues, and navigation-related development that affect livelihood of communities or the environment. Although they do not always generate the same level of international attention like the South China Sea problems, environmental and navigational challenges relating to the Mekong River are becoming real and present foreign policy issues. Last year, environmentalists expressed strong concerns at the so-called 'development plan for international navigation', which involved the blasting of rocks and islets in the Mekong River to allow for commercial shipping and transport from China's Yunnan province to Laos's city of Luang Prabang.

Opinions clashed as to how much the rocks and rapids demolition would negatively affect riverine habitats and ecology. But what became clear was that Mekong River management had given rise to foreign policy implications among Thailand, Laos, Cambodia, Myanmar, Vietnam, and China.

While experts have not been in agreement as to whether existing institutional arrangements are still adequate to handle disputes relating to Mekong river basin management, the emerging ideas are that these existing mechanisms may benefit from further strengthening and fine-tuning.

The Mekong River Commission (MRC), which has served as dialogue forum and consultation mechanism for Laos, Thailand, Cambodia, and Vietnam since 1995 on water management issues, lack the full presence of China and Myanmar, which are only observers but whose involvement in the Mekong River areas means that their engagement and participation should be taken into account. Also, the largely technical nature, the limited scope of its work, and the fact that the MRC is not treaty-based has raised questions as to whether more diplomatic cooperation should be sought or forged. China, for its part, has shown markedly increased keenness to engage with the regional riparian countries. One reason may be that China has become more aware of the need to carefully handle tension in the Mekong river basin, especially in the context of the Belt and Road Initiative and the importance that China attaches to it. In 2015, China endorsed and drove forward Thailand's initiative on Mekong-Lancang Cooperation (MLC), and has since worked on making the MLC framework into the main collaborative, South-South style mechanism. Its scope of projects is wide, spanning across poverty reduction, water management, agriculture, production capacity development, cross-border trade, and connectivity. Although

> "In light of the above sub-regional dynamics concerning the Mekong River, Devawongse Varopakarn Institute of Foreign Affairs (DVIFA) held a seminar on trans-boundary resource management focusing on the Mekong River on 24 July 2017."

the jury is still out on its impacts and actual benefits to other sub-regional countries, the MLC initiatives seem here to stay and should not be dismissed.

Many analysts find it tempting to speculate on the Chinese agenda in the MLC, while others are drawn to observing the dynamics among the six MLC countries—China, Laos, Thailand, Myanmar, Cambodia and Vietnam. But to its credit, the MLC framework does have a potential as sub-regional cooperation mechanism in general, and a platform for the five ASEAN members to engage with China in particular. Detractors view MLC as China's attempt to compete with or supplant the MRC or the US's Lower Mekong Initiative (LMI) in strategic terms. According to China, it was not meant to replace, but to complement, the existing Mekong river mechanisms. **The interesting part, however, is to decouple the need for pragmatic solutions for Mekong-related problems and see how MLC projects may bring tangible results and practical answers, from seeing MLC merely as geopolitical game that adds to the bureaucratic burden of implementing agencies**. Also, while not all MLC projects are designed to tackle the Mekong development issues directly, they may help build confidence and create new transactional networks that may in the end help smooth over some misunderstandings. Rather than prejudging MLC from strategic lens as China's tools to win the hearts and minds on the riparian front, since the maritime front has already been marred by tension, it may also make sense to think that this does not mean that MLC cannot have, or make, its own merits.

In light of the above sub-regional dynamics concerning the Mekong River, Devawongse Varopakarn Institute of Foreign Affairs (DVIFA) under Ambassador Nongnuth Phetcharatana who oversaw its operations as Dean, held a seminar on trans-boundary resource management focusing on the Mekong River on 24 July 2017. The event was also attended by Mr. Virasakdi Futrakul, Deputy Foreign Minister of Thailand. Among the participating agencies were the Mekong River Commission Secretariat, China Institute

of International Studies (CIIS), a Beijing-based think tank affiliated with the Chinese Foreign Ministry, the Danube Commission and the International Commission for the Protection of the Danube River (ICPDR), the latter two joined the talk via teleconference, and Centre for Humanitarian Dialogue. As its objectives, the seminar wanted to scratch at the comparability between Europe's established legal regime and Southeast Asia's search for better legal and regulatory frameworks for the Mekong.

While the seminar offered useful insights into Europe's main agencies in river management in both navigational and environmental aspects, possibilities of directly emulating the European practices appeared limited—the Danube Commission and the related treaties have been in place for almost half a century while the Mekong Agreement just came out in 1995. Still, the seminar served as an academic exercise that reflected Thailand's efforts to expand principle-based knowledge on the issue among the key regional countries. It also helped expand communication channels with the MRC Secretariat and CIIS, a think tank with extensive networks with both Chinese and global policy makers. Moreover, the initiative was part of the track 1.5/2 dialogue trend that may prove increasingly useful for thrashing out some sensitive policy issues.

> “Another recent development in relation to regional cooperation among Mekong countries was the founding of the Global Centre for Mekong Studies (GCMS) in September 2017, as part of the broader Mekong-Lancang Cooperation framework.”

Another recent development in relation to regional cooperation among Mekong countries was the founding of the Global Centre for Mekong Studies (GCMS) in September 2017, as part of the broader Mekong-Lancang Cooperation framework. Still at its incipient stage, the GCMS is a virtual network of institutes of foreign affairs with varying degrees of government affiliation in the six MLC member countries, which will then serve to provide intellectual support to the MLC process by way of networking with other think tanks in their countries. In December 2017, Devawongse Varopakarn Institute of Foreign Affairs (DVIFA) indicated its readiness to function as coordinator for the Thai GCMS Centre. In the future, the GCMS network may serve as another prolific avenue to propose recommendations to MLC leaders, with topics like local community development and connectivity, not only roads and rails but also the riverine route, possibly emerging as areas of cooperation. In the future, these networks of think tanks plan to hold regular seminars and meetings on Mekong-related issues, functioning as the intellectual, semi-official arm for the larger MLC cooperation framework.

Although the usefulness of policy dialogues in particular, and the roles of think tanks in general, still face some doubts in the region, the fact that many policy issues, including trans-boundary resource management, are cross-cutting and involve several agencies may lend some validation to the supportive roles that Mekong networks of think tanks can play in adding the discursive and analytical dimensions to policy issues. As far as China's One Belt One Road policy is concerned, the proof of the MLC pudding lies in the eating; that is, how it can contribute to the easing of tension and the building of trust and goodwill. In the long run, it will be interesting to see if the region will be able to find a common, treaty-based legal regime to achieve sustainable water use and management. The Mekong River Commission is already a good start and whose raison d'être deserves credit, but the administration of multilateral environmental agreements or governance systems by asymmetric regional players

may require more diplomatic efforts that go beyond the meeting of technical or line agencies, particularly when it comes to areas like navigation regime, statutory regulation, and dispute settlement. At present, the MLC seems to offer good coverage in terms of stake-holding countries in the Mekong, and a potential to draw on the political and policy momentum in ways that the MRC may not be structurally designed to do. One has reasons to hope that the dynamics provided by the Belt and Road Initiative will equip the MLC framework with the much-needed political will and policy imperatives to sustain efforts in improving Mekong River governance. **Future challenges, however, will include how MLC countries can improve on coordinating their approaches to Mekong-related issues, how stakeholders, especially a myriad of bureaucratic agencies, should or could be kept regularly and positively engaged, and how to reduce fragmented decision-making that hampers the pragmatic solutions sorely needed.** Ultimately, the MLC should also strengthen linkages with the rest of ASEAN in keeping Mekong-related issues on the cooperation rather than conflict agenda.

> “As far as China’s One Belt One Road policy is concerned, the proof of the MLC pudding lies in the eating; that is, how it can contribute to the easing of tension and the building of trust and goodwill.”

เหตุการณ์เรือมายาเกซ

สุรพงษ์ ชัยนาม

เรือมายาเกซ
(http://thaicafe.blogspot.com/2012/06/12-2518.html)

หลังสหรัฐฯ แพ้สงครามในอินโดจีน (ลาว กัมพูชา และเวียดนาม) เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2518 ต่อมาระหว่างวันที่ 12 - 15 พฤษภาคม 2518 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่มีใครคาดการณ์มาก่อน กล่าวคือ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2518 กองกำลังเรือของประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย (กัมพูชาภายใต้ระบอบเขมรแดงของนายพอลพตและพวก) ได้ทำการยึดเรือสินค้าสหรัฐฯชื่อ “มายาเกซ” (Mayaguez) ห่างจากชายฝั่งประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยประมาณ 100 กิโลเมตร ฝ่ายกัมพูชาอ้างว่าเรือมายาเกซเป็นเรือสหรัฐฯ ที่เข้ามาในน่านน้ำกัมพูชาเพื่อมาสอดแนมมีพฤติการณ์ทางจารกรรม จึงได้เข้าควบคุมและยึดเรือดังกล่าวไว้ ในขณะที่ฝ่ายสหรัฐฯ กล่าวหาการกระทำของฝ่ายเขมรแดงว่าเป็นการดำเนินเยี่ยงโจรสลัด (act of piracy) และว่าฝ่ายกัมพูชาได้ยึดเรือมายาเกซในพื้นที่ที่เป็นน่านน้ำสากล หลังจากที่ฝ่ายข่าวกรอง (ทั้งของหน่วยข่าวกรอง ซีไอเอ และของกระทรวงกลาโหม) สันนิษฐานว่าเรือมายาเกซและลูกเรือรวม 39 คน ถูกฝ่ายเขมรแดงนำไปไว้ที่เกาะตัง รัฐบาลสหรัฐฯ ยุคประธานาธิบดีเจอรัลด์ ฟอร์ด ได้ตัดสินใจเลือกที่จะใช้การปฏิบัติการทางทหารอย่างรุนแรงเพื่อหวังได้ลูกเรือทั้ง 39 คนกลับคืนมาโดยปลอดภัย

การปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ ครั้งนี้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงโดยตรงต่อความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ หลังสิ้นสุดสงครามเวียดนาม เพราะสหรัฐฯ ได้ละเมิดเอกราชอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของประเทศไทย โดยเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2518 สหรัฐฯ ได้นำกำลังทหารนาวิกโยธินเข้ามายังฐานทัพอู่ตะเภาโดยไม่ได้ขออนุญาตจากรัฐบาลไทย ทั้งที่รัฐบาลไทยได้แจ้งให้ฝ่ายสหรัฐฯ ทราบ (เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2518) ว่าหากสหรัฐฯ ไม่ยอมถอนกำลังนาวิกโยธินออกไปจากประเทศไทย ไทยย่อมต้องถือว่าการกระทำของสหรัฐฯ เป็นการจงใจฝ่าฝืนมติของรัฐบาลไทย ไม่คำนึงถึงความประสงค์ของรัฐบาลและประชาชนชาวไทย เป็นการดำเนินการของสหรัฐฯ ที่ไม่มีลักษณะของความเป็นมิตรแต่อย่างใด

เป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งอย่างเป็นขั้นตอนมาโดยตลอด นับตั้งแต่การเติบโตของกระแสต่อต้านสงครามเวียดนามที่มีขึ้นในสหรัฐฯ ตั้งแต่ปี 2513 เป็นต้นมา ได้มีอิทธิพลบีบให้รัฐบาลของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน จำเป็นต้องปรับ/ เปลี่ยนนโยบายเพื่อความอยู่รอดของรัฐบาลนิกสันเอง และเพื่อหาทางยุติสงครามเวียดนาม โดยสหรัฐฯ ยังจะสามารถรักษาสถานภาพของความเป็นประเทศมหาอำนาจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคต่อไปได้ ดังเช่นการประกาศนโยบายมอบเรื่องการสู้รบป้องกันประเทศให้เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของคนชาติของประเทศที่อยู่ในภาวะสงคราม สหรัฐฯ เพียงให้การสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เท่านั้น (Vietnamization Policy) อย่างไรก็ตาม การณ์หาได้เป็นไปตามที่สหรัฐฯ คาดหวัง ด้วยมีพัฒนาการของเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหลายด้านที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการรักษาภาพพจน์ ภาพลักษณ์ และความน่าเชื่อถือของสหรัฐฯ ในสายตาของประชาคมโลก ดังอาทิ รัฐสภาสหรัฐฯ ออกกฎหมายห้ามมิให้สหรัฐฯ มีบทบาททางทหารในภูมิภาคอินโดจีนอีกต่อไป (เดือนสิงหาคม 2515) กรณีวอเตอร์เกท และการประกาศลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีของนิกสัน (เดือนสิงหาคม 2515) ความพ่ายแพ้สงครามทั้งในเวียดนาม ลาว และกัมพูชาของสหรัฐฯ (วันที่ 30 เมษายน 2518) เหตุการณ์สำคัญเหล่านี้เป็นสัญญาณบ่งบอกให้เห็นได้ว่า สหรัฐฯ ประสบกับความเสื่อมในทุกด้านในช่วง 6 ปีสุดท้ายของสงครามเวียดนาม (2513 - 2518) ซึ่งการที่สหรัฐฯ พ่ายแพ้สงครามในทั้งสามประเทศอินโดจีนมีผลทำให้สหรัฐฯ สูญเสียฐานะความเป็นประเทศมหาอำนาจที่เคยผูกขาดอำนาจนำแต่ผู้เดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Regional Hegemon) ตั้งแต่สิ้นสงครามโลกครั้งที่สองจนสิ้นสุดสงครามเวียดนาม (เดือนเมษายน 2518) พร้อมกับความพ่ายแพ้ของสหรัฐฯ ในลาว กัมพูชา และเวียดนาม ประธานาธิบดีเจอรัลด์ ฟอร์ด จึงพยายามดำเนินการเพื่อเรียก

ศรัทธาที่ประชาชนสหรัฐฯ และบรรดามิตรประเทศของสหรัฐฯ เคยมีต่อรัฐบาลสหรัฐฯ (ก่อนสหรัฐฯ แพ้สงครามเวียดนาม) กลับคืนมา รัฐบาลสหรัฐฯ สมัยประธานาธิบดีฟอร์ด จึงได้ฉวยโอกาสใช้เหตุการณ์ที่กำลังเรือของประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ได้ทำการยึดเรือสินค้าชื่อ “มายาเกซ” ของสหรัฐฯ พร้อมควบคุมตัวลูกเรือทั้ง 39 คน มาเป็นข้ออ้างเพื่อใช้ในการปฏิบัติการทางทหารต่อกัมพูชา บีบบังคับให้กัมพูชาปล่อยเรือและลูกเรือ ซึ่งการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ ต่อกัมพูชาครั้งนี้ สหรัฐฯ ได้ย่ำยีอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของไทยอย่างโจ่งแจ้งที่สุด ทั้งที่รัฐบาลไทยได้แจ้งให้สหรัฐฯ รู้เป็นการล่วงหน้าว่าฝ่ายไทยไม่เห็นด้วยและไม่อนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ดินแดนไทยเป็นฐานปฏิบัติการทางทหารต่อประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย แต่สหรัฐฯ หาได้สนใจท่าทีของไทยไม่ แต่กลับดำเนินการสวนทางกับมติของรัฐบาลไทยในเรื่องนี้ โดยได้นำกำลังนาวิกโยธินมาขึ้นที่ฐานทัพอู่ตะเภาของไทยเข้าไปปฏิบัติการโจมตีในดินแดนของกัมพูชา (วันที่ 14 พฤษภาคม 2518) พร้อมกับได้ใช้เครื่องบินรบของสหรัฐฯ ที่ประจำอยู่ ณ ฐานทัพของไทยที่อู่ตะเภา ออกปฏิบัติการสนับสนุนทางอากาศอีกทางหนึ่งด้วย

ภายหลังที่สหรัฐฯ ประสบกับความอัปยศอดสูจากการพ่ายแพ้สงครามแก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ในลาว กัมพูชา และเวียดนาม สหรัฐฯ ได้ใช้วิกฤตการณ์เรือมายาเกซมาเป็นโอกาสเพื่อเรียกร้องให้บรรดามิตรประเทศของสหรัฐฯ กลับมามีความไว้วางใจเชื่อมั่นในความเป็นมหาอำนาจที่เข้มแข็ง ไม่ทอดทิ้งมิตรประเทศของสหรัฐฯ ด้วยการแสดงแสนยานุภาพทางทหารข่มขู่ บีบบังคับให้รัฐบาลเขมรแดงปล่อยเรือและลูกเรือมายาเกซทั้ง 39 คน ทั้ง ๆ ที่ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ยืนยันให้เห็นว่า ฝ่ายเขมรแดงได้ทำการปล่อยลูกเรือและเรือมายาเกซตั้งแต่วันที่ 14 พฤษภาคม 2518 ก่อนหน้าการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ และเครื่องบินสอดแนมของสหรัฐฯ ก็ได้ยืนยันข้อเท็จจริงนี้กลับไปยังกรุงวอชิงตัน แต่สหรัฐฯ ก็ยังต้องการแสดงอิทธิฤทธิ์ของความเป็นมหาอำนาจยิ่งใหญ่ทางทหาร (ทั้งที่เพิ่งพ่ายแพ้สงครามเวียดนามมาอย่างหมดรูปเพียง 14 วันก่อนหน้านี้) ด้วยการเดินหน้าทิ้งระเบิดพื้นที่เกาะตังและพื้นที่เป้าหมายอื่น ๆ ในดินแดนกัมพูชา รวมทั้งฐานบินที่เมืองเรียมและคลังน้ำมันแห่งเดียวของกัมพูชาที่เมืองกัมปงโสม[1] ผลของการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ ในครั้งนี้ ทำให้ทหารสหรัฐฯ เสียชีวิต 41 คน บาดเจ็บ 50 คน และเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ของสหรัฐฯ ถูกฝ่ายกำลังเขมรแดงยิงตก 3 ลำ[2]

ประธานาธิบดีฟอร์ด ได้กล่าวในบันทึกความทรงจำของเขาว่า หลังสหรัฐฯ ประสบกับความพ่ายแพ้สงครามทั้งในกัมพูชาและเวียดนาม “บรรดา

[1] David P. Chandler, The Tragedy of Cambodian History หน้า 25 และ D.J Sagar, Indochina 1945 - 1990, หน้า 124
[2] D.J Sagar หน้า 124

ประเทศพันธมิตรของสหรัฐฯ เริ่มมีความสงสัยไม่มั่นใจในความเป็นผู้นำโลกเสรีของสหรัฐฯ" จากข้อเท็จจริงดังกล่าว เขาจึงเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่สหรัฐฯ จำต้องหาทางพิสูจน์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาคมระหว่างประเทศว่า สหรัฐฯ ยังเป็นมหาอำนาจที่เป็นที่ไว้วางใจได้ สหรัฐฯ ยังสามารถเป็นผู้นำของโลกค่ายเสรี ไม่มีนโยบายที่จะสละความรับผิดชอบในด้านนี้ เหตุการณ์ที่ฝ่ายเขมรแดงได้ยึดเรือสินค้ามายาเกซพร้อมควบคุมตัวลูกเรือทั้งหมด (วันที่ 12 พฤษภาคม 2518) เปิดโอกาสให้สหรัฐฯ เลือกที่จะดำเนินการทางการทหารอย่างรุนแรงต่อประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย เพื่อหวังกอบกู้ภาพพจน์ ภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือที่เคยมีแต่ได้สูญเสียไปมากหลังสหรัฐฯ แพ้สงครามในลาว กัมพูชา และเวียดนาม (เดือนเมษายน 2518)

สหรัฐฯ ให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใดกับกรณีเรือมายาเกซ ดูได้จากการที่ประธานาธิบดีฟอร์ดตัดสินใจใช้มาตรการทางทหารอย่างเดียวเพื่อยุติปัญหา ทั้งสวมบทบาทเป็นผู้บัญชาการทุกขั้นตอนโดยตรง ไม่คิดให้โอกาสแก่การทูตช่วยแก้ปัญหาขัดแย้งโดยสันติวิธี เหตุผลสำคัญมีประการเดียวนั่นคือรัฐบาลสหรัฐฯ ต้องการใช้เหตุการณ์เรือมายาเกซเป็นเครื่องมือเพื่อหวังลบล้างความพ่ายแพ้สงครามเวียดนาม พิสูจน์ให้ประชาคมระหว่างประเทศเห็นว่า สหรัฐฯ ยังมีฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจและเป็นผู้นำค่ายโลกเสรีอย่างเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจได้ (ทั้งที่เพิ่งจะแพ้สงครามในอินโดจีนเพียง 14 วันก่อนเกิดเหตุการณ์เรือมายาเกซ) รวมทั้งเพื่อผลทางการเมืองภายในสหรัฐฯ เพื่อเรียกร้องศรัทธาของประชาชนชาวอเมริกันที่เคยมีต่อรัฐบาลของตน (แต่มาสูญเสียศรัทธาในปลายยุครัฐบาลประธานาธิบดีนิกสัน) กลับคืนมา สหรัฐฯ จึงปักใจเชื่อว่า การใช้มาตรการทางทหารเข้าจัดการกับประเทศกัมพูชา (ซึ่งเสียเปรียบสหรัฐฯ ในทุกด้านอยู่แล้ว) จะเป็นการพิสูจน์ในทางประจักษ์ให้ประชาคมโลกเห็นถึงความเป็นมหาอำนาจทางทหารของสหรัฐฯ เหนือทุกประเทศในโลก ใครจะมาคิดรังแกสหรัฐฯ ไม่ได้

เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2518 เครื่องบินสอดแนมของสหรัฐฯ ได้พบเรือประมงไทยที่ฝ่ายรัฐบาลเขมรแดงได้นำลูกเรือมายาเกซมาไว้ ลอยอยู่ในน่านน้ำสากล และได้รายงานข่าวยืนยันไปยังกรุงวอชิงตันว่าทางฝ่ายเขมรแดงได้ปล่อยลูกเรือมายาเกซทั้งหมดแล้ว แต่ประธานาธิบดีฟอร์ดก็ไม่ได้สั่งระงับการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ ต่อกัมพูชา ประธานาธิบดีฟอร์ดได้ออกโทรทัศน์ตอนหัวค่ำของวันที่ 13 พฤษภาคม 2518 ประกาศให้ประชาชนสหรัฐฯ ทราบว่า รัฐบาลสหรัฐฯ ประสบความสำเร็จช่วยให้ลูกเรือมายาเกซทุกคนปลอดภัยแล้ว แต่จงใจปิดบังมิให้ประชาชนสหรัฐฯ ทราบว่า ที่จริงแล้วรัฐบาลเขมรแดง

> **เหตุการณ์เรือมายาเกซได้สร้างความบาดหมางให้กับความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ มากที่สุดในช่วง 45 ปีของยุคสงครามเย็น**

ได้ประกาศปล่อยลูกเรือมายาเกซตั้งแต่เช้าของวันที่ 15 พฤษภาคม 2518 เพราะต้องการให้เป็นที่เข้าใจว่า อิสรภาพและความปลอดภัยของลูกเรือทั้ง 39 คน เป็นผลมาจากความสำเร็จของการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ[3] เหตุการณ์เรือมายาเกซได้สร้างความบาดหมางให้กับความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ มากที่สุดในช่วง 45 ปีของยุคสงครามเย็นและเนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่ได้สะท้อนในทางประจักษ์ (อีกครั้งหนึ่ง) ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญเด่นชัดของกระทรวงการต่างประเทศไทยที่มีต่อการปกป้องอธิปไตย ผลประโยชน์ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิของประเทศชาติ ผู้เขียนจึงขอเสนอข้อเท็จจริงที่สำคัญทั้งหมดเกี่ยวกับนโยบาย ท่าทีและการดำเนินการทั้งของฝ่ายสหรัฐฯ และของฝ่ายไทยต่อเหตุการณ์นี้ปรากฏดังนี้

1. นโยบายและท่าทีของสหรัฐฯ

นายเฮนรี คิสซินเจอร์ รัฐมนตรีต่างประเทศทั้งในสมัยของประธานาธิบดีนิกสันและประธานาธิบดีฟอร์ด เป็นผู้ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์เรือมายาเกซมากที่สุดยาว 28 หน้า ในหนังสือบันทึกความทรงจำเล่มที่ 3 (ระหว่างหน้า 547 - 575) มีชื่อว่า “Years of Renewal” ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหากล่าวถึงข้อถกเถียงในการประชุมเพื่อวางแผนการปฏิบัติการทางทหารในที่ประชุมของสภาความมั่นคง (NSC) ของสหรัฐฯ เป็นการบอกเล่าให้เห็นถึงทัศนะความคิดที่ไม่เป็นเอกภาพของบรรดาหน่วยงานด้านความมั่นคงและการข่าวของสหรัฐฯ รวมทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐมนตรีกลาโหม นายเจมส์ ชเลสซินเจอร์ กับประธานาธิบดีฟอร์ดและนายคิสซินเจอร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับมาตรการทางทหารที่จะใช้ดำเนินการกับกัมพูชาเพื่อให้ปล่อยลูกเรือมายาเกซ อีกทั้งเรื่องประธานาธิบดีฟอร์ดผิดหวังในเรื่องการข่าวที่ผิดพลาดและขาดความชัดเจนเกี่ยวกับพื้นที่ในกัมพูชาและจุดที่คาดว่าฝ่ายเขมรแดงได้ควบคุมลูกเรือไว้ ณ ที่ใด ตลอดจนอ้างว่าฝ่ายสหรัฐฯ มารู้ว่าฝ่ายเขมรแดงได้ปล่อยลูกเรือมายาเกซเมื่อค่ำวันที่ 14 พฤษภาคม 2518 หลังจากที่ต้องเสียเวลาแปล

[3] Christopher Andrew, for the President’s Eyes Only, หน้า 408 - 410

ถ้อยแถลงของรัฐบาลเขมรแดงที่ได้ประกาศว่าได้ปล่อยลูกเรือมายาเกซทั้งหมดแล้ว ซึ่งก็สายเกินไปแล้ว เพราะประธานาธิบดีฟอร์ดได้สั่งการให้เริ่มปฏิบัติการทางทหารต่อกัมพูชาไปแล้วเมื่อ 19:00 น. ของวันที่ 14 พฤษภาคม 2518[4]

เกี่ยวกับข้ออ้างของนายคิสซินเจอร์ที่ว่าสหรัฐฯ ไม่รู้มาก่อนว่าฝ่ายเขมรแดงได้ปล่อยลูกเรือมายาเกซแล้วเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม มารู้หลังจากประธานาธิบดีฟอร์ดได้สั่งการให้ปฏิบัติการทางทหารไปแล้ว พร้อมกับอ้างว่าสหรัฐฯ ไม่รู้ว่าจะติดต่อกับฝ่ายรัฐบาลเขมรแดงได้อย่างไร เพราะไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน คล้ายกับว่าหากไม่จำเป็นจริง ๆ สหรัฐฯ ไม่มีนโยบายใช้กำลังแก้ปัญหานี้

ข้ออ้างดังกล่าวข้างต้น ขัดแย้งอย่างชัดเจนกับความเห็นของประธานาธิบดีฟอร์ดที่ได้กล่าวในหนังสือบันทึกความทรงจำของเขา (อ้างแล้วข้างต้น) อีกทั้งขัดแย้งกับทัศนะของนายคิสซินเจอร์เองที่ได้กล่าวให้ความเห็นว่า การแก้ปัญหาเรือมายาเกซและลูกเรือที่ถูกฝ่ายกัมพูชายึดและควบคุมตัวลูกเรือไว้ ประเด็นด้านนโยบายต่างประเทศมีส่วนสำคัญที่จำต้องได้รับการพิจารณาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐฯ แพ้สงครามในอินโดจีนแล้ว เป็นเรื่องจำเป็นที่สหรัฐฯ จำต้องแสดงให้เป็นที่ประจักษ์ว่าสหรัฐฯ สามารถอดทน อดกลั้นได้ถึงจุดหนึ่งเท่านั้น พันธมิตรของสหรัฐฯ ในภูมิภาคนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ย่อมจะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับการดำเนินการของสหรัฐฯ ในเรื่องนี้ เพื่อหาข้อสรุปว่า การพ่ายแพ้สงครามเวียดนามของสหรัฐฯ นั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ผิดปกติอย่างหนึ่งเท่านั้น หรือว่าหมายถึงการร่นถอยทิ้งความรับผิดชอบต่อประชาคมระหว่างประเทศอย่างถาวร แม้จีนเองซึ่งเป็นมิตรกับระบอบเขมรแดง ย่อมต้องวิเคราะห์การดำเนินการของสหรัฐฯ เพื่อดูว่าสหรัฐฯ มีความสามารถหรือเต็มใจที่จะปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯ มากน้อยแค่ไหน ซึ่งท่าทีหนักแน่นของสหรัฐฯ ต่อปัญหาเรือมายาเกซย่อมจะมีผลสะท้อนให้จีนเห็นได้ว่า สหรัฐฯ ยังมีนโยบายต่อต้านการแผ่อิทธิพลของโซเวียตในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้[5] หรือที่นายคิสซินเจอร์กล่าวไว้ในอีกตอนของบันทึกความทรงจำของเขาว่าความเห็นแตกต่างระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ได้อยู่ที่จะใช้ประเภทของอาวุธแบบใด แต่อยู่ที่ความเร่งด่วนที่จะต้องมีการปฏิบัติการทางทหารภายใน 24 ชั่วโมง นายคิสซินเจอร์ยังได้บอกกับประธานาธิบดีฟอร์ดว่า หากมีการใช้กำลังแล้วต้องเป็นไปอย่างดุเดือด (ferociously)[6]

[4] Henry Kissinger, Years of Renewal, หน้า 551 - 552, 556 - 558 และ 567 - 570
[5] เพิ่งอ้างหน้า 551
[6] อ้างแล้วหน้า 562 - 563

ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายและท่าทีของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทยช่วงวิกฤตเหตุการณ์เรือมายาเกซเป็นเช่นใดนั้น ศึกษาข้อเท็จจริงได้จากข้อเขียนของนายเฮนรี คิสซินเจอร์ รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นบุคคลคนเดียวในรัฐบาลของประธานาธิบดีฟอร์ดที่ได้กล่าวถึงนโยบายและท่าทีของรัฐบาลสหรัฐฯ สมัยของประธานาธิบดีฟอร์ดเกี่ยวกับกรณีเรือมายาเกซอย่างละเอียด (รวม 28 หน้า ตั้งแต่หน้า 547 - 575) ในบันทึกความทรงจำเล่มสุดท้าย (เล่มที่ 3) ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

เหตุการณ์กองเรือกัมพูชาของระบอบเขมรแดงจับกุมเรือสินค้าสัญชาติสหรัฐฯ มีชื่อว่า “มายาเกซ” เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2518 (12 วันหลังฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือเข้ายึดกรุงไซ่ง่อนเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2518 และเป็นวันที่สหรัฐฯ พ่ายแพ้สงครามเวียดนามอย่างเป็นทางการ)

นายคิสซินเจอร์ได้เปิดเผยว่ารัฐบาลสหรัฐฯ มารู้เรื่องเรือมายาเกซถูกฝ่ายระบอบเขมรแดงพอลพตควบคุมพร้อมลูกเรือเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2518 โดยก่อนหน้านี้ เคยมีเหตุการณ์เรือประมงเรือสินค้าของประเทศอื่นถูกฝ่ายเขมรแดงควบคุมไว้เช่นกัน แต่เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ที่เกี่ยวข้องไม่เห็นว่าสำคัญเพียงพอที่สมควรรายงานให้ระดับสูงของรัฐบาลทราบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเกี่ยวกับรัฐบาลของประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย (รัฐบาลเขมรแดง) อ้างเขตน่านน้ำของกัมพูชาว่ามีระยะ 90 ไมล์จากฝั่งของประเทศกัมพูชา รวมทั้งจากฝั่งของทุกเกาะที่อยู่ภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา ข้ออ้างดังกล่าวของรัฐบาลเขมรแดงมีผลทำให้เรือสินค้าเรือประมงต่างชาติโดนฝ่ายเขมรแดงควบคุมหรือไม่ก็โดนกองเรือเขมรแดงใช้อาวุธยิงใส่มาแล้วหลายกรณี ในอดีตก่อนหน้าเกิดเหตุการณ์เรือมายาเกซพร้อมลูกเรือถูกควบคุมตัวไว้ ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ มีความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของลูกเรือมายาเกซ เนื่องจากฝ่ายข่าวกรองของสหรัฐฯ รายงานว่าระบอบเขมรแดงมีคำสั่งให้สังหารเจ้าหน้าที่ของระบอบลอนนอลและครอบครัวทั้งหมด และว่าคำสั่งดังกล่าวกำลังมีผลครอบคลุมขยายถึงทุกคนที่มีพื้นฐานการศึกษาจากฝ่าย “ชนชั้นกลาง” (bourgeois) ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ กลัวว่าจะเกิดขึ้นกับบุคคลสัญชาติสหรัฐฯ[7]

นายคิสซินเจอร์ได้ให้ความเห็นว่า การดำเนินการเพื่อให้ฝ่ายเขมรแดงปล่อยเรือและลูกเรือมายาเกซในโอกาสแรกอย่างไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ปัจจัยนโยบายต่างประเทศย่อมมีความสำคัญและเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง มีอิทธิพลโดยตรงต่อการพิจารณาแก้ปัญหาให้ประสบผลสำเร็จตามความคาดหวังของสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพราะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังสหรัฐฯ เพิ่งแพ้สงครามเวียดนามมาเพียง 12 วัน

[7] อ้างแล้วหน้า 550

หลังชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในกัมพูชา เวียดนาม และลาว สหรัฐฯ จึงมีความจำเป็นต้องแสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาคมโลกว่าความอดกลั้นอดทนของสหรัฐฯมีขีดจำกัด (limits to what it would tolerate) พร้อมกับได้ย้ำหลายครั้งว่าบรรดาประเทศพันธมิตรของสหรัฐฯ ในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ย่อมต้องพินิจพิเคราะห์การดำเนินการของสหรัฐฯ ในเรื่องนี้เพื่อดูว่าที่สหรัฐฯ แพ้สงครามเวียดนามนั้นถือเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ผิดปกติชั่วครู่ชั่วคราว (aberration) เท่านั้น หรือเป็นเหตุการณ์ที่บ่งบอกถึงการสละความรับผิดชอบที่สหรัฐฯ มีต่อสังคมโลกเป็นการถาวร แม้จีนเองซึ่งเป็นมิตรกับระบอบเขมรแดงย่อมต้องวิเคราะห์การดำเนินการในเรื่องนี้ของสหรัฐฯ เพื่อดูว่าสหรัฐฯ มีความสามารถหรือความเต็มใจมากน้อยแค่ไหนที่จะปกป้องผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ทั้งนี้จีนเองย่อมมีความกังวลเกี่ยวกับความทะเยอทะยานของฝ่ายโซเวียตที่ประสงค์แผ่อิทธิพลเข้ามามีอำนาจนำในภูมิภาคนี้ (hegemonic aspirations) ปฏิกิริยาท่าทีและการดำเนินการของสหรัฐฯ ต่อฝ่ายเขมรแดงในเรื่องเรือมายาเกซเป็นเช่นใด ย่อมมีผลต่อการมองภัยโซเวียตของจีน และต่อความหนักแน่นแน่วแน่ของนโยบายต่อต้านการแผ่อิทธิพลของโซเวียตของสหรัฐฯ ว่ายังคงเป็นอย่างที่จีนคาดหวังหรือไม่[8]

จากข้อเท็จจริงข้างต้น เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่าสหรัฐฯ ได้ตัดสินใจแล้วที่จะพึ่งอำนาจทางทหารแก้ปัญหา เพื่อบังคับให้รัฐบาลเขมรแดงปล่อยเรือและลูกเรือมายาเกซอย่างไม่มีเงื่อนไข ดังที่นายคิสซินเจอร์ได้แนะนำแก่ประธานาธิบดีฟอร์ดว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการให้มีการเจรจากับฝ่ายเขมรแดง เพราะหากสหรัฐฯ ยอมเจรจากับฝ่ายเขมรแดงก็เท่ากับสหรัฐฯ ยอมรับการจี้เรือมายาเกซเพื่อการต่อรองเป็นเรื่องถูกต้องอันเป็นการให้ท้ายการกระทำของฝ่ายเขมรแดง อีกทั้งจะทำให้ความปลอดภัยของลูกเรือได้รับความเสี่ยงเป็นอันตรายมากขึ้น นายคิสซินเจอร์ยังได้ให้ความเห็นว่าเพื่อบีบให้ฝ่ายเขมรแดงปล่อยเรือมายาเกซและลูกเรืออย่างไม่มีเงื่อนไข สหรัฐฯ จำเป็นต้องออกแถลงการณ์สู่สาธารณชนที่มีข้อความและเนื้อหาที่หนักแน่นเข้มแข็ง พร้อมทั้งมีหนังสือที่มีถ้อยคำแข็งแกร่ง สะท้อนให้เห็นถึงการเอาจริงเอาจังของสหรัฐฯ ไปยังฝ่ายเขมรแดงผ่านทางรัฐบาลจีน (ด้วยสหรัฐฯ ไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย) พร้อมกับให้มีการเตรียมกำลังทหารที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติการครั้งนี้

ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติการทางทหารเพื่อหวังบีบให้ฝ่ายเขมรแดงปล่อยเรือและลูกเรือทันทีอย่างปราศจากเงื่อนไขนั้น นายคิสซินเจอร์ได้ให้ความเห็นว่า จากการที่สหรัฐฯ พ่ายแพ้สงคราม

[8] เพิ่งอ้างหน้า 551

ทั้งในเวียดนาม ลาว และกัมพูชา (เดือนเมษายน 2518) มีผลกระทบและเป็นอุปสรรคหลายด้านต่อแผนปฏิบัติการทางทหารในเรื่องนี้ โดยกล่าวถึงประเทศไทยว่า รัฐบาลไทยได้ขอให้สหรัฐฯ ยุติการใช้ฐานทัพในไทย อีกทั้งรัฐบาลฟิลิปปินส์ก็ได้แจ้งแก่สหรัฐฯ อย่างชัดเจนแล้วว่า ฟิลิปปินส์ก็ปฏิเสธที่จะอนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพสหรัฐฯ ในฟิลิปปินส์เพื่อการปฏิบัติการทางทหารในเรื่องนี้ และว่าหากสหรัฐฯ ดื้อดันดำเนินการโดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลฟิลิปปินส์ก็จะยิ่งมีผลเพิ่มกระแสต่อต้านการมีฐานทัพสหรัฐฯ ในฟิลิปปินส์[9]

เกี่ยวกับการใช้ฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทย (ที่ไทยอนุญาตให้มีได้ตลอดช่วงสงครามเวียดนาม) เพื่อการปฏิบัติการทางทหารต่อประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย นายคิสซินเจอร์ได้กล่าวว่า ประธานาธิบดีเจอรัลด์ ฟอร์ด ได้ตัดสินใจใช้กำลังนาวิกโยธินจากฐานทัพสหรัฐฯ ในเกาะโอกินาวา บินมาที่ฐานทัพอู่ตะเภาของไทย และใช้เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์บินเข้าโจมตีฝ่ายเขมรแดงที่เกาะตังที่ฝ่ายข่าวสหรัฐฯ เข้าใจ (อย่างผิดพลาด) ว่าทั้งเรือมายาเกซและลูกเรือทั้งหมดถูกควบคุมตัวไว้ที่เกาะนี้

ในประเด็นข้างต้น ที่ประชุมสภาความมั่นคงสหรัฐฯ ได้มีความเห็นร่วมกันว่า สหรัฐฯ ไม่ควรต้องหารือกับฝ่ายไทยล่วงหน้าเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการทางทหารดังกล่าว ด้วยเหตุผลเนื่องจากหลังสหรัฐฯ แพ้สงครามเวียดนามแล้ว รัฐบาลไทยได้ขอให้สหรัฐฯ ปิดฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยอย่างเป็นทางการภายใน 1 ปี (ภายในปี 2519) ฝ่ายสหรัฐฯ เชื่อว่าหากมีการขออนุญาตใช้ฐานทัพอู่ตะเภา ฝ่ายไทยย่อมต้องปฏิเสธแน่นอน และว่าหากสหรัฐฯ ดำเนินการโดยไม่ให้ฝ่ายไทยรู้ อย่างมากที่สุดก็จะส่งผลให้มีการเร่งให้สหรัฐฯ ปิดฐานทัพในไทยเร็วขึ้น นายคิสซินเจอร์ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า สหรัฐฯ มั่นใจว่าไม่ว่าปฏิกิริยาหรือการประท้วงของฝ่ายไทยเป็นเช่นใด ฝ่ายผู้นำของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำฝ่ายทหารไทยย่อมจะเห็นดีเห็นชอบด้วยกับการดำเนินการทางทหารของสหรัฐฯ ต่อฝ่ายเขมรแดง[10] และว่าในการประชุมครั้งที่ 4 ของสภาความมั่นคงของสหรัฐฯ (วันที่ 14 พฤษภาคม 2518 หรือ 1 วัน ก่อนวันปฏิบัติการทางทหาร) เพื่อตัดสินใจขั้นสุดท้าย ฝ่ายองค์การข่าวกรอง ซีไอเอ ของสหรัฐฯ ได้แจ้งให้ในที่ประชุมทราบว่าท่าทีของรัฐบาลไทยต่อปัญหาเรือมายาเกซยังคงเป็นท่าทีที่มีลักษณะเฉยเมยออกห่างไม่ประสงค์เกี่ยวข้องด้วย พร้อมกับแจ้งที่ประชุมทราบว่า ผู้บัญชาการทหารบกของไทยได้บอกกับฝ่าย ซี ไอ เอ ว่า เขาพอใจมากที่เห็นสหรัฐฯ มีความเด็ดเดี่ยวมุ่งมั่นไม่หวั่นไหวที่ใช้มาตรการทางทหารจัดการกับปัญหานี้[11]

ในส่วนที่เกี่ยวกับปฏิกิริยาของรัฐบาลไทยที่มีต่อการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 14

[9] อ้างแล้วหน้า 553
[10] อ้างแล้วหน้า 561
[11] อ้างแล้วหน้า 564

พฤษภาคม 2518 (ที่สหรัฐฯ จงใจละเมิดอธิปไตยของไทยทั้ง ๆ ที่รัฐบาลได้บอกกับฝ่ายสหรัฐฯ ล่วงหน้าแล้วว่าไทยไม่อนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพอู่ตะเภาเป็นฐานปฏิบัติการโจมตีฝ่ายกัมพูชา) บันทึกของนายคิสซินเจอร์ยอมรับว่าสหรัฐฯ ได้ใช้ฐานทัพอู่ตะเภาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทย ทั้งยอมรับว่าสหรัฐฯ จงใจไม่ให้ฝ่ายไทยรู้และว่าหลังสิ้นการปฏิบัติการทางทหารแล้ว รัฐบาลไทยได้เรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนกำลังทหารที่ยังมีอยู่ในประเทศให้ออกไปจากประเทศไทยในทันที ซึ่งฝ่ายสหรัฐฯ มาทราบต่อมาว่า เป็นเพียงปฏิกิริยาในเชิงสัญลักษณ์ของไทยเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าสหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับมิตรภาพและความสัมพันธ์ฉันท์พันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ กับไทย นายคิสซินเจอร์ได้กล่าวว่าเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2518 รัฐบาลสหรัฐฯ (โดยกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ) ได้มีหนังสือเป็นทางการถึงรัฐบาลไทย แสดงความเสียใจ “ที่ได้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างไทยกับสหรัฐฯ” พร้อมแจ้งให้ฝ่ายไทยทราบว่าสหรัฐฯ มีความมุ่งมั่นที่จะร่วมมือ “อย่างประสานสอดคล้องและอย่างฉันมิตรกับรัฐบาลไทย” โดยนายคิสซินเจอร์ให้ความเห็นว่า หลังจากนั้นไม่นาน ความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ ได้กลับมาเป็นปกติเช่นเดิม และว่าสหรัฐฯ ได้ถอนกำลังทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยตามกำหนดเวลาภายใน 1 ปี ตามที่ได้ตกลงกับฝ่ายไทยไว้[12]

หลังจากที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ประสบชัยชนะในกัมพูชา เวียดนามใต้ และลาว (เดือนเมษายน 2518) รัฐบาลสหรัฐฯ ไม่ว่าสมัยของประธานาธิบดีนิกสัน หรือสมัยของประธานาธิบดีฟอร์ดได้พยายามโยนความรับผิดชอบให้กับรัฐสภาสหรัฐฯ หรือไม่ก็วงการสื่อมวลชนสหรัฐฯ ว่าเป็นฝ่ายขัดขวาง สร้างปัญหาและอุปสรรคให้กับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่พยายามหาทางช่วยรัฐบาลฝ่ายขวาและกลางในลาว ช่วยรัฐบาลของนายพลลอนนอลในกัมพูชา ตลอดจนช่วยรัฐบาลของประธานาธิบดีเหงียน วัน เทียวในเวียดนามใต้ โดยฝ่ายรัฐสภาได้ตัดงบประมาณและออกกฎหมายมิให้สหรัฐฯ กลับไปมีบทบาททางทหารให้ทั้งสามประเทศดังกล่าว หลังสหรัฐฯ ได้ลงนามในความตกลงสันติภาพกับฝ่ายเวียดนามเหนือ (เดือนมกราคม 2516) นอกจากนั้น ชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในกัมพูชา ลาว และเวียดนามใต้ เป็นเหตุการณ์พิสูจน์ให้เห็นในทางประจักษ์ว่า นโยบายของสหรัฐฯ เพื่อลดสภาวะตึงเครียดกับมหาอำนาจค่ายคอมมิวนิสต์ (détente) ผ่านการดำเนินการทูตแบบสามเส้า (triangular diplomacy) ที่มีสหรัฐฯ เป็นคนกลางบริหารการทูตแบบสามเส้า (โซเวียต - สหรัฐฯ - จีน) หาได้เป็นวิธีการช่วยลดหรือจำกัด

[12] อ้างแล้วหน้า 574

> **ท่าทีของรัฐบาลไทยต่อปัญหาเรือมายาเกซ**
> **ยังคงเป็นท่าทีที่มีลักษณะเฉยเมยออกห่างไม่ประสงค์เกี่ยวข้องด้วย**

บทบาทของทั้งฝ่ายโซเวียตและจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ตามที่ฝ่ายสหรัฐฯ คาดหวังไว้) อีกทั้งหาได้มีผลทำให้ไม่ว่าฝ่ายโซเวียตหรือจีนสามารถบีบหรือแม้กดดันให้เวียดนามเหนือมีท่าทียืดหยุ่นกับสหรัฐฯ นอกจากนั้น หลังสหรัฐฯ ได้ลงนามความตกลงเพื่อยุติสงครามกับฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือที่กรุงปารีส (เดือนมกราคม 2516) นายคิสซินเจอร์ไม่ถือว่าเวียดนามและกัมพูชามีความสำคัญต่อสหรัฐฯ เหมือนช่วงสงครามเวียดนาม (marginal influence) ดังเป็นที่ประจักษ์ได้ว่าหลังความตกลงกรุงปารีสยุติสงครามเวียดนามระหว่างสหรัฐฯ กับคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ ฝ่ายสหรัฐฯ แทบไม่ได้ทำการประท้วงเรื่องเวียดนามเหนือละเมิดความตกลงกรุงปารีสกับฝ่ายโซเวียตและจีน เท่ากับว่าสหรัฐฯ ในช่วงระหว่างปี 2516 - 2517 (ก่อนประเทศเวียดนามใต้สาบสูญ วันที่ 30 เมษายน 2518) มองว่าประเทศเวียดนามใต้เป็นสิ่งที่สามารถปล่อยให้หลุดพ้นไปได้ (expendable) ถือได้ว่านโยบายของสหรัฐฯ ต่อสงครามเวียดนามช่วงระหว่างปี 2513 - 2518 ที่นายคิสซินเจอร์มีส่วนรับผิดชอบอยู่มาก ได้สร้างความหายนะแก่ภูมิภาคอินโดจีนอย่างชัดเจน แม้นายคิสซินเจอร์ได้พยายามหาแพะรับบาปแทนตนก็ตาม กล่าวได้ว่าเป็นด้านมืดที่สุดของอาชีพนักการทูตของนายคิสซินเจอร์[13]

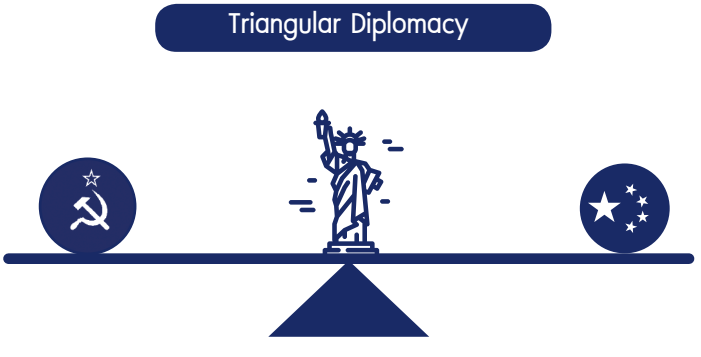
หลังสหรัฐฯ แพ้สงครามเวียดนาม สิ่งที่อยู่ในความคิดของนายคิสซินเจอร์คือเรื่องปัญหาการสูญเสียความน่าเชื่อถือ (lost of credibility) สำหรับนายคิสซินเจอร์นั้น เรื่องของศักดิ์ศรีและความน่าเชื่อถือเป็นสองสิ่งที่เขาให้คุณค่ามากด้วยมีความสำคัญต่อการมีนโยบายต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อโดมิโนสามชิ้น (กัมพูชา ลาว และเวียดนาม) ได้ล้มต่อเนื่องกัน จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่สหรัฐฯ ใช้แต่เพียงแสดงความมีกึ๋นปฏิบัติการเอาเรือและลูกเรือมายาเกซกลับคืนมาเท่านั้น แต่จำต้องแสดงในทางประจักษ์ให้เห็นได้ว่า สหรัฐฯ เป็นมหาอำนาจที่แข็งแกร่งและเป็นพันธมิตร

[13] Jussi Hanhimaki, The Flawed Architect: Henry Kissinger and American Foreign Policy; หน้า 382 - 383

ที่พึ่งพาได้ ไม่ยอมให้ประเทศใดมาข่มขู่รังแกได้อย่างง่ายดาย[14]

นายคิสซินเจอร์ได้กล่าวอย่างชัดเจนในบันทึกความทรงจำของเขา (ปรากฏข้างต้น) ว่าสหรัฐฯ จงใจไม่บอกกับฝ่ายไทยและไม่จำเป็นต้องขอความเห็นฝ่ายไทย เพราะสหรัฐฯ รู้ล่วงหน้าอยู่แล้วว่าถึงอย่างไรฝ่ายไทยก็จะปฏิเสธไม่ให้สหรัฐฯ ใช้ดินแดนไทยเป็นฐานปฏิบัติการทางทหารต่อกัมพูชา ท่าทีเช่นนี้ของสหรัฐฯ เป็นท่าทีที่บ่งบอกชัดเจนว่าสหรัฐฯ ไม่สนใจว่าไทยคิดอย่างไร สหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับผลสำเร็จของการปฏิบัติการทางทหารเพื่อบีบบังคับให้ฝ่ายเขมรแดงยอมปล่อยเรือและลูกเรือทั้งหมดอย่างไม่มีเงื่อนไข มากกว่าเรื่องมิตรภาพและความสัมพันธ์ใกล้ชิดยาวนานระหว่างสหรัฐฯ กับไทย เหตุการณ์เรือมายาเกซถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ยืนยันให้เป็นที่ประจักษ์ว่า สหรัฐฯ มองว่าประเทศไทยเป็นเพียงรัฐบริวาร (client state) รัฐหนึ่งของสหรัฐฯ สหรัฐฯ มีสิทธิ์ที่จะแสดงความอหังการด้วยการย่ำยีเอกราชและอธิปไตยของไทยได้อย่างเสรี กรณีเรือมายาเกซเปิดโอกาสให้สหรัฐฯ ได้แสดงอิทธิฤทธิ์ของความเป็นอภิมหาอำนาจ (ที่เพิ่งพ่ายแพ้สงครามในอินโดจีน) เพื่อหวังให้ประชาคมโลกทั้งเกรงกลัวและยอมรับอำนาจและอิทธิพลของสหรัฐฯ ต่อไป

ตลอด 45 ปีของยุคสงครามเย็น (ปี 2489 - 2534) กรณีเรือมายาเกซ ถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบร้ายแรงที่สุดต่อความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ ด้วยเป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนในทางประจักษ์ว่าสหรัฐฯ ได้ละเมิดอธิปไตยของไทยโดยตรงและโจ่งแจ้งที่สุด การเข้ามาใช้ดินแดนไทย (โดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทย) เป็นฐานปฏิบัติการทางทหารต่อระบอบเขมรแดงเพื่อหวังบีบบังคับ

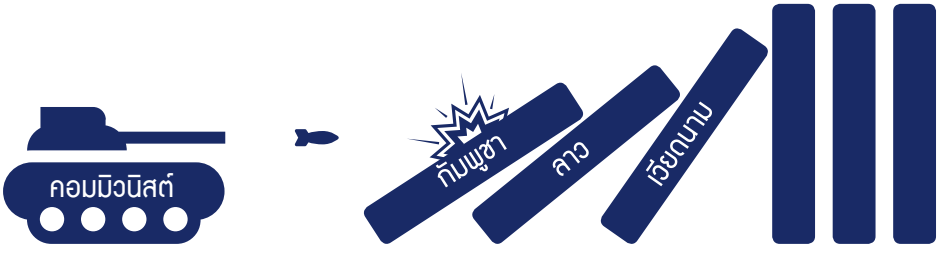
[14] เพิ่งอ้างหน้า 398

ให้ฝ่ายเขมรแดงปล่อยเรือและลูกเรือมายาเกซอย่างไม่มีเงื่อนไข ทำให้ไทยตกเป็นเหยื่อของความอหังการของนโยบายของสหรัฐฯ ในเรื่องนี้ทั้งย่อมมีผลทำให้ประชาคมระหว่างประเทศและรัฐบาลเขมรแดงเกิดความเข้าใจผิดได้ว่า ไทยรู้เห็นเป็นใจด้วยกับสหรัฐฯ ทั้งที่ข้อเท็จจริงและความจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ แต่สหรัฐฯ ก็มิได้สนใจในผลกระทบต่อไทย ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความรู้สึกความไม่พอใจของรัฐบาลไทยและประชาชนชาวไทยที่มีต่อการที่สหรัฐฯ ได้ละเมิดอธิปไตยของไทย

ด้วยเหตุผลที่สหรัฐฯ มองว่าไทยเป็นประเทศบริวารประเทศหนึ่งของสหรัฐฯ หลังเสร็จสิ้นการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ ต่อระบอบเขมรแดง (วันที่ 14 พฤษภาคม 2518) รัฐบาลสหรัฐฯ ได้มีหนังสือ (วันที่ 19 พฤษภาคม 2518) ถึงรัฐบาลไทยที่มีข้อความเพียงแสดงความ “เสียใจ” (regret) ที่เหตุการณ์ละเมิดอธิปไตยดินแดนไทยเกิดขึ้น (ระหว่างวันที่ 13 - 15 พฤษภาคม 2518) โดยฝ่ายสหรัฐฯ อ้างว่าเกิดจาก “ความเข้าใจผิด” (misunderstanding) ระหว่างสหรัฐฯ กับไทย ไม่มีข้อความว่าสหรัฐฯ ขอโทษ (apology) ที่ได้จงใจละเมิดอธิปไตยของไทย และว่าสหรัฐฯ มีความมุ่งมั่นที่จะร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับไทยและอย่างฉันมิตรกับไทย (รายละเอียดปรากฏในหนังสือบันทึกความทรงจำของนายเฮนรี คิสซินเจอร์ อ้างแล้วข้างต้น) ทัศนะท่าทีของสหรัฐฯ ต่อไทยเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการ “ตบหัวแล้วลูบหลัง” อย่างไม่ต้องสงสัยเลย

2. นโยบายและท่าทีของไทย

เกี่ยวกับปฏิกิริยาท่าทีของไทยต่อเหตุการณ์เรือมายาเกซและต่อการละเมิดอธิปไตยของไทยโดยสหรัฐฯ ดังกล่าวข้างต้น มีข้อเท็จจริงและความจริงดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อวันอังคารที่ 13 พฤษภาคม 2518 นายเอ็ดเวิร์ด อี มาสเตอร์ส อุปทูตสหรัฐฯ ได้เข้าพบฯพณฯ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี (รักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ) โดยมีนายโทมัส บานส์ ที่ปรึกษาประจำสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ และอธิบดีกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศไทย ร่วมอยู่ด้วย เนื่องจากการหารือระหว่างนายกรัฐมนตรีของไทยกับอุปทูตสหรัฐฯ เกี่ยวกับเหตุการณ์เรือมายาเกซและท่าทีของสหรัฐฯ ที่ประสงค์ใช้กำลังทหารเข้าแก้ไขปัญหาซึ่งรัฐบาลไทยคัดค้านและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญยิ่ง ผู้เขียนจึงเห็นคุณค่าและความสำคัญยิ่งของการหารือระหว่างฝ่ายไทยกับฝ่ายสหรัฐฯ ในเรื่องนี้ จึงขอนำเสนอรายละเอียดของการหารือราชการดังกล่าวปรากฏดังนี้

นายกรัฐมนตรี : ถามถึงความคลี่คลายเกี่ยวกับกรณีที่เรือรบเขมรยึดเรือเดินทะเลของสหรัฐฯ ไปลำหนึ่งเมื่อวานนี้

อุปทูต : ตอบว่า ยังไม่ทราบรายละเอียด แต่เท่าที่ทราบอยู่ขณะนี้คือ เรือลำนี้ (ชื่อมายาเกซ) แล่นอยู่ในทะเลหลวงเมื่อตอนที่ถูกเขมรยึดไป ซึ่งเรือนี้ก็เป็นเรือสินค้าธรรมดา ไม่ได้มีอะไรลึกลับชวนให้สงสัยในทางไม่ดีแต่อย่างใด เรือรบเขมรนอกจากได้ใช้อาวุธบังคับให้หยุดแล้ว ยังได้ส่งทหารขึ้นไปยึดและควบคุมนำเรือมายาเกซไปยังท่าเรือ ณ เกาะแห่งหนึ่งในเขตน่านน้ำของเขมร

นายกรัฐมนตรี : กล่าวว่า เกี่ยวกับเรื่องนี้ ทราบว่าทางฝ่ายสหรัฐฯ มีปฏิกิริยารุนแรงมาก ถึงกับมีสมาชิกรัฐสภาบางคนเรียกร้องให้รัฐบาลสหรัฐฯ ตอบโต้ด้วยกำลังทหาร

อุปทูต : รับว่าสหรัฐฯ ถือกรณีนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยของสหรัฐฯ ซึ่งขณะนี้รัฐบาลสหรัฐฯ กำลังดำเนินการทางการทูตเพื่อให้ฝ่ายเขมรคืนเรือมาโดยเร็ว

นายกรัฐมนตรี : กล่าวว่า ดีใจที่รัฐบาลสหรัฐฯ พยายามใช้มาตรการทางการทูตเพื่อให้เหตุการณ์คลี่คลายไปด้วยดี อย่างไรก็ตาม ในสภาพการณ์อันไม่น่าไว้วางใจเช่นนี้ ซึ่งการเจรจากันอาจไม่ได้ผล

ขอแจ้งให้ทราบว่า รัฐบาลไทยไม่ประสงค์ที่จะยุ่งเกี่ยวด้วยในเรื่องนี้ และหากรัฐบาลสหรัฐฯ ตกลงใจที่จะใช้กำลังเข้าตอบโต้เขมร รัฐบาลไทยก็ไม่อาจที่จะยอมให้ใช้ดินแดนไทยเพื่อดำเนินการดังกล่าว

อุปทูต : ถามว่า หมายถึงว่าไทยไม่ต้องการให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพในประเทศไทย ในกรณีที่จะมีการตอบโต้ด้วยกำลัง ใช่หรือไม่

นายกรัฐมนตรี : ตอบว่าถูกต้อง

อุปทูต : กล่าวยืนยันว่า เกี่ยวกับเรื่องฐานทัพในประเทศไทยนี้ ทางรัฐบาลสหรัฐฯ ตระหนักอยู่เสมอว่าเป็นฐานทัพของรัฐบาลไทย และจะไม่กระทำการอันใดที่ขัดกับความประสงค์หรือที่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลไทย อนึ่ง ตามที่มีข่าวหนังสือพิมพ์ปรากฏออกมาทำนองว่า สหรัฐฯ ได้กระทำการต่าง ๆ โดยพลการ ในเรื่องการขนย้ายผู้ลี้ภัยและอาวุธยุทโธปกรณ์จากเขมรและเวียดนามเข้าออกประเทศไทยนั้น ขอยืนยันว่าฝ่ายสหรัฐฯ ได้กระทำไปโดยปรึกษาและได้รับความเห็นชอบของกองบัญชาการทหารสูงสุดของไทยแล้ว

(บันทึกการหารือระหว่าง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีกับอุปทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย กองอเมริกา กรมการเมือง ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 2518)

ความเห็นของอุปทูตสหรัฐฯ ข้างต้นบ่งบอกให้เป็นที่เข้าใจได้ว่า สหรัฐฯ ไม่ประสงค์ให้ฝ่ายไทยรู้ว่าสหรัฐฯ ได้ตัดสินใจใช้กำลังเข้าแก้ปัญหาเรือมายาเกซและลูกเรือที่ถูกฝ่ายเขมรแดงยึดและควบคุมตัวไว้ จึงได้พยายามเน้นเรื่องสหรัฐฯ เคารพเอกราชอธิปไตยของไทย ยอมรับว่าฐานทัพในประเทศไทยเป็นของไทย สหรัฐฯ จะไม่ดำเนินการใดโดยไม่ขออนุญาตจากฝ่ายไทยก่อน และว่าสหรัฐฯ กำลังดำเนินการทางการทูตเพื่อให้ฝ่ายเขมรปล่อยเรือและลูกเรือโดยเร็ว ทั้งที่โดยข้อเท็จจริงแล้ว สหรัฐฯ มิได้พยายามอย่างจริงจังที่จะพึ่งการทูต (การเจรจา) เพื่อหาทางแก้ปัญหานี้โดยสันติวิธี การที่สหรัฐฯ อ้างว่ายังต้องการพึ่งการทูตช่วยแก้ปัญหา ถือได้ว่าเป็นการอ้างเพื่อปิดบังเจตนาแท้จริงของสหรัฐฯ

> **ในเรื่องของการเมืองระหว่างประเทศ**
> **ไม่มีมิตรที่ถาวร มีแต่ผลประโยชน์เท่านั้นที่ถาวร**

นั่นคือการใช้กำลังทหารเข้าจัดการกับปัญหาเรือมายาเกซ (ดังปรากฏข้อความในบันทึกความทรงจำของนายเฮนรี คิสซินเจอร์ รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ยืนยันเหตุผลที่สหรัฐฯ ได้ตัดสินใจใช้กำลังเข้าแก้ปัญหาเรือมายาเกซที่ถูกฝ่ายเขมรแดงยึดและควบคุมไว้ และในหนังสือของ Christopher Andrew “For the President’s Eyes Only” สหรัฐฯ ได้ตัดสินใจใช้กำลังทหารบีบบังคับให้ฝ่ายเขมรแดงปล่อยเรือและลูกเรือตั้งแต่วันที่ 13 พฤษภาคม 2518 แล้ว นายเอ็ดเวิร์ด มาสเตอร์ส อุปทูตสหรัฐฯ มีหน้าที่เพียงช่วยปิดบังความจริงมิให้ฝ่ายไทยรู้ว่าสหรัฐฯ ได้ตัดสินใจแล้วที่จะใช้กำลังทหารจัดการกับปัญหานี้ (ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2518 อันเป็นวันที่สหรัฐฯ กำหนดให้เป็นวันปฏิบัติการทางทหารต่อฝ่ายเขมรแดง)

คำชี้แจงของอุปทูตสหรัฐฯ ข้างต้น เป็นคำชี้แจงที่ยืนยันในทางประจักษ์ว่า ในเรื่องของการเมืองระหว่างประเทศ ไม่มีมิตรที่ถาวรมีแต่ผลประโยชน์เท่านั้นที่ถาวร สหรัฐฯ ย่อมถือว่าผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อยู่เหนือความเป็นพันธมิตรระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ทั้งถือว่าการไม่พูดความจริงถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของนโยบายต่างประเทศสามารถนำมาใช้กับทั้งประเทศที่เป็นศัตรูและที่เป็นมิตรของสหรัฐฯ หากการปิดบังความจริงเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของสหรัฐฯ หรือเป็นการช่วยให้บรรลุซึ่งเป้าหมายแห่งนโยบายของสหรัฐฯ

อนึ่ง โดยที่เรื่องที่ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้หารือกับอุปทูตสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2518 ดังกล่าวข้างต้น มีความสำคัญทางนโยบาย ควรแก่การบันทึกเป็นหลักฐานสำหรับยืนยันแก่ฝ่ายสหรัฐฯ กองอเมริกา กรมการเมือง จึงได้จัดทำบันทึกช่วยจำในเรื่องดังกล่าวขึ้นเพื่อยื่นแก่สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้ดำเนินการยื่นบันทึกช่วยจำแก่สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในวันเดียวกัน สาระสำคัญของบันทึกช่วยจำเป็นภาษาอังกฤษมีดังนี้

Aide Memoire

Concerning the situation evolving from the seizure of a U.S. commercial vessel by a Cambodian naval vessel on Monday, May 12, B.E. 2518, the Thai Government is determined to maintain a position of non-involvement in this matter.

The Prime Minister in his capacity as Acting Foreign Minister, accordingly has informed the Charge d' Affaires of the American Embassy at their meeting on Tuesday, May 13, B.E. 2518, that the Thai Government will not permit Thai territory to be used in connection with any action which might be taken by the United States against Cambodia

Bangkok, 13th May B.E. 2518

ต่อมาเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2518 กระทรวงการต่างประเทศได้รับรายงานมาว่า เช้าวันเดียวกันนี้ เวลาประมาณ 04.15 น. สหรัฐฯ ได้เริ่มส่งกำลังทหารนาวิกโยธินจำนวนหนึ่งเข้ามายังฐานทัพอู่ตะเภา โดยเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายที่จะตอบโต้การกระทำของรัฐบาลเขมรซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ เป็นการฝ่าฝืนมติของรัฐบาลไทยอย่างชัดแจ้ง และไม่สมกับที่มิตรประเทศจะพึงกระทำเป็นอย่างยิ่ง

ในเรื่องนี้ กระทรวงการต่างประเทศเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการประท้วงต่อรัฐบาลสหรัฐฯ เพื่อรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและอำนาจอธิปไตยของชาติ ทั้งนี้ โดยเสนอให้ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีในฐานะผู้รักษาการในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เชิญอุปทูตสหรัฐฯ มาพบในโอกาสแรกแล้วยื่นบันทึกประท้วงต่อรัฐบาลสหรัฐฯ ต่อไป

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบเนื้อหาของบันทึกประท้วงและได้ยื่นบันทึกประท้วงดังกล่าวแก่อุปทูตสหรัฐฯ ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2518 เช่นกัน ซึ่งบันทึกประท้วงที่ฝ่ายไทยได้ยื่นต่อรัฐบาลสหรัฐฯ มีข้อความทั้งหมดดังนี้

Aide Memoire

It is recalled that on May 13, B.E. 2518 the Prime Minister in his capacity as Acting Minister of Foreign Affairs had informed the charge d' Affaires of the American Embassy that Thailand does not wish to become involved in the dispute between the United States and Cambodia over the seizure of the vessel MAYAGUEZ, and that Thailand will not permit its territory to be used in connection with any action which might be taken by the United States against Cambodia.

On May 14, B.E. 2518, the Thai Government learnt that the United States Government has sent some elements of its marine forces into Thailand as part of its reaction against Cambodia.

The Thai Government considers that this action by the United States Government is not consistent with the goodwill existing between Thailand and the United States. And unless these forces which have entered against the wishes of the Thai Government are withdrawn immediately, the good relations and co-operation existing between Thailand and the United States would be exposed to serious and damaging consequences.

Bangkok, 14 May B.E. 2518

แต่ความจริงเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่าทั้งบันทึกช่วยจำ (ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2518) และบันทึกประท้วงที่ไทยได้ยื่นต่อรัฐบาลสหรัฐฯ (ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 2518) หาได้มีผลทำให้สหรัฐฯ คำนึงถึงนโยบายของไทยในเรื่องนี้หรือต่อสัมพันธภาพและความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างประเทศทั้งสองตลอดยุคสงครามเวียดนาม สหรัฐฯ กลับไม่สนใจความรู้สึกของรัฐบาลและประชาชนชาวไทย

ยังคงเดินหน้าย่ำยีอธิปไตยของประเทศไทย มายุติการละเมิดอธิปไตยของไทยเมื่อการปฏิบัติการทางทหารต่อประเทศกัมพูชาเป็นที่พอใจของสหรัฐฯ แล้ว

ท่าทีไม่สนใจต่อความรู้สึกของรัฐบาลและประชาชนชาวไทยดังกล่าวของสหรัฐฯ เป็นผลทำให้รัฐบาลไทยออกแถลงการณ์เพื่อให้ประชาชนชาวไทยและประชาคมระหว่างประเทศได้ทราบข้อเท็จจริงและความจริง ดังข้อความต่อไปนี้

แถลงการณ์ของรัฐบาล

ตามที่รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์เมื่อวันพุธที่ 14 พฤษภาคม 2518 เกี่ยวกับการประท้วงต่อรัฐบาลสหรัฐฯ ให้ถอนกำลังนาวิกโยธินที่ได้ส่งเข้ามายังฐานทัพอู่ตะเภาเพื่อเตรียมตอบโต้เขมรในกรณีพิพาทที่กำลังดำเนินอยู่ขณะนั้นระหว่างสหรัฐฯ กับเขมร ออกไปจากประเทศไทยโดยทันที

ต่อมาเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2518 ปรากฏว่าฝ่ายสหรัฐฯ มิได้ปฏิบัติตามคำประท้วงและเรียกร้องของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการถอนทหารนาวิกโยธินออกไปจากประเทศไทย แต่กลับใช้กำลังทหารดังกล่าวจู่โจมยึดเรือ “มายาเกซ” คืนจากฝ่ายเขมร และยังได้ใช้เครื่องบินรบสหรัฐฯ ที่ประจำอยู่ ณ ฐานทัพไทย ออกปฏิบัติการสนับสนุนทางอากาศอีกด้วย การกระทำของฝ่ายสหรัฐฯ ตามที่กล่าวมานี้เป็นการจงใจฝืนมติของรัฐบาลไทย ดังที่ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้แจ้งให้อุปทูตสหรัฐฯ ทราบเมื่อวันอังคารที่ 13 พฤษภาคม 2518 ว่า ไทยไม่ประสงค์ที่จะยุ่งเกี่ยวด้วยในกรณีพิพาทระหว่างสหรัฐฯ กับเขมร และหากรัฐบาลสหรัฐฯ ตกลงใจที่จะใช้กำลังทหารตอบโต้เขมร รัฐบาลไทยก็ไม่อาจที่จะให้ใช้ดินแดนไทยเพื่อดำเนินการดังกล่าวได้ นอกจากนั้น รัฐบาลสหรัฐฯ ยังได้แสดงท่าทีมิได้คำนึงถึงความประสงค์ของรัฐบาลและประชาชนชาวไทย หรือต่อความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านและสหรัฐฯ เองแต่ประการใด

เนื่องจากการกระทำของสหรัฐฯ อันไม่มีลักษณะฉันมิตรเช่นนี้ รัฐบาลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินมาตรการเพื่อป้องกันมิให้เหตุการณ์อันเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยและลบหลู่เกียรติภูมิของชาติไทยเกิดขึ้นได้อีก เพื่อการนี้รัฐบาลจึงได้สั่งให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ให้กระทรวงการต่างประเทศจัดทำบันทึกประท้วงต่อสหรัฐฯ อีกครั้งหนึ่ง โดยระบุถึงพฤติการณ์ของสหรัฐฯ ที่ฝ่าฝืนมติของรัฐบาลไทย และแจ้งความจำเป็นที่รัฐบาลไทยจะต้องพิจารณาทบทวนข้อผูกพันทุกลักษณะทุกประการที่ไทยมีอยู่กับสหรัฐฯ รวมทั้งการควบคุมการใช้ฐานทัพและสิ่งอำนวยความสะดวกทางทหารในประเทศไทยอย่างเคร่งครัด ให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ปัจจุบันและความต้องการของรัฐบาลไทย

2. ให้กระทรวงการต่างประเทศยื่นบันทึกประท้วงฉบับนี้ต่อสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ณ กรุงเทพฯ และในขณะเดียวกันสั่งการให้เอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ยื่นบันทึกดังกล่าวนี้ต่อกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ อีกทางหนึ่งด้วย

3. ให้เอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน เดินทางมากรุงเทพ เพื่อปรึกษาข้อราชการ

จึงขอแถลงให้ประชาชนทราบถึงการดำเนินการของรัฐบาลในเรื่องนี้โดยทั่วกัน

สำนักนายกรัฐมนตรี

16 พฤษภาคม 2518

3. บทสรุป

เหตุการณ์เรือมายาเกซถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ได้มีผลกระทบร้ายแรงที่สุดต่อความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ ในยุคสงครามเย็น (2489 - 2534) เป็นเหตุการณ์ที่ได้พิสูจน์ในทางประจักษ์ว่า สำหรับมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ เรื่องของอำนาจ การสะสมอำนาจ การใช้อำนาจ เพื่อบรรลุซึ่งเป้าหมายสูงสุด คือ การครองอำนาจนำในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐฯ (regional hegemon) เป็นอำนาจที่ไร้ขอบเขต ไร้ข้อจำกัด เป็นดีเอ็นเอ หรือพันธุกรรมของประเทศมหาอำนาจโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ

นอกจากนั้น เหตุการณ์เรือมายาเกซยังมีผลทำให้รัฐบาลไทย (ระหว่าง 2518 - 2519) มีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับอิทธิพลของปัจจัยภายในประเทศ (พัฒนาการของประชาธิปไตยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516) และปัจจัยภายนอกประเทศ (สหรัฐฯ พ่ายแพ้สงครามเวียดนาม ชัยชนะของฝ่าย

คอมมิวนิสต์ในกัมพูชา เวียดนาม และลาว ตลอดจนความขัดแย้งจีน - โซเวียต และ จีน - เวียดนาม) ตลอดจนอิทธิพลของปัจจัยภูมิรัฐศาสตร์ (ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบถ่วงดุลอำนาจในภูมิภาค) ที่ต่างมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงของประเทศชาติ

เหตุการณ์เรือมายาเกซตอกย้ำให้รัฐบาลไทยเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนที่จำต้องมีการดำเนินนโยบายเพื่อหาทางปรับดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อให้เกิดดุลยภาพ (equilibrium) ที่เป็นประโยชน์ต่อความอยู่รอดและความมั่นคงของไทย การที่ไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน (วันที่ 1 กรกฎาคม 2518) ถือเป็นการดำเนินการทางการเมืองและการทูตของไทยที่สำคัญต่อการสร้างระบบการถ่วงดุลอำนาจขึ้นมาใหม่หลังฝ่ายคอมมิวนิสต์ใน 3 ประเทศอินโดจีนประสบชัยชนะเหนือสหรัฐฯ เพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงของไทยเป็นสำคัญ อีกทั้งเหตุการณ์เรือมายาเกซยังมีผลทำให้รัฐบาลไทยเห็นถึงความสำคัญ ความถูกต้อง และความชอบด้วยเหตุผลและความชอบธรรมของนโยบายของไทยที่ต้องการให้สหรัฐฯ ถอนทหารสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากประเทศไทยและปิดฐานทัพที่ไทยให้สหรัฐฯ ใช้ทั้งหมดภายในปี 2519

วันที่ 20 มีนาคม 2561 เป็นวันครบรอบ 185 ปีของความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย - สหรัฐฯ ประเทศทั้งสองย่อมมีความชื่นชมยินดีต่อกันและต่อความสัมพันธ์ฉันมิตรสนิทแนบแน่นอันยาวนาน ร่วมกันรำลึกอดีตที่สร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนแสดงความปรารถนาร่วมกันที่จะเห็นความก้าวหน้าด้านความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความยั่งยืนเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตาม เราต้องไม่ลืมว่าในฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจ สหรัฐฯ มักมีความทรงจำที่ถูกคัดสรรแล้ว (selective memory) หรืออีกนัยหนึ่ง สหรัฐฯ จะจำเฉพาะในเรื่องที่เป็นด้านบวกหรือเป็นประโยชน์แก่สหรัฐฯ แต่ไทยในฐานะเป็นประเทศเล็ก

> “การโกหก (lying) ถือเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งของนโยบายต่างประเทศ”

เป็นประเทศกำลังพัฒนา ไม่มีสิทธิ์ที่จะคิดทำตามอำเภอใจ หากประเทศและประชาชนชาวไทยมีความทรงจำที่เลือนรางหรือเลือกที่จะไม่มีความทรงจำเลยเกี่ยวกับเหตุการณ์เรือมายาเกซ ทัศนะท่าทีเช่นนี้ ย่อมเป็นพิษภัยต่ออนาคตความมั่นคงและความอยู่รอดของประเทศชาติอย่างไม่ต้องสงสัยเลย เราต้องรู้จักสรุปบทเรียนให้เป็น และแม้โดยทั่วไป เราจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะลืม แต่ในบางกรณีร้ายแรง เราจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะไม่ลืมเช่นกัน

สรุปบทเรียนจากเหตุการณ์เรือมายาเกซ

การโกหก (lying) ถือเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งของนโยบายต่างประเทศ แม้จะเป็นเครื่องมือที่น่ารังเกียจ แต่ก็เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าผู้นำของประเทศต่าง ๆ มักใช้เครื่องมือนี้กับทั้งประเทศที่เป็นศัตรูและที่เป็นมิตร ตลอดจนกับประชาชนของตน ในด้านการเมืองระหว่างประเทศ การโกหกกับประเทศที่เป็นมิตรหรือพันธมิตรมีโอกาสประสบผลตามความมุ่งหวังของประเทศผู้โกหกได้มากกว่าการโกหกกับประเทศที่เป็นศัตรู ด้วยเหตุผลที่ประเทศที่เป็นศัตรูย่อมมีความระแวงสูงกว่าประเทศที่เป็นมิตรหรือพันธมิตรของประเทศผู้โกหก อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำประเทศโกหกกับประชาชนของประเทศตน มีโอกาสประสบผลสำเร็จได้ดีกว่าการโกหกกับรัฐบาลต่างประเทศ ด้วยเหตุผลสำคัญเพราะโดยทั่วไปประชาชนภายในประเทศจะไม่พอใจรัฐบาลของตนไม่ใช่เพราะถูกรัฐบาลโกหก แต่เป็นเพราะนโยบายที่ผู้นำ/ รัฐบาล ได้ขอให้ประชาชนสนับสนุนเห็นดีด้วย ประสบกับความล้มเหลว ทำความเสียหายให้กับผลประโยชน์แห่งชาติ

ในเรื่องของนโยบายต่างประเทศ ความสำเร็จของนโยบายย่อมมีผลให้การโกหกเป็นเรื่องพอที่จะให้อภัยได้ ดังที่ประธานาธิบดีฟอร์ด และรัฐบาลของเขาได้โกหกกับประชาชนอเมริกัน เกี่ยวกับเหตุการณ์เรือมายาเกซ โดยปิดบังความจริง แต่ผลลัพธ์ที่ปรากฏได้สร้างความพอใจให้กับประชาชนอเมริกัน (ลูกเรือทั้ง 39 คนปลอดภัย) และได้มีผลทำให้ประชาชนอเมริกันมีความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในความเป็นอภิมหาอำนาจของสหรัฐฯ

ส่วนที่รัฐบาลสหรัฐฯ จงใจโกหกรัฐบาลไทย ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของการโกหกระหว่างประเทศ (international lying) ซึ่งหากประชาชนอเมริกันได้รู้ข้อเท็จจริงและความจริงทั้งหมดเกี่ยวกับเหตุการณ์เรือมายาเกซ และการที่ประเทศไทยตกเป็นเหยื่อของการโกหกของรัฐบาลสหรัฐฯ ก็ย่อมจะไม่มีผลเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก และความเชื่อมั่นของประชาชนสหรัฐฯ ที่มีต่อรัฐบาลของประธานาธิบดีฟอร์ด ด้วยเหตุผลสำคัญเพราะประชาชนสหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของลูกเรือ 39 คน มากกว่าเรื่องอธิปไตยและ

บูรณภาพแห่งดินแดนของไทยถูกย่ำยีหรือการที่รัฐบาลสหรัฐฯ โกหกกับไทย

กล่าวโดยทั่วไป ผู้นำประเทศมักทำการโกหกระหว่างประเทศที่มาจากเหตุผลแตกต่างกัน 2 ประการ ได้แก่

- เป็นการโกหกเพื่อสนองผลประโยชน์แห่งชาติ โดยมีเรื่องของความอยู่รอดและความมั่นคงของประเทศเป็นเป้าหมายสำคัญเป็นการโกหกเชิงยุทธศาสตร์ (strategic lies)
- เป็นการโกหกที่ไม่เกี่ยวอะไรกับการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติ แต่โกหกเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำหรือของพรรคและพวกของผู้นำเท่านั้น เป็นการโกหกที่จัดอยู่ในประเภทโกหกเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว (selfish lies)
- การโกหกของสหรัฐฯ ในกรณีของเรือมายาเกซถือได้ว่าเข้าข่ายของการโกหกเชิงยุทธศาสตร์ เป็นการจงใจโกหกกับประเทศที่เป็นพันธมิตรใกล้ชิดประเทศหนึ่งของสหรัฐฯ แต่ที่สหรัฐฯ มองว่าเป็นเพียงหนึ่งในบรรดาประเทศบริวารของสหรัฐฯ เป็นการโกหกของสหรัฐฯ ที่มีจุดประสงค์แน่ชัด เพื่อหลอกลวงให้ฝ่ายไทยหลงเชื่อคำโกหกของสหรัฐฯ (bamboozled)

สหรัฐฯ ได้หาประโยชน์จากสถานการณ์ที่ไร้เสถียรภาพและไร้เอกภาพของสังคมการเมืองไทยช่วงระหว่างปี 2518 - 2519 โดยฝ่ายสหรัฐฯ รู้ดีว่าอำนาจบริหารของรัฐบาลไทยในช่วงนี้ไม่มั่นคงและมักถูกท้าทายจากกลุ่มผลประโยชน์หลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอำนาจของฝ่ายทหาร ดังเป็นที่ประจักษ์ตลอดระหว่างปี 2518 - 2519 ไม่ว่าในเรื่องของปัญหาเรือมายาเกซ ปัญหาการเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐฯ เกี่ยวกับการปิดฐานทัพที่รัฐบาลไทยได้อนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ตลอดสงครามเวียดนาม และการให้สหรัฐฯ ถอนทหารสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากประเทศไทยภายในปี 2519 ฝ่ายสหรัฐฯ ได้จงใจเลี่ยงที่จะเจรจากับหน่วยงานพลเรือนที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ แต่กลับไปเจรจาโดยตรงเป็นการเฉพาะกับฝ่ายทหารของไทย เป็นการสร้างความสับสนและยุแยงตะแคงรั่วให้เกิดความแตกแยกมากยิ่งขึ้นในสังคมการเมืองไทย จนในที่สุดเป็นผลนำไปสู่การรัฐประหารวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้สังคมการเมืองไทยแตกเป็นเสี่ยง ๆ

สรุปลำดับเหตุการณ์เรือมายาเกซ

วันที่ 12 พฤษภาคม 2518 กองกำลังเรือของรัฐบาลเขมรแดงได้ทำการยึดเรือบรรทุกตู้บรรจุสินค้าของสหรัฐฯ มีชื่อว่า “มายาเกซ” ห่างจากฝั่งแผ่นดินประเทศเขมรประมาณ 100 กิโลเมตร ในอ่าวไทย

วันที่ 14 พฤษภาคม 2518 สหรัฐฯได้ใช้กำลังนาวิกโยธิน จำนวน 250 คน และเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ 11 ลำ เข้าโจมตีพื้นที่เกาะตัง ซึ่งสหรัฐฯ เชื่อ (อย่างผิดพลาด) ว่าฝ่ายเขมรแดงได้นำเรือและลูกเรือมายาเกซไปควบคุมไว้ ทั้งนี้เพราะฝ่ายเขมรแดงได้ปล่อยลูกเรือทั้ง 39 คน ก่อนหน้าที่สหรัฐฯ เริ่มปฏิบัติการทางทหาร และเรือพิฆาต Wilson ของสหรัฐฯ ได้ทำการช่วยเหลือลูกเรือทั้ง 39 คนให้พ้นจากภัยอันตราย

การปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ โจมตีเกาะตังของเขมรเป็นผลทำให้ทหารสหรัฐฯ เสียชีวิต 15 คน และเฮลิคอปเตอร์ถูกทำลาย 3 ลำ การปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐฯ ยุติลงในวันที่ 15 พฤษภาคม 2518

(หมายเหตุ : เวลาและวันที่ที่อ้างถึงในบทความนี้หมายถึงวันที่และเวลาของประเทศไทย ซึ่งจะเร็วกว่าเวลาของกรุงวอชิงตัน ดีซี 12 ชั่วโมง)

ภาคผนวก

FOREIGN RELATIONS OF THE UNITED STATES, 1969–1976, VOLUME E–12, DOCUMENTS ON EAST AND SOUTHEAST ASIA, 1973–1976

Telegram 8690 From the Embassy in Thailand to the Department of State, May 13, 1975, 1315Z.
May 13, 1975, 1315Z

TELEGRAM
Department of State
BANGKOK 8690

Z 131315Z MAY 75

FM AMEMBASSY BANGKOK
TO SECSTATE WASHDC FLASH 4155
BANGKOK 8690
NODIS

E.O. 11652: XGDS-3 INDEFINITE
TAGS: PFOR, TH, US

SUBJECT: MEASURES TO OBTAIN RELEASE OF THE MAYAGUEZ
REF: BANGKOK 8684

1. AS THE DEPARTMENT IS AWARE, I HAD ABSOLUTELY NO ADVANCE WORD THAT MILITARY ACTION WAS TO BE TAKEN BY U.S. AIRCRAFT BASED IN THAILAND TO OBTAIN THE RELEASE OF THE MAYAGUEZ. AT 1730 HOURS BANGKOK TIME AN INFORMATION COPY OF A JCS MESSAGE ADDRESSED TO OUR DEFENSE ATTACHE (131017Z MAY 75) FIRST REVEALED TO ME THAT SOMETHING WAS GOING ON. BY TRACKING BACK, I HAVE NOW LEARNED THAT U.S. AIRCRAFT WERE LAUNCHED FROM BASES IN THAILAND AT ABOUT 1330 HOURS BANGKOK TIME. THIS IS AN HOUR AND A HALF BEFORE I MET THE PRIME MINISTER AT HIS REQUEST TO DISCUSS THE MATTER.

2. I CANNOT STRESS TO STRONGLY THE DAMAGE TO U.S.-THAI INTERESTS WHICH IS LIKELY TO RESULT FROM THIS UNILATERAL ACTION. HAD I KNOWN WHAT WAS CONTEMPLATED I COULD HAVE TAKEN STEPS TO CONTAIN THE DAMAGE. WHEN THE THAI LEARN THAT U.S. AIRCRAFT HAD ALREADY BEEN LAUNCHED BEFORE I SAW THE PRIME MINISTER AND, OF COURSE, MADE NO MENTION OF IT, THEY WILL ASSUME THAT THIS IS A DELIBERATE, HEAVY-HANDED U.S. EFFORT TO CUT THEM OUT, NOT THAT IT RESULTS FROM AN UNBELIEVABLE LACK OF COORDINATION AND FORESIGHT IN FAILING TO KEEP ME INFORMED.

3. I HAVE JUST TOLD PRIME MINISTER KHUKRIT BY TELEPHONE THAT A NUMBER OF AIRCRAFT HAVE BEEN LAUNCHED FROM THAI BASES TO KEEP THE MAYAGUEZ UNDER SURVEILLANCE. I HAVE TOLD HIM, AND I HOPE I AM CORRECT, THAT NO ORDNANCE HAS BEEN EXPENDED. THE PRIME MINISTER EXPRESSED HIS APPRECIATION FOR THIS INFORMATION (MY GUESS WOULD BE HE ALREADY KNEW SOMETHING WAS AFOOT BECAUSE OF ACTIVITY AT THE BASES). THE PRIME MINISTER URGED THAT WE KEEP ABSOLUTELY SILENT ABOUT ANY INVOLVEMENT OF THAI BASES IN THIS OPERATION. IF WE CAN DO SO, HE BELIEVES WE MAY GET BY; OTHERWISE HE ANTICIPATES A GREAT DEAL OF TROUBLE FROM POLITICAL PARTIES, STUDENTS AND OTHERS. THEY WAY KHUKRIT HAS PLAYED THIS, HE IS IN THE CLEAR. HE HAS PUBLICLY ANNOUNCED THAT HE TOLD US NOT TO USE THAI BASES. WE ARE THE ONES ON THE HOT SEAT.

4. I UNDERSTAND FURTHER MOVES ARE CONTEMPLATED INVOLVING THE ARRIVAL AT UTAPAO TONIGHT OF A BATTALION OF MARINES AND THEIR MOVEMENT INTO ACTION TOMORROW MORNING. THIS WILL INVOLVE THAILAND EVEN MORE DIRECTLY IN THE CONFRONTATION BETWEEN THE U.S. AND THE CAMBODIANS. AND, OF COURSE, THIS AGAIN IS NOT BEING COORDINATED WITH THE RTG. IT IS, OF COURSE, UP TO THE POLICYMAKERS IN WASHINGTON TO DECIDE ON OUR RESPONSE TO THIS ACT OF PIRACY, BUT I MUST POINT OUT THAT THESE FURTHER STEPS ARE LIKELY TO BE VERY COSTLY FOR U.S.-THAI RELATIONS AT A TIME WHEN THE THAI ARE ALREADY MOVING RAPIDLY TO REASSESS THEIR FOREIGN POLICY. I TRUST WE HAVE FACTORED THESE COSTS INTO OUR DECISION MAKING.

5. MAY I KNOW WHAT IS GOING ON?

MASTERS

1. Source: Ford Library, National Security Adviser, Country Files, Box 18, Far East, Thailand, State Department Telegrams to SECSTATE, NODIS (1). Secret; Flash; Nodis. The same day, at 1454Z, Zurhellen replied, “Regret fast moving situation here has made it impossible to keep you fully informed as we would otherwise intend. Matters you raise are currently under discussion and we hope to have word for you soon. Meantime, please do not, repeat not, raise this matter further with Thais.” (Telegram 110792 to Bangkok; National Archives, Record Group 59, Central Foreign Policy Files) Earlier in the month, Masters sent a telegram to Washington warning that the “often secret agreements we have with the RTG relating to our military presence here is coming unraveled because of Thai nationalistic sentiment, Thai popular mistrust of the old military governments that concluded the agreements with us, and a deep concern over the effectiveness of the U.S. military presence.” (Telegram 7857 from Bangkok, May 1; ibid.)

2. The Embassy in Bangkok complained about the lack of information on the use of U.S. forces stationed in Thailand during the Mayaguez incident.

ผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซีย: กรณีศึกษาในช่วง 20 ปีแรกของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต

อรทัย ภูบุญลาภ กูนาซีลาน

เนื่องในปี 2560 เป็นปีครบรอบ 120 แห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซีย ผู้เขียนจึงประสงค์ให้บทความนี้เป็นเกร็ดความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่อาจไม่มีการถ่ายทอดมากนักให้สาธารณชนรับทราบ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพิเศษระหว่างไทยกับรัสเซียในช่วงก่อนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต และ 20 ปีหลังจากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยเฉพาะเหตุผลหลักด้านความมั่นคงของประเทศที่ทำให้ประเทศไทยต้องแสวงหาพันธมิตรในรูปแบบของมหาอำนาจที่สามารถคานอำนาจและอาจสร้างความเกรงใจให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศสในยุคของการล่าอาณานิคมที่กำลังดุเดือดในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในขณะนั้นได้

นอกจากนี้ บทความนี้ยังแสดงให้เห็นถึงพระวิสัยทัศน์และความเข้าใจในการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงตระหนักถึงศักยภาพของประเทศในเวลานั้นว่าไม่สามารถจะใช้กำลังทหารเข้าต่อสู้กับมหาอำนาจฝรั่งเศสได้ โดยประจักษ์พยานสำคัญคือเหตุการณ์ ร.ศ. 112 ที่ทำให้ประเทศไทยต้องเสียเปรียบอย่างยิ่งด้วยการถูกบังคับให้ต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญาและอนุสัญญา ร.ศ. 112 ที่สร้างความเสียพระราชหฤทัยอย่างรุนแรงถึงกับทรงพระประชวรหนัก

รัฐบาลสยามจึงต้องทำการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการทูตและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเห็นว่ามาตรการตอบโต้ฝรั่งเศสด้วยการทหารไม่ใช่ทางออกที่ถาวรเพื่อแก้ปัญหา ร.ศ. 112 โดยปัญหาการเมืองต้องแก้ไขด้วยการเมืองเท่านั้น หนึ่งในกลยุทธ์ทางการต่างประเทศก็คือ การนำทฤษฎี “balance of power” มาใช้เพื่อดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยด้วยการแสวงหาพันธมิตรใหม่เพื่อมาคานอำนาจกับมหาอำนาจตะวันตกในภูมิภาค ซึ่งประเทศไทยประสบความสำเร็จในการใช้ทฤษฎีคานอำนาจระหว่างมหาอำนาจด้วยกันนี้ โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ใกล้ชิดระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่สองของรัสเซีย

“

หนึ่งในกลยุทธ์ทางการต่างประเทศก็คือ การนำทฤษฎี “balance of power” มาใช้เพื่อดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ด้วยการแสวงหาพันธมิตรใหม่เพื่อมาคานอำนาจกับมหาอำนาจตะวันตกในภูมิภาค

”

“ในปี 2560 ไทยและรัสเซียจะเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ทางการทูต 120 ปี ซึ่งนับเป็นความสัมพันธ์ที่ยาวนาน โดยเริ่มจากการเสด็จฯ เยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี 2440 โดยเรามีแผนจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ผมอยากให้ไทยและรัสเซียมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเช่นนี้ตลอดไป และหวังว่าเราจะฉลองความสัมพันธ์กันอีกใน 120 ปีข้างหน้า” นั่นเป็นคำกล่าวของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ในโอกาสพบหารือทวิภาคีกับนายวลาดิมีร์ ปูติน ประธานาธิบดีรัสเซีย เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2559 ณ เมืองโซชิ ประเทศรัสเซีย ซึ่งผู้เขียนในขณะนั้นได้ปฏิบัติหน้าที่ล่ามไทย-รัสเซียให้แก่นายกรัฐมนตรีไทยในการหารือดังกล่าว

หากลองย้อนไปเมื่อก่อน 120 ปีที่แล้ว การทบทวนเอกสารประวัติศาสตร์จะทำให้เราทราบถึงมูลเหตุสำคัญของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซีย บริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในห้วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคของการล่าอาณานิคมโดยมหาอำนาจตะวันตกนำโดยอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งประเทศไทยหรือสยามในเวลานั้นก็ไม่ถูกละเว้นจากภัยคุกคามนี้ อังกฤษและฝรั่งเศสต่างมุ่งหวังในดินแดนของประเทศไทยและกดดันให้ไทยต้องจับอาวุธเพื่อสู้รบกับมหาอำนาจทั้งสองนี้ เพื่อจะใช้เป็นข้ออ้างในการยึดครองสยาม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงภัยคุกคามดังกล่าวอย่างเต็มพระราชหฤทัย ทรงเห็นว่าจะต้องหาทางออกให้ประเทศไทยเพื่อไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นแก่มหาอำนาจตะวันตกให้ได้ ทรงเข้าใจบริบทของการต่างประเทศในห้วงเวลาดังกล่าว ความกดดันด้านความมั่นคงและการรักษาไว้ซึ่งอธิปไตยของประเทศเป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุด โดยมีวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 เป็นประจักษ์พยานที่สำคัญที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถปฏิเสธถึงความล้าหลังด้าน

กำลังทหารอันไม่สามารถทัดเทียมประเทศตะวันตก เช่นฝรั่งเศสได้ และเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้รัฐบาลสยามเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นเรื่องการสูญเสียเอกราชให้แก่ประเทศตะวันตก

"วิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 (2436) เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีสาเหตุมาจากความบาดหมางและกินแหนงแคลงใจกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เรื่องเมืองขึ้นของไทยบนคาบสมุทรอินโดจีน ซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของไทยอย่างแน่นอน แต่ฝ่ายไทยก็ไม่สามารถหาหลักฐานความเป็นเจ้าของมาอ้างกรรมสิทธิ์ของตนเองได้ ฝรั่งเศสจึงต้องใช้กำลังเป็นเครื่องตัดสิน"[1] วิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 ทำให้รัฐบาลสยามจำยอมยกฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส และต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาลถึง 3 ล้านฟรังก์[2] นับเป็นการขยายอิทธิพลครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของฝรั่งเศสในอินโดจีน และต่อมานำไปสู่การสูญเสียดินแดนประเทศราชของไทยในกัมพูชาและลาวที่เหลืออยู่

รัฐบาลสยามจึงได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบายต่างประเทศและการทูตแบบใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญคือการรักษาไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและความอยู่รอดของประเทศ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศของไทย และการรักษาไว้ซึ่งความเป็นกลาง โดยไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในกรณีพิพาทหรือข้อขัดแย้งระหว่างประเทศใด ๆ[3]

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักสำคัญข้างต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงใช้กุศโลบายด้านการต่างประเทศด้วยการหาพันธมิตรมหาอำนาจชาติอื่นเพื่อมาคานอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศสในภูมิภาคอินโดจีน ด้วยพระปรีชาสามารถที่ทรงเข้าใจการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น ทรงตระหนักถึงศักยภาพของรัสเซียในบทบาท "คานอำนาจ" นี้ พระองค์จึงทรงหันเข้าหารัสเซียซึ่งนับเป็นประเทศมหาอำนาจอีกประเทศหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับฝรั่งเศส หากแต่ไม่สู้ดีนักกับอังกฤษเนื่องจากการขยายอิทธิพลของอังกฤษในเปอร์เซียและเอเชียกลาง รวมถึงจีน ซึ่งรัสเซียเห็นว่าเป็นเขตอิทธิพลตนเองด้วยเช่นกัน[4]

[1] ไกรฤกษ์ นานา, ค้นหารัตนโกสินทร์ 3 สิ่งที่เรารู้ อาจไม่ใช่ทั้งหมด, หน้า 383

[2] ไกรฤกษ์ นานา, สยามในโลกสากล, เรื่อง "รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรป (ครั้งแรก) เพื่อดูความเจริญ หรือ แก้ไขปัญหา ร.ศ. 112, 2559.

[3] ศาสตราจารย์กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย ระหว่างปีพุทธศักราช 2483 ถึง 2495, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

[4] Ekaterina Pugacheva, The Significance of Personal Contacts between the Russian Imperial Family and the Royal Court of Siam in the late 19th - early 20th Centuries, วารสารรัสเซียศึกษา ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 - 2, 2554.

> **การรักษาไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและความอยู่รอดของประเทศ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศของไทย และการรักษาไว้ซึ่งความเป็นกลาง**

ประจักษ์พยานสำคัญที่แสดงถึงการดำเนินการทางการทูตและนโยบายต่างประเทศของไทยในขณะนั้น ด้วยการดึงรัสเซียเพื่อคานอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศสในภูมิภาคอินโดจีน คือการที่สยามได้ขอเสนอจัดทำสนธิสัญญาทางการค้ากับรัสเซียบนพื้นฐานแห่งประเทศที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่งตั้งแต่ปี 2408[5] เรื่อยไปจนถึงการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี 2440 ซึ่งรัสเซียมิได้ตอบรับข้อเสนอดังกล่าวของสยาม ด้วยว่าในขณะนั้นรัสเซียยังมิเห็นผลประโยชน์แห่งชาติที่ชัดเจนจากการทำสนธิสัญญาดังกล่าว รวมทั้งรัสเซียตระหนักดีว่า “สยามเป็นฝ่ายที่จะได้รับประโยชน์จากข้อตกลงเพียงฝ่ายเดียว และการที่สยามต้องการทำสนธิสัญญาก็เพียงเพื่อให้มีผู้ปกป้องคุ้มครองเมื่อเกิดความจำเป็นเท่านั้น”[6]

วิเทโศบายของสยามอีกประการหนึ่งในการดึงรัสเซียเข้ามาเล่นเกมคานอำนาจในภูมิภาค คือการสร้างและรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้นำสยามกับรัสเซีย พระบาทสมเด็จ-พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบข่าวเรื่องที่มกุฎราชกุมารนิโคลัส (ซาเรวิทช์นิโคลัส) แห่งมหาจักรวรรดิรัสเซีย จะเสด็จฯ เยือนสิงคโปร์ ซึ่งเป็นทางผ่านของเส้นทางการเสด็จฯ ไปยังเมืองวลาดิวอสต็อก เมืองท่าของจักรวรรดิรัสเซียชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก เพื่อทรงประกอบพิธี

[5] รายงานของนาย คา. แอล. แองควีสต์ ผู้บังคับการเรือขนส่งทหาร “กีลยาค” ถึงกระทรวงการต่างประเทศรัสเซีย, หนังสือ 100 ปี ความสัมพันธ์สยาม - รัสเซีย : คำแปลเอกสารประวัติศาสตร์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540, หน้า 1

[6] รายงานของนาย อา. แอ็ม วียวอดเซฟ กงสุลใหญ่รัสเซียประจำสิงคโปร์ ถึงกระทรวงการต่างประเทศรัสเซีย, หนังสือ 100 ปี ความสัมพันธ์สยาม - รัสเซีย : คำแปลเอกสารประวัติศาสตร์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540, หน้า 6-7

วางศิลาฤกษ์การก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย จึงทรงใช้โอกาสดังกล่าวเชิญซาเรวิทช์นิโคลัสเสด็จฯ สยาม

แผนการผูกมิตรกับรัสเซียด้วยการทรงเชิญซาเรวิทช์นิโคลัสเสด็จเยือนประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง แม้นก่อนหน้าการเสด็จจะมีข่าวว่าเกิดอหิวาตกโรคระบาดในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการดำเนินการของอังกฤษเพื่อขัดขวางการเสด็จเยือนสยามของซาเรวิทช์นิโคลัส “เมื่อรู้ว่าซาเรวิทช์จะมาเยือนกรุงเทพฯ ถึงกับปล่อยข่าวโคมลอยในหน้าหนังสือพิมพ์ว่ามีอหิวาตกโรคระบาดที่นั่น เพื่อปลุกปั่นว่าไม่ปลอดภัยที่จะมากรุงเทพฯ”[7]

แต่ความพยายามดังกล่าวของอังกฤษก็ไม่เป็นผลสำเร็จ รัฐบาลสยามจึงใช้วิถีทางแห่งการทูตในการแก้ปัญหาอย่างแยบยลและมีหลักมีฐานอ้างอิง “พระมหากษัตริย์แห่งสยามจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรินซ์ดำรงเสด็จยังสิงคโปร์ อัญเชิญพระราชหัตถเลขาทูลเชิญมกุฎราชกุมารแห่งรัสเซียเสด็จประพาสบางกอก และมีเอกสารจากหน่วยงานทางการแพทย์รับรองความปลอดภัยเพื่อแสดงต่อชาวยุโรปอีกด้วย”[8]

ในเดือนมีนาคม 2434 พระประมุขแห่งสยามได้ทรงต้อนรับว่าที่ประมุขแห่งจักรวรรดิรัสเซียในดินแดนสยามอย่างสมพระเกียรติ และการถวายการต้อนรับจากฝ่ายไทยในครั้งนั้นได้สร้างความประทับใจให้แก่ซาเรวิทช์นิโคลัสอย่างที่สุดเท่าที่ทรงเคยได้รับ และความสัมพันธ์ระหว่างพระประมุขของสยามกับว่าที่พระประมุขแห่งจักรวรรดิรัสเซียได้รับการวางรากฐานอย่างเหนียวแน่น เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ใกล้ชิดอย่างยิ่งและได้รับการสานสัมพันธ์เรื่อยไปในยุคที่ซาเรวิทช์นิโคลัสเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 จนถึงวาระสุดท้ายแห่งการล่มสลายของราชวงศ์โรมานอฟภายหลังการปฏิวัติรัสเซียในปี 2460

การเสด็จเยือนสยามในปี 2434 ของซาเรวิทช์นิโคลัส ถือว่าเป็นการยกสถานะและบทบาทของประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศในยุคล่าอาณานิคม ประเทศไทยภายใต้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แสดงให้นานาประเทศแห่งถึงขีดความสามารถทางการทูตในการทาบทามและต้อนรับผู้แทนรัฐบาลของประเทศมหาอำนาจ นับเป็นครั้งแรกที่สยามได้รับเสด็จพระราชอาคันตุกะชั้นสูงที่ทรงเป็นผู้แทน

[7] ไกรฤกษ์ นานา, เบื้องหลังการเยือนกรุงสยามของมกุฎราชกุมารรัสเซีย มิติการเมืองใหม่สมัยรัชกาลที่ 5, 2552.

[8] รายงานของนาย อา. แอ็ม วียวอดเซฟ กงสุลใหญ่รัสเซียประจำสิงคโปร์ ถึงกระทรวงการต่างประเทศรัสเซีย, หนังสือ 100 ปี ความสัมพันธ์สยาม - รัสเซีย : คำแปลเอกสารประวัติศาสตร์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540, หน้า 2

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงฉายพระรูป
ร่วมกับ**ซาเรวิทช์นิโคลัส**ที่พระราชวังบางปะอิน เมื่อปี 2434

(จากหนังสือ "ของเพื่อนให้")

รัฐบาลประเทศ นอกจากนี้ ประเทศไทยได้แสดงให้นานาประเทศเห็นถึงศักยภาพที่จะเป็นผู้เล่นทางการเมืองระหว่างประเทศโดยมีผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นที่ตั้ง แม้อยู่ในภาวะถูกกดดันจากการถูกคุมคามโดยมหาอำนาจตะวันตก

6 ปีให้หลังจากการเสด็จฯ เยือนสยามของซาเรวิทช์นิโคลัส การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซียอย่างเป็นทางการจึงเกิดขึ้นในระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 2 - 11 กรกฎาคม 2440 ซึ่งในเวลานั้น ซาเรวิทช์นิโคลัสทรงขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่สองแล้ว และดูเหมือนว่าทรงเข้าใจเหตุผลของการเสด็จฯ เยือนรัสเซียและยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และการเลือกรัสเซียเป็นประเทศแรกก่อนเสด็จฯ ไปเยือนมหาอำนาจตะวันตกอื่น ๆ

ในการเสด็จฯ รัสเซีย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับการถวายการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติสูงสุดและเป็นไปอย่างอบอุ่นดั่งเพื่อนสนิทให้การต้อนรับเพื่อนสนิท ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ถึงพระราชวังปีเตอร์ฮอฟโดยมีพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ถวายการรับเสด็จที่ตรงบันไดรถไฟ ทั้งสองประเทศจึงถือวันดังกล่าวเป็นวันแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างทั้งสองประเทศ[9]

> “
>
> **วิเทโศบายของสยามอีกประการหนึ่ง**
> **ในการดึงรัสเซียเข้ามาเล่นเกมคานอำนาจในภูมิภาค**
> **คือการสร้างและรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้นำสยามกับรัสเซีย**
>
> ”

[9] ธงทอง จันทรางศุ, ของเพื่อนให้: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2, 2550.

ในระหว่างที่ประทับที่นครหลวงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ฝ่ายรัสเซียถวายที่ประทับ ณ ห้องปีกซ้ายในพระราชวังปีเตอร์ฮอฟในกรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก จัดเลี้ยงพระกระยาหารค่ำและอาหารค่ำอย่างเป็นทางการให้แก่คณะฝ่ายไทย ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ได้ทรงฉายพระรูปร่วมกัน ซึ่งพระรูปดังกล่าวได้ตีพิมพ์ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ L'ILLUSTRATION ของฝรั่งเศสในวันที่ 11 กันยายน 2440 อันเป็นห้วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เยือนฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการ

วันที่ 11 กรกฎาคม 2440 เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ออกจากรัสเซียเพื่อเสด็จฯ เยือนประเทศอื่น ๆ ในยุโรปต่อ "ทั้งสองพระองค์ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่สอง) ทรงพระอาลัยในการที่จะต้องเสด็จพระราชดำเนินจากกัน โดยอาการที่ปรากฏเห็นได้ถนัดทั้งสองพระองค์ จึงได้ประทับสั่งสนทนาอยู่อีกกึ่งชั่วโมง แล้วจำพระทัยต้องทูลลากัน ทรงกอดรัดจุมพิตและมีพระราชดำรัสสั่งเสียเป็นอเนกประการ สมเด็จพระเจ้าเอมเปรอ กรุงรัสเซียยังให้ชักธงเครื่องหมายถวายพระพรให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชสำราญในระยะทางอีกครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้นายเรือพระที่นั่งโปลาสะตาร์ชักธงขึ้นเสาหมายความว่าตอบขอบพระราชหฤทัย จากนั้นเรือพระที่นั่งออกจากหน้าท่าเกาะครอนสตาดมาทางตะวันตกในทะเลอ่าวฟินแลนด์ต่อไป"[10]

การเสด็จฯ เยือนรัสเซียและประเทศอื่น ๆ ในยุโรปเป็นเวลาราว 8 เดือน (ระหว่างวันที่ 7 เมษายน - 14 ธันวาคม 2440) ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่ออธิปไตยและความอยู่รอดของประเทศไทยอย่างยิ่ง "พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่าการที่จะแก้ไขอันตรายของบ้านเมืองอยู่แต่ในบ้านจะไม่มีผลสำเร็จแน่ เพราะรัฐบาลต่างประเทศไม่รู้เหตุการณ์จริง เขาต้องเชื่อแต่คนของเขาซึ่งมีความปรารถนาจะเอาเราเป็นเมืองขึ้นเท่านั้น ยั่วเย้าจับผิดจะให้เรารบให้ได้ เพราะถ้าเรารบแล้ว ก็อย่าหวังเลยว่าจะเอาชนะเขาได้ ฝ่ายเราก็ทำเป็นไม่โกรธอยู่ตลอดเวลา จึงตกลงพระราชหฤทัยเสด็จไปยุโรปใน พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116)"[11]

[10] รมย์ ภิรมนตรี, การเจริญพระราชไมตรีกับจักรวรรดิรัสเซียในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, วารสารรัสเซียศึกษา ปีที่ 2 ฉบับ 1 - 2, 2554.

[11] ไกรฤกษ์ นานา, สยามในโลกสากล, เรื่อง "รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรป (ครั้งแรก) เพื่อดูความเจริญ หรือ แก้ไขปัญหา ร.ศ. 112, 2559.

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกเสด็จฯ รัสเซียก่อนฝรั่งเศสและอังกฤษ อาจวิเคราะห์ได้ว่า ทรงตระหนักถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ส่วนพระองค์กับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ที่ใกล้ชิดสนิทสนมว่าจะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อไทยในการแก้ไขปัญหาเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส จึงทรงตั้งความหวังที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัสเซียในการช่วยเจรจาไกล่เกลี่ยหรือให้ไทยได้เจรจากับฝรั่งเศสในเรื่องสนธิสัญญา ร.ศ. 112 ที่ไทยเสียเปรียบอย่างยิ่ง เนื่องด้วยในช่วงเวลาขณะนั้น รัสเซียกับฝรั่งเศสมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันและเป็นพันธมิตรภายใต้สนธิสัญญาทวิภาคี (Dual Alliance) ฝรั่งเศสจึงอาจยอมฟังรัสเซียบ้าง

ความคาดหวังจากรัสเซียในการช่วยแก้ปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญดูเหมือนว่าจะมีความเป็นไปได้ กล่าวคือ ช่วงแรกนายเฟลิกซ์ โฟร์ ประธานาธิบดีฝรั่งเศส ไม่ประสงค์ที่จะรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการบ่ายเบี่ยงและปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมาเนื่องจากรู้ประเด็นที่ฝ่ายไทยจะหยิบยกขึ้นหารือ จึงทำให้พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่สองทรงต้องเข้าแทรกแซงและทรงขอร้องฝรั่งเศสให้รับฝ่ายไทย ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตรัสว่า “การที่เขาทำเช่นนี้ เขาไม่ได้ทำด้วยกลัวเกรงอำนาจเราอย่างใด ทำด้วยเห็นแก่พระบารมีเอมเปอเรอ (พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่สองแห่งรัสเซีย)[12] และอาจเป็นที่มาของพระราชดำริของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่สองเรื่องพระรูปที่ทรงฉายร่วมกันและเผยแพร่ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ L’ILLUSTRATION ของฝรั่งเศสในวันที่ 11 กันยายน 2440

ผลพลอยได้ประการสำคัญจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ รัสเซียนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซีย และการเสด็จฯ ยุโรปในปี 2440 คือส่งผลให้สยามประเทศได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนต่างประเทศและประชาคมโลก หนังสือพิมพ์ทุกฉบับของยุโรปในสมัยนั้นเขียนข่าวอย่างครึกโครมถึงสยามและพระจริยวัตรอันงดงามของพระประมุขแห่งสยาม “การแต่งกายพระองค์ด้วยเครื่องแบบจอมพลอย่างชาติตะวันตกอันภูมิฐาน สมศักดิ์ศรี ความสามารถในการตรัสภาษาอังกฤษ และความรู้รอบตัวที่พระองค์ทรงมีทำให้ชาวต่างชาติเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน”[13]

[12] ไกรฤกษ์ นานา, สยามในโลกสากล, เรื่อง “รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรป (ครั้งแรก) เพื่อดูความเจริญ หรือ แก้ไขปัญหา ร.ศ. 112, 2559.

[13] ไกรฤกษ์ นานา, ค้นหารัตนโกสินทร์ 4, 2556.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายพระรูปร่วมกับ**พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2**
และมีการเผยแพร่พระรูปดังกล่าวในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ L'ILLUSTRATION
ของฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2440

(จากหนังสือ "ของเพื่อนให้")

“

ผลพลอยได้ประการสำคัญจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ รัสเซีย นำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซีย

”

การเสด็จฯ ยุโรปในปี 2440 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้สยามประเทศเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งประชาคมโลกตระหนักถึงบทบาทและความพยายามของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเล็ก มีกำลังทางทหารเล็กน้อยไม่สามารถต่อกรกับประเทศตะวันตกเช่นอังกฤษและฝรั่งเศสได้ แต่ประเทศไทยได้พยายามแก้ปัญหาด้วยวิถีทางทางการทูตและใช้การเมืองระหว่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคง ที่กำลังถูกเล่นงานจากประเทศตะวันตกที่มีแสนยานุภาพทางทหารที่มากกว่าหลายเท่า และพร้อมจะยั่วยุให้สยามพลาดพลั้ง นอกจากนี้ การที่พระองค์ได้ทรงพบและหารือกับผู้นำของประเทศตะวันตกในระหว่างการเสด็จฯ ยังเป็นโอกาสได้ทรงชี้แจงถึงสถานการณ์ด้วยพระองค์เองในฐานะพระประมุขของประเทศและผู้นำรัฐบาลสยาม

แต่ผลประโยชน์หลักและสำคัญที่สุดจากการเสด็จฯ รัสเซียและยุโรปในปี 2440 คือประเทศไทยบรรลุเหตุผลหลักด้านการเมืองและความมั่นคง รัฐบาลสยามประสบความสำเร็จในการดึงรัสเซียเข้ามาคานอำนาจอังกฤษและช่วยสนับสนุนการเจรจาไกล่เกลี่ยเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส “ความสมหวังของพระเจ้าอยู่หัวคือการที่ทรงสามารถโน้มน้าวให้พระเจ้าซาร์รัสเซียทรงใช้อิทธิพลของพระองค์สนับสนุนให้รัฐบาลฝรั่งเศสถวายการต้อนรับและเปิดการเจรจาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากสนธิสัญญา ร.ศ. 112 ณ กรุงปารีส”[14] รัสเซียจึงเสมือนเป็นหลักประกันความมั่นคงให้แก่สยามในการรักษาอธิปไตยและความอยู่รอดของประเทศ “มูลเหตุของการเดินทางครั้งนี้ก็มีเหตุผลทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญของการเสด็จ ซึ่งจะพลิกโฉมการเมืองของประเทศสยามไปสู่ “ทิศทางใหม่” ที่มีรัสเซียเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนับจากนี้ไป”[15]

[14] ไกรฤกษ์ นานา, การเมืองภาคพื้นยุโรป : ตัวแปรของนโยบายต่างประเทศสมัยรัชกาลที่ 5, สมุดภาพเหตุการณ์ ร.ศ. 112, 2553.

[15] รมย์ ภิรมนตรี, การเจริญพระราชไมตรีกับจักรวรรดิรัสเซียในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, วารสารรัสเซียศึกษา ปีที่ 2 ฉบับ 1 - 2, 2554

“แต่ผลประโยชน์หลักและสำคัญที่สุดจากการเสด็จฯ รัสเซียและยุโรปในปี 2440 คือประเทศไทยบรรลุเหตุผลหลักด้านการเมืองและความมั่นคง รัฐบาลสยามประสบความสำเร็จในการดึงรัสเซียเข้ามาคานอำนาจอังกฤษ และช่วยสนับสนุนการเจรจาไกล่เกลี่ยเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส”

ระหว่างปี 2440 ซึ่งเป็นปีแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับรัสเซียจนถึงปี 2460 ซึ่งเป็นปีแห่งการปฏิวัติรัสเซียและการล่มสลายของจักรวรรดิรัสเซีย เป็นเวลาเกือบ 20 ปีที่กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างสองประเทศรุ่งเรืองที่สุดและถือเป็นยุคทองของความสัมพันธ์ทวิภาคีไทย - รัสเซีย ความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศได้รับการส่งเสริมอย่างแข็งขันจากราชสำนักสยามและราชสำนักรัสเซีย โดยทั้งหมดทั้งมวลเกิดจากความสนิทสนมอย่างใกล้ชิดของพระประมุขของไทยกับรัสเซียในขณะนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพิเศษยิ่ง มีความเป็น “เพื่อนแท้ในยามยาก” ของสองพระประมุขของสองประเทศที่มีความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง จวบจนการปฏิบัติรัสเซียอุบัติขึ้นในปี 2460 นำไปสู่การโค่นล้มราชวงศ์โรมานอฟและการปลงพระชนม์พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 และพระครอบครัวในเดือนกรกฎาคม 2461 ความสัมพันธ์ทวิภาคีไทยและรัสเซียจึงได้ยุติลงและมีการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตกันในระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่ไทยและรัสเซียต่างมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน และแน่นอนได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์และความร่วมมือที่แตกต่างไปจากช่วง 20 ปีแรกภายหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน

“Kedah Princes in King Chulalongkorn’s Court: A Story by Daughter/Niece”

วิรัช ศรีพงษ์

มาเลเซียเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยดินแดนสองส่วน หนึ่งในคาบสมุทรมาลายู อีกส่วนในตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว มาเลเซียเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของไทยและมีความสำคัญต่อไทยในหลายมิติ ส่วนหนึ่งเพราะทั้งสองประเทศมีพรมแดนและผลประโยชน์ร่วมกันในหลายด้าน นอกจากนั้น ชุมชนคนไทยยังสามารถพบเจอได้ในส่วนต่างๆ ของประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนไทยในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย เช่น กลันตัน ตรังกานู เคดาห์ เปอลิส เป็นต้น อันสืบเนื่องจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ในด้านความสัมพันธ์ทางการทูต ไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับมาเลเซียเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2500 และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับมาเลเซียในหลายระดับ ทั้งในระดับรัฐบาลและภาคประชาสังคม ในด้านประวัติศาสตร์ สยามเคยมีอิทธิพลเหนือรัฐต่าง ๆ ในคาบสมุทรมาลายูในหลายช่วงของประวัติศาสตร์ จวบจนกระทั่งการมาถึงของยุคล่าอาณานิคม (Colonialism) ชาติมหาอำนาจตะวันตกได้พยายามเข้าแทรกแซงในกิจการภายในและระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่มีมาดั้งเดิม สยามได้สูญเสียดินแดนตอนใต้ให้กับอังกฤษเพื่อแลกกับความมั่นคงของตนในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งปัจจุบันคือมาเลเซีย อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับหลายรัฐของมาเลเซียยังได้รับการรักษาและฟื้นฟูในหลายมิติในหลายช่วง ทั้งนี้เพราะทั้งสองชาติมีความผูกพันต่อกันในทางภาษา วัฒนธรรม และเครือญาติ

ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “Kedah Princess in King Chulalongkorn’s Court: A Story by Daughter/Niece” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2561 ณ กระทรวงการต่างประเทศ เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ 60 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับมาเลเซีย

นายสิงห์ทอง ลาภพิเศษพันธุ์ อธิบดีกรมเอเชียตะวันออก

“ในนามของกระทรวงการต่างประเทศ กระผมรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาเป็นผู้กล่าวเปิดงานปาฐกถาพิเศษในหัวข้อ “เจ้าชายแห่งเคดาห์ในราชสำนักของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: เรื่องเล่าจากมุมมองของลูก/หลาน” โดย ตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา หลานของตุนกู อับดุลราห์มาน ปุตรา พระญาติแห่งกษัตริย์องค์ที่ 14 แห่งเคดาห์ (Kedah) และหลานของตุนกู อับดุลราห์มาน ปุตรา (นายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซีย) ท่านได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมาลายา (University of Malaya)

การจัดปาฐกถาพิเศษในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในการเฉลิมฉลอง 60 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศโดยความร่วมมือระหว่างสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ กรมเอเชียตะวันออก และสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ

ประเทศไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับมาเลเซียเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1957 อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ที่สองประเทศมีมาร่วมกันนั้นยาวนานนับตั้งแต่ก่อนการกำเนิดรัฐชาติ (nation-state) ความสัมพันธ์ที่มีระหว่างสองประเทศนั้นก้าวข้ามพรมแดน โดยมีทั้งสายสัมพันธ์ในระดับราชวงศ์จนกระทั่งระดับครอบครัวของผู้คนโดยทั่วไป

เมื่อมองในเชิงประวัติศาสตร์ ตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา ถือเป็นบุคคลระดับตำนานที่มีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย การจะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศนั้น จะต้องเข้าใจถึงอดีตที่ส่งผลมาถึงปัจจุบัน งานปาฐกถาครั้งนี้จึงเป็นเสมือนการแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่แต่ละภาคส่วนได้มีส่วนส่งเสริมต่อมิตรภาพและความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างสองประเทศ งานปาฐกถาครั้งนี้จะนำพาเราย้อนกลับไปสู่ห้วงความทรงจำที่งดงามซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักกันมากนักระหว่างเคดาห์และสยาม”

> “การจะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศนั้นจะต้องเข้าใจถึงอดีตที่ส่งผลมาถึงปัจจุบัน”

นายดำรง ใคร่ครวญ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

“งานนี้เป็นส่วนหนึ่งของอีกหลายกิจกรรมที่ได้จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลอง 60 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างมาเลเซียกับไทย ซึ่งมีการจัดสลับกันทั้งในมาเลเซียและไทย เหตุผลสำคัญที่ตนจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงรัฐเคดาห์ ก็เพราะว่าหลายศตวรรษที่ผ่านมา เคดาห์เป็นส่วนหนึ่งในกลไกการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุผลเชิงภูมิศาสตร์และสังคม-วัฒนธรรม เราอาจสังเกตได้ว่าปัจจุบันมีวัดไทยในรัฐเคดาห์ที่ขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคมอยู่ทั้งสิ้น 34 แห่ง

กระผมขอเล่าถึงประสบการณ์เมื่อยังเคยปฏิบัติหน้าที่ในมาเลเซีย ครั้งนั้นระหว่างเดินทางไปถวายพระราชสาส์นตราตั้งแด่ ยังดี เปอร์ตวน อากง สุลต่านแห่งเคดาห์ (ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซียในขณะนั้น) พร้อม ๆ กับเอกอัครราชทูตจากแอฟริกาใต้และแอลจีเรีย วันนั้น พระองค์ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับทูตทั้ง 3 คนโดยในประโยคแรกพระองค์ท่านได้ทรงเอ่ยว่า “คุณยายของข้าพเจ้าเป็นคนไทย”

สิ่งที่พระองค์ได้ตรัสนั้นสำคัญยิ่งเพราะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่เคดาห์มีต่อกระบวนการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ทั้งนี้ เมื่อเรามีโอกาสได้สังเกตบรรยากาศระหว่างพรมแดนของประเทศไทยกับรัฐเคดาห์นั้น เราจึงได้เห็นถึงความมีไมตรีจิตระหว่างกันและสันติภาพในพื้นที่

การที่ต้องกล่าวถึงเจ้าชายของเคดาห์ทั้งสองพระองค์ในวันนี้นั้นเป็นเพราะทั้งสองพระองค์มีความพิเศษกล่าวคือพระองค์หนึ่งได้ทรงเป็นนายกรัฐมนตรีพระองค์แรกของมาลายา (ตุนกู อับดุล ราห์มาน: Tunku Abdul Rahman) อีกพระองค์หนึ่งก็คือพระเชษฐาของพระองค์ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จมาพำนักในประเทศไทยในราชสำนักของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ท่านตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา มีศักดิ์เป็นหลานของตุนกู อับดุล ราห์มาน นายกรัฐมนตรีมาเลเซียคนแรก และพระราชปนัดดาในสุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ (Abdul Hamid Halim Shah) ซึ่งทรงเป็นสุลต่านแห่งรัฐเคดาห์ระหว่างปี ค.ศ. 1881 - 1943

ตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา เป็นทั้งผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ เป็นนักกฎหมายโดยอาชีพและการศึกษา ล่าสุด ท่านได้เขียนหนังสือชื่อว่า “The Return” ซึ่งเกี่ยวกับพระราชประวัติของสุลต่านอับดุล ฮาลิม มูอัซซัม ชาห์ (Sultan Abdul Halim Mu’adzam Shah) ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมที่สุดในการกล่าวปาฐกถาในหัวข้อดังกล่าว”

ตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา

ข้าพเจ้ามีจุดประสงค์สำคัญ 2 ประการในการกล่าวปาฐกถาครั้งนี้ ประการแรกคือการแบ่งปันเรื่องราวเกี่ยวกับบทบาทเคดาห์ ในความสัมพันธ์กับราชอาณาจักรสยาม และประการที่สองคือเพื่อทราบถึงความเป็นมาของการที่ข้าพเจ้ามีเลือดเนื้อของความเป็นไทยอยู่ในตัวข้าพเจ้าถึงร้อยละ 75

เมื่อปี ค.ศ. 1903 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับพระราชโอรสชาวมุสลิมสองพระองค์ในสุลต่าน อับดุล ฮามิด แห่งเคดาห์มาพำนักและทรงเลี้ยงดูอุปถัมภ์ในราชสำนักของพระองค์

พระองค์หนึ่งคือท่านลุง ตุนกู ยูซุฟ (Tunku Yusuf) และท่านพ่อของข้าพเจ้า ตุนกู โมฮัมหมัด เจวา (Tunku Mohammad Jewa) ซึ่งท่านพ่อของข้าพเจ้าสิ้นไปเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 1977 (พระชันษา 83 ปี) ทั้งนี้ แม้ว่าสยามเป็นเมืองพุทธ ทว่า ท่านลุงและท่านพ่อก็ยังได้รับการยอมรับและอุปถัมภ์ในราชสำนักสยาม

เราจะสังเกตได้ว่าชาวพุทธและชาวมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ในฐานะขององค์หญิงที่มาจากเคดาห์ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นการอยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานของคนสองกลุ่มได้เป็นอย่างดี สิ่งนี้จึงต่างจากสิ่งที่เกิดขึ้นในศรีลังกาและเมียนมา

เมื่อท่านปู่ สุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ ได้ทรงช่วยสนับสนุนงบประมาณในการตั้งสำนักงานข้าหลวงสยาม (Siamese Commissioner) ที่ภูเก็ต ซึ่งครั้งหนึ่งเคยอยู่ในความดูแลของสุลต่านแห่งเคดาห์มาก่อน

มีตำนานเรื่องหนึ่งเล่าอยู่ว่าพระนางมัสสุหรี (Mahsuri) ได้ถูกสังหารและสิ้นชีพลงที่เกาะลังกาวี พระศพของพระนางก็ยังคงถูกฝังอยู่ ณ ที่นั่น พระมัสสุหรีได้อภิเษกสมรสกับองค์รัชทายาทเจ้าชายวันดารุส (Wan Darus) ผู้ครองเกาะลังกาวี และมีโอรสด้วยกันหนึ่งพระองค์ นามว่า “วันฮาเกม” (Wan Hakim) หลังจากที่พระนางสิ้นชีวิตลง เจ้าชายวันดารุสและพระโอรสวันฮาเกมได้เสด็จมาประทับอยู่ที่ภูเก็ตโดยพระโอรสวันฮาเกมได้ทรงอภิเษกสมรสกับหญิงชาวภูเก็ตจนมีการสืบสายของตระกูลมาจนถึงทุกวันนี้

สิ่งที่น่าสนใจในที่นี้คือ ตระกูล “วัน” (Wan) มีความเชื่อมโยงกับราชวงศ์ของเคดาห์ ผ่านการเสกสมรส อาจเชื่อได้ว่าจากสายราชสกุลของข้าพเจ้านั้น คุณยายทวด (great grandmother) วัน จาห์

(Wan Jah) และคุณลุงทวด (great granduncle) วัน มูฮัมหมัด ซามาน บิน วัน อิสมาอิล (Wan Muhammad Saman bin Wan Ismail) กับคุณวัน เทมปาวัน วัน ฮานาฟี (Wan Tempawan Wan Hanafi) มารดาของ ตุน ดร. มหาธีร์ บิน โมฮัมหมัด (Tun Dr. Mahathir bin Mohamad) อาจมีบรรพบุรุษร่วมกัน

เมื่อพิจารณามาถึงทิศทางความสัมพันธ์ทางการทูต ทั้งสองประเทศมีทั้งสิ่งที่เป็นความขัดแย้งและยุคทองแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกัน ข้าพเจ้าขอกล่าวถึงยุคทองแห่งความสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงรัชสมัยของท่านปู่ สุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ พระองค์และท่านลุง ตุนกู อับดุล ราห์มาน ปุตรา (Tunku Abdul Rahman Putra) ต่างทรงเล็งและทรงเชื่อมั่นในแนวทางเดียวกันว่าทิศทางการดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศไทยควรจะวางอยู่บนรากฐานของมรดกทางการทูตที่มีมาร่วมกันมาอย่างยาวนาน

แม้ว่าทั้งสองประเทศจะเคยมีความขัดแย้งต่อกันมาก่อน แต่ความตึงเครียดก็ได้คลี่คลายลงในปี ค.ศ. 1864 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตัดสินพระทัยมอบเขตการปกครองของกูบังปาซู (Kubang Pasu) คืนให้แก่เคดาห์ในรัชสมัยของสุลต่าน อะห์หมัด ตัชอุดดิน มุการ์รัม ชาห์ (Sultan Ahmad Tajuddin Mukarram Shah) ท่านปู่ทวด (great grandfather) ผู้ปกครองเคดาห์ระหว่าง ค.ศ. 1854 - 1879 ระยะนี้ถือเป็นช่วงเวลาแห่งสันติสุขและความมีเสถียรภาพในความสัมพันธ์ระหว่างเคดาห์ และสยาม ด้วยพระปรีชาสามารถในด้านการบริหารรัฐกิจท่านปู่ทวดจึงทรงได้รับการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาไทรบุรี และได้ทรงเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่กรุงเทพฯ ในหลายครั้ง

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามได้ลงนามในสนธิสัญญากับสหราชอาณาจักร

> **“การดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศไทยควรจะวางอยู่บนรากฐานของมรดกทางการทูตที่มีมาร่วมกันมาอย่างยาวนาน”**

และข้อผูกพันของสนธิสัญญานั้นได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับพรมแดนระหว่างสยามกับเคดาห์ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายก็แนบแน่นยิ่งขึ้นเมื่อท่านวัน มูฮัมหมัด ชามาน บิน วัน อิสมาอิล นายกรัฐมนตรีระหว่าง ค.ศ. 1870 - 1898 ได้ส่งกองกำลัง 1,000 นาย เข้าช่วยสยามในการปราบปรามกลุ่มกบฏที่เมือง Tongkah เมื่อปี ค.ศ. 1872

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ เยือนเคดาห์ทั้งในรัชสมัยของสุลต่าน อะห์หมัด ตัชอุดดิน มุการ์รัม ชาห์ และสุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ และทรงประทับที่อะลอร์สตาร์ (Alor Setar) ในการเสด็จประพาสเมื่อปี ค.ศ. 1874 เป็นเวลา 6 วันก่อนเสด็จฯ กลับกรุงเทพฯ

เมื่อครั้งที่สุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ ได้ทรงสืบต่อราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับรองพระองค์ในฐานะสุลต่านเมื่อวันที่ 21 มกราคม ค.ศ. 1882 อีกทั้งพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประถมาภรณ์ช้างเผือก และโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าพระยาฤทธิสงครามด้วย

แม้ว่าเคดาห์จะเคยอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แต่สุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ ก็ยังทรงมีอิสระในการบริหารจัดการในมิติทางเศรษฐกิจของเคดาห์ สยามมักทำหน้าที่เพียงรับรองการตัดสินใจของสุลต่านเท่านั้น นอกเหนือจากนี้ สุลต่านยังทรงมีอิสระในการบริหารจัดการข้าราชการ แม้ว่าเคดาห์จะอยู่ภายใต้การปกครองของสยามก็ตาม

นอกเหนือจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์สุสานของสุลต่านอะห์หมัด ตัชอุดดิน มุการ์รัม ชาห์ และยังได้ทรงบูรณะพระราชวังอานักบูกิต (Istana Anak Bukit) เมื่อปี ค.ศ. 1894 อีกด้วย

สายสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศได้ดำเนินไปในลักษณะที่ลึกมากยิ่งขึ้นด้วยเหตุที่สุลต่านอับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ ได้ทรงกระชับความสัมพันธ์ผ่านการแต่งงานโดยมีพระชายาเป็นชาวสยามหลายพระองค์ อาทิ เช สปาเชนดรา (Che Spachendra) เช ลาราเช (Che Laraseh) เช สามานีรัต (Che Samanirat) และเช เมินเจอราลา (Che Manjalara Luang Nara Borirak) หรือคุณหญิงเนื่อง ฤทธิสงครามรามภักดี เช เมินเจอราลา (คุณหญิงเนื่องฯ) เป็นพระชายาที่องค์สุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ โปรดปรานยิ่ง ท่านเป็นบุตรีของหลวงนราบริรักษ์ และเมื่อได้มีการจัดลำดับเครือญาติดูแล้ว บรรดาลูกหลานของคุณหญิงเนื่องก็ได้กลายมาเป็นบุคคลสำคัญระดับประเทศของทั้งสองประเทศ ไม่ว่าจะเป็นตุนกู อับดุล ราห์มาน นายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซียและนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย

ในวัยเด็ก บิดาของคุณหญิงเนื่องได้ส่งตัวคุณหญิงเนื่องให้มาอยู่ในพระอุปถัมภ์ของสุลต่าน อะห์หมัด ตัชอุดดิน มุการ์รัม ชาห์ ในระหว่างที่พำนักอยู่ที่เคดาห์ คุณหญิงเนื่องได้พำนักอยู่กับพระเชษฐภคินี ตุนกู ฮาริมา (Tunku Harimah) ในภายหลังท่านก็ได้จัดพิธีเสกสมรสให้แก่คุณหญิงเนื่องกับสุลต่าน อับดุล ฮามิด ฮาลิม ชาห์ ในปี ค.ศ. 1887 ซึ่งในตอนนั้น คุณหญิงเนื่องเพิ่งมีอายุเพียง 16 ปี ลักษณะเด่นของคุณหญิงเนื่อง คือ ความเห็นอกเห็นใจที่ท่านมีต่อผู้อื่น ดังที่ปรากฏอยู่ในคำกล่าวของตุนกู อับดุล ราห์มาน ในหนังสือ “Looking Back”

เมื่อครั้งอยู่ในราชสำนักสยาม ตุนกู ยูซุฟ และท่านพ่อของข้าพเจ้า ตุนกู โมฮัมหมัด เจวา ไปศึกษาที่ราชวิทยาลัย (King’s College) โดยพระสหายสนิทของตุนกู ยูซุฟ ในช่วงนั้นก็คือเจ้าฟ้าประชาธิปก ซึ่งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นมกุฎราชกุมาร ทั้งสองพระองค์ทรงสนิทสนมกันอย่างมาก

เมื่ออังกฤษได้ปกครองครองรัฐเคดาห์ ท่านพ่อของข้าพเจ้าจำเป็นต้องออกจากราชวิทยาลัย และเดินทางกลับเพื่อไปศึกษาต่อที่ Malay College Kuala Kangsar ซึ่งเป็นวิทยาลัยสำหรับราชนิกูลมาเลเซีย ณ เมืองกัวลากังซาร์ อย่างไรก็ตาม ท่านพ่อของข้าพเจ้าถนัดที่จะพูดภาษาไทยเท่านั้น เนื่องจากเรียนที่โรงเรียนไทยมาตั้งแต่อายุ 9 ปี จึงทำให้สื่อสารภาษามาเลย์และภาษาอังกฤษได้ไม่ถนัดนัก แต่ท่านได้ชื่อว่ามีความสามารถทางคณิตศาสตร์และมวยไทย

ในส่วนของท่านลุงของข้าพเจ้า (ตุนกู อับดุล ราห์มาน ปุตรา) อายุเพียง 6 ปี เมื่อเคดาห์ตกเป็นของอังกฤษ ในช่วงนั้นตรงกับปี ค.ศ. 1909 หรือประมาณ 1 ปี ก่อนการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สุลต่านและหม่อมเนื่องทรงตัดสินพระทัยให้ท่านลุงไปศึกษาต่อที่สยาม เพราะหม่อมเนื่องประสงค์ให้ท่านลุงได้พบกับครอบครัวของท่านที่เมืองไทย และที่สำคัญที่สุดคือให้ท่านลุงสามารถเข้ากับเด็ก ๆ จากทุกชนชั้นได้อย่างกลมกลืนและเพื่อให้ท่านลุงได้เข้าใจถึงชีวิตของปุถุชนคนธรรมดา ในปี ค.ศ. 1914 เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 เริ่มขึ้น ท่านลุงของข้าพเจ้าได้ถูกส่งไปศึกษา ณ โรงเรียนเทพศิรินทร์ หนึ่งในบรรดาเพื่อนของท่านก็คือ หลวงถวิลเศรษฐพณิชย์การ ผู้ซึ่งในอนาคตได้เป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลสยาม

ในปี ค.ศ.1915 ตุนกู ยูซุฟ ได้เสียชีวิตด้วยโรคปอดบวม ตุนกู อับดุล ราห์มาน ปุตรา จึงตัดสินใจกลับไปศึกษา ณ รัฐเคดาห์ โดยท่านได้กล่าวว่า “หากไม่ใช่เพราะการเสียชีวิตของพี่ชาย ข้าพเจ้าก็คงจะศึกษาในประเทศไทย และทำงานที่นั่น”

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐเคดาห์ได้กลับมาอยู่ภายใต้การปกครองของสยามเช่นเดียวกับ

รัฐกลันตันและรัฐตรังกานู (เป็นเวลา 25 เดือน ระหว่างปี ค.ศ. 1943 และ 1945) ในขณะที่ส่วนอื่นของประเทศอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น

ข้าพเจ้ากล่าวได้ว่า เศรษฐกิจของรัฐที่อยู่ภายใต้การดูแลของสยามในช่วงนั้นดีกว่าในส่วนอื่น ๆ ของประเทศเป็นอย่างมาก โดยสามารถนำเข้าสินค้าจากสยามมายังรัฐต่าง ๆ ได้ และไม่มีการบีบบังคับประชาชนดังเช่นรัฐที่ถูกปกครองโดยญี่ปุ่น ในสมัยนั้น เหล่าประชาชนมีความสุขที่จะชักธงไทย ร้องเพลงชาติไทย และทราบถึงวันหยุดของไทย

ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ทางการไทยได้ส่งเพื่อนเก่าของท่านลุงของข้าพเจ้ามาบริหาร ท่านเป็นเพื่อนกันตั้งแต่ครั้งยังศึกษาที่กรุงเทพฯ และเคมบริดจ์ (Cambridge) ท่านลุงจึงใช้สายสัมพันธ์ที่ท่านมีจนกลายเป็นผู้ดูแลด้านการศึกษา

หลังจากได้กล่าวถึงความสัมพันธ์อันดีที่มีมาอย่างยาวนานระหว่างรัฐเคดาห์กับประเทศไทย ข้าพเจ้าขอเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการสืบต่อมรดกทางการทูตกับประเทศไทยที่ฝังลึกอยู่ในราชวงศ์เคดาห์ รวมถึงเส้นทางที่ท่านลุงในการเปิดศักราชใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมาเลเซีย

สิ่งที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1955 ตุนกู ไม่มีเงินสำหรับใช้ในการประกาศเอกราช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานเงินจำนวนหนึ่งให้ท่าน เพื่อใช้ในการประกาศเอกราชของมาเลเซียจากอังกฤษ

ในปี ค.ศ. 1959 เมื่อมาลายา (Malaya) มีการจัดการเลือกตั้งและจัดการประชุมรัฐสภาหลังจากได้รับเอกราช กลุ่มคนมาเลย์เชื้อสายไทยที่อาศัยอยู่ในอาโลร์เซอตาร์ (Alor Setar) ได้กลายมาเป็นฐานเสียงสำคัญสำหรับการขับเคลื่อนของพรรค Alliance Manifesto

อย่างไรก็ตาม คุณลุงของตุนกู อับดุล ราห์มาน ปุตรา ไม่เคยลืมมรดกที่ได้รับจากประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นพระราชพิธีในราชสำนัก เครื่องแบบของข้าราชการระดับต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงระดับรัฐมนตรีและข้าราชการตุลาการ ทั้งนี้ ไม่กี่เดือนก่อนที่ท่านลุงจะสิ้นสุดการดำรงตำแหน่งในฐานะนายกรัฐมนตรีไทยและมาเลเซียได้มีการลงนามในความตกลงที่จะให้เจ้าหน้าที่ทหารของมาเลเซียสามารถลาดตระเวนในเขตแดนของประเทศไทยได้

นอกเหนือจากนี้ ตุนกู อับดุล ราห์มาน ปุตรา ได้เน้นย้ำว่า การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศไทยเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นความเชื่อมั่นที่มีต่อกัน ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และฝังอยู่ในสายเลือด

เมื่อท่านลุงของข้าพเจ้าก้าวลงจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ท่านได้เคยกล่าวว่า ตลอดเวลา 15 ปี ของการเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีของประเทศนี้ เราคงได้สร้างผลงานที่เป็นคุณประโยชน์เอาไว้บ้าง เราจึงยังใช้ชีวิตอย่างมีความสุขจนกระทั่งทุกวันนี้ เมื่อครั้งที่ยังเป็นนายกรัฐมนตรีเราเคยกล่าวว่าเราคงเป็นนายกรัฐมนตรีที่มีความสุขที่สุดในโลกและเราขอขอบพระคุณพระอัลเลาะห์ที่ยังทำให้เราเป็นคนที่มีความสุข

ท่านลุงของข้าพเจ้าสิ้นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม ค.ศ. 1990 ซึ่งในขณะนั้นได้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าท่านลุงอันเป็นที่รักของข้าพเจ้าต้องเสียชีวิตลงเพราะความล้มเหลวในชีวิต แม้ว่าจะมีอุปสรรคมากมายเข้ามารุมเร้าในชีวิตของท่าน ก็ไม่มีอะไรที่จะเข้ามาทำให้ท่านลุงหยุดที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ท่านเชื่อได้

จากหนังสือยอดนิยม “Cry, the beloved country” ของ Alan Paton (นักต่อต้านการเหยียดสีผิว) “บางคนคิดว่าชีวิตของเขาล้มเหลว บางคนคิดว่าเขาเดินมาไกลเกินไป บางคนคิดว่าเขาไม่ได้ก้าวไปไกลมากพอ แต่นั่นไม่ใช่เรื่องจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตของเขา แต่เรื่องจริงที่เกิดขึ้นคือเรื่องของความอดทน หากคุณมีชัยชนะในชีวิตของคุณ คุณคือคนที่ประสบความสำเร็จ หากคุณแพ้ คุณคือคนที่ล้มเหลว แต่ถ้าหากคุณก้าวเดินต่อไป ไม่ว่าแพ้หรือชนะ คุณจะมีอะไรที่มากกว่าความสำเร็จและความล้มเหลว ... เพราะคุณสามารถรักษาจิตวิญญาณของตัวเองไว้ได้”

“
การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศไทยเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นความเชื่อมั่นที่มีต่อกัน ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และฝังอยู่ในสายเลือด
”

บทสรุป

ปาฐกถาพิเศษของตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีความเป็นพิเศษยิ่งระหว่างไทยกับมาเลเซีย โดยทั้งสองประเทศมีความใกล้ชิดและแนบแน่นตั้งแต่ระดับราชวงศ์มาตั้งแต่อดีตและได้รับการสานต่อไปจนถึงภาคประชาชน ด้วยลักษณะความสัมพันธ์ที่มีพลวัตทั้งในมิติประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ ปัจจัยดังกล่าวส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่มั่นคงบนฐานของความไว้วางใจระหว่างกัน ตัวอย่างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดในภาคประชาชน คือการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนให้นักเรียนจากเคดาห์มาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ

ความสัมพันธ์ที่พิเศษและมิตรภาพอันดีระหว่างรัฐเคดาห์และประเทศไทย ที่ปรากฏในปาฐกถาพิเศษของตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา เป็นอดีตที่ควรค่าแห่งการจดจำ เพื่อเป็นบทเรียนและแนวทางสำหรับการดำเนินการทางการทูตและการต่างประเทศในปัจจุบันและอนาคต จะนำไปสู่ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ที่จะสามารถได้รับการพัฒนาอย่างเต็มขีดความสามารถ

แผนผังสายสัมพันธ์แห่งราชวงศ์เคดาห์ (Kedah) กับตระกูลวัน (Wan)

รัชทายาทของเจ้าชายวันดารุส (Wan Darus) + พระนางมัสสุหรี (Mahsuri)
เจ้าชายวันฮาเกม (Wan Hakim)

↓

ตระกูลวัน (Wan) ในมาเลเซีย

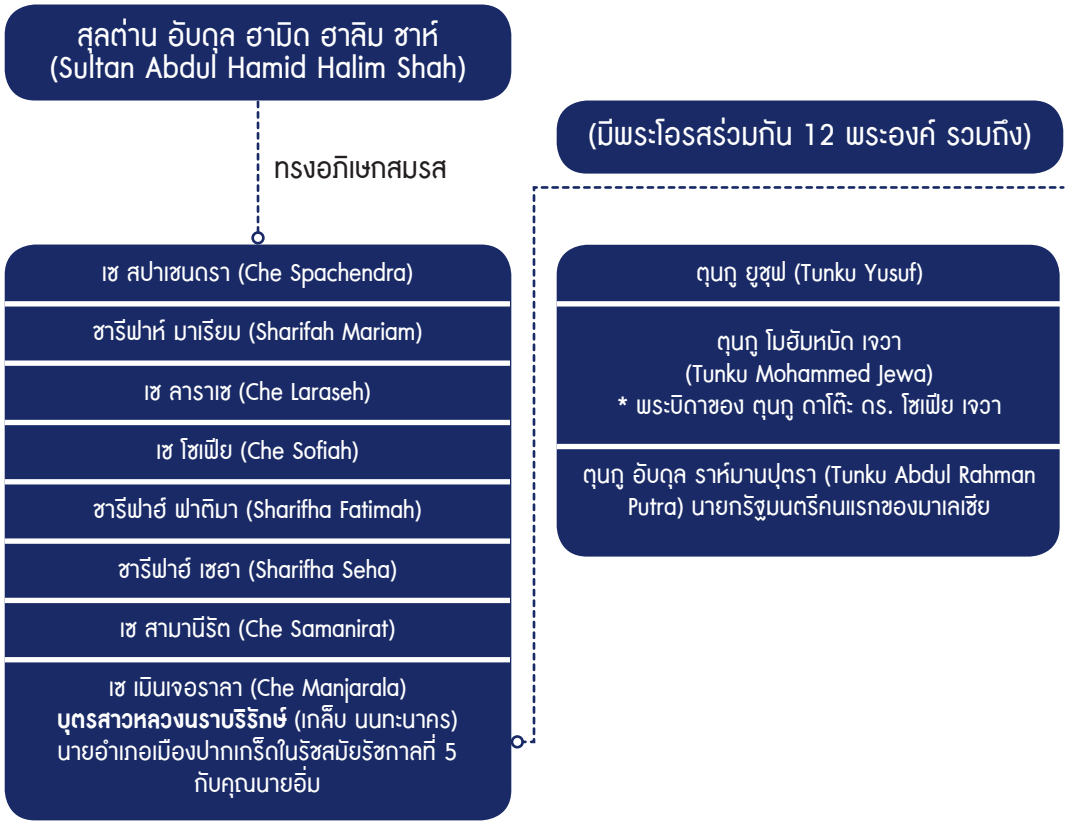
วัน จาห์ (Wan Jah) มีศักดิ์เป็นคุณยายทวดของตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา
วัน มูฮัมหมัด ซามาน บิน วัน อิสมาอิล (Wan Muhammad Saman bin Wan Ismail)
มีศักดิ์เป็นคุณลุงของตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา
วัน เทมปาวัน วัน ฮานาฟี (Wan Tempawan Wan Hanafi) มารดาของ
ฯพณฯ ดร. มหาธีร์ บิน โมฮัมหมัด (Dr. Mahathir bin Mohammad) นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย

↓

สายสัมพันธ์กับสกุลปันยารชุน

ฯพณฯ นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี
หมายเหตุ เป็นที่เล่าสืบต่อกันมาว่าตระกูลหลวงนราบริรักษ์สืบเชื้อสายมาจากเจ้าพระยามหาโยธา
(เจ่ง คชเสนี) มีสายสัมพันธ์เครือญาติเยอะทั้งสกุลปันยารชุน ไกรจิตติ ฯลฯ

แผนผังสายสัมพันธ์แห่งราชวงศ์เคดาห์ (Kedah)

หมายเหตุ แผนผังข้างต้นนี้ได้จัดทำโดยอ้างอิงจากคำบรรยายของ ตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา

ถอดบทเรียนการทูตจากประสบการณ์ของนักการทูตอาวุโส

ดร. ภาณุทัต ยอดแก้ว

"เอกอัครราชทูตคือคนดีที่ถูกส่งไปโกหกเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ" นั่นเป็นประโยคหรือคำนิยามสั้น ๆ เกี่ยวกับชีวิตของนักการทูตที่คนไทยทั่วไปอาจไม่คุ้นหู แต่อาจเป็นประโยคหรือสำนวนภาษาที่คนในโลกตะวันตกต่างเข้าใจดี ประโยคดังกล่าวได้สะท้อนความจริงของชีวิตนักการทูต และในขณะเดียวกันอาจสะท้อนวิธีที่ผู้คนในสังคมมองนักการทูต อาจกล่าวในอีกแบบว่าประโยคนี้สามารถถูกมองได้จากสองมุม ดังที่ปรากฏอยู่ในความคิดของชาวตะวันตกในอดีต ส่วนหนึ่งอาจเพราะบริบททางความสัมพันธ์ทางการทูตในทวีปยุโรปในสมัยโบราณมักเต็มไปด้วยความเปราะบาง คำพูดของนักการทูตจึงมีคุณค่ามากและมักเป็นเรื่องที่ผู้คนในสังคมต่าง ๆ ต้องการที่จะได้ยินได้ฟัง นักการทูตในอดีตจึงมีหน้าที่สำคัญในการตอกย้ำต่อประเทศผู้รับเพื่อสร้างความประทับใจหรือเพื่อรักษาความเชื่อมั่นในรัฐบาลและประเทศของตน

แต่การรับรู้ในแบบข้างต้นอาจมิได้มีความสมจริงในปัจจุบัน เพราะในยุคเทคโนโลยีไร้สายหรือยุคแห่งการสื่อสารข้ามพรมแดนที่แสนสะดวกรวดเร็ว ที่ได้ทำให้การกระทำ (act) หรือเหตุการณ์ (event) ที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละวันมีความสำคัญหรือมีเสียงที่ดังกว่าวาทกรรมหรือสุนทรพจน์ (speech) ที่นักการทูตได้กล่าวในงานพิธีต่าง ๆ ทั้งนี้ เพราะประชาชนของประเทศผู้รับนักการทูตนั้นอาจหรือสามารถทราบข่าวหรือสภาพที่แท้จริงของทุกประเทศในโลกได้อย่างถูกต้องและง่ายดาย โดยคลิกดูแผนที่ดาวเทียมหรือเปิดดูรายงานข่าวสดที่มาพร้อมกับบทวิเคราะห์ที่ลึกมากจากบรรดานักวิชาการทั่วโลกที่ถูกคัดเลือกมาเพื่อให้ความเห็นต่อข่าวเหตุการณ์ดังกล่าว ดังนั้น การฟังสุนทรพจน์จึงกลายเป็นเพียงเรื่องพิธีกรรม

ในอีกด้านหนึ่ง สำหรับประเทศที่ส่งนักการทูตไปประจำการในต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศของประเทศนั้นก็ไม่จำเป็นต้องรอรายงานฉบับสมบูรณ์จากสถานเอกอัครราชทูตในทุกประเด็นอีกต่อไป เพราะข้อมูลที่แม่นยำจำนวนมากนั้นสามารถหาได้จากแหล่งต่าง ๆ ในตลาด

อย่างไรก็ดี หลายคนยังเชื่อว่า แม้ว่าเทคโนโลยีทางการสื่อสารจะก้าวหน้าไปสักเท่าไร แม้ว่าสื่อมวลชนต่างประเทศจักมีเพิ่มขึ้นจนมากมายสักเพียงใด ในการรายงานข่าวความเคลื่อนไหวในส่วนต่าง ๆ ของโลกในมิติที่หลากหลาย นักการทูต

ก็ยังต้องมีหน้าที่สำคัญในการวิเคราะห์และเรียนรู้เกี่ยวกับกระแสและแนวโน้มของโลกใบนี้อย่างไม่รู้จบ (แม้ว่าหน้าที่ในการส่งหนังสือและสารจะลดน้อยลง) ส่วนหนึ่งเพราะโจทย์ที่นักการทูตต้องการตอบมิใช่โจทย์เดียวกับที่สำนักข่าวพยายามตอบ หรือโจทย์เดียวกับที่นักวิชาการตอบ **โจทย์ที่นักการทูตจำเป็นต้องตอบคือผลประโยชน์ของรัฐ (ซึ่งคงมิใช่ผลประโยชน์ของข้าราชการกระทรวงหรือของสำนักงานหรือของกลุ่มบุคคลใด) ยิ่งกว่านั้น อีกส่วนอาจเพราะสถานการณ์ต่าง ๆ ในโลกได้เปลี่ยนแปลงและพลิกผันตลอดเวลา การที่สถานการณ์โลกเต็มไปด้วยพลวัตและความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและมีผลต่อมิติที่หลากหลายของมนุษย์จึงทำให้อาชีพนักการทูตย่อมมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะโจทย์ในเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น** ประเด็นที่รัฐไทยจะเลือกเล่นมีมากขึ้นกว่าโลกในยุคเก่ามากมายจนคาดไม่ถึง หากสังเกตให้ดี การที่นักการทูตประกอบด้วยบุคคลที่สำเร็จวิชาการที่หลากหลาย มุมมองของแต่ละคนต่อพลวัตดังกล่าวจึงไม่มีทางเหมือนกัน อาจกล่าวในอีกแบบมุมมองของนักการทูตไทยจึงไม่มีทางเหมือนมุมมองของบุคคลในที่อื่น ๆ ในโลก

ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์ท่านสาโรจน์ ชวนะวิรัช อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก่อนหน้านั้น ท่านเคยดำรงตำแหน่งสำคัญ เช่น ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เอกอัครราชทูตไทยประจำสิงคโปร์ และเอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐฝรั่งเศส แรงจูงใจที่ผู้เขียนอยากสัมภาษณ์ท่านสาโรจน์ ส่วนหนึ่งมาจากความประสงค์ที่จะถอดบทเรียนจากนักการทูตอาวุโสของไทยในยุคสงครามเย็น เพราะตนเชื่อเสมอมาว่าความรู้และประสบการณ์ที่นักการทูตในอดีตสะสมมาอย่างยาวไกลจะเป็นประโยชน์ต่อนักการทูตรุ่นใหม่ไม่มากก็น้อย

> “
> **โจทย์ที่นักการทูตจำเป็นต้องตอบคือผลประโยชน์ของรัฐ**
> ”

ท่านทูตเข้ามารับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศตั้งแต่ปีอะไร? สาเหตุอะไรที่ทำให้ท่านเลือกที่จะรับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศ?

“ขอบคุณมาก การสัมภาษณ์วันนี้จะเป็นประโยชน์ต่อรุ่นน้อง ๆ ต่อไปข้างหน้า ส่วนที่ผมตัดสินใจเข้ามารับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศ ผมคิดมาตั้งแต่เด็กว่าอยากทำงานเกี่ยวกับต่างประเทศ ตอนที่ผมศึกษาอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ผมพยายามเรียนภาษาให้ดี จนกระทั่งผมสามารถสอบเข้าโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ในระหว่างนั้น ผมบังเอิญได้ทุน New York Herald Tribune ซึ่งในสมัยนั้นมีลักษณะคล้ายกับ New York Times ในปัจจุบัน มันเป็นการให้ทุนเด็กกว่า 30 ประเทศ นักเรียนที่ได้รับทุนจะกินนอนกับครอบครัวชาวอเมริกัน มันเป็นวิธีการโฆษณาประเทศของเขาอีกวิธีหนึ่ง สมัยนั้น ผมอยู่ ม.7 ตอนแรกผมคิดว่า ผู้หญิงจากโรงเรียนอื่นคงต้องได้ทุนนี้แน่ แต่ในที่สุด มันกลายเป็นว่าผมก็ได้ทุนนี้ งานนี้มีระยะเวลานาน 3 เดือน ผมได้ไป 3 โรงเรียน มีการอภิปรายในหัวข้อที่น่าสนใจในสมัยนั้น ผมได้รับเลือกไปอยู่ในคณะของผู้อภิปรายนั้น นักศึกษาที่นิวยอร์กได้รับผมไปทัศนศึกษาในที่ต่าง ๆ ด้วย ในครั้งนั้น ผมได้ไปทัศนศึกษาที่สหประชาชาติด้วย ตรงนี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นที่เราคงอยากทำงานด้านการต่างประเทศ เราอยากมาประชุม มิใช่เพียงเดินไปมาในแบบนักท่องเที่ยว พอจบ ม.8 ผมสอบได้ที่ 4 ของประเทศไทย ผมเลือกเข้าที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยผลสอบนั้น ผมเข้าคณะรัฐศาสตร์ได้ในอันดับที่ 1 แต่ทว่าไม่มีทุนของกระทรวงการต่างประเทศในปีนั้น ผมได้สมัครทุนของกระทรวงศึกษาธิการ หลังจากได้ทุน ผมเลือกที่จะไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (University of California) สาขาการต่างประเทศ (Foreign Service) นครลอสแอนเจลิส ระหว่างปี ค.ศ. 1960 - 1965 ผมสำเร็จทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

ผมเริ่มเข้ารับราชการครั้งแรกที่กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นเวลา 2 ปีเศษ แต่บังเอิญท่านเอกอัครราชทูตอัษฎา ชัยนาม ได้เจอผม ท่านถามผมว่า ผมสนใจที่จะย้ายมาทำงานที่กระทรวงการต่างประเทศไหม ต่อจากนั้นไม่นาน ผมจึงตัดสินใจที่จะย้ายมารับราชการเป็นการถาวรที่กระทรวงการต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2507 ในช่วงเริ่มแรก ผมเริ่มทำงานอยู่ที่กรมพิธีการทูต ผมทำงานเป็นผู้ช่วยในการพิจารณาเหรียญตรา **งานอาจดูเหมือนไม่ค่อยสำคัญมากนักในสายตาของคนบางคน แต่ในที่สุด มันก็เป็นเรื่องสำคัญ และได้ให้ผลตอบแทนอย่างล้ำค่าแก่ผม โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการเยือนในระดับประมุขรัฐ (State Visits)**

บังเอิญในปีนั้น พระเจ้าชาห์ เรซา ปาห์ลาวี แห่งอิหร่านเสด็จฯ เยือนประเทศไทย การเสด็จฯ

จบลงด้วยดี ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เป็นสิ่งที่เตือนใจผมเสมอมาจนกระทั่งทุกวันนี้ กล่าวคือ ผมได้เหรียญตราจากพระเจ้าชาห์ฯ แม้ว่าพระเจ้าชาห์ฯ และสถาบันกษัตริย์ไม่มีแล้วในอิหร่านในยุคปัจจุบัน แต่เวลานั้นในประวัติศาสตร์ต่างมีความสำคัญ ต่อมาอีกเหตุการณ์ที่สำคัญยิ่ง คือ เมื่อสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งอังกฤษเสด็จฯ เยือนประเทศไทย เนื่องจากผมเป็นเจ้าหน้าที่แปลโปรแกรมการเยือนดังกล่าว ผมจึงได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในรูปของเหรียญตราขั้น เอ็มบีอี (MBE – Member of the Most Excellent Order of British Empire) ในฐานะที่ผมได้ทำการแปลกำหนดการ หากใครที่คุ้นเคยกับประวัติศาสตร์ของราชวงศ์อังกฤษร่วมสมัยคงทราบดีว่า พระองค์ท่านได้พระราชทานเหรียญแบบเดียวกันนี้ให้กับวงดนตรีเดอะบีเทิลส์ (The Beatles) ผมก็เก็บเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ไว้เป็นส่วนสำคัญในชีวิต”

บทเรียนแรกที่สามารถถอดได้ คือ งานทุกประเภทของกระทรวงการต่างประเทศมีความสำคัญ งานทุกอย่างต้องอาศัยทักษะและต้องการเจ้าหน้าที่ที่มีความสนใจในเรื่องรายละเอียด งานใหญ่ ๆ สำเร็จลงได้ด้วยงานชิ้นเล็กต่าง ๆ ที่ได้ประกอบกันขึ้นมา ดังที่นักการทูตอาวุโสได้กล่าวย้ำกับนักการทูตรุ่นใหม่ว่าทุกกรมของกระทรวงการต่างประเทศมีความสำคัญ นักการทูตรุ่นใหม่คงต้องตระหนักว่างานกงสุลและงานพิธีเป็นงานที่นักการทูตพลาดไม่ได้ มิใช่เพราะนักการทูตไทยมีชื่อเสียงเรื่องพิธีหรือเรื่องกงสุล แต่เพราะงานพิธีและงานกงสุลเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม การพลาดในเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่แก้ไขยาก ความผิดพลาดจึงไม่ควรปล่อยให้เกิดขึ้นได้ทั้งในทุกระดับของกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะในระดับสถานเอกอัครราชทูต

ผมขอให้ท่านรัฐมนตรีช่วยกรุณาเล่าชีวิตทำงานในช่วงนั้น ซึ่งเป็นช่วงของยุคสงครามเย็น

“ในช่วงต่อมา ผมก็ได้รับใช้ท่านจิตติ สุจริตกุล รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศในเวลานั้น แม้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่สั้น เพราะท่านเองก็ชราภาพพอสมควร ท่านได้สิ้นไปหลังจากนั้นเพียงปีกว่า รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้แต่งตั้งพลตำรวจตรี สง่า กิตติขจร ขึ้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศต่อจากท่าน ท่านก็ประสงค์ที่จะใช้ผมต่อในฐานะเป็นผู้ช่วยรัฐมนตรี หลังจากนั้นท่านจอมพล ถนอมฯ ได้ทำการปฏิวัติตนเองก็พ้นตำแหน่ง ความรับผิดชอบของผมก็ได้ยุติลงและใกล้ถึงเวลาออกประจำการในต่างประเทศ ได้มีผู้ใหญ่ถามผมว่า ผมอยากไปไหน ผมก็ตอบไปซื่อ ๆ ใส ๆ ว่าผมอยากไปนิวยอร์ก ผลที่ตามมา คือ ผมถูกด่าว่าอยู่กับผู้ใหญ่แล้วลืมตัว จะเอาโน่นจะเอานี่ แต่ในที่สุดท่านก็ได้กรุณาให้ผมได้ไปอยู่กับท่านอานันท์ ปันยารชุน

ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้แทนถาวรประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ผมยอมรับว่าผมมีความสุขมากเพราะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย เช่น ผมได้เรียนรู้เกี่ยวกับการประชุม การจัดการประชุม และการดำเนินการประชุมที่ดี คนในกระทรวงการต่างประเทศในสมัยนั้นไม่ค่อยถนัดเรื่องประเภทนี้เท่าใด เช่น ใครควรพูดก่อน ใครควรพูดหลัง วิธีและลีลาการพูดนั้นควรเป็นอย่างไร ผมได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้ ท่านอานันท์ฯ เป็นนายที่เลอเลิศหรือเก่งมาก ท่านเป็นคนที่จริงจังมาก เวลาทำงานท่านมีสมาธิแน่วแน่เต็มที่”

ท่านรัฐมนตรีมีประสบการณ์อะไรบ้างที่อยากแบ่งปันในช่วงที่ท่านได้ทำงานให้ท่านอานันท์ฯ ในฐานะเลขานุการ

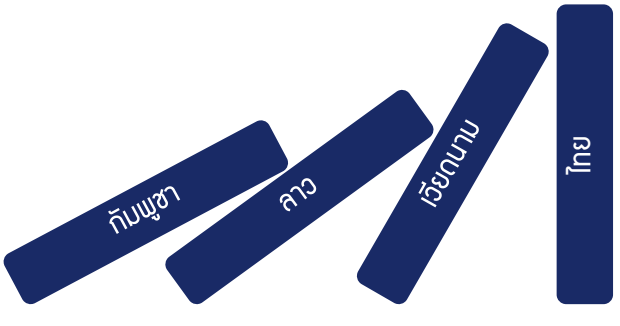
“ผมอยากแบ่งปันประสบการณ์ให้นักการทูตรุ่นใหม่ฟังว่า ผมไปนั่งช่วยท่านอยู่ข้างหลัง ผมคอยส่งเอกสารให้ท่านใช้ในระหว่างการประชุม ครั้งหนึ่งปรากฏว่า ในขณะที่ผมกำลังรีบค้นหาเอกสารเพื่อส่งเอกสารชิ้นนั้นให้ท่าน ท่านหันกลับมาตวาดผมว่า “ทำเสียงอะไร หนวกหู เสียสมาธิหมด” นั่นแสดงว่าท่านใจจดใจจ่อมาก ผมประจำการที่นครนิวยอร์กถึง 4 ปีเต็ม ก็กลับมาเมืองไทยในปี 2518 ซึ่งเป็นช่วงที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังประสบปัญหาอย่างรุนแรงมาก คือ ภัยคุกคามจากการรุกรานของคอมมิวนิสต์”

ตรงจุดนี้น่าสนใจ เพราะการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายและการทูตไทยในยุคสงครามเย็นยังเป็นเรื่องที่นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ โดยเฉพาะสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อเราลองพิจารณาเรื่องนี้จากจุดยืนของเราในยุคปัจจุบัน เมื่อข้อมูลและมุมมองได้เริ่มตกผลึกลงอย่างมาก อย่างที่ทราบกันดี บางประเด็นอาจยังไม่สามารถมองได้ทะลุอย่างชัดเจนในขณะนั้น เพราะเรายังไม่สามารถเห็นปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน เพราะเราต่างเป็นผู้เล่นที่อยู่ในบริบทหรือในกระบวนการนั้นด้วย เราจึงไม่รู้ว่าใครเป็นผู้กำหนดเกมการเมือง ใครได้ผลประโยชน์และใครเสียผลประโยชน์มากจากการตัดสินใจในการเลือกที่จะดำเนินนโยบายทางการทูตในยุคสงครามเย็น หรือแม้แต่คำถามใครอยู่เบื้องหลังความคิดที่เห็นว่าไทยต้องทำอะไรบางอย่างต่อการบุกกัมพูชาของเวียดนาม คนในยุคนี้อาจยังไม่ทราบว่า ผลของสงครามในกัมพูชาได้สร้างความกังวลใจให้แก่ไทยมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะเมื่อสหรัฐอเมริกา (ซึ่งเคยช่วยเหลือและข้องเกี่ยวกับไทยในช่วงก่อนหน้านี้) ดูเหมือนจะไม่กลับเข้ามาในอินโดจีนหลังจากที่ได้ปิดฉากการรบของตนในสงครามเวียดนาม และตรงจุดนี้เอง ผู้เขียนจึงเชื่อว่าท่านสาโรจน์ฯ น่าจะสามารถช่วยพวกเราในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสลับซับซ้อนของบริบท

แห่งยุคสงครามเย็น โดยเฉพาะผลกระทบจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านต่อไทย (ซึ่งคนไทยในยุคนี้อาจคิดไม่ออกว่ามีสภาพเช่นใด) และอะไรเป็นท่าทีหรือการดำเนินงานทางการทูตของไทยในเวลานั้น

ท่านสาโรจน์ฯ ได้อธิบายให้พวกเราฟังอย่างเห็นภาพว่า ไทยเลือกที่จะอยู่กับโลกเสรี แม้ทวีปยุโรปยังแบ่งเป็น 2 ค่าย ประเทศที่พยายามเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพยุโรปในปัจจุบันอย่างโปแลนด์ เช็ก โรมาเนีย บัลแกเรีย ล้วนเคยอยู่ในโลกสังคมนิยมมาก่อน คนรุ่นใหม่ที่ไม่เรียนประวัติศาสตร์โลกคงนึกไม่ออกว่าทำไมประเทศเหล่านี้เลือกที่อยู่หลังม่านเหล็ก อย่างไรก็ดี แม้ว่าค่ายสังคมนิยมไม่มีอีกต่อไปแล้ว แต่เรายังสามารถรู้สึกถึงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของระบบสังคมนิยมที่หลงเหลือในหลายประเทศในปัจจุบัน แม้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศในกลุ่มอินโดจีนต่างรับแนวคิดสังคมนิยมจากยุโรปอย่างรวดเร็ว คนเวียดนามรุ่นเก่าพูดภาษาฝรั่งเศส ปัญญาชนรุ่นถัดมาในยุคสงครามเย็นพูดภาษารัสเซีย ในขณะที่คนเวียดนามรุ่นใหม่พยายามเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

“ไทยอยู่กับฝ่ายโลกเสรีอย่างชัดเจน จนกระทั่งปี ค.ศ. 1975 เมื่อเขมรแตก ลาวแตก เวียดนามแตก มันเป็นช่วงที่ใคร ๆ พูดถึงโดมิโนเอฟเฟ็กต์ (Domino effects) นักวิชาการบางคนบอกว่าไทยต้องเจอโดมิโนเอฟเฟ็กต์ ไทยคงต้องล้มตาม คนไทยสมัยนี้ไม่เข้าใจบรรยากาศสมัยนั้น เพราะมันอึมครึม คนต่างกลัวว่า คอมมิวนิสต์จะมาถึงไทย แล้วสหรัฐอเมริกาจะช่วยเราจริงไหม เศรษฐีไทยบางคนในตอนนั้นได้โยกย้ายเงินออกนอกประเทศมากมาย คนที่ไม่เคยผ่านเรื่องนี้จะไม่เข้าใจ ในช่วงนั้นเรามีปัญหาที่ชายแดนตลอดเวลา มันเป็นครั้งแรกที่อิทธิพลคอมมิวนิสต์แผ่มาถึงชายแดนครั้งแรก แต่ที่ร้ายที่สุดเวียดนามบุกเข้ามาในกัมพูชาด้วยความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียต ซึ่งแปลว่าสหภาพโซเวียตเข้ามาถึงชายแดนของไทยแล้ว มีการกระทบที่ชายแดน

โดมิโนเอฟเฟ็กต์ (Domino effects)

> งานทุกประเภทของกระทรวงการต่างประเทศมีความสำคัญ งานทุกอย่างต้องอาศัยทักษะ
> และต้องการเจ้าหน้าที่ที่มีความสนใจในเรื่องรายละเอียด
> งานใหญ่ ๆ สำเร็จลงได้ด้วยงานชิ้นเล็ก ๆ ที่ได้ประกอบกันขึ้นมา

ตลอดเวลา ผู้คนล้มตาย ทั้งทหารและชาวบ้าน อาเซียนเห็นท่าไม่ดี จึงมีการประชุมพิเศษที่กรุงเทพฯ ผู้นำเห็นว่า เป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพของอาเซียน เราจึงต้องต่อต้านอำนาจคอมมิวนิสต์ หากไทยล้ม สิงคโปร์จะต้องล้ม มาเลเซียจะล้ม เราจัดประชุมหลายอย่าง เช่น การประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยกัมพูชาโดยไทยเป็นผู้จัดการใหญ่ เรามีข้อมติออกมาหลายอย่าง เช่น ให้มีการถอนทหารออกจากกัมพูชา แต่ก็ไม่ได้ผลอะไรมากนัก

ผมจึงกลับมาคิดทบทวน และเห็นว่า **การสร้างความกดดัน โดยให้ประเทศอื่น ๆ เข้าร่วมอาจเป็นยุทธวิธีที่ดี คือ การมีข้อมติในสหประชาชาติที่วิจารณ์และกดดันประเทศเหล่านั้น เพราะอย่างน้อยมันอาจมีผลทางจิตวิทยา ผมจึงคิดว่าไทยน่าเอาเรื่องนี้เข้าสหประชาชาติ** ในตอนนั้นผมเป็นรองอธิบดีกรมการเมือง (กรมภูมิภาคในความหมายปัจจุบัน) ก็ลองคิดว่าไทยน่าจะเอาเรื่องนี้เข้าสู่เวทีสหประชาชาติ ในที่สุด ผมจึงตัดสินใจทำบันทึกถึงหม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการเมืองในสมัยนั้น เสนอให้นำเรื่องเวียดนามบุกกัมพูชาเข้าสู่ที่ประชุมสหประชาชาติ และท่านได้เรียนเสนอต่อไปที่ท่านรัฐมนตรีประดิษฐ์ ปาจารียางกูร ซึ่งโชคดีที่ท่านก็เห็นด้วย แต่ในความเป็นจริง เรื่องนี้ก็ไม่ง่ายนักในระดับอาเซียน โดยเฉพาะอินโดนีเซีย ซึ่งถือว่าตนเป็นพี่ใหญ่ เราต้องสังเกตว่า อินโดนีเซียเป็นตัวตั้งตัวตี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออินโดนีเซียได้จัดตั้งกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non Aligned Movement – NAM) ด้วยท่าทีและอุดมการณ์แบบนี้ อินโดนีเซียจึงค่อนข้างเกรงใจเวียดนาม อย่างไรก็ตาม ความเพียรพยายามของไทยที่จะตอกย้ำเรื่องนี้ จนในที่สุดประธานาธิบดีซูฮาร์โตต้องยอมรับแนวคิดของไทย และมันได้ผลตามคาด ญัตติของสหประชาชาติได้เข้าติดต่อกันนานนับสิบปี ทุกปีมีการประณามการบุกกัมพูชาของเวียดนาม โดยให้มีการถอนทหารโดยด่วน ในขณะเดียวกัน การเจรจาก็ได้ถูกดำเนินคู่ขนานกับสหภาพโซเวียต ท่านสิทธิ

เศวตศิลา เป็นผู้นำของกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะนั้น ท่านต้องเจอกับผู้นำโซเวียตหลายครั้งหลายหน ท่านสิทธิฯ เข้มแข็งมาก ท่านทำงานจริงจัง ท่านมีความเชื่อมั่นในโลกเสรีอย่างเต็มที่ ในอีกทาง เราก็ยังต้องสร้างความกดดันด้านจิตวิทยาและการเมืองในเวทีสหประชาชาติ

อาเซียนจึงสนับสนุนกัมพูชาและต่อต้านเวียดนาม ท่านเกษมสโมสรฯ และ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ได้ทำการประชุมลับกันหลายหนจนกระทั่งสามารถจัดตั้งสำเร็จ จึงได้ชักชวนเจ้าสีหนุให้มาเป็นประธานเขมรสามฝ่าย แต่ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเราต้องนำเรื่องเข้าไปศึกษาร่วมกันในระดับปลัดกระทรวงการต่างประเทศของอาเซียน เราต่อสู้หลายเดือนจนสามารถทำให้อินโดนีเซียเชื่อว่าต้องเป็นเจ้าสีหนุ หลายคนไม่เชื่อถือเพราะท่านเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เราไปสหประชาชาติทุกปีเพื่อหาเสียงอาเซียนเป็นที่รู้จักดีในตอนนั้น สมัยนั้นเจ้าหน้าที่จดบันทึกการประชุมของสหประชาชาติ ต้องถามอาเซียนว่าแทนอะไร แต่พอมีเรื่องกัมพูชาเป็นเรื่องที่ทุกคนรู้จัก มีการจัดเลี้ยงใหญ่ ผู้ที่ออกเสียงให้เราและไม่ออกเสียงให้เรามาทานเลี้ยงกลางคืน การหาเสียงมีมาอย่างต่อเนื่อง เวลาลงคะแนนเสียง (vote) มีการแบ่งงานทั้งหมด คนที่รับผิดชอบแถวหน้า 5 แถว ดูแลว่าคนที่รับปากไว้แล้วให้โหวตให้เราด้วย เพราะบางทีปากบอกสนับสนุน แต่หากผู้แทนของประเทศนั้นไม่อยู่ในที่ประชุม เวลาออกเสียงก็ไม่มีความหมาย เราชนะอย่างท่วมท้นทุกปี จนในที่สุดสหภาพโซเวียตเองได้ประสบปัญหาภายใน เงินทองของตนเริ่มหมด สหภาพโซเวียตจำเป็นต้องลดบทบาทของตนเอง การเจรจาเริ่มมีผล ในที่สุดเกิดการประชุมที่ปารีส กระบวนการสันติภาพของกัมพูชาจึงอยู่ในการดูแลโดยสหประชาชาติเป็นการชั่วคราว

ในอีกทาง เราก็ยังต้องสร้างความกดดันด้านจิตวิทยาและการเมืองในเวทีสหประชาชาติ

ผมได้เป็นหัวหน้ากองเอเชียตะวันออกไม่กี่เดือน ผู้ใหญ่ท่านหนึ่งได้ติดต่อผม โดยขอให้เป็นผู้ช่วยในฐานะเลขานุการรัฐมนตรี ผมอยากหาประสบการณ์ทางการเมืองต่อไป ท่านบอกว่าหัวหน้ากองการเมืองจะเป็นเมื่อไรก็ได้ เมื่อกลับมาผมจึงดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมการเมือง ด้วยความโชคดีในปีนั้น สำนักงาน ก.พ. กำลังเปลี่ยนระบบข้าราชการแบบเดิมมาเป็นระบบซี (ซี 1 ถึงซี 11) เป็นปีแรกที่เกิดขึ้น ผมเป็นรองอธิบดีอยู่โดยอัตโนมัติ ผมจึงได้เลื่อนเป็นอธิบดีเลย เมื่อปี 2524 หลังจากนั้น 2 ปี ผมทำเรื่องกัมพูชามาโดยตลอด และในที่สุดผมได้รับแต่งตั้งเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำสิงคโปร์ แต่ทำได้เพียงสองปีครึ่ง ในขณะที่กำลังสนุกกับงาน ผมได้รับโทรศัพท์จากต่างประเทศ นั่นคือจากหม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี ท่านขอตัวผมให้กลับมาช่วยงานที่กระทรวงการต่างประเทศ ท่านบอกว่าไม่มีใครจะมาเป็นอธิบดีกรมสารนิเทศหลังจากช่วงประจำการที่สิงคโปร์ จะด้วยดวงหรือด้วยอะไรก็ไม่รู้ เราเจอปัญหาใหญ่ เราเจอปัญหาบ้านร่มเกล้า เราต้องทำงานหนักมาก คนที่มีส่วนช่วยอย่างยิ่งในตอนนั้นคือท่านอธิบดีกฤษณ์ กาญจนกุญชร (อธิบดีกรมราชเลขานุการในพระองค์) ท่านกฤษณ์ฯ เป็นผู้ให้ข้อมูลทางด้านกฎหมายเพื่อให้เราออกมาตอบโต้ฝ่ายลาว เหตุการณ์วิกฤตในครั้งนั้นทำให้คนของกระทรวงการต่างประเทศเป็นที่รู้จักสำหรับคนทั่วไป บางคนถึงกับกล่าวอย่างสนุกว่า หากผมไปสมัคร ส.ส. ตอนนั้น ผมคงได้เลย พอหมดหน้าที่ที่กรมสารนิเทศ ผมจึงกลับไปเป็นอธิบดีกรมอาเซียน แต่ก็ยังต้องติดตามปัญหากัมพูชาในช่วงระยะเวลายาวนานนั้น ผมได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการเมือง และต่อมาเป็นรองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ผมเป็นอธิบดีคนสุดท้ายของกรมการเมือง เพราะหลังจากนั้นกรมการเมืองถูกเรียกว่า “กรมภูมิภาค” ดังในแบบที่เรารู้จักกันในยุคปัจจุบัน ในช่วงนั้น ผมก็ยังต้องทำประเด็นปัญหากัมพูชา ผมเดินทางไปประชุมที่สหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์กเกือบทุกปี เพื่อติดตามดูผลร่างข้อมติให้เป็นที่ยอมรับกับชาวโลกในการกดดันเวียดนาม ช่วงนั้นรัฐบาลไทยเปลี่ยนแปลงมาก มีความไม่มั่นคงทางการเมือง เรามีการเปลี่ยนรัฐมนตรีต่างประเทศปีละท่าน รัฐมนตรีต่างประเทศจึงขอให้ผมดูแลปัญหากัมพูชาต่อ”

ดังที่ทราบกันดีว่ายุคสงครามเย็น (Cold War) เป็นบริบทที่มีความสลับซับซ้อน เพราะระยะเวลาในช่วงต้นและช่วงปลายของยุคสงครามเย็นได้มีความแตกต่างในด้านเนื้อหาและวิธีคิดมากมาย ดังเห็นว่าในช่วงต้นของสงครามเย็น สหรัฐอเมริกายังให้ความสำคัญกับอินโดจีน แต่ในช่วงกลางและช่วงปลายของยุคสงครามเย็น สหรัฐอเมริกากลับสนใจในประเด็นอัฟกานิสถาน และภูมิภาคตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะแหล่งน้ำมันสำรองที่สำคัญของโลก สหรัฐอเมริกาและโซเวียตจึงพยายามขยายอิทธิพลของตนผ่านสงครามตัวแทน (proxy war) ในพื้นที่ต่าง ๆ

ในบริบทของไทย โดยเฉพาะในช่วงกลางและช่วงปลายของยุคสงครามเย็น เราได้เห็นความสามารถของท่านสิทธิ เศวตศิลา (องคมนตรีและอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ) และบทบาทของท่านอาสา สารสิน (อดีตราชเลขาธิการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ) ในการจัดการกับวิกฤตที่เกิดขึ้นในยุคสงครามเย็น รวมถึงวิกฤตน้ำมัน

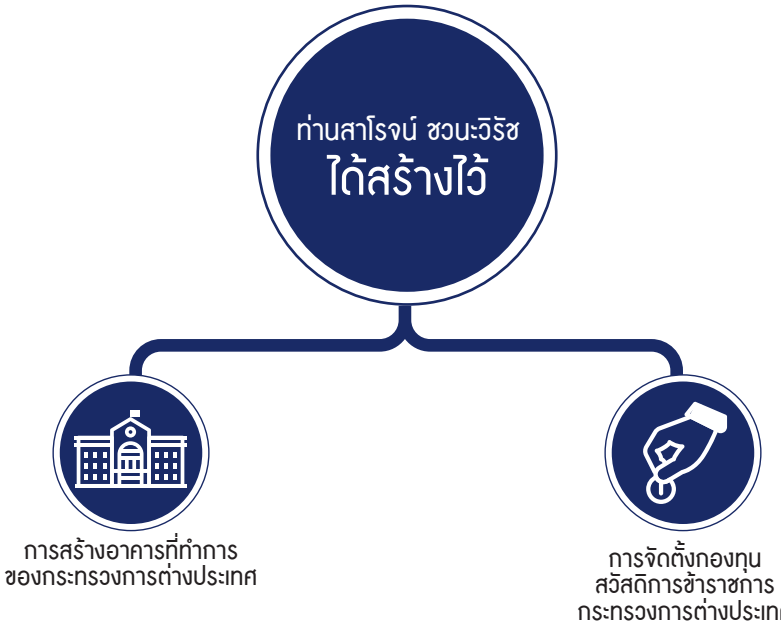
อย่างไรก็ดี ท่านอาสาฯ ยังมีโอกาสที่จะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้พวกเราฟังในด้านการทูตในอดีต ในขณะที่ท่านสิทธิ เศวตศิลา ได้จากพวกเราไปแล้ว ท่านสิทธิ เศวตศิลา มีชีวิตที่น่าสนใจมาก คนรุ่นใหม่อาจยังไม่ค่อยทราบว่า ท่านได้เคยเข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย (Free Thai Movement) และเคยทำงานกับโอเอสเอส (OSS) ของสหรัฐอเมริกา (ซึ่งเป็นสำนักงานที่มาก่อนสำนักงานข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา – ซีไอเอ) ท่านเป็นผู้ริเริ่มแนวความคิดให้เอกอัครราชทูตช่วยทำหน้าที่ในการส่งเสริมสินค้าไทย (หรือเรียกกันในแบบภาษาชาวบ้านทั่วไปว่า “ช่วยเป็นพ่อค้าขายสินค้าไทย”) วิธีการนี้จะช่วยประเทศในมิติงานเศรษฐกิจได้ด้วย จากนั้นเป็นต้นมางานเศรษฐกิจจึงกลายเป็นงานอีกด้านที่สำคัญของกระทรวงการต่างประเทศ ดังเห็นว่า **งานของสถานเอกอัครราชทูตจึงมิใช่แค่เรื่องการส่งหนังสือ/ สารระหว่างผู้นำ หรืองานพิธีการทูตหรืองานช่วยเหลือคนไทยในต่างแดนเท่านั้น งานสถานเอกอัครราชทูตยังต้องมีมิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติวัฒนธรรมอีกด้วย** ท่านถึงแก่อสัญกรรมในวัย 96 ปี

“ผมยอมรับว่า เพื่อนได้ถามผมว่าผมไม่อยากออกไปประจำการในต่างประเทศบ้างหรือ ผมตอบไปว่าผมอยาก ในใจหนึ่งผมก็อยากเห็นผลสำเร็จในประเด็นกัมพูชา แต่อีกใจผมก็อยากไปประจำการในต่างประเทศ ซึ่งจะเพิ่มประสบการณ์ชีวิต แต่เมื่อรัฐมนตรีพูดออกมาแบบนี้จะให้ผมทำอย่างไร พอเสร็จเรื่องกัมพูชา ท่านอำนวย วีรวรรณได้เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศต่อจากท่านเกษมสโมสรเกษมศรี งานสำคัญที่ได้ทำไว้ในช่วงที่ผมเป็นรองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ (ท่านปลัดกระทรวงการต่างประเทศในเวลานั้น คือ หม่อมราชวงศ์เทพ เทวกุล) คือการได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดการเรื่องการประชุมสุดยอดเอเชีย - ยุโรป หรืออาเซมซัมมิทครั้งแรก (1st ASEM Summit) ในตอนแรกงานนี้ดูเหมือนว่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดีต่อภูมิภาค แต่ต่อมาแรงขับเคลื่อนค่อย ๆ อ่อนลง เพราะประเทศสมาชิกอาเซียนยังไม่ฟู่ฟ่ามากนัก และยุโรปเองต่างประสบปัญหาภายใน ในขณะที่จีนและเกาหลีได้กลายเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ของเอเชีย ซึ่งมีความน่าสนใจกว่าภูมิภาคอาเซียนมาก

งานอีกชิ้นที่ผมได้พยายามทำ แต่อาจไม่เป็นที่ถูกใจของหลายคนนัก ปี 2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤตการณ์การเงิน ผมเป็นปลัดกระทรวงการต่างประเทศในช่วงที่รัฐบาลไม่มีเงิน ประเทศไม่มีเงิน รถยนต์ผมใช้รถปลัดกระทรวงการต่างประเทศคนเก่า มีข้อเสนอจากรัฐบาลให้กระทรวงการต่างประเทศช่วยตัดค่าใช้จ่าย ในที่สุดนำไปสู่การออกมาตรการในส่วนที่เกี่ยวกับการลดค่าเช่าบ้านของข้าราชการที่ประจำการในต่างแดน และผมคิดว่าเป็นมาตรการที่เราทำได้ดีที่สุดแล้ว เราต้องแสดงให้รัฐบาลเห็นว่าเราได้พยายามตัดทอน ลดค่าใช้จ่าย ลดค่าขนส่งที่เกี่ยวกับการส่งข้าราชการไปประจำในต่างประเทศในขณะนั้น”

หากถามว่า นอกเหนือจากมรดกทางความคิดที่ท่านสาโรจน์ ชวนะวิรัช ได้ทิ้งไว้ให้กับนักการทูตรุ่นหลัง หรือคนใกล้ชิดในกระทรวงการต่างประเทศนั้น ยังมีอีกหลายเรื่องที่ท่านอยากแบ่งปันให้คนรุ่นหลังได้ทราบ เช่น การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ การสร้างอาคารที่ทำการของกระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น

“อีกเรื่องที่คิดว่า ผมอาจได้ทำประโยชน์ไว้ให้แก่ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ คือ ผมพยายามผลักดันการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก ผมกับท่านสุวิทย์ สิมะสกุล (รองปลัดกระทรวง

การต่างประเทศ) เห็นว่า เราตั้งกระทรวงการต่างประเทศมาเป็นเวลาร้อยปี แต่เรายังไม่มีสวัสดิการให้ข้าราชการของกระทรวงฯ ท่านสุวิทย์ฯ จึงเป็นหัวหอกในการศึกษาเรื่องการจัดตั้งกองทุนฯ ตอนนั้นเรามีเงินเป็นหลักล้าน เราตั้งใจหาทางทำประโยชน์ให้แก่ข้าราชการจริง ๆ”

หลายคนอาจยังไม่ทราบว่าท่านสาโรจน์ ชวนะวิรัช เป็นหนึ่งในผู้ที่อยู่เบื้องหลังของโครงการสร้างอาคารที่ทำการของกระทรวงการต่างประเทศดังที่เราเห็นในปัจจุบัน

“งานใหญ่อีกเรื่อง คือ การสร้างอาคารต่าง ๆ ของกระทรวงการต่างประเทศ ในการช่วยจัดสร้างอาคารกระทรวงการต่างประเทศหลังใหม่หลังจากย้ายจากวังสราญรมย์ การเลือกแบบอาคารนี้จนชนะ เป็นความภูมิใจของผมที่ได้ดูแลการเปลี่ยนแปลงในเรื่องแบบผังที่บริษัทก่อสร้างได้ออกแบบมาในครั้งนี้ ผมเจรจาให้มีสระว่ายน้ำมีสนามเทนนิส เราไม่เรียกร้องอามิสสินจ้างจากบริษัทซิโนไทย ผู้บริหารซิโนไทยบอกว่า เป็นครั้งแรกที่ทำงานอย่างสบายใจที่สุด เพราะกระทรวงการต่างประเทศไม่มีนอกไม่มีใน แบบที่เราใช้ ทุกคนก็ชื่นชมว่ามันสวยงามมีความหมายทางภูมิปัญญาไทย แม้แต่เวทีในห้องวิเทศสโมสร ผมขอให้เปลี่ยนเป็นเวทีใหญ่เพราะเราใช้เวทีในการประชุมหรือปาฐกถาจนขยายใหญ่ในแบบที่เห็นกันในปัจจุบัน”

ตรงนี้ เราสามารถถอดบทเรียนจากบรรดานักการทูตอาวุโสได้อีก ดังเห็นว่า ท่านสาโรจน์ฯ เป็นตัวอย่างของนักการทูตที่ไม่เคยหยุดศึกษาหาความรู้ ท่านอาสา สารสิน มีความสนใจในเรื่องราวของประเทศต่าง ๆ หลายคนได้บอกกับเราว่า ท่านมีความจำที่สามารถอธิบายเรื่องราวภูมิหลังของประเทศต่าง ๆ ในโลกได้อย่างดี นอกจากนั้น ท่านอภิชาติ ชินวรรโณ อดีตปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ได้เคยกล่าวให้รุ่นน้องฟังว่า ในช่วงที่เรามิได้รับความสนใจในระหว่างการทำงาน เราก็ไม่

> **“แนวความคิดให้เอกอัครราชทูตช่วยทำหน้าที่ในการส่งเสริมสินค้าไทย จะช่วยประเทศในมิติงานเศรษฐกิจได้ด้วย”**

> **ในช่วงที่เรามิได้รับความสนใจในระหว่างการทำงาน เราก็ไม่ควรรู้สึกท้อแท้ เราน่าศึกษาหาความรู้หรือเรียนต่อ เพราะในที่สุดการศึกษาหาความรู้นั้นก็จะกลับมามีประโยชน์ต่อชีวิตของเราเมื่อโอกาสมาถึง**

ควรรู้สึกท้อแท้ เราน่าศึกษาหาความรู้หรือเรียนต่อ เพราะในที่สุดการศึกษาหาความรู้นั้นก็จะกลับมามีประโยชน์ต่อชีวิตของเรา เมื่อโอกาสมาถึง ดังที่ทราบกันดีว่างานการทูตเป็นงานที่ต้องอาศัยทั้งความรู้วิชาชีพและทักษะต่าง ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องมากมาย การฝึกให้จดจำข้อมูลต่างก็เป็นอีกทักษะที่นักการทูตจำเป็นต้องเรียนรู้ (แม้ว่าเราอยู่ในยุคดิจิทัล) เพราะในสถานการณ์จริง นักการทูตมิสามารถหยิบโน้ตบุ๊กขึ้นมาจดบันทึกทุกอย่างในทุกสถานที่ได้ แต่นักการทูตต้องใช้สมองของตนในการจดจำรายละเอียดมากมายในสถานการณ์นั้น นักการทูตรุ่นเก่ายังพูดเสมอมาว่า ท่านอาสา สารสิน ก็ใช้วิธีนี้ในการฝึกนักการทูตในอดีต ท่านอาสาฯ ก็อาจถอดบทเรียนประเภทนี้มาจากท่านถนัด คอมันตร์

กรุณาเล่าสาเหตุของการออกไปประจำการในฐานะเอกอัครราชทูตไทยประจำฝรั่งเศส

“พอผมได้เป็นรองปลัดกระทรวงฯ และปลัดกระทรวงฯ สักระยะ ผมจึงขอไปประจำการที่ฝรั่งเศส เพราะสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ผมเข้าใจดี และผมก็อยู่ที่นั่นมานานหลายปี ทั้งเรียนและออกประจำการในครั้งแรก ทีแรก ผมเพียงแค่อยากฝึกภาษาฝรั่งเศสให้เก่ง ภาษาฝรั่งเศสก็ยังคงมีความสำคัญในปัจจุบัน ผมจึงได้ตัดสินใจเลือกที่จะไปประจำการในฐานะเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส

ในระหว่างประจำการในฝรั่งเศส ผมตัดสินใจเรียนภาษาฝรั่งเศสที่สถาบันทางภาษาแห่งหนึ่ง หากกล่าวแบบสรุป ผมได้เรียนตอนต้น 3 เดือน แต่ปรากฏว่า ผมได้เข้าทดสอบก่อน โดยเขาจัดให้ผมเข้าชั้นกลาง ตอนประกาศให้ประกาศนียบัตร เขาเรียกชื่อทีละคน เขาเรียกผมเป็นคนสุดท้ายและบอกผมว่า ผมสอบได้ที่หนึ่ง แต่กล่าวตามตรง การกลับมาใช้ภาษาฝรั่งเศสก็ไม่ได้เก่ง เพราะในที่สุดผมเจอแต่คนไทย เพราะเราต้องดูแลชุมชนชาวไทยในฝรั่งเศส

อันที่จริง งานที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปารีส ก็ไม่มีอะไรยุ่งมาก เพราะในช่วงนั้น งานกัมพูชาก็เรียบร้อย งานที่น่าภูมิใจมากที่สุด คือ การได้มีโอกาสรับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การได้ต้อนรับสตรีหมายเลขหนึ่งฝรั่งเศสที่ได้มาร่วมงานแสดงศิลปะล้ำค่าของไทย ผู้คนล้วนพูดถึงความประทับใจในงานนี้ โดยเฉพาะการแสดงและเผยแพร่งานศิลปะ งานหัตถกรรมของศูนย์ศิลปาชีพให้เป็นที่รู้จักในฝรั่งเศส ดังนั้น ความประทับใจกับวันเวลาในฝรั่งเศส คือ การที่มีโอกาสรับเสด็จแม้ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีความงามตามธรรมชาติมาก ผมเองก็มิได้มีความประทับใจกับประเทศเป็นพิเศษมากนัก”

“หากถามในเรื่องคุณสมบัติที่ดีของนักการทูต ผมเห็นว่านิยามและคุณสมบัติของนักการทูตคงต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา นักการทูตตอนนี้ต้องใช้ไอโฟน การใช้คอมพิวเตอร์ไม่เป็นก็คงไม่ได้ในสมัยเก่านักการทูตห้ามใส่เสื้อสีอื่น นอกจากสีน้ำเงินและสีดำ ผมเคยถูกผู้ใหญ่ว่าห้ามใส่เสื้อสีฟ้า ผู้ใหญ่ท่านหนึ่งบอกว่า คุณเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย คุณห้ามใส่สีฟ้า ผมคิดว่าสีฟ้าเสียหายอย่างไร

นักการทูตต้องมีมนุษยสัมพันธ์ คือ การมีความสัมพันธ์ที่เข้ากับคนอื่นได้ การมีสามัญสำนึก (common sense) คือ อย่ามากไป อย่าน้อยไป คนมีสามัญสำนึกน้อยไปก็ต้องพัง คงเหมือนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อะไรที่อยู่กลาง ๆ พอดี อย่าสุดโต่งนั่นเป็นเรื่องสำคัญที่สุด คนที่มีเสียงดี หน้าตาดี แต่งตัวดีก็มีส่วนช่วย ในทัศนะเรื่องงาน ปรัชญาการทำงานที่สำคัญที่สุด คือ เราต้องดูว่างานต่างมีชีวิตจิตใจ คุณลองร่างจดหมาย หากนายแก้ เพราะเขาพยายามใส่ชีวิตจิตใจ การเปลี่ยนคำสองคำมีความหมายจึงขอให้เขียนด้วยใจ ผมเชื่อว่าทุกอย่างในโลกเราต้องทำด้วยใจ มันจึงจะออกมาดี”

หากถามในประเด็นไทยกับอาเซียน เราก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือประเทศไทยอยู่ในเขตทำเลที่เชื่อมต่อทุกคน ข้อเสียที่น่าเป็นห่วง คือ ปัญหาการเมืองภายในที่ทำให้เราไม่สามารถก้าวหน้าไปได้

“
นักการทูตต้องมีมนุษยสัมพันธ์ คือ การมีความสัมพันธ์ที่เข้ากับคนอื่นได้
”

ไกลเท่าที่ควร ซึ่งเป็นเวลายาวนานถึงหนึ่งทศวรรษ มันน่าเสียดายเวลาและโอกาสที่เสียไปในการที่เราจะเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับประเทศของเรา หากถามเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งที่คนไทยขาด สิ่งนั้นอาจเป็นเรื่องการมีวินัย (discipline) หากคนไทยมีเรื่องระเบียบวินัยขึ้นมาอีกสักนิด ไม่ว่าเรื่องจราจร การข้ามถนน การมีแผงลอย การจัดเมือง ขอยกตัวอย่าง คุณลองดูแม่น้ำเจ้าพระยา พอเราเอาของออก แม่น้ำดูสวยขึ้น มันมีอะไรหลายอย่างที่ต้องขัดเชนาะ แต่ไม่มีใครสนใจที่จะทำ เรื่องการศึกษาน่าเป็นห่วงมาก ผมไม่ได้สัมผัสอย่างแท้จริง คุณภาพทางการศึกษาแย่ที่คน หรือมันไปตกที่ไหน ตกที่อาจารย์ หรือตกที่นักศึกษา การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเป็นอีกเรื่องที่เราต้องให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วน หากคนไทยไม่เข้าใจภาษาอังกฤษ เราจะล้าหลังคนอินโดนีเซียสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดีขึ้นมาก หากเราไม่ขวนขวายสร้างโครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมให้คนไทยทั่วไปพยายามเรียนรู้และใช้ภาษาอังกฤษให้ได้ เราจะมีปัญหามากต่อไปในอนาคตในด้านศักยภาพในการแข่งขัน

ในด้านเทคโนโลยี หากเราไม่สามารถเปลี่ยนตัวเองทางเทคโนโลยี เราก็จะอยู่กับที่ มีบริษัทใหญ่ในกรุงเทพฯ กี่แห่งที่มีการวิจัยและการพัฒนา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ นอกจากทุนแล้ว มันไม่มีอะไรอยู่กับที่ในโลก ดังจะเห็นว่า โทรทัศน์บางยี่ห้อเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แผงวงจรที่เคยใหญ่จนกลายมาเป็นของขนาดเล็ก ทุกหกเดือนจะมีการเปลี่ยนแปลง อันนี้เป็นผลจากการวิจัยและการพัฒนาทางเทคโนโลยี หากเราไม่ให้ความสนใจ มันจะเป็นปัญหาใหญ่ของไทย นอกจากนั้น ความซื่อตรงต่อหน้าที่ หรือการมีศักดิ์ศรีของตนเองจะทำให้ประเทศไทยดีมาก ถ้ายังหลอกลวงชาวต่างประเทศ ถ้ายังใช้แรงงานทาสในการหาปลา ถ้ายังเห็นเงินเป็นพระเจ้า ถ้ายังจะหลอกนักท่องเที่ยว ทุกคนทนเรื่องนี้มามากแล้ว ดังนั้น หากเราโดนลงโทษจากสหภาพยุโรปก็อย่าร้อง

หากถามเกี่ยวกับจุดเด่นของรัฐชาติไทย ไทยมีชื่อเสียงอย่างมากในด้านอัธยาศัยไมตรี เราต้องเป็นมิตรที่ดี แต่ต้องไม่ขี้เกียจ ต้องขยัน ในทางเศรษฐกิจ เราต้องมีแผนทางเศรษฐกิจล่วงหน้าที่ค่อนข้างปลอดภัย เตรียมประเทศไทยให้รับมือกับแนวโน้มต่าง ๆ หากพูดโดยส่วนรวม เรามีบุญพอสมควร พระสยามเทวาธิราชได้ให้อะไรไว้กับเรา เราผ่านพ้นเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างไม่น่าเชื่อ สิ่งที่ท่านให้ คือการเป็นประเทศที่ผลิตอาหาร การที่เรามีประเทศที่อุดมสมบูรณ์ หากเราปฏิวัติอุตสาหกรรมทั้งหมด ประชากรโลกเริ่มเพิ่มขึ้น โลกต้องการน้ำและอาหารเพิ่มขึ้น และอาจถึงขั้นแย่งกัน หากเรารักษาความเป็นที่หนึ่งในด้านนี้ก็น่าจะเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

ในด้านสินค้าไทย แน่นอน ผลิตภัณฑ์ไทยจำนวนมากไปตีตลาดต่างประเทศ แต่เราต้องยอมรับว่าอาหารไทยได้ประสบความสำเร็จโดยปราศจากการ

แทรกแซงของรัฐ เรื่องจริงมีอยู่ว่าคนต่างชาติที่มาเที่ยวเมืองไทย แล้วมีโอกาสมาทานอาหารไทย จึงบอกปากต่อปาก จึงกลายเป็นการโฆษณาที่ดีที่สุด หลังจากนั้น รัฐจึงเข้ามาส่งเสริมอาหารไทย เป็นสิ่งที่ต้องทำต่อไป เราจะอยู่เฉยไม่ได้ เราต้องพยายามต่อไป เกาหลีและญี่ปุ่นไม่ลดละในเรื่องนี้ เวียดนามพยายามแทรกเข้ามา การรักษาความเป็นหนึ่งในประเทศที่ผลิตอาหารให้ได้ มันต้องมีการวิจัยและพัฒนา ในอีกยี่สิบปีหากเรารักษาฐานะประเทศผลิตอาหาร เราจะกลายเป็นประเทศที่มีความสำคัญ

ในด้านงานอดิเรก ผมก็คงพักผ่อนในแบบคนชราทั่วไป นอกจากนั้น ผมดูโทรทัศน์ ผมชอบรายการกีฬาและการประกวดร้องเพลง ผมดูข่าวและสารคดีบ้าง การท่องเที่ยวแบบไกล ๆ ก็ไม่มีอยู่ในหัว เพราะเราเดินทางมามาก”

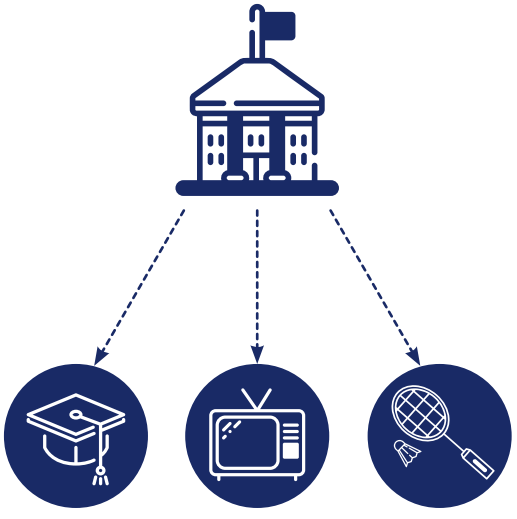
ในขณะที่กระทรวงการต่างประเทศพยายามหาวิชาและแนวทางใหม่เพื่อช่วยส่งเสริมความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับนักการทูต เช่น การคิดวิเคราะห์ประเภทต่าง ๆ การบริหารจัดการ และเทคนิคการแปลล่าม เทคนิคการประเมินความเสี่ยง เป็นต้น นักการทูตรุ่นใหม่จึงอาจอยากทราบเคล็ดลับในการทำงาน หรือการวางตัวที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบุคคลที่ประสบความสำเร็จมาแล้วในอดีต ท่านสาโรจน์ฯ เป็นนักการทูตอาวุโสอีกคนที่มีเคล็ดลับที่อยากจะแบ่งปัน แน่นอน ท่านสาโรจน์ฯ มิได้ต้องการเสนอวิชาอะไรมากมาย แต่สิ่งที่ท่านเสนอนั้นอาจเป็นเรื่องที่พวกเรามักมองข้าม เราสามารถถอดบทเรียนของท่านเพื่อประยุกต์ใช้ในหลายงาน เช่น การเขียนสุนทรพจน์ การต้อนรับหรือการจัดประชุม เป็นต้น

“บางคนอาจคิดว่านักการทูตต้องมีมุมมองพิเศษ นักการทูตต้องมีทักษะที่ไม่ธรรมดา แต่ผมกลับคิดว่า การที่เรามีสามัญสำนึก (common sense) ก็เพียงพอแล้ว คนไทยไม่ชอบเหนือเมฆ คนไทยรับอะไรแบบเรียบ ๆ ง่าย ๆ สามัญสำนึกเป็นสิ่งที่พอดี อย่ามากเกิน อย่าน้อยเกิน เรื่องนี้สามารถใช้ได้ในทุกกรณี ในทุกงาน ในทุกโอกาส

เป้าหมายต่อไปที่อยากทำ ตอนนี้ผมเป็นเลขาธิการมูลนิธิไทย มีหน้าที่ส่งเสริมด้านดีของไทยให้ชาวต่างชาติทราบประเทศไทยและคนไทย หรือทุกอย่างของวิถีชีวิตของคนไทย คือ การศึกษา การบันเทิง การกีฬา เราจึงตั้งเว็บไทยแลนด์ฟาวน์เดชัน (Thailand Foundation) เพื่อส่งเสริมคนไทยที่ทำอาชีพต่าง ๆ ใครทำอะไรสำเร็จบ้าง ในช่วงที่ผ่านมาเราพยายามเผยแพร่เรื่องเหล่านี้ หากมีเวลาก็ลองเข้าไปดู หรือจะช่วยเขียนหรือให้ข้อมูลบ้างก็ได้

ในด้านการจัดงานส่งเสริมประเทศไทย ผมยังมีการเดินทางบ้าง แต่มักเป็นประเทศใกล้ ๆ เราพยายาม

THAILAND FOUNDATION

http://www.thailandfoundation.net

ส่งเสริมให้คนเอเชียดูภาพยนตร์ไทยมากขึ้น ความนิยมอเมริกันฝังเข้าไปโดยอัตโนมัติ เรามีความนิยมไม่มากก็น้อย หากเราพยายามส่งเสริมให้คนต่างประเทศดูวิถีชีวิตของเรา เราจะสามารถปลูกฝังเรื่องนี้อย่างไร แต่ขณะเดียวกัน เราต้องดูความต้องการของคนดูในประเทศต่าง ๆ ด้วย เช่น ในเมืองจีนมีคนติดตามดาราไทยเป็นล้าน ๆ คน หรือแม้ละครไทย คนดูเป็นล้าน ๆ คนในประเทศจีน ละครเรื่องวนิดา มีคนดูถึงยี่สิบกว่าล้านคนในประเทศจีน อินโดนีเซียเป็นอีกแห่งที่มีศักยภาพที่คนจะชอบหนังผีไทย ต่อมาเราเอาเรื่องพี่มากพระโขนงเข้าไป ภาพยนตร์เรื่อง Suck Seed ก็สำเร็จมากจริง ๆ ในอินโดนีเซียและในประเทศอาเซียน ฟิลิปปินส์อาจรู้จักแต่มาริโอ้ แต่ละปีเราร่วมกับ GTH เราเอาภาพยนตร์ใหม่ไปเปิดตัวในอินโดนีเซียและประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน ปีนี้เราเอาหนังไปเปิด เช่น ตุ๊กแกรักแป้งมาก มีเก้า - จิรายุเป็นที่รู้จักจากเรื่อง Suck Seed ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มเยาวชนในอินโดนีเซีย ตอนนี้เริ่มมีภาพยนตร์ไทยฉายในเวียดนาม เมียนมา และลาว เราพยายามเน้นเรื่องนี้และขยายไปเรื่อย ๆ แต่การเข้าตลาดเกาหลีอาจยากเพราะเขามีคนของเขาและมีจุดประสงค์เดียวกับเรา

มวยไทยก็เป็นอีกสาขาที่ไทยประสบความสำเร็จมาก เราเน้นการแสดงศิลปะการต่อสู้ซึ่งประสบความสำเร็จมาก ปีที่แล้วไป 4 เมืองในจีน สำเร็จมาก

“

บางคนอาจคิดว่านักการทูตต้องมีมุมมองพิเศษ นักการทูตต้องมีทักษะที่ไม่ธรรมดา แต่ผมกลับคิดว่า การที่เรามีสามัญสำนึก (common sense) ก็เพียงพอแล้ว

”

ปีนี้จีนขอมาอีก 8 เมือง ต่อไปจากนี้เราอยากส่งเสริมกีฬาตะกร้อ เราต้องค่อย ๆ ทำไป ดังเห็นว่าในยุโรปเขาเริ่มสนใจตะกร้อกันแล้ว คือ มันเป็นกีฬาที่น่าตื่นเต้น มันยาก มันมิใช่การเล่นง่าย ๆ ต้องใช้ทักษะหัว เท้า เข่า อีกหน่อยเกาหลี ญี่ปุ่นอาจจะเป็นแชมป์ตะกร้อ

ปัจจัยของความสำเร็จอาจเพราะหน้าตาของเราไม่ต่างจากพวกเรา เราหน้าเข้าถึงกันได้ เทคนิคการถ่ายทำของสหรัฐอเมริกาน่าสนใจ แต่เอเชียน่าเข้าถึงได้ เราเห็นว่าแนวทางตลกหรือผีไปได้ดี หากมีโทรทัศน์ ละครหรือภาพยนตร์ในเรื่องรักใคร่ก็ไปได้ เรื่องสงครามนางฟ้าดังมาก อย่าดูถูกละคร/ภาพยนตร์แบบนี้ อาจเข้าถึงประชาชนในบางประเทศก็ได้

ในประเด็นที่คนมักพูดว่าสังคมของนักการทูตเป็นสังคมที่ค่อนข้างปิด ผมไม่เห็นด้วย สังคมนักการทูตต้องไม่ปิด นักการทูตต้องไม่ปิดบังตนเอง เราต้องเปิด เราต้องหาเพื่อน โดยอาจเริ่มจากอาเซียนก่อน ต่อไป เราต้องขยายวงเพื่อนของเราไปไกลถึงเกาหลี จีน และญี่ปุ่น งานค็อกเทลคือการเปิดตัว การแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อรู้จักคน เพื่อสังสรรค์กับผู้คน เพราะเราต้องคบกับทุกคน เราควรเป็นมนุษย์เดินดิน เรามิต้องอยู่หอคอยงาช้าง บางครั้งเราต้องค้าขายด้วย เราต้องพยายามขายทรัพย์สินทางปัญญาของสังคมไทย เช่น การโฆษณาเพลงและภาพยนตร์ประเภทต่าง ๆ แต่แน่นอน เราต้องดูความเร่งด่วนของงานในสถานเอกอัครราชทูตในแต่ละแห่ง เราต้องเข้าหากลุ่มเป้าหมาย

ในการทำงาน ผมทำงานด้วยใจ ผมใส่ใจเข้าไปในงานทุกชิ้น มิได้ทำให้มันจบ ๆ ไป ในด้านความแม่นยำ เราสามารถทำผิดได้ทั้งนั้น การพิมพ์หนังสือเราตรวจทานสิบครั้งเราก็ยังเจอคำผิด ในด้านหลักธรรมะ ผมพยายามเป็นคนสามัญชนที่สุด คือคนธรรมดาที่เดินสายกลาง สิ่งหนึ่งมิรู้ว่าผมควรเล่าไหม ตอนที่มีผู้ใหญ่มาชวนให้เป็นผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี ท่านผู้ใหญ่พูดว่า เราเลือกคุณเพราะคุณเป็นนักเรียนนอกที่ไม่มีท่าทางเป็นนักเรียนนอก สมัยนี้อาจใช้ไม่ได้ เพราะทุกคนเป็นนักเรียนนอก การยกตนข่มท่านไม่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เราควรเดินสายกลางและมีสามัญสำนึก นั่นก็คงเพียงพอแล้ว

หากย้อนเวลากลับไปได้ ผมอยากที่จะทำอะไรมากกว่านี้ ผมไม่เสียดายหรือเสียใจกับอะไร ผมคิดว่าผมได้พยายามทำอย่างดีที่สุดแล้ว ไม่ว่าอยู่ในตำแหน่งไหน ผมทำอย่างเต็มที่ ทำเช่นนั้นตลอดมา ผมมิได้เสียดายกับสิ่งที่ผ่านมาแล้ว คิดว่าตนนั้นโชคดีกว่าคนอื่นที่ได้เป็นถึงขนาดนี้ ทุกอย่างไม่มีอะไรที่ผมต้องการอีกแล้ว พอใจกับสิ่งที่ได้ทำและที่สำคัญที่สุด ดีใจที่มีโอกาสรับใช้ประเทศชาติ”

นั่นเป็นคำสรุปที่ดีและสั้นกระชับจากนักการทูตอาวุโส ในปัจจุบัน ท่านสาโรจน์ฯ ยังคงทำงานในด้านการส่งเสริมภาพลักษณ์ไทยในมิติศิลปะและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

ท่านสาโรจน์ ชวนะวิรัช

ภาคผนวก

บรรณานุกรม

เกียรติชาย ไมตรีวงษ์. การบรรยายหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 9/2560 ของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ วันที่ 4 กรกฎาคม 2560. ใน นวัตกรรมขับเคลื่อนภาคการเกษตร 4.0. กรุงเทพฯ: 2560.

ฐากูร พานิช. ใน กว่าจะมาเป็นประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: 2560.

พจณี อรรถโรจน์ภิญโญ. การบรรยายหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9/2560 ของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ วันที่ 12 กรกฎาคม 2560. ใน การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก กรุงเทพฯ: 2560.

พัชรภากร เทวกุล. การบรรยายหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ 9/2560 ของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ วันที่ 31 กรกฎาคม 2560. ใน การเป็นผู้นำด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ. กรุงเทพฯ: 2560.

ภาณุทัต ยอดแก้ว. ใน ถอดบทเรียนการทูตจากประสบการณ์ของนักการทูตอาวุโส. กรุงเทพฯ: 2560.

วิรัช ศรีพงษ์. เนื่องในโอกาสครบรอบ 60 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย – มาเลเซีย วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2561. ใน “Kedah Princes in King Chulalongkorn’s Court: a Stor by Daughter/Niece” สรุปปาฐกถาพิเศษของตุนกู ดาโต๊ะ ดร. โซเฟีย เจวา. กรุงเทพฯ: 2560.

วัลยา จริยธรรม. Rowing the Belt and Road Boat in the Mekong: Mekong-Lancang Cooperation as the new regional cooperation platform. กรุงเทพฯ: 2560.

บรรณานุกรม

เศรษฐพงค์ มะลิสุวรรณ. การบรรยายหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 9/2560 ของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ วันที่ 3 กรกฎาคม 2560. ใน ทิศทางและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางโทรคมนาคม : โครงข่ายประเทศไทยและภูมิภาค. กรุงเทพฯ: 2560.

สาลินี วังตาล. ใน SME Local to Global การส่งเสริมไทยก้าวไกลสู่สากล. กรุงเทพฯ: 2560.

สุภาภรณ์ เกียรติสิน. การบรรยายหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 9/2560 ของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ วันที่ 9 มิถุนายน 2560. ใน Digital Literacy รู้เท่าทันสื่อสารสนเทศสำหรับผู้บริหารยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: 2560.

สุรพงษ์ ชัยนาม. ใน เหตุการณ์เรือมายาเกซ. กรุงเทพฯ: 2560.

อมรา พงศาพิชญ์. การบรรยายหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 9/2560 ของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ วันที่ 3 สิงหาคม 2560. ใน พันธกรณีและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: 2560.

อรทัย ภูบุญลาภ กูนาซีลาน. ใน ผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซีย กรณีศึกษาในช่วง 20 ปีแรกของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต. กรุงเทพฯ: 2560.

ประวัติ
ผู้บรรยายและผู้เขียน

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อมรา พงศาพิชญ์

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ อดีตประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2552 – 2558) ขณะรับราชการที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะรัฐศาสตร์ (2545 – 2549) ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง (2547 – 2552) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม (2530 – 2536 และ 2540 – 2545) และรองอธิการบดีฝ่ายวิจัย (2536 – 2539) จบการศึกษาระดับปริญญาโทและเอก สาขามานุษยวิทยา จาก University of Washington Seattle สหรัฐอเมริกา และปริญญาตรี สาขามานุษยวิทยา จาก University of California สหรัฐอเมริกา

มีผลงานทางวิชาการในรูปหนังสือเล่ม คือ 1. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา 2. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม 3. สตรีนิยมและขบวนการผู้หญิง: ความเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาสังคมข้ามชาติและขบวนการสังคมแนวใหม่ 4. อนาคตการเมืองไทย: ขบวนการประชาธิปไตยเพื่อความเป็นธรรมทางสังคม และ 5. ขบวนการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ยังมีรายงานการวิจัยและบทความทางวิชาการตีพิมพ์ในภาษาอังกฤษและไทยอีกมากกว่า 60 รายการ

เกียรติชาย ไมตรีวงษ์

สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี เคมีวิศวกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญญาโท บริหารธุรกิจ (MBA) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผ่านหลักสูตรสำคัญ ๆ อาทิ หลักสูตร Oil Price Risk Management, Morgan Stanley (U.S.A.) หลักสูตรนักบริหารด้านพลังงานระดับสูง รุ่น 4 กระทรวงพลังงาน เป็นต้น

เคยเป็นที่ปรึกษาสมาคมการค้าผู้ผลิตเอทานอลไทย ที่ปรึกษาวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้านวิศวกรรมเคมี ที่ปรึกษาวิทยาลัยปิโตรเลียมและปิโตรเคมี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีกทั้งเป็นวิทยากรพิเศษด้านธุรกิจการกลั่นน้ำมันและการจัดหา สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย คณะทำงานการปรับปรุงโครงสร้างราคาเชื้อเพลิงชีวภาพเอทานอลและไบโอดีเซล ในคณะอนุกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปการบริหารและการกำกับกิจการพลังงานและทรัพยากรปิโตรเลียม

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองกรรมการผู้จัดการใหญ่ ธุรกิจผลิตภัณฑ์ชีวภาพ บริษัท บางจาก คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)

พจณี อรรถโรจน์ภิญโญ

สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี (วิทยาศาสตรบัณฑิต เศรษฐศาสตร์เกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปริญญาโท Master of Arts จาก The George Washington University สหรัฐอเมริกา โดยผ่านการอบรมที่สำคัญ ได้แก่ ผู้ตรวจราชการระดับกระทรวงประจำปีงบประมาณ จัดโดยสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 75 (นบส.75) จัดโดยสำนักงาน ก.พ.

เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักยุทธศาสตร์และวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และรองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเกษียณอายุราชการเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2559

พันเอก ดร. เศรษฐพงค์ มะลิสุวรรณ

สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าสื่อสาร (เกียรตินิยมเหรียญทอง) โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (นักเรียนเตรียมทหารรุ่น 26, จปร. รุ่น 37) ปริญญาโทวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (MS in EE) (วิศวกรรมโทรคมนาคม) จาก The George Washington University สหรัฐอเมริกา ปริญญาโทวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (MS in EE) (วิศวกรรมไฟฟ้า) จาก Georgia Institute of Technology สหรัฐอเมริกา ปริญญาเอกวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต (Ph.D. in EE) (วิศวกรรมโทรคมนาคม) จาก Florida Atlantic University สหรัฐอเมริกา และปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการสื่อสารดิจิทัล มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เคยได้รับรางวัล “คนดี ความดี แทนคุณแผ่นดิน” ประจำปี 2558 สาขาการสื่อสารโทรคมนาคมจากคณะกรรมการรางวัลไทย รางวัล “ผู้นำเสนองานวิจัยดีเด่น” จากสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ประจำปีงบประมาณ 2558 รางวัล “นักบริหารดีเด่นแห่งปี” ประจำปี 2559 Executive of the Year 2016 สาขานวัตกรรมด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม จากคณะกรรมการรางวัลไทย

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองประธานกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

สาลินี วังตาล

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีบัญชีบัณฑิตเกียรตินิยม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาโท MBA Finance & International Business จาก Columbia University และ Advanced Management Program จาก Harvard University สหรัฐอเมริกา

เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในสายงานด้านกำกับและตรวจสอบธนาคารพาณิชย์ ธนาคารแห่งประเทศไทย ในระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2544 ซึ่งประเทศไทยตกอยู่ภายใต้วิกฤตเศรษฐกิจ โดยได้รับมอบหมายให้ดูแลการแก้ไขปัญหาและการฟื้นฟูสถาบันการเงิน ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคาร นครธน จำกัด (มหาชน) ในช่วงปี พ.ศ. 2542

เคยดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

หม่อมหลวงพัชรภากร เทวกุล

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม ปริญญาโท ด้านการจัดการและความสัมพันธ์ของบุคคล และปริญญาโท ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ

รับราชการที่สำนักงาน ก.พ. เคยดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งานบุคคล หัวหน้ากลุ่มงานเลขานุการนักบริหาร ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง อัครราชทูต (ฝ่ายการศึกษา) ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน ผู้ช่วยเลขาธิการ ก.พ. ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการ ก.พ.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ เกียรติสิน

สำเร็จปริญญาตรีด้าน Computer Engineering มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปริญญาโทด้าน Electrical Engineering และปริญญาเอกด้าน Electrical and Computer Engineering มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าโครงการศูนย์บริหารจัดการองค์กรสากล (Global Enterprise Management Center) ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตและประธานกรรมการบริหารหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรักษาการหัวหน้ากลุ่มสาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการระบบสารสนเทศ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร. ฐากูร พานิช

สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับทุนจากสำนักงาน ก.พ. (ทุน ก.พ.) ตามความต้องการของกระทรวงการต่างประเทศไปศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกา โดยสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ด้านรัฐศาสตร์ (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) จากมหาวิทยาลัยรัฐเพนน์ซิลเวเนีย (Pennsylvania State University) สหรัฐอเมริกา

ขณะรับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศ มีประสบการณ์การทำงานในกรมกองต่าง ๆ รวมถึงการประจำการในต่างประเทศ โดยประจำการครั้งแรกที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ อีกทั้งเคยดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมเอเชียตะวันออก รองผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก และได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตเมื่อปี 2540 โดยดำรงตำแหน่ง (ตามลำดับ) ได้แก่ เอกอัครราชทูตประจำกระทรวง เอกอัครราชทูต ณ กรุงโคลัมโบ เอกอัครราชทูต ณ กรุงออสโล เอกอัครราชทูตประจำสาธารณรัฐสิงคโปร์ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เอกอัครราชทูต ณ กรุงวอร์ซอ

ปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี โปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรองประธานสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์

ดร. วัลยา จริยธรรม

สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี อักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาโทด้าน Public Policy จาก Murdoch University เพิร์ธ ออสเตรเลีย และได้รับทุนรัฐบาล ศึกษาต่อปริญญาเอกด้านรัฐศาสตร์ที่ The Australian National University (ANU) กรุงแคนเบอร์รา ประเทศออสเตรเลีย

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา) สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ ก่อนหน้านี้ ดำรงตำแหน่งนักการทูตชำนาญการ (ที่ปรึกษา) ที่คณะทูตถาวรประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก เป็นเวลา 1 ปี และเคยประจำการที่สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ สิงคโปร์ เป็นเวลา 4 ปี

ดร. วัลยา เข้ารับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศเมื่อปี 2546 โดยเริ่มทำงานในตำแหน่งเลขานุการโทและเลขานุการเอกที่กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ ก่อนได้รับทุน Congressional Fellowship ไปทำงานเป็นผู้ช่วยสมาชิกสภาคองเกรสที่กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา เป็นเวลา 1 ปี และต่อมาได้ไปช่วยราชการที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล เป็นเวลา 1 ปี

สุรพงษ์ ชัยนาม

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จาก Marshall University สหรัฐอเมริกา

เข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศที่กรมสารนิเทศ เคยดำรงตำแหน่งเลขานุการตรีประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตา เลขานุการเอกประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโรม และอัครราชทูต ณ กรุงบอนน์ ทั้งนี้ ยังเคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสารนิเทศ กรมเอเชียตะวันออก เอกอัครราชทูตประจำกระทรวง เอกอัครราชทูต ณ กรุงฮานอย กรุงลิสบอน กรุงเอเธนส์ กรุงเบอร์ลิน และกรุงพริทอเรีย

นอกจากนี้ ยังเคยดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ฝ่ายการเมือง และที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

อรทัย ภูบุญลาภ กูนาซีลาน

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ (รัสเซียศึกษา) และปริญญาโทจากคณะรัฐศาสตร์ (การเมืองรัสเซีย) มหาวิทยาลัย Moscow State Institute of International Relations (MGIMO) กรุงมอสโก โดยได้รับทุนรัฐบาลไทยตามความต้องการของกระทรวงการต่างประเทศไปศึกษาที่ประเทศรัสเซีย

เข้ารับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศเมื่อปี 2548 เคยปฏิบัติหน้าที่ที่กรมยุโรป กรมอาเซียน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโก และกรมยุโรป ปัจจุบันปฏิบัติหน้าที่ที่สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ

ระหว่างปี 2549 – 2551 ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษบรรยายวิชาการเมืองประเทศเครือรัฐเอกราช ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - รัสเซีย และการเมืองรัสเซีย โครงการรัสเซียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษารัสเซีย ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ล่ามไทย - รัสเซียในการหารือระหว่างผู้นำรัฐบาลไทยกับผู้นำรัฐบาลรัสเซียมาโดยตลอด

วิรัช ศรีพงษ์

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโท สาขายุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญญาโท สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จาก Institut d'Études Politiques de Paris (Sciences Po Paris) ประเทศฝรั่งเศส

เข้ารับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศ เมื่อปี 2558 โดยเคยปฏิบัติราชการที่กรมองค์การระหว่างประเทศ สำนักบริหารบุคคล และปัจจุบันดำรงตำแหน่งนักการทูตปฏิบัติการ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ

ก่อนเข้ารับราชการ เคยเป็นผู้ช่วยวิจัยของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาได้เป็นนักวิจัยที่ Sasin Institute for Global Affairs จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้เป็นนักข่าวฝ่ายการเมืองและข่าวต่างประเทศ หนังสือพิมพ์ The Nation

ดร. ภาณุทัต ยอดแก้ว

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโทด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาเอกด้านพระพุทธศาสนาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และประกาศนียบัตรผู้ลี้ภัยศึกษาจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด สหราชอาณาจักร

รับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศ เคยประจำการที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโก สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงไนโรบี และสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงอิสลามาบัด และเคยปฏิบัติราชการที่กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กรมสารนิเทศ และกรมอาเซียน

ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งนักการทูตชำนาญการ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ

DEVAWONGSE SARN
เทวะวงศ์ฯ สาร

หนังสือรวบรวมคำบรรยายและบทความคัดสรรของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ

ที่ปรึกษา

นางสาวอาจารี ศรีรัตนบัลล์	เอกอัครราชทูตประจำกระทรวง
นายกฤษณ์ ตันคณารัตน์	ผู้อำนวยการสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ
นางสาวชไมพร ตันติเวสส	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษ

คณะผู้จัดทำ

นางอรทัย ภูบุญลาภ กูนาซีลาน	นักการทูตชำนาญการ
นายภาณุทัต ยอดแก้ว	นักการทูตชำนาญการ
นางสาวจุฑามาศ นันทิยา	นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ
ว่าที่ร้อยตรี พลวุฒิ จันทร์ศรี	นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ
นางสาวพิชามญชุ์ ปินโพละ	นักการทูตปฏิบัติการ
นายณัทกร เยอเจริญ	เจ้าพนักงานโสตทัศนศึกษาปฏิบัติงาน
นางสาวระพีพัฒน์ กองรักษา	พนักงานปฏิบัติการและสนับสนุนงานฝึกอบรม

ข้อความในหนังสือนี้ สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
หากนำไปเผยแพร่หรือทำซ้ำ ไม่ว่าจะบางส่วนหรือทั้งหมด
ต้องได้รับการยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ

DEVAWONGSE SARN
เทวะวงศ์ฯ สาร

สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ
กระทรวงการต่างประเทศ
เลขที่ 120 หมู่ 3 ชั้น 7 อาคารรัฐประศาสนภักดี (ทิศใต้)
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210